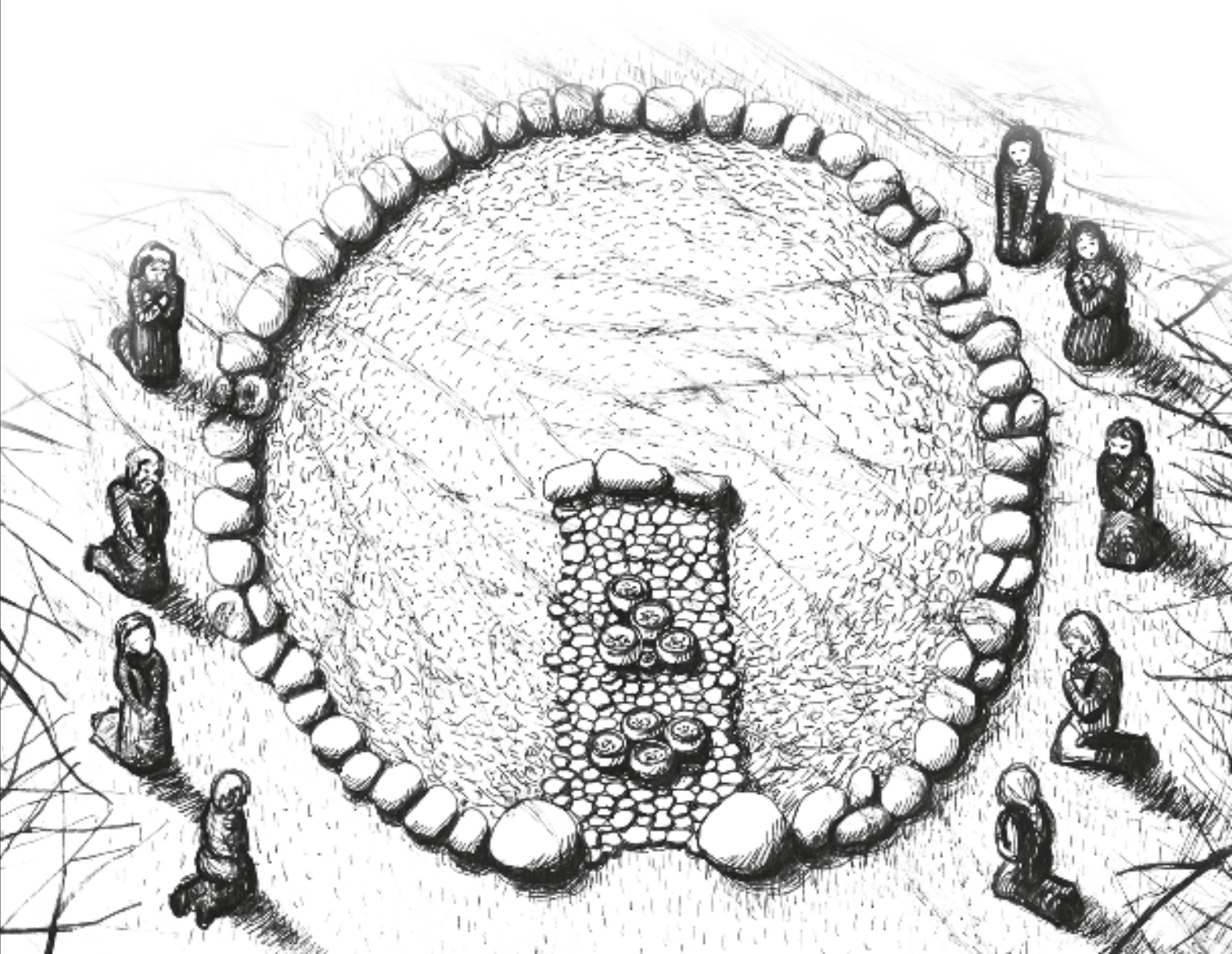

MARCIN GŁADKI

SAMŁAWKI

zespół cmentarzysk kurhanowych
na Pojezierzu Mragowskim

MARCIN GŁADKI **SAMŁAWKI**

MARCIN GŁADKI

SAMŁAWKI

**zespół cmentarzysk kurhanowych
na Pojezierzu Mrągowskim**

Warszawa 2019

© Copyright by Fundacja Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna

Redakcja i korekta AGNIESZKA JAREMEK

Tłumaczenie MARCIN GŁADKI

Korekta tłumaczenia ALEXANDER RORY DUNLOP

Projekt typograficzny, projekt okładki, skład MARCIN KIEDIO

Ilustracja na okładce JOLANTA BŁASIAK-WIELGUS

Grafiki MARCIN GŁADKI

Rysunki AGNIESZKA JAREMEK

ISBN 978-83-941455-4-5

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Fundacja Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna

02-494 Warszawa, ul. Pana Tadeusza 6/8

tel.: +48 515 941 717

office@dajna.org.pl

www.dajna.org.pl

 DAJNA
FUNDACJA IM. JERZEGO
OKULICZA-KOZARYNA

Spis treści

Od Autora 7

- I. Zagadnienia wstępne 8**
  - Lokalizacja i położenie stanowisk
  - Stan źródeł
- II. Historia i metodyka badań 14**
  - Źródła archiwalne
  - Zagadnienia metodyczne
- III. Środowisko 18**
  - Przekształcenia zbiornika wodnego
  - Palinologiczne fazy osadnicze
- IV. Analiza i datowanie materiałów zabytkowych 23**
  - Formy naczyń
  - Charakterystyka zespołów
  - Podsumowanie
- V. Chronologia względna 52**
  - Samławki st.1
  - Samławki st.2
- VI. Chronologia absolutna 57**
- VII. Szczątki kostne 60**
- VIII. Obrządek pogrzebowy 68**
  - Topografia cmentarzysk
  - Konstrukcje kamienne
  - Formy grobów
- IX. Cmentarzyska w Samławkach i ich rola w mikroregionie 86**
- X. Complex of barrow cemeteries in Samławki, Mrągowo Lake District 97**

- XI. Literatura 120**
- XII. Katalog 125**
- XIII. Spis rycin, tabel i tablic 186**
  - Tablice 189

Od Autora

Niniejsza publikacja finalizuje realizowany przez Fundację Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna, dwuletni projekt naukowo-badawczy – **Zespół cmentarzysk kurhanowych w Samławkach na Pojezierzu Mrągowskim (zadanie nr 4388/18)** – dofinansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury (Instytucja zarządzająca – Narodowy Instytut Dziedzictwa).

Projekt obejmował konserwację zabytków ceramicznych, analizę antropologiczną kości ludzkich, dokumentację rysunkową, fotograficzną i trójwymiarową zabytków ruchomych oraz nieruchomych, badania palinologiczne, datowanie radiowęglowe oraz opracowanie wyników archeologicznych badań wykopaliskowych prowadzonych przez Instytut Archeologii UW oraz Fundację Dajna w latach 2012–2016 na st. 1 i 2 w Samławkach, gm. Kolno, województwo warmińsko-mazurskie.

Oprócz publikacji efektem projektu była również instalacja wystawy w Muzeum w Mrągowie pn. „Ukryte i odkryte pod ziemią. Starożytne grobowce Warmii i Mazur” oraz towarzyszący jej otwarciu cykl wykładów poświęcony problematyce obrządku pogrzebowego na obszarze Galindii. W ramach promocji projektu wydano również folder popularno-naukowy.

Na wstępie chciałbym podziękować całemu zespołowi pracującemu w ramach projektu przy poszczególnych jego etapach:

Prof. dr. hab. **Wojciechowi Nowakowskiemu** – za nadzór merytoryczny

Dr. hab. **Mirosławowi Hoffmannowi** – za polecenie mi tematyki Samławek i pomoc w ich odnalezieniu

Dr. hab. **Maciejowi Bojanowskiemu** oraz dr. hab. **Michałowi Gąsiorowi** – za wykonanie analiz palinologicznych

Dr **Elżbiecie Jaskulskiej** oraz **Monice Dzierlińskiej** – za wykonanie analiz antropologicznych szczątków ludzkich

Magdalenie Sugalskiej – za konserwację i rekonstrukcję naczyń

oraz

Agnieszce Jaremek – za koordynację projektu, redakcję publikacji i wykonanie rysunków

Gorąco podziękować chciałbym także moim kolegom i przyjaciółom z Fundacji – Wojtkowi Wróblewskiemu, Magdzie Jaremek, Jackowi Wielgusowi, Joli Błasiak-Wielgus, Bartkowi Bełcowi, Oli Barejko oraz Kamilowi Stokłosie – za nieocenioną i dalece wykraczającą poza granice serdeczności pomoc, zarówno podczas badań terenowych, jak i w organizacji wystawy, konferencji oraz promocji projektu, a także w zwykłym codziennym życiu.

Badań kurhanów w Samławkach nie udało się zrealizować bez organizacyjnego wsparcia ludzi bezpośrednio związanych z regionem. Najgorętsze podziękowania dla – nadleśniczego Jarosława Błyskuna, leśniczego Grzegorza Bąka oraz Tomka Derdonia i całego fantastycznego zespołu Pałacu w Łężanach.

Na końcu moje podziękowania kieruję w stronę studentów, a także przyjaciół i kolegów dzielących ze mną trudy pięciu sezonów badań archeologicznych. Wszyscy którzy kiedykolwiek zmierzli się z porośniętym lasem kurhanem – wiedzą co mam myśli. To była wspaniała ekipa!

MG

I.

Zagadnienia wstępne

I.1 Lokalizacja i położenie stanowisk

Stanowiska 1 i 2 w Samławkach gm. Kolno, woj. warmińsko-mazurskie położone są w północno-zachodniej części Pojezierza Mrągowskiego, na południowo-zachodnim skraju mikroregionu osadniczego Jezior Legińskiego i Widryńskiego (RYC. 1, 2). Cmentarzyska ulokowane są w obrębie pasma wzgórz morenowych znajdujących się pomiędzy niecką Jeziora Legińskiego od strony wschodniej a rynną osuszonego w drugiej połowie XIX wieku jeziora zwanego obecnie Łąkami Zimmermana (RYC. 3).

Omawiany obszar charakteryzuje się zróżnicowaną i niejednorodną rzeźbą terenu z wyraźnie wyodrębnionymi i eksponowanymi wzniesieniami osiagającymi wysokość 180 m n.p.m., które to przecinane są u podnóży rozlicznymi, głębokimi parowami i wąwozami (RYC. 4). Na omawianym terenie dominują gleby ciężkie – ility i gliny zwałowe o niskiej przepuszczalności wody z tendencją do okresowego zalewania i podmakania czego świadectwem są liczne bagna i oczka wodne.

Stanowisko 1 zlokalizowane jest na południowym, łagodnym stoku wzgórza o wysokości n.p.m. nie przekraczającej 165 m, biegnącym w kierunku Łąki Zimmermana. Administracyjnie jego obszar znajduje się w zarządzie Leśnictwa Reszel w dziale lasu 30. Omawiany teren porośnięty jest lasem mieszanym – bukowo-sosnowym, typowym dla podłoża gleb ciężkich, a większość drzewostanu to nasadzenia z ostatnich 40 lat. W południowo-wschodniej części obszaru zajmowanego przez stanowisko znajdziemy zgrupowanie blisko 400-letnich dębów świadczących wraz z danymi z map archiwalnych o zalesieniu tego terenu przynajmniej od wieku XVII-ego.

Stanowisko 1¹ w Samławkach zajmuje powierzchnię nie przekraczającą 20 arów (RYC. 5). Kurhany

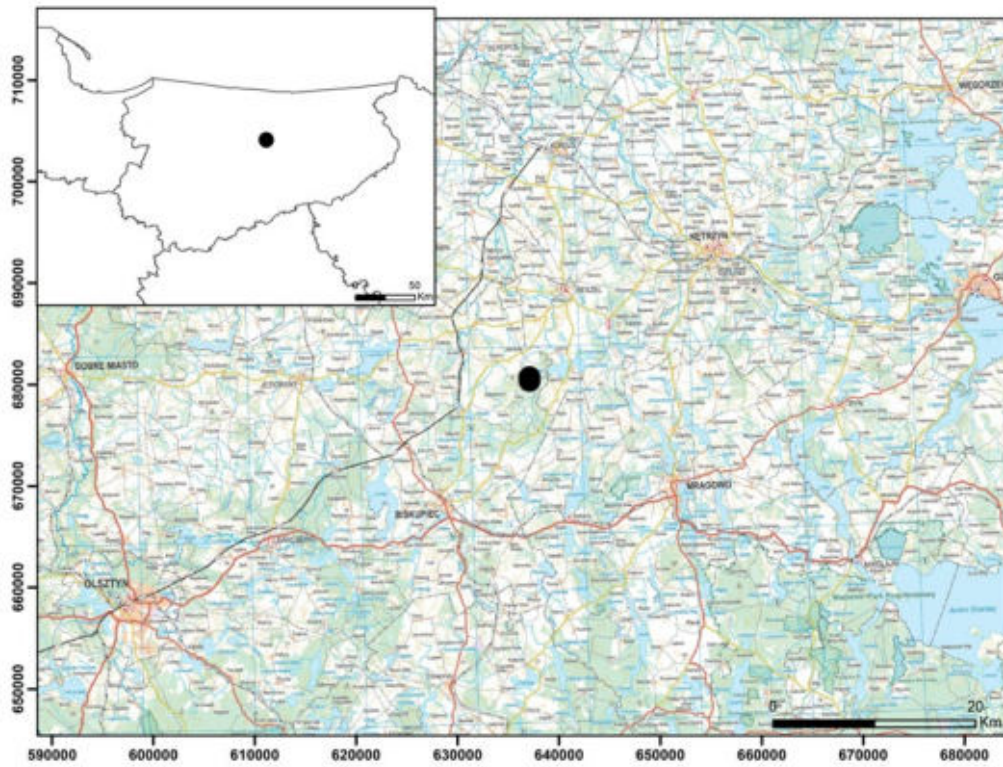
grupują się dwóch rzędach zorientowanych na osi północny-wschód – południowy-zachód. Rząd pierwszy (północny) o długości 48 metrów zajmują 4 kurhany (1–4) o zróżnicowanych wymiarach – od najmniejszego o średnicy 7 m i wysokości 0,4 m kurhanu nr 2, poprzez kurhan nr 3 (średnica 9 m, wysokość 0,5 m) i kurhan nr 1 (średnica 10 m i wysokość do 1 m), aż po największy kurhan nr 4 o średnicy 12 m i wysokości względnej do 1,5 m. W rzędzie drugim (południowym), o długości 24 m, ulokowane są dwa kurhany (nr 5, 6) o identycznej osiagającej 10 m średnicy i wysokości odpowiednio 0,5 i 0,9 m. W kurhanach nr 4 i 6 widoczne są wyraźne zakłębienia bądź wkopy osiagające przynajmniej głębokość podstawy kurhanów.

Położone 350 m na południe stanowisko 2 zajmuje kulminację ułożonego równoleżnikowo garbu morenowego, zlokalizowanego w strefie brzegowej Łąki Zimmermana, a jego powierzchnia nie przekracza 0,3 ha (RYC. 4). Podobnie jak w przypadku stanowiska 1 kurhany koncentrują się w dwóch rzędach zorientowanych na osi wschód-zachód (RYC. 6). W rzędzie północnym, o długości 45 m, znajdziemy 3 kurhany (1–3). Położony najbardziej na wschód kurhan nr 1 posiada średnicę 10 m, a wysokość nie przekraczającą 0,7 m. Znajdujący się najbardziej na zachód kurhan 3 osiagał średnicę 10 m, przy wysokości nie przekraczającej 0,5 m. Kurhan nr 2 ulokowany pomiędzy nimi to forma o średnicy 14 m i wysokość osiagającą 1,5 m. W rzędzie południowym ulokowane są kolejne 4 obiekty poczynając od najmniejszego, znajdującego się najbardziej na zachód kurhanu

---

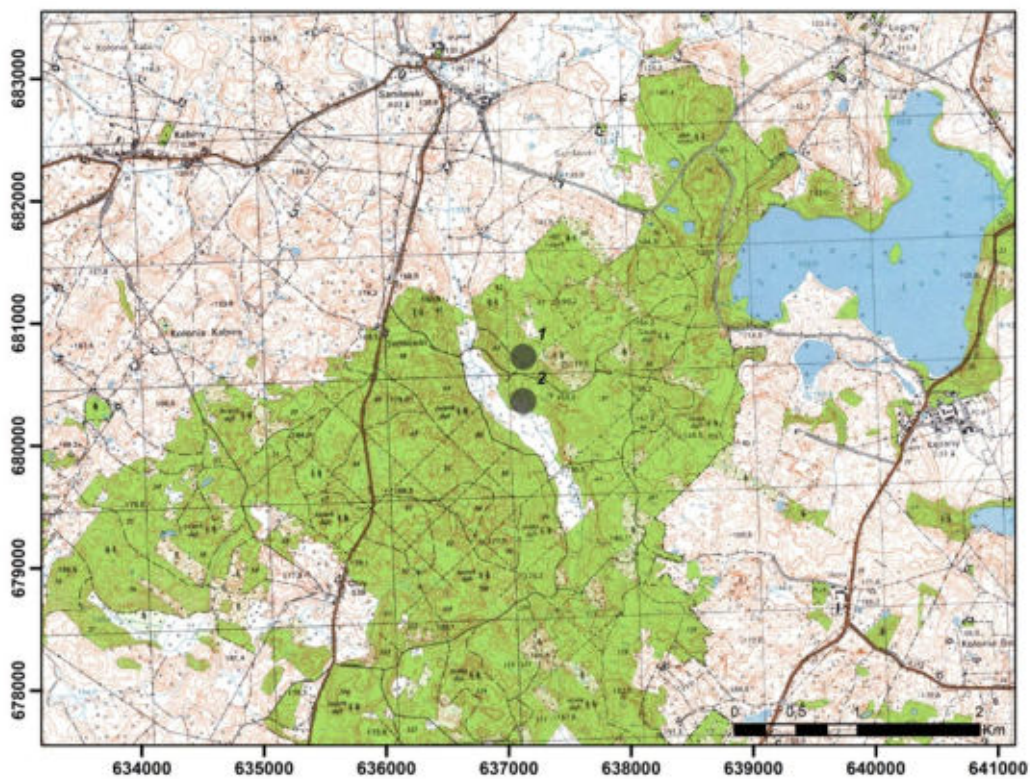
oznacza miejscowość (Samławki), następująca po niej liczba to numer stanowiska w miejscowości (1, 2), dalej K (kurhan) oraz liczba oznaczająca numer kurhanu (1...n). Wybieg ten ma na celu ułatwienie Czytelnikowi poruszanie się w tekście oraz unikanie wielokrotnych i niepotrzebnych powtórzeń. Zgodnie z zaprezentowaną formułą opisu kurhany badane w latach 2012–16 będą w dalszej części publikacji cytowane dla stanowiska 1 jako S1K1, S1K3, S1K5 oraz dla stanowiska 2 jako S2K2 i S2K5.

¹ Dla usprawnienia procesu pisania wprowadzono skróconą formułę nazewnictwa kurhanów, gdzie S

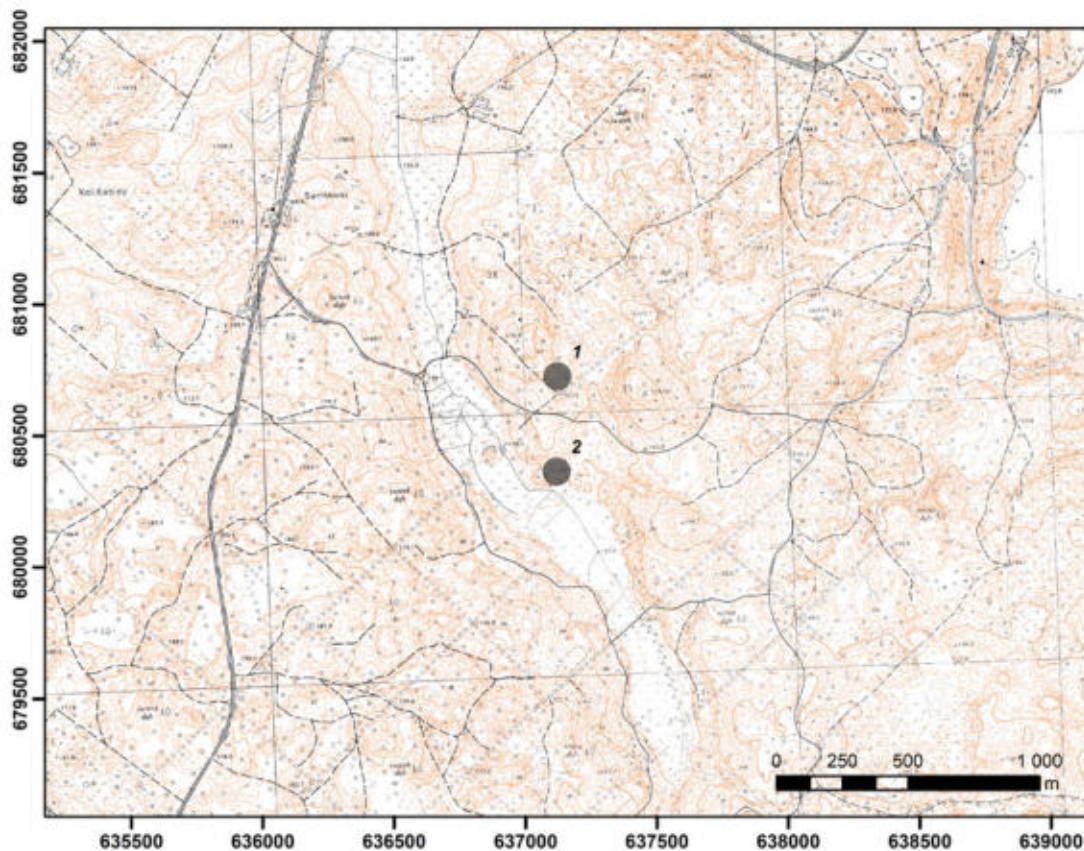
RYC. 1 Położenie Samławek w zachodniej części Pojezierza Mazurskiego.

FIG. 1 Location of Samławki in western part of Masurian Lake District

RYC. 2 Lokalizacja cmentarzysk w obrębie lasu samławeckiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

FIG. 2 Location of cemeteries in Samławki forest complex (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

RYC. 3 Lokalizacja cmentarzysk w zachodniej części mikroregionu Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

FIG. 3 Location of cemeteries in western part of Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

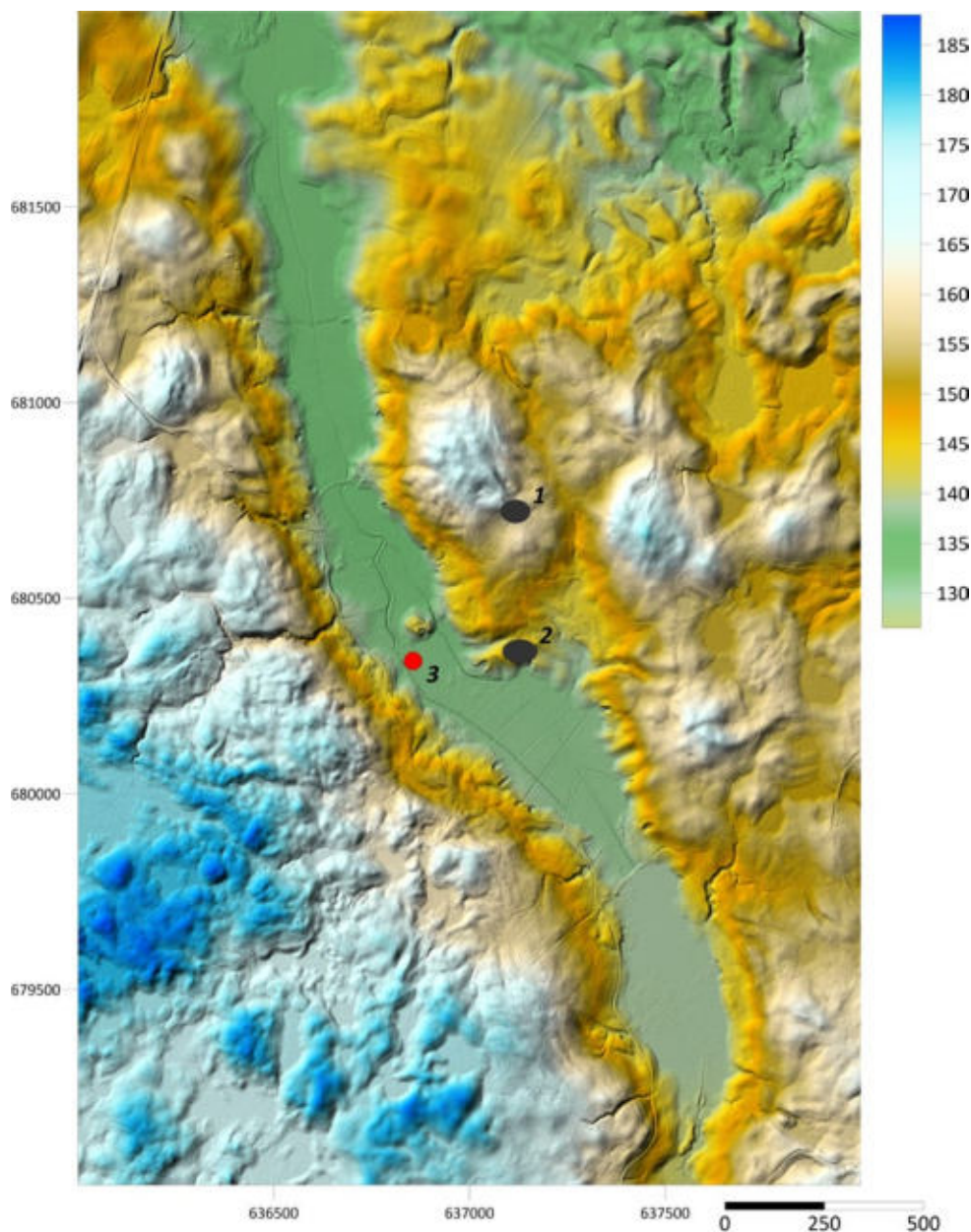
nr 7 (średnica 8 m, wysokość 0,5 m), poprzez niewiele większy kurhan nr 6 (10 m średnicy, 0,7 m wysokości) oraz dwa bliźniaczych rozmiarów kurhany nr 4 i 5 (12 m średnicy, 1 m wysokości).

1.2 Stan źródeł

Specyfika obu stanowisk, będących cmentarzyskami kurhanowymi z grobami popielnicowymi umieszczonymi na brukach kamiennych (patrz rozdział VIII), wymaga poświęcenia nieco więcej uwagi problematyce ich stanu zachowania. Nie chodzi tu bynajmniej o problem niezwykle trudnej i żmudnej eksploracji popielnic zniszczonych i zgniecionych przez tony ziemi i kamieni z warstw nasypu, bo takie „zniszczenia” powstają w wyniku naturalnych czynników depozy-

cyjnych, lecz o fakt częstej i niechcianej penetracji tych wyróżniających się w krajobrazie i łatwych do znalezienia form terenowych. Ma to niestety negatywny wpływ na kompletność dostępnych źródeł.

W obrębie S1K1 ślady takiej działalności widoczne są bezpośrednio w sąsiedztwie komory grobowej (RYC. 42). O zniszczeniach świadczy zdekompletowany w części wschodniej mur kamienny oraz wyraźnie naruszony od zachodu bruk. Prawdopodobnie w tym wypadku dojść mogło do bliżej nie określonej w czasie formy eksploracji. Nie można tu wykluczyć nawet, nie zarejestrowanych, bądź nie opublikowanych badań archeologicznych prowadzonych przed rokiem 1945. W S1K3 odnotowano dwa wkopy (RYC. 44), z których jeden zniszczył kompletnie północną część komory grobowej, a drugi naruszył warstwy nasypu w części południowo-zachodniej. O skali ingerencji świadczy obecność w ich okolicy i górnych warstwach nasypu

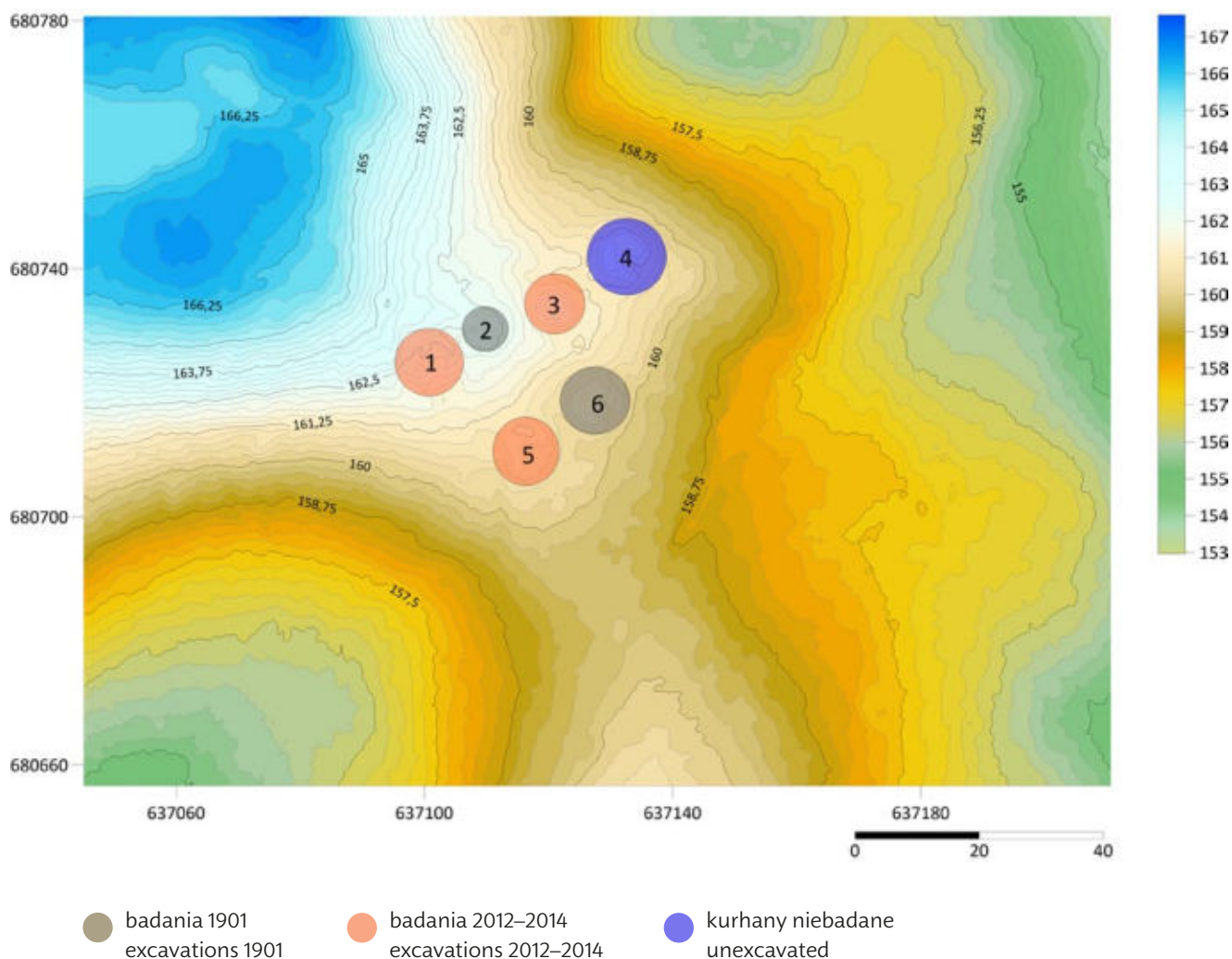
RYC. 4 Model terenu okolic cmentarzysk w Samławkach (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2, 3 – miejsce pobrania rdzenia do analiz palinologicznych SAM1).

FIG. 4 Digital terrain model of Samławki cemeteries and their environs (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2, 3 – location of borehole SAM1).

blisko 400 fragmentów naczyń (patrz Katalog) oraz licznych kości ciało palnych. Materiały te reprezentują formy i typy odkryte również w komorze grobowej i pochodzą z „wyrzuconych” na zewnątrz grobów. Z podobną, a nawet jeszcze bardziej dramatyczną sytuacją mamy do czynienia w S1K5 gdzie oprócz niekompletnego wieńca kamiennego dewastacji uległa najprawdopodobniej większość materiałów z obszaru komory grobowej. Świadectwem tego jest obecność ponad 850 fragmentów naczyń w nasypie oraz kilkunastu skupisk ceramiki rozrzuconych

u podstawy kurhanu na południe od komory grobowej (RYC. 46). Nasuwa się w tym miejscu smutna niestety konkluzja, iż ani badania archeologiczne, ani obecność w literaturze przedmiotu i archiwaliach nie uchroniły stanowiska 1 przed degradacją. Stało się zupełnie odwrotnie.

Zdecydowanie lepiej zachowane są obiekty badane na stanowisku 2. Widoczne tam kopce, brane pierwotnie za bliżej nieokreślone „megalithy” (patrz rozdział II) i nie funkcjonujące w świadomości jako kurhany, zachowały w znacznej mierze pierwotną za-

RYC. 5 SAMŁAWKI 1. Plan warstwiczny stanowiska z lokalizacją kurhanów.

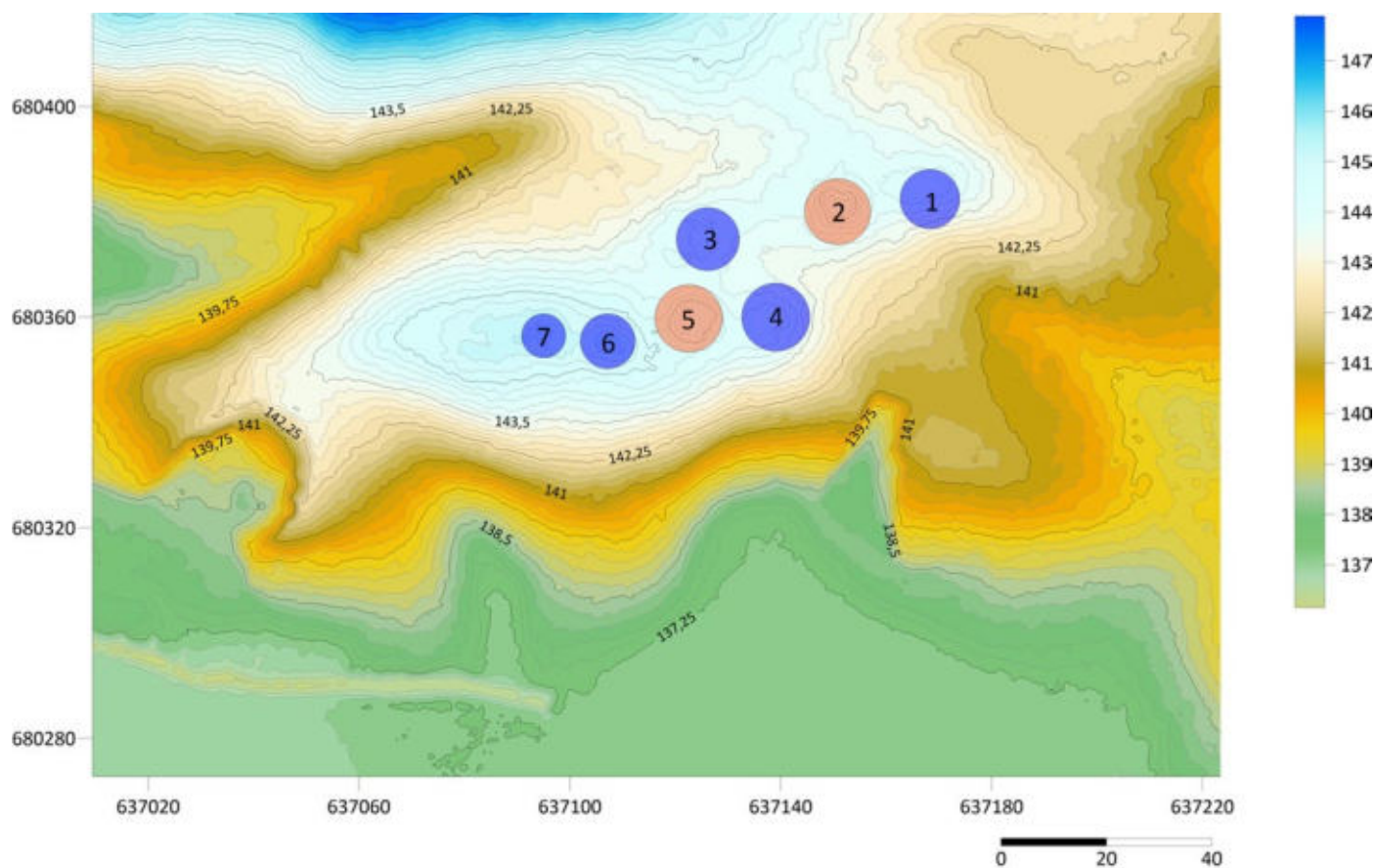
FIG. 5 SAMŁAWKI 1. Topographic plan.

wartość. Do znaczniejszych zniszczeń doszło jedynie w S2K2, gdzie w nasypie odnotowano obecność 400 fragmentów naczyń pochodzących głównie z pojedynczego, zniszczonego grobu (TABLICA XVI: 1–3) oraz dwóch wkopów naruszających komorę w części północnej i południowej. Pozostała część grobów zachowała się jednak w stanie bardzo dobrym. Co ciekawe, ingerencja w strukturę kurhanu miała miejsce najprawdopodobniej w czasach krzyżackich (XIV–XV w.) czego pozostałością jest ponad 100 fragmentów naczyń późnośredniowiecznych. Co więcej w tym okresie kopiec został również nadsypany i najpraw-

dopodobniej przekształcony, ze względu na swoje położenie (krawędź doliny) w bliżej nieokreślonej formie punktu obserwacyjnego bądź granicznego. Podobne zjawisko zarejestrowano podczas badań ratowniczych w Dziśnitach st. 1, gdzie kopiec uznawany za gródek strażniczy posadowiony był na kurhanie z epoki brązu².

Jedynym obiektem na obydwu cmentarzyskach zawierającym materiały, które uznać można za kom-

² Sprawozdanie z badań w archiwum Fundacji Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna oraz WKZ Olsztyn.

- badania 2015–2016
 excavations 2015–2016
- kurhany niebadane
 unexcavated

RYC. 6 SAMŁAWKI 2. Plan warstwiczny stanowiska z lokalizacją kurhanów.

FIG. 6 SAMŁAWKI 2. Topographic plan.

pletne jest S2K5, gdzie zarejestrowano 26 pochówków umieszczonych *in situ* w komorze grobowej. W wypadku tego obiektu destrukcji uległ jedynie położny u podstawy wieniec.

Gdybyśmy chcieli stan zachowania kopców wyrazić w pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza brak materiałów w oryginalnym kontekście, a 5 komplet źródeł (bez względu na stopień ich zniszczenia przez czynniki geologiczne) to kurhany ze stanowiska 1 zaklasyfikować należałoby do kategorii 3 (wszystkie), zaś ze stanowiska 2 do 4 (S2K2) oraz 5 (S2K5). Prezentowane w tej publikacji analizy będą zatem miały, ze

względu na wyżej wymienione czynniki połączone z faktem przebadania jedynie części obiektów, charakter w pewnym stopniu ograniczony. W realiach archeologicznych nie ma jednak sytuacji idealnych, a świadomość tego jest dobrym punktem wyjścia do dalszych analiz.

II. Historia i metodyka badań

II.1 Źródła archiwalne

Moment rzeczywistego odkrycia obu cmentarzysk pozostaje nieznan. Pierwsze badania wykopaliskowe na stanowisku 1 przeprowadził w czerwcu 1901 roku Adalbert Bezenberger (RYC. 7: 2) – jeden z wybitniejszych archeologów Prus Wschodnich ówczesnych czasów. Wyniki prac wykopaliskowych opublikował 8 lat później w roku 1909 w tomie 22 wydawanej w Królewcu „Prussii”³ w artykule noszącym tytuł – „Kurhany z Lasu Miejskiego Reszla” (RYC. 7). Zaprezentował tam opis przebiegu badań, charakterystykę odkrytych obiektów nieruchomych oraz materiału zabytkowego. Dodatkowo do publikacji dołączył plan sytuacyjny w skali 1:100000, plan stanowiska z numerami kurhanów w skali 1:1000 oraz schematyczny szkic lokalizujący znaleziska w obrębie poszczególnych kopców. Autor badaniami objął kurhany oznaczone przez siebie numerami II i IV. W mniejszym z nich (średnica około 7 i wysokość 0,55 m) odkrył 4 płaskodenne, baniaste popielnice przykryte misami zdobionymi odciskami paznokciowymi, w większym (średnica 10 i wysokość 1 m) pustą pozbawioną wyposażenia skrzynię kamienną oraz 4 pochówki popielnicowe. Odkryte materiały datował na późną epokę brązu.

Wspomniany wyżej Las Miejski Reszla to w chwili obecnej rozległy kompleks leśny o powierzchni 1270 ha, rozciągający się między Samławkami i Leginami na północy i Otrami na południowym zachodzie, należący administracyjnie do Leśnictwa Reszel (RYC. 2). Porównanie granic przedwojennych i obecnych wykazuje ponad 90% zbieżność, co zapewne wpłynęło pozytywnie na stan zachowania stanowiska oraz możliwość jego ponownego odkrycia i weryfikacji.

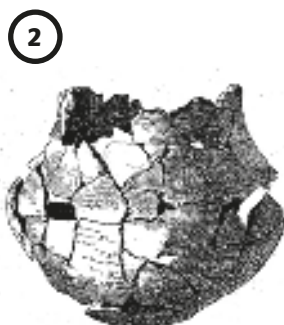
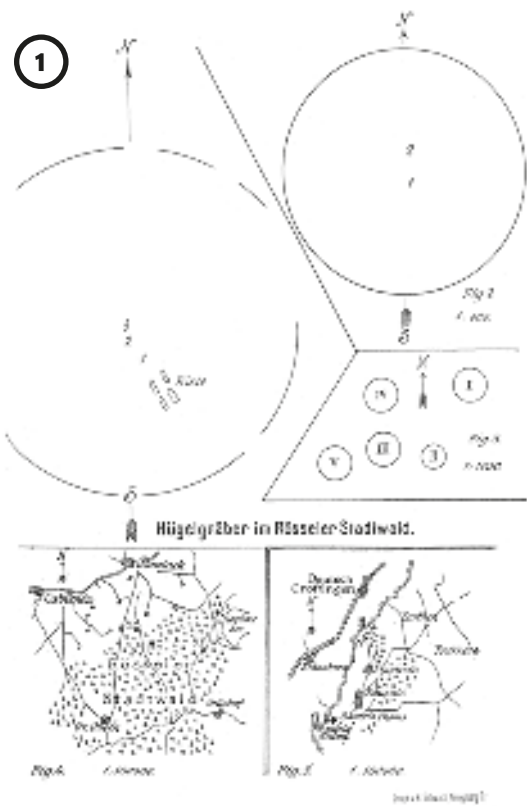
Już pierwszy rzut oka na plany stanowiska wykonane ponad 100 lat temu (RYC. 7: 1) i współcześnie

(RYC. 5) wykazują zasadnicze rozbieżności. Po pierwsze nie zgadza się liczba kurhanów (5 na planie Bezenbergera wobec 6 zinwentaryzowanych obecnie) oraz ich orientacja. Wygląda na to, iż przedwojenny badacz pomylił kierunki geograficzne i odwrócił plan o 180 stopni (RYC. 10). Rodzi się więc oczywiste pytanie o to, które obiekty widoczne dziś w terenie objęły badaniami archeologicznymi. Biorąc pod uwagę wymiary badanego przez niego obiektu nr II (7 m średnicy) mógł być to najmniejszy z obiektów na stanowisku oznaczony współcześnie również numerem 2 (RYC. 5). Kierując się dalej tą logiką i układem przestrzennym, kopany przez niego większy obiekt numer IV koresponduje z kurhanem noszącym obecnie nr 6 (RYC. 5). Jeśli tak, to wydaje się rzeczą niezrozumiałą czemu na planie zbiorczym nie ujęto kurhanu oznaczonego dziś numerem 1 – *de facto* drugiego co do wielkości na stanowisku. Wydaje się, że 8-letni okres przerwy między badaniami a ich publikacją wprowadził do ich opracowania chaos, a większość danych mogła być odtwarzana z pamięci.

W latach późniejszych ślady kurhanów w samławeckim lesie znajdujemy w przynajmniej dwóch opracowaniach kartograficznych. Umieszczenie ich lokalizacji (pod nazwą Las Miejski Reszla) na wydanej w roku 1908 mapie starożytności Prus Wschodnich autorstwa Emila Hollacka (RYC. 8) – zaraz obok pochodzących z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów cmentarzysk w Łężanach i Łabędziewie, grodzisk w Bęsi, Burszewie i Pilcu oraz kurhanu w Widrynach – świadczy o jego istnieniu w powszechnej świadomości przedwojennej archeologii jako ważnego punktu sepulkralnego z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w tej części Pojezierza Mrągowskiego.

Z nieznanych przyczyn, mimo dość precyzyjnej lokalizacji, nie umieszczono kurhanów ze st. 1 na mapie w skali 1:25 000 obrębu geodezyjnego Kabinen, Messtischblatt 723 (RYC. 9) choć co zaskakujące, precyzyjnie skartowano tam znajdujące się około 350 m na południe drugie skupisko kurhanów, czyli obecne stanowisko 2 w Samławkach. Dla cmenta-

³ Hügelgraber im Rösseler Stadtwald, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 22, s. 29–34.

Abbild. 13. 1:6.

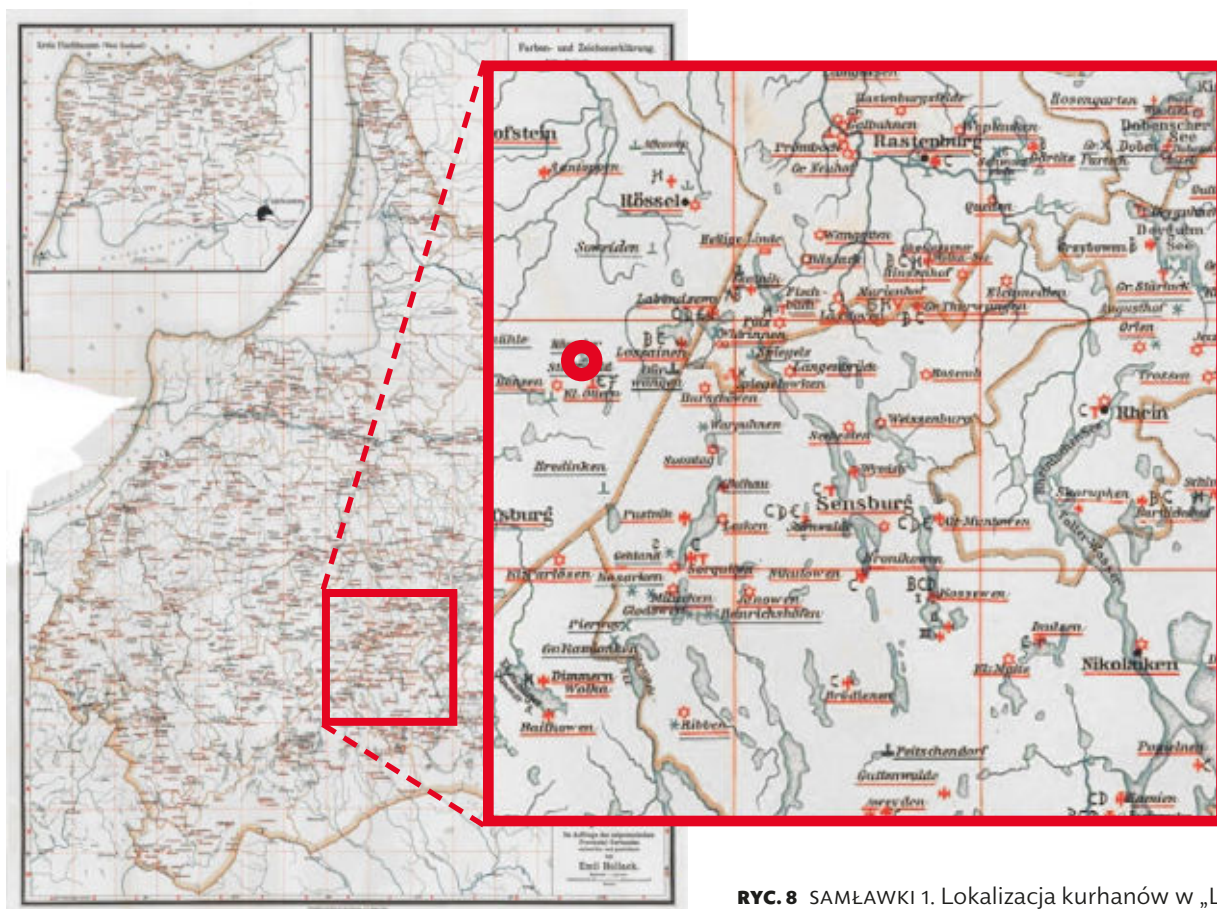
Abbild. 14. 1:6.

3

RYC. 7 SAMŁAWKI 1. Plan cmentarzyska z lokalizacją kurhanów (1), popielnicami z kurhanu IV (2) wg A. Bezenbergera (3) z 1909 roku.

FIG. 7 SAMŁAWKI 1. Maps of cemetery and barrows location (1) with urns from barrow IV (2) by A. Bezenberger (3), 1909.

RYC. 8 SAMŁAWKI 1. Lokalizacja kurhanów w „Lesie Miejskim Reszla” na mapie stanowisk archeologicznych Prus Wschodnich autorstwa E. Hollacka z 1908 roku.

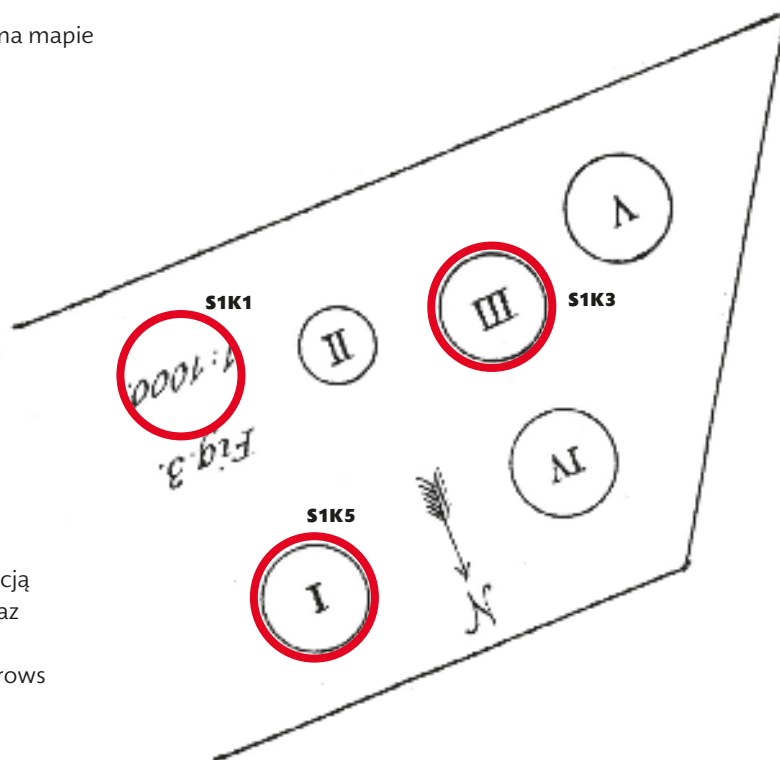
FIG. 8 SAMŁAWKI 1. Location of barrows in „Rösseler Stadtwald” on a map of East Prussian antiquities by E. Hollack, 1908.

RYC. 9 SAMŁAWKI 2. Lokalizacja cmentarzyska na mapie „Messtischblatt” z 1938 roku.

FIG. 9 SAMŁAWKI 2. Location of cemetery on „Messtischblatt” map, 1938.

RYC. 10 SAMŁAWKI 1. Plan stanowiska z lokalizacją kurhanów wg A. Bezenbergera z 1909 roku oraz obiektami badanymi w latach 2012–2014.

FIG. 10 SAMŁAWKI 1. Plan of cemetery with barrows location by A. Bezenberger (1909) with burial mounds excavated in 2012–2014.

rzyska tego jest to najstarsze źródło archiwalne dokumentujące jego lokalizację. Na mapie tej, obecne na stanowisku obiekty, oznaczone są jako „megality”, co wskazuje na funkcjonowanie ich w świadomości jako grobowców. Nie jest więc wykluczone, że pod nazwą „kurhanów z Lasu Miejskiego Reszla” kryła się większa liczba obiektów bądź też posługiwano się nią wymiennie dla określenia jednej lub drugiej grupy kurhanów oraz innych rozlokowanych w najbliższej okolicy (RYC. 74, 75).

Archeolodzy powrócili do Samławek 111 lat po Adalbercie Bezenbergerze, kiedy to z inspiracji i przy wydatnej pomocy dr hab. Mirosława Hoffmanna z Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, kurhany ponownie odkryto i zainwentaryzowano podczas badań powierzchniowych w roku 2011, a w roku 2012 rozpoczęto stacjonarne badania archeologiczne na stanowisku 1, prowadzone przez autora niniejszej publikacji z ramienia Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Prace wykopaliskowe kontynuowano w roku 2013 i 2014 w ramach współpracy między Instytutem a Fundacją Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna. W latach 2012–14 badaniami objęto trzy obiekty oznaczone numerami 1, 3, 5. W roku 2015 główny nacisk prac badawczych przeniesiony został w kierunku stanowiska 2. Badania z ramienia Fundacji Dajna kontynuowano w latach 2015–2016 w obrębie kurhanów oznaczonych numerami 2 oraz 5.

II.2

Zagadnienia metodyczne

Poszczególne etapy eksploracji wszystkich obiektów dokumentowano przy użyciu skaningu laserowego. Podstawowym produktem dokumentacyjnym powstałym po procesie filtracji, rejestracji i unifikacji skanów, czyli chmur punktów, są ortofotografie o rozdzielczości terenowej 0,002 m/pix z jednej strony, z drugiej zaś fotorealistyczne bądź renderowane w odcieniach szarości modele trójwymiarowe. Zarówno ortofotografie jak i modele umożliwiają rejestrację poziomów eksploracji z dokładnością często pod centymetrową nie tylko w układzie geodezyjnym, lecz przede wszystkim w sekwencyjnym. Pozwala to na bardzo precyzyjną obserwację zmian struktury obiektu oraz daje możliwość wykonania klasycznej

dokumentacji rysunkowej w odpowiednim momencie i na dowolnym poziomie. Nałożone na siebie poszczególne modele można w wybranym miejscu przeciąć uzyskując materiał do dokumentacji rysunkowej przekrojów (RYC. 64–67), bądź wszelkiego rodzaju rzutów. Zastosowanie w/w metod ma kluczowe znaczenie jeśli chodzi o szybkość, dokładność oraz kompletność rejestracji obecnych w kurhanach konstrukcji kamiennych, będących w każdym kurhanie strukturą najtrudniejszą i najbardziej czasochłonną do zadokumentowania. Zabytki ruchome na etapie opracowania również skanowano laserowo (z dokładnością nie przekraczającą z reguły 200 µm). Zbudowane na podstawie skanów modele renderowano w postaci rzutów ortogonalnych wraz z przekrojami i przekształcano na ich podstawie w klasyczne rysunki. Łącznie kompletnej digitalizacji poddano blisko 60 wyodrębnionych w terenie skupisk ceramiki zawierających 136 naczyń kwalifikujących się do analizy.

III. Środowisko⁴

Analizy osadów jeziornych i torfowiskowych dostarczają licznych informacji o warunkach paleośrodowiskowych panujących na danym terenie. W zależności od zastosowanych metod badawczych możliwe jest rekonstruowanie zmian klimatycznych, hydrologicznych i przekształceń ekosystemów, w tym warunkowanych działalnością człowieka. Liczne prace wykorzystujące wyniki badań sedymentologicznych i paleobiologicznych pozwoliły na określenie wpływu jaki na środowisko wywarły konkretne grupy osadnicze przynajmniej od okresu neolitu (SZEROCZYŃSKA, 1998).

Celem prowadzonych w ramach projektu badań było określenie jak duży wpływ na środowisko przyrodnicze miało osadnictwo związane z cmentarzyskami kurhanowymi w Samławkach na Pojezierzu Mrągowskim. Do odtworzenia charakteru i intensywności tych zmian posłużyły pobliskie osady jeziorne i torfowiskowe, w szczególności ich część datowana na epokę brązu w której powstały kurhany. Dodatkowym celem badań było wyznaczenie faz związanych ze zwiększoną presją człowieka na środowisko (np. większy udział ziaren pyłku roślin uprawnych czy eutrofilnych gatunków wioślarek), co pozwoliło na datowanie poszczególnych faz osadnictwa na tym terenie.

Miejsce pobrania rdzenia (SAM1) zlokalizowane jest w okolicy zespołu cmentarzysk kurhanowych w Samławkach w obrębie Łąk Zimmermana (53°58'9,69"N, 21°05'14,27"E) na wysokości 137 m n.p.m. (RVC. 4). Pierwotnie był to obszar płytkiego jeziora, które w połowie XIX w. zostało sztucznie osuszone. Jezioro to miało rozciągłość północny-zachód – południowy-wschód i rozwinięte było w obrębie rynny polodowcowej. Obecnie są to łąki o płaskiej morfologii terenu.

⁴ Przedstawione w niniejszym rozdziale rozważania stanowią próbę interpretacji archeologicznej serii analiz specjalistycznych przeprowadzonych przez dr. hab. M. Bojanowskiego oraz dr. hab. M. Gąsiorowskiego z Instytutu Geologii Polskiej Akademii Nauk.

III.1 Przekształcenia zbiornika wodnego

Dla rekonstrukcji faz chronologicznych rozwoju i przekształceń paleojeziora położonego w niecce Łąk Zimmermana przeprowadzono analizę wioślarkową. *Cladocera* (wioślarki) są jednym z podstawowych elementów fauny jeziornej. Ich poszczególne taksony mają określone preferencje siedliskowe. Choć nie są one tak dobrymi wskaźnikami paleotemperatur jak na przykład larwy ochotkowatych czy wskaźnikiem odczynu wody jak okrzemki, to już sama ich obecność wskazuje na charakter zbiornika wodnego. Jedne gatunki spotykane są w strefie otwartej wody a inne będą dominować w wodach płytkich, silnie zarośniętych makrofitami. Dodatkowo, skład gatunkowy wioślarek dobrze odzwierciedla status troficzny (żyźność) jeziora. Próbkę z profilu w Samławkach pobrano średnio co 10 cm.

W osadach mineralnych z głębokości poniżej 284 cm nie stwierdzono szczątków *Cladocera*. Ten fakt oraz charakter osadu (głównie brak materii organicznej pochodzenia roślinnego) sugerują, że osad ten nie był deponowany w środowisku wodnym w okresie bujnego rozwoju roślinności. Możliwe jest, że odpowiada on okresowi późnego glacjału. W takim wypadku, pomiędzy tą warstwą, a wyżej leżącym osadem torfiastym istnieje istotna luka stratygraficzna.

Na podstawie zmian frekwencji i składu gatunkowego szczątków wioślarek w osadach organicznych powyżej głębokości 284 cm wydzielono 4 fazy rozwoju zbiornika wodnego. Fazy te dobrze korelują się z głównymi wydzieleniami litologicznymi.

Faza 1 obejmuje ciekłą warstwę torfów (284–278 cm; ~2350–2295 lat BC). Występujący w niej zespół *Cladocera* jest ubogi zarówno pod względem frekwencji jak i ilości gatunków. Z osadów tych oznaczono jedynie 4 taksony (*Chydorus sphaericus*, *Alona affinis*, *Alona quadrangularis* i *Sida crystallina*). W tym okresie zbiornik wodny był zapewne płytki.

Brak wskaźników zakwaszenia wody lub dużej ilości roślinności wodnej.

Faza 2 (278–220 cm; 2295–1850 lat BC) to okres najbujniejszego rozwoju *Cladocera*. Obok gatunków znalezionych w fazie I pojawiają się taksony związane ze strefą otwartej wody (*Bosmina longirostris*) oraz roślinnością wodną (n.p. *Acroperus harpae*, *Pleuroxus* spp.). Jezioro nie było głębokie, ale miało charakter zbiornika stałego, o rozwiniętej strefie roślinności zanurzonej. W stropowym odcinku pojawiają się elementy wskazujące na stopniowy spadek poziomu wód.

Stopniowe zarastanie zbiornika doprowadziło do zaniku większości gatunków wioślarek. W **fazie 3**, odpowiadającej warstwie torfów z głębokości 220–115 cm (1850–950 BC) występują pojedyncze szczątki jedynie dwóch taksonów – *Ch. sphaericus* i *Pleuroxus trigonellus*. Zwłaszcza pierwszy z nich to takson charakteryzujący się szeroką tolerancją ekologiczną. W stropowym odcinku tej warstwy zanikają nawet te dwa gatunki a torfowisko prawdopodobnie całkowicie zarosło.

W **fazie 4** (115–70 cm; 950–~530 lat BC) ponownie pojawiają się niektóre gatunki *Cladocera*. Są to taksony znane z fazy I, wskazujące na płytki zbiornik, być może o okresowym charakterze.

III.2

Palinologiczne fazy osadnicze

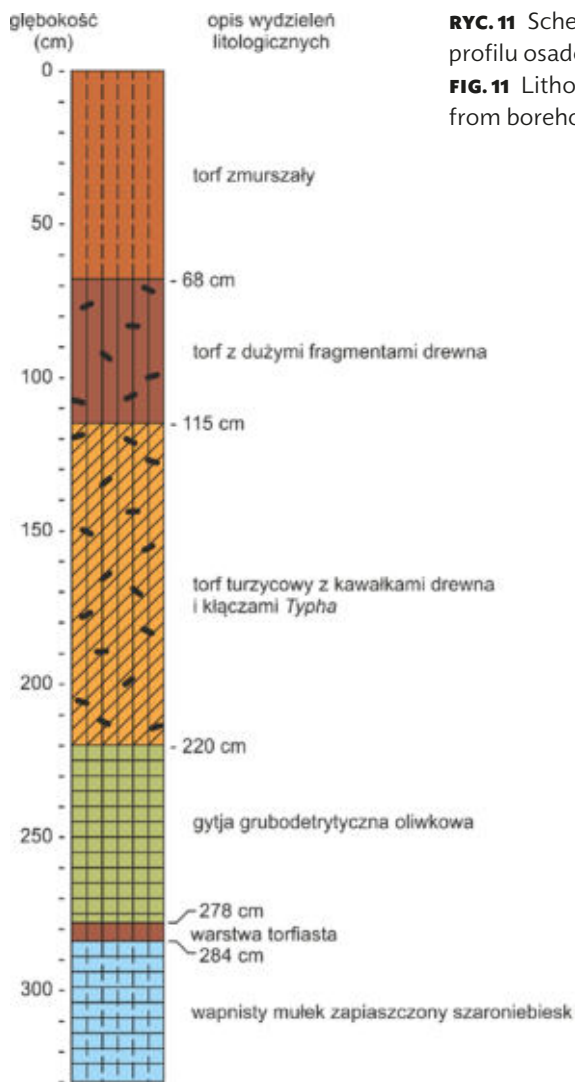
W najstarszej fazie palinologicznej (I) widocznej w diagramie z odwiertu SAM1, datowanej na okres między **2400–2000 BC**, w krajobrazie mikroregionu dominuje zdecydowanie roślinność typowa dla krajobrazu postglacjalnego. W prezentowanym stadium mamy do czynienia z gęstym, nieprześwietlonym i podmokłym lasem sosnowym, a obszar łąk Zimmermanna był płytkim, ale stabilnie rozwijającym się zbiornikiem wodnym o rozwiniętej strefie roślinności zanurzonej (patrz III.1). W fazie tej, którą możemy synchronizować z okresem późnego neolitu jakiegokolwiek wskaźniki antropopresji nie są widoczne (RYC. 12). Brak jest zatem śladów osadnictwa o charakterze trwałym. O okresowej działalności człowieka świadczą jednakże materiały archeologiczne pozyskane podczas badań wykopaliskowych na st. X w Leginach, gdzie

odnotowano pojedyncze fragmenty naczyń charakterystycznych dla zespołów typu Ząbie–Szestno (MA-NASTERSKI, 2009). Na wyspie funkcjonowało wtedy zapewne obozowisko sezonowe.

Kolejna faza wyraźnych zmian w krajobrazie „samławeckiego lasu” przypada na okres między **2000–1300 BC (faza II)**, kiedy to pojawiają się elementy flory charakterystycznej dla okresów preborealnego i borealnego oraz ich przejścia do okresu atlantyckiego. W ubogiej szacie leśnej spada zdecydowanie ilość sosny, a wzrasta liczebność brzozy, a także leszczyny oraz olchy. Stopniowo uwidacznia się przejście od ubogich sosnowo-brzozowych lasów typowych dla okresu wcześniejszego do mieszanych z dębem oraz wiązem i okazjonalnie lipą. Pod koniec fazy model lasu mieszanego stabilizuje się, z dodatkowym udziałem domieszki jesionu oraz grabu. Łąki Zimmermanna w początkowym odcinku omawianej fazy (do ca. 1850 BC) są w dalszym ciągu dobrze rozwijającym się zbiornikiem wodnym, który pod jej koniec zaczyna stopniowo zarastać. Pojawia się roślinność charakterystyczna dla obszarów bagiennych (*Cyperaceae*). Oddziaływanie człowieka na środowisko zaczyna w tym okresie wzrastać do około roku 1300 BC, utrzymuje się na stabilnym poziomie aż po początki następnej fazy. Wzrasta stopień odlesienia i pojawiają się obszary z roślinnością typu łąkowego. W profilu widoczne są ślady wypalania lasów oraz pojawiają się w końcowych stadiach ślady ziaren zbóż świadczące o niesystematycznej jeszcze gospodarce rolnej.

Z punktu widzenia interpretacji osadnictwa faza ta stanowi moment największego rozwoju i stabilizacji społeczności późnoneolitycznych/epineolitycznych (zespoły Ząbie–Szestno) w mikroregionie. W fazie tej w dalszym ciągu funkcjonuje osada na wyspie Jeziora Legińskiego (st. X), jednak prawdopodobnie zasiedlone zostały również inne obszary.

W okresie **1300–800 BC (faza III)** krajobraz i roślinność przybierają formy typowe dla okresu atlantyckiego. Na wzgórzach morenowych utrzymuje się uboższy las sosnowy z domieszką świerku, przy znacznie mniejszym udziale brzozy. W dolinach nieck jeziornych i licznych kotlinach dominuje ekosystem lasu mieszanego-bukowego z przewagą olchy, leszczyny, wiązu oraz okazjonalnie lipy i grabu. Stopniowo zwiększa się stopień odlesienia terenu i pojawiają się liczne skupiska roślinności łąkowej. Stopniowo

RYC. 11 Schemat litologiczny badanego profilu osadów z odwiertu SAM1.

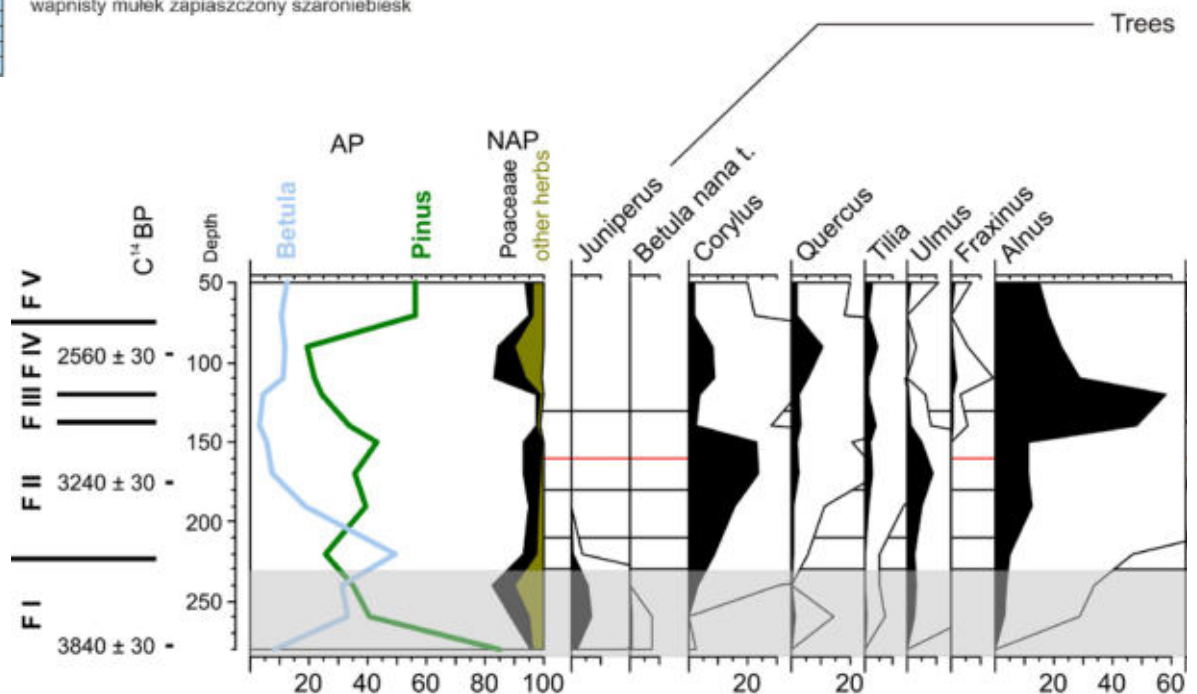
FIG. 11 Lithological diagram of sediments from borehole SAM1.

podnosi się również poziom wód okolicznych jezior. W początkach omawianego odcinka czasu obszar Łąk Zimmermanna stopniowo przekształca się ponownie w płytki zbiornik wodny z rozwiniętą strefą roślinności przybrzeżnej. W fazie tej zdecydowanie rośnie wskaźnik antropopresji. Widoczne są ślady gospodarki wypaleniskowej oraz przerzedzania obszarów leśnych. Zwiększa się także zdecydowanie w analizowanych materiałach ilość ziaren zbóż, co najprawdopodobniej odzwierciedla wzrost aktywności związanych z rolnictwem.

Pod względem chronologicznym prezentowany odcinek czasu wiązać należy z osadnictwem od III po V okres epoki brązu (DĄBROWSKI 1997). Zauważalny gwałtowny wzrost wskaźników oddziaływania na środowisko widoczny w tym okresie wiązać można bez wątpienia z pojawieniem się osadnictwa grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej. W skali mikroregionu znajduje to odzwierciedlenie we wzroście liczby osad otwartych, w obrębie których zarejestrowano materiały z epoki brązu (RYC. 74, 75) oraz pojawieniu się cmentarzysk płaskich (URBANEK 1941, 43). W dalszym ciągu funkcjonuje wymienione

RYC. 12 Diagram palinologiczny z rdzenia SAM1.

FIG. 12 Pollen diagram from SAM1 core.

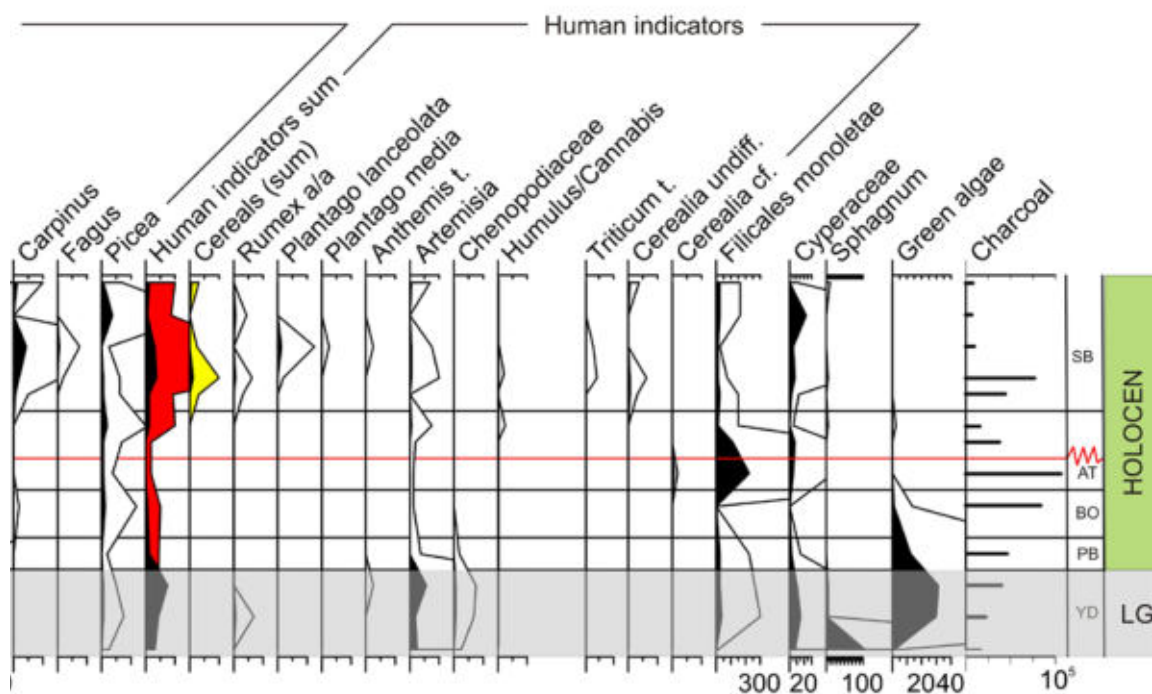

wyżej obozowisko sezonowe na wyspie na jeziorze Legińskim.

Faza IV, 800–400 BC, charakteryzuje się kolejnymi zmianami szaty roślinnej w kierunku typowego ekosystemu okresu subborealnego. Jest to okres maksymalnego odlesienia i redukcji obecnych jeszcze w poprzednim okresie lasów sosnowo-brzozowych. Ich miejsce zajmują bogate lasy mieszane, z przewagą buku i dębu, a w nielicznych enklawach spotkać można skupiska świerków. Brzegi niecek jeziornych oraz podmokłe kotliny między garbami morenowymi porośnięte są w dalszym ciągu olszynami, których ilość pod koniec omawianego okresu zdecydowanie maleje. Las jest mocno prześwietlony i pojawia się więcej roślinności typu łąkowego. Na obszarze Łąk Zimmermanna utrzymuje się przynajmniej do ca. 500 BC płytki zbiornik wodny, który pod koniec omawianej fazy zaczyna zarastać. Przynajmniej dwukrotnie w stosunku do fazy III wzrasta ilość wskaźników antropopresji. W okresie tym pojawia się większość typowych roślin świadczących o długotrwałym i stabilnym osadnictwie (*Plantago l.*, *Anthemis t.*, *Artemisia*, *Humulus/Cannabis*). Trzykrotnie

w stosunku do okresu poprzedniego podnoszą się wskaźniki ilościowe ziaren zbóż. Rolnictwo staje się zapewne jedną z dominujących gałęzi gospodarki. W dalszym ciągu kontynuowany jest proces prześwietlania lasów oraz ich wypalanie w celu powiększenia dostępnego arealu.

Chronologicznie omawianą fazę powiązać można z VI okresem epoki brązu, będącym zarazem momentem pojawienia się w mikroregionie kurhanów (patrz rozdział v, vi). Zwielokrotnienie wpływu na środowisko obserwowalne w tym okresie związane jest zapewne ze znacznym wzrostem populacji. Jest to moment maksymalnego rozwoju osadniczego zamieszkujących te obszary społeczności „późnołużyckich” (patrz rozdział ix). Stanowiska 1 i 2 pełnią w tym okresie funkcję cmentarzysk centralnych, wokół których rozrzucone są pojedyncze kurhany satelitarne (RYC. 74, 75). Dominuje obrządek kurhanowy, a cmentarzyska płaskie już nie funkcjonują. Okres maksymalnego rozwoju przeżywają wszystkie osady otwarte zgrupowane wokół Jeziora Widryńskiego i na północnym brzegu Jeziora Legińskiego, a także obozowisko na wyspie.

W **fazie v, po roku 400 BC**, osadnictwo przeżywa wyraźny regres uwidaczniający się w ponownym znaczącym zwiększeniu się powierzchni lasów iglastych i stopniowym zarastaniu łąk. Wskaźniki antropopresji ponownie spadają osiągając poziom z fazy III.

Okres ten łączyć można zapewne z marginalną serią najpóźniejszych materiałów odkrytych w kurhanach i datowanych na wczesną epokę żelaza (patrz rozdział v, vi). Choć liczba pochówków w kurhanach spada to osadnictwo funkcjonuje stabilnie w obrębie osad otwartych.

Jako materiał porównawczy do podsumowania wniosków płynących z powyższej analizy posłużyć mogą wyniki badań palinologicznych przeprowadzonych w mikroregionie jeziora Salet, we wschodniej części Pojezierza Mrągowskiego (SZAL, KUPRYJANOWICZ, WYCZÓŁKOWSKI 2013). Zarejestrowaną w rejonie Łąk Zimmermanna palinologiczną fazę III synchronizować można z wyróżnioną przez autorów fazą 1 przypadającą na okres 1400–900 BC (tamże, s. 332). Odnotowana w analizowanych przez autorów próbkach interfaza 1/2 (900–800 BC) to bez wątpienia początek fazy IV w mikroregionie Jezior Legińskiego i Widryńskiego, charakteryzującej się transformacją struktur osadniczych i pojawieniem kurhanów. Moment największego natężenia osadnictwa w obu mikroregionach przypada więc na wyodrębnioną w odwiertach z Saletu podfazę 2a (tamże, 333) a w „samławeckim lesie” końcowe odcinki fazy IV. Z procesami o podobnej dynamice mamy do czynienia również w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich (WACNIK, GOSLAR, CZERNIK, 87–88) oraz na Pojezierzu Olsztyńskim (MADEJA 2013, 251–252).

IV.

Analiza i datowanie materiałów zabytkowych

IV.1. Formy naczyń

Ceramika naczyniowa, popielnice i towarzyszące im pokrywy oraz przystawki stanowią podstawową i zarazem jedyną grupę zabytków ruchomych pochodzących z grobów na analizowanych stanowiskach. Dla podkreślenia ciągłości prowadzonych przez autora studiów nad osadnictwem Pojezierza Mrągowskiego w I tys. p.n.e. zdecydowano się użyć i odpowiednio przystosować typologię naczyń stworzoną dla celów analizy materiałów ze st. II w Wyszeźborku, gm. Mrągowo, niewątpliwie najbogatszego zbioru ceramiki z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w regionie. Pomimo oczywistych różnic wynikających z funkcji stanowisk w Samławkach i Wyszeźborku, pomiędzy wyróżnionymi w roku 2003 (GŁADKI, 23–29) grupami typologicznymi a materiałami z Samławek istnieje wyraźny związek. Pozorne różnice mają jedynie charakter statystyczny widoczny w korelacji między dominującymi typami naczyń a funkcją stanowisk. Ze względów czysto utylitarnych, na cmentarzyskach funkcję pojemników na kości ciepłopalne pełnią zróżnicowane formy o dużej objętości mogące pomieścić szczątki zmarłego, analogiczne do tych które w obrębie osad funkcjonują jako naczynia zasobowe. Odpowiednio, formy płaskie (misy, talerze) w większości przypadków znajdujemy na cmentarzyskach w kontekście pokryw oddzielających szczątki od świata zewnętrznego, zaś niewielkie naczynia uchate (kubki, amfory) odkrywane są zarówno jako popielnice, jak i przystawki z darami grobowymi. Rozkład ilościowy prezentowanych grup naczyń będzie jednak dla cmentarzyska i osady zawsze od-

mienny zważywszy na selektywny charakter ceramiki grobowej i masowy ceramiki kuchennej oraz stołowej.

Decydując się na nawiązanie do opublikowanej już typologii zrezygnowano ze szczegółowego omówienia charakterystyki technologiczno-stylistycznej poszczególnych grup, typów i wariantów, przeprowadzając ją jedynie dla form nowych⁶. Jednocześnie autor zaakcentuje pojawiające się różnice oraz szczegółowo przeanalizuje kontekst ich występowania.

Ze względu na specyfikę publikacji obejmującą dwa cmentarzyska oraz charakter zespołów będących wielofazowymi grobami zbiorowymi analiza ceramiki prowadzona będzie na trzech podstawowych poziomach. Pierwszy obejmie typologię naczyń w obrębie poszczególnych kurhanów, drugi w obszarze cmentarzysk, a trzeci kompleksową analizę porównawczą charakteryzującą całość materiałów. Łącznie analizie poddano 136 naczyń pochodzących z 67 pochówków i zdeponowanych w 5 kurhanach badanych w latach 2012–2016 oraz przynajmniej 4 naczynia znane z badań przeprowadzonych w roku 1901.

GRUPA I (GARNKI JAJOWATE, BECZUŁKOWATE)⁷

Naczynia grupy I (4 egz.) wystąpiły marginalnie na obu analizowanych stanowiskach w obrębie S1K3 oraz S2K5 stanowiąc łącznie zaledwie 4% analizowanego zbioru form. Pod względem typologicznym wszystkie zaklasyfikować należy do typu A, garnków o nieodrębnionych wylewach, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych i płaskich dnach. Podkreślić przy tym należy, że we wszystkich przypadkach są

⁵ Problematyka szczątków kostnych, omówiona zostanie w odrębnym rozdziale, po zakończeniu analiz dotyczących chronologii. Kolejność taka umożliwi połączenie rozważań antropologicznych z próbą prześledzenia zmian w obrzędzie pogrzebowym w konkretnych fazach użytkowania cmentarzyska.

⁶ Naczynia typów IIB wariantu 1 i 3, IIF, IIG, IVD, IVF oraz grupy VII, które nie wystąpiły w materiałach ze st. II w Wyszeźborku i stanowią uzupełnienie typologii publikowanej w roku 2003 (GŁADKI).

⁷ RYC. 14: s. 4; RYC. 18: s. 12, 15, 16 – gdzie „s” odnosi się do numeru skupiska na rycinie.

to formy niewielkie, niezdobione, o średnicy wylewu nie przekraczającej 20 cm, co różni je wyraźnie od szerokootworowych form występujących w obrębie osad. W komorze grobowej S1K3 pojedyncze naczynie omawianego typu pełniło funkcję popielnicy (skupisko 4, TABL. III: 4). W pozostałych 3 przypadkach w górnej warstwie grobów w S2K5 (skupiska 12, 15, 16, TABL. TABL. XXI: 2; TABL. XXII: 2, 6) analizowane naczynia odkryto w kontekście przystawek towarzyszących pochówkom w popielnicach grupy II.

Prezentowane naczynia stanowią podstawowy typ ceramiki kuchennej i zasobowej pochodzącej z większości (jeśli nie wszystkich) stanowisk osadowych datowanych ogólnie na późną epokę brązu i wczesną epokę żelaza. W systematyce zaprezentowanej przez Ł. Okulicz (1970, 24) formy te zaklasyfikować należy do typu I (odmiana a) w obrębie najwcześniejszego horyzontu ceramiki I grupy, wiążanego z tradycjami wywodzącymi się z horyzontu „łuzycznego”. W typologii zaproponowanej przez M. J. Hoffmanna naczynia te przyporządkować można do typu IV (2000, 87–90, RYC. 38) i datować szeroko od IV EB po początki wczesnej epoki żelaza. Formy te odnajdujemy zarówno w obrębie osad otwartych – Woryty (DĄBROWSKI 1997, RYC. 19A), Wyszembork st. II⁸ (GŁADKI 2003, 24), jak i obronnych – Tolknicko, Jeziorko st. I (ANTONIEWICZ 1964, 65–69, 82), Tarławki st. I (PUROWSKI 2008, RYC. 11: 1), Maradki st. I (GAŚSOWSKA, OKULICZ 1975, 323), nawodnych – Pleśno, Orzysz (ROSSIUS 1933, 23, 24, 48), Mołtajny st. I (GACKOWSKI 1992, rys. 3) czy też lokowanych na wyspach – Szestno st. II (BURSCHE, NOWAKOWSKI 1980, 215), Ząbie st. X⁹.

Z powyższego opisu widać również wyraźnie, iż nie stanowią one grupy wyodrębnionej geograficznie i występują szeroko w pasie od dolnej Wisły po Krainę Wielkich Jezior i dalej na wschód. Z racji masowego ich występowania trudno również przypisać im właściwości datujące, czy odnosić do konkretnej jednostki kulturowej. Wymienione wyżej stanowiska funkcjonują przynajmniej przez całe I tysiąclecie p.n.e. (w różnych odcinkach chronologicznych), łącząc zarówno osadnictwo kultur pól popielnicowych jak i następujące po nich grupy kulturowe charakterystyczne dla wczesnej epoki żelaza.

O ile kontekst występowania omawianych naczyń w obrębie stanowisk o charakterze osadowym jest powszechny i masowy, o tyle ich pojawianie się w kontekstach sepulkralnych jest wprost proporcjonalnie odmienne. W obrębie kurhanów prezentowane formy odkrywane były zupełnie sporadycznie i ograniczone są do trzech w miarę dobrze udokumentowanych przypadków. Dwa naczynia typu IA w funkcji popielnic znane są z Sambii i pochodzą z kurhanów w d. Linkau, Kr. Fishhausen (BEZZENBERGER 1914b, 113–126) oraz d. Moritten Kr. Preussich Eylau (HEYDECK 1896, 71–72). W pierwszym przypadku mamy do czynienia z obiektem wzniesionym w konstrukcji kamienno-ziemnej, z dookólnym wieńcem i prawdopodobnie kamiennym brukiem, w drugim z kurhanem z komorą grobową w postaci skrzyni kamiennej. Pojedynczy egzemplarz zarejestrowany został również w d. Sanditten, kr. Wehlau (ENGEL 1931, 47–64), w kurhanie ze skrzynią kamienną i popielicą typu IIB. Podobnie niska frekwencja charakteryzuje pojawianie się prezentowanych naczyń w obrębie cmentarzysk płaskich, bądź grobów płaskich lokowanych w przestrzeniach między kurhanami. Pojedyncze egzemplarze znamy z Pojezierza Olsztyńskiego z cmentarzyska w Bogdanach (HOFFMANN 1999, TABLICA CX: 6) i Pojezierza Mrągowskiego z nekropolii w Pustnikach (URBANEK 1941, 7–9; Tafel 8: 8, 9). W przypadku cmentarzysk rysuje się zatem wyraźny związek chronologiczny i terytorialny występowania naczyń typu IA w zespołach grobowych. Pod względem geograficznym występują one głównie na Pojezierzu Mrągowskim (włączając Samławki), we wschodniej części Pojezierza Olsztyńskiego oraz na Sambii. Ich chronologię w kontekstach grobowych uznać należy za wczesną i pozycjonować między IV a VI EB.

GRUPA II (NACZYNIA BANIASTE, DWUSTOŻKOWATE, WAZY)

Naczynia prezentowanej grupy są typem zdecydowanie dominującym na obu stanowiskach. Łącznie wyróżnić możemy 58 egzemplarzy (43% ogółu analizowanych form) występujących w przytłaczającej większości w funkcji popielnic i rzadko przystawek. Zbiór naczyń omawianej grupy charakteryzuje zdecydowana dominacja okazów typu B (71%) oraz re-

⁸ 18% wszystkich analizowanych form.

⁹ Niepublikowane materiały z archiwum IA UW.

latywnie rzadsza obecność typu A (7%) i C (10%) oraz marginalne pojawianie się typów E (2%), F (3%) i G (2%)¹⁰.

TYP A¹¹

Z obu analizowanych stanowisk pochodzą łącznie 4 egzemplarze omawianego typu. Wystąpiły w dwóch przypadkach w obrębie komory grobowej w S1K3 (skupiska 1, 2, TABL. II: 1, 2) oraz pojedynczo w obszarze bruków w S2K2 (skupisko 4, TABL. XVIII: 2) i S2K5 (skupisko 19, TABL. XXIII: 1). Reprezentują klasyczną tektonikę – gładkościenną, stożkową szyję, dość wysoko umieszczony, łagodny załom brzuśca, dolne powierzchnie chropowate, rzadziej obmazywane, płaskie dna. Formy określić można generalnie jako naczynia średnich i dużych rozmiarów, o średnicach wylewów dochodzących lub przekraczających 30 cm. W przypadku naczynia z S1K3 pojawia się charakterystyczne dla typu zdobienie w postaci dookólnej listwy plastycznej zdobionej kilkoma grupami nieregularnie rozłożonych linii rytych.

W ujęciu Ł. Okulicz (1970, 32) i M. J. Hoffmanna (2000, 89, RYC. 35–36) naczynia te zaklasyfikować można odpowiednio do typu IV (odmiana d) w obrębie II grupy ceramiki oraz I i II (grupy II i III) i datować na wczesne i rozwinięte fazy wczesnej epoki żelaza. Analogicznie jak w przypadku naczyń grupy I prezentowane formy występują głównie w obrębie osad. Wymienić należy tu choćby wspomniany Wyszemborsk st. II¹² (GŁADKI 2003, 25), czy osiedla obronne w Wysoczyzny Elbląskiej – Tolkmnicko, Łęcze (ANTONIEWICZ 1964, 141, 145), a także nawodne – Pleśno (ROSSIUS 1933, 48). W przypadku cmentarzysk ich występowanie ma charakter marginalny, ograniczony do kilku znanych przypadków, przy czym większość dotyczy kontekstów kurhanowych. Pojedynczy egzemplarz pochodzi z Sambii, z kurhanu z podwójną skrzynią kamienną w d. Birkenhof, Kr. Fishhausen (TISCHLER 1887, 113–176), kolejne z d. Gauten (GAERTE 1929, 119) czy Surajn (tenże, 117) a 2 egz. z kurhanu z pochówkami na bruku kamiennym w Rybnie (ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA

1981, 259–311). Obecność 4 egzemplarzy w Samławkach potwierdza zasygnalizowaną już regionalizację obecności prezentowanych naczyń w kontekstach grobowych ograniczoną do Pojezierza Mrągowskiego i Sambii (GŁADKI 2003, 25). Biorąc pod uwagę materiały z Samławek (patrz rozdziały V i VI) rozszerzeniu ulec musi natomiast ich datowanie, polegające na przesunięciu momentu ich pojawienia się na schyłek VI EB. Nie zmienia to jednak faktu zdecydowanie bardziej masowego ich występowania we wczesnej epoce żelaza.

TYP B

W zbiorze popielnic pochodzących z obu cmentarzysk typ B jest absolutnie dominujący. Formy te pochodzą ze wszystkich badanych kurhanów w łącznej liczbie 58 egzemplarzy, co stanowi odpowiednio 71% naczyń grupy II i blisko 40% wszystkich poddanych analizie typologicznej. W taksonomii opracowanej przez Ł. Okulicz naczynia te należą do tzw. I grupy ceramiki, typu IV, odmiany a–c (1970, 25). W opracowaniu M. J. Hoffmanna będą to głównie formy przynależne do typów I i II, najwcześniej datowanych odmian, wiązanych ze schyłkiem epoki brązu (2000, 86–87).

W publikacji źródłowej typ ten określono pierwotnie jako „archaiczny” (GŁADKI 2003, 24–25), nawiązujący stylistyką do szeroko pojętego kręgu kultur pól popielnicowych, a zwłaszcza grup zasiedlających obszary dzisiejszej Polski północnej (Pomorze Zachodnie i Gdańskie, Wielkopolska, Północne Mazowsze, Warmię i Mazury Zachodnie). Generalnie są to naczynia średniej wielkości (średnica wylewu do 25 cm), o cylindrycznych, ewentualnie lekko stożkowych szyjach, nisko umieszczonych ostrych załomach brzuśca, płaskich, nierzadko wyodrębnionych dnach, dolnych partiach obmazywanych. Pokażny ich zbiór pochodzący z Samławek umożliwił ich podział na warianty, których obecność znajduje odzwierciedlenie w chronologii względnej i absolutnej obu stanowisk.

WARIANT 1¹³

Reprezentowany jest przez 3 naczynia, w tym dwa pochodzące z komory grobowej w S1K1 (skupiska

¹⁰ Pozostałe 5% to fragmentarycznie zachowane naczynia grupy II nieokreślonych typów.

¹¹ RYC. 14: s. 1, s. 2; RYC. 17: s. 4; RYC. 20: s. 19

¹² 45% ogółu naczyń grupy II.

¹³ RYC. 13: s. 1, s. 3; RYC. 20: s. 29

1 oraz 3, TABL. I: 1, 5.) oraz pojedyncze z dolnej warstwy pochówków na bruku w s2k5 (skupisko 29, TABL. XXVII: 2). Wariant ten jest najbardziej klasycznym typem płaskodennej popielnicy o stożkowatej bądź cylindrycznej szyi i ostrym załomie brzuśca charakterystycznym dla starszych faz epoki brązu, występującym zarówno na cmentarzyskach płaskich jak i w kurhanach.

Z obszaru Warmii i Mazur dużych serii naczyń tego typu dostarczyły choćby dla Pojezierza Olsztyńskiego zespoły w wielofazowego kurhanu z wielowarstwowymi pochówkami i konstrukcjami kamiennymi w Workiejmach (GAERTE 1927, 146–147; URBANEK 1941, 66–70), wielofazowego kurhanu nr I w Stolnie (WALUŚ, KOWALEWSKA 1999, 48–49) czy cmentarzysk płaskich w Bogdanach (HOFFMANN 1999b, PLANSZA 39: 9) i Worytach (DĄBROWSKI, MOGIELNICKA-URBAN 1976, RYC. 3B). Dla Pojezierza Mrągowskiego znaczące ich ilości pochodzą z cmentarzysk w Pustnikach, Biskupcu, czy Skatnik (DĄBROWSKI 1997, 39; HOFFMANN 1999, TABLICA LXII: 8, 9, 11, 12). Ich zasięg terytorialny określić można jako globalny. Występują masowo od Pomorza Zachodniego – cmentarzyska kurhanowe w Dolicach st. 30 i 40, woj. zachodniopomorskie (KACZMAREK 2015, RYC. 21: 6, 14), po Północne Mazowsze – Kraszewo (MIŚKIEWICZ 1968, RYC. 7, 8, 20) czy Ożumiech (MIŚKIEWICZ 1973, TABLICA 1: d). Ich chronologia pozycjonowana jest przez większość badaczy w obrębie późnej epoki brązu z niewątpliwie dominującym ich występowaniem w IV–V EB.

WARIANT 2¹⁴

Prezentowany wariant jest zdecydowanie dominującym typem popielnicy występującym w różnorodnym natężeniu we wszystkich kurhanach badanych zarówno w latach 2012–2016 jak i w początkach XX wieku. Reprezentowany przez 26 egzemplarzy, stanowi odpowiednio 45% wszystkich naczyń grupy II typu B. W odróżnieniu od wariantu 1 posiada generalnie bardziej płynną tektonikę – łagodniej uformowane stożkowate szyje i załomy brzuśców, które umiejscowione są wyżej, przynajmniej w połowie

wysokości naczynia. Zdobnictwo jest bardzo ubogie i ograniczone do pojedynczego przypadku regularnie rozłożonych linii rytych w pasie największej wydętości brzuśca (s1k1 skupisko 4, TABL. I: 6). Dolne partie naczyń charakteryzuje chropowacenie, rzadziej kierunkowe obmazywanie.

W komorze grobowej w s1k1 odkryto 3 egzemplarze w obrębie skupisk nr 2, 4, 5 co stanowi 38% wszystkich form ceramicznych pochodzących z kurhanu (TABL. I: 3, 6, 8). W przypadku s1k2 i s1k6 – odpowiednio kurhany nr II i IV badane w roku 1901 (BEZZENBERGER 1909, 29–34) możemy z dużą dozą prawdopodobieństwa oszacować obecność przynajmniej 8 egzemplarzy należących do opracowanego wariantu. Z centralnej części bruku s1k3 pochodzą dwa egzemplarze (skupiska nr 3 i 5 – 17% naczyń grupy II, TABL. III: 1, IV: 1), zaś z s1k5 przynajmniej 5 (skupiska 18, 23, 26, 36, TABL. IX: 3, 4; TABL. X: 2; TABL. XII: 2), choć stan zachowania dodatkowych 7 popielnic umożliwił zakwalifikowanie ich jedynie ogólnie do typu B. Łącznie w s1k5 naczynia te stanowią 31% wszystkich zarejestrowanych podczas badań wykopaliskowych. Zdecydowana większość prezentowanych naczyń pochodzi jednakże ze st. 2 w Samławkach, gdzie w obrębie s2k5 odkryto ich 14 (skupiska 9, 11, 15, 16, 18, 21, 25, 27, 28, 29, 33, TABL. XX: 1, 4; TABL. XXII: 1, 4, 8; TABL. XXIII: 7; TABL. XXIV: 4; TABL. XXV: 1, 4; TABL. XXVII: 1, 6) co stanowi 24% popielnic znalezionych w tym kurhanie. Nieco inaczej kształtuje się ilość naczyń wariantu 1 w komorze grobowej s2k2, gdzie wystąpiły w 2 pochówkach (skupiska 1 oraz 7, TABL. XVII: 2; TABL. XVIII: 5), stanowiąc łącznie 12% wszystkich naczyń grupy II.

Analogie do omawianej odmiany są również szerokie co w przypadku wariantu 1. Z obszaru Pojezierza Olsztyńskiego i Mrągowskiego znamy je z większości cmentarzysk płaskich oraz części kurhanów. Stanowią one podstawowy typ popielnic znanych z nekropolii płaskich w Bogdanach, Sorkwitach (HOFFMANN 1993, RYC. 8), Pustnikach, Biskupcu (DĄBROWSKI 1997, RYC. 31: d–f) czy Wyszemborku st. IV (NOWAKOWSKA 2004, Tabl. II: 1) i Skatnikach (HOFFMANN 1999, TABLICA LXII: 10). W kontekście pochówków w kurhanach pojawiają się na Sambii – kurhany w d. Warshken i Birkenhof (TISCHLER 1887, 113–176), d. Laptau (TISCHLER 1889, 106–134), Wzniesieniach Górskich – Judyty st. I (BUJACK 1887, 108–111), d. Moritten (HEYDECK 1896, 66–74),

¹⁴ RYC. 13: s. 2, s. 4, s. 5; RYC. 14: s. 3, s. 5; RYC. 15: s. 18, s. 23, s. 26, s. 33; RYC. 17: s. 2, s. 7; RYC. 20: s. 9, s. 11, s. 15, s. 16, s. 18, s. 21, s. 25, s. 27, s. 28, s. 33

Równinie Warmińskiej – Stolno (WALUS, KOWALEWSKA 1999, Tabl. III: 3; IX: 7), Pojezierzu Olsztyńskim – Jełguń st. I (HOFFMANN 1999, TABLICA CXIV: 4, 7, 10). Posiadają szeroki zasięg terytorialny, zbliżony do wariantu 1, przy wyraźnie zauważalnym wzroście liczebności ich występowania na Półwyspie Sambijskim. Chronologicznie umieszczane są w późnych i schyłkowych fazach epoki brązu, głównie w V i VI EB.

WARIANT 3¹⁵

Do analizowanego wariantu zaklasyfikować można pojedyncze naczynie pochodzące ze skupiska 33 w komorze grobowej S1K5 (RYC. 15 s. 33; TABL. XI: 3). Jego występowanie ma więc charakter zdecydowanie marginalny. Prezentowana odmiana charakteryzuje się wszystkimi parametrami typu B przy wyraźnie odmiennych proporcjach. Posiada cylindryczną, lecz krótszą szyję, zdecydowanie łagodniej wysklepiony i bardziej pękaty brzusiec, powierzchnie zewnętrzne kierunkowo obmazywane oraz zdecydowanie wyodrębnione i lekko zakłębione dno.

Typologicznie okaz z Samławek zbliżony jest najbardziej do popielnicy odkrytej na cmentarzysku w Mojtnach (gm. Biskupiec), w kontekście pochówków na brukach kamiennych (HOFFMANN 1999, TABLICA XCI: 7) oraz Biskupcu (GAERTE 1929, Abb. 79: b). Zaznaczyć przy tym należy, iż bliźniaczo ukształtowane dolne partie oraz dno mają liczne egzemplarze pochodzące z kurhanów z Równiny Warmińskiej – Stolno, kurhan I (WALUS, KOWALEWSKA 1999, TABLICA 1: 3, 6), czy Pojezierza Olsztyńskiego – Jełguń st. I (HOFFMANN 1999, TABLICA CXV: 16) i Wzniesień Górowskich – Workiejmy, kurhan I (GAERTE 1927, 146–147, URBANEK 1941, 66–70). W kontekście popielnic pochodzących z cmentarzysk płaskich znamy je choćby ze wspomnianych już Pustnik i Sorkwit. Ich występowanie geograficzne jest szerokie i analogiczne do wariantu 2. Biorąc pod uwagę kontekst występowania i towarzyszące im inne naczynia, chronologię ich należy umieścić w późnych i schyłkowych fazach epoki brązu. O ile ich występowanie w IV EB wydaje się być śladowe, o tyle zauważalny staje się ich wzrost ilościowy w V i VI EB. Warto odnotowania jest fakt, iż pod względem ukształtowania dna, omawiane formy są wyraźnie spokrewnione z misami typu IVA

(patrz TYP IV) towarzyszącymi często na obu stanowiskach wczesnym formom popielnic w charakterze pokryw.

TYP C¹⁶

Wśród popielnic pochodzących zarówno ze stanowisk 1 oraz 2 typ C zajmuje drugą pozycję pod względem częstotliwości występowania. Z obu prezentowanych cmentarzysk znamy 6 naczyń omawianego typu, co stanowi odpowiednio 10% naczyń grupy II oraz 4% ogółu analizowanych form. Wszystkie to formy duże, szerokootworowe (śr. wylewu do 40 cm), które posiadają krótkie, gładkościenne szyje, bardzo wysoko umieszczony załom brzuśca, płaskie dna, dolne partie chropowate. W cytowanych już opracowaniach (OKULICZ 1970, HOFFMANN 1999) naczynia te należą odpowiednio do typu IV (II, III grupa ceramiki) oraz I/II (III grupa) i datowane są na rozwinięte fazy wczesnej epoki żelaza. Dwa egzemplarze odkryte zostały w kontekście popielnic w komorze grobowej S1K5 (skupisko 15 oraz 40, TABL. VIII: 2; TABL. XIII: 3). Pojedynczy egzemplarz zarejestrowano w obrębie bruku w S2K5 (skupisko 24, TABL. XXIV: 1), 3 egz. w S2K2 (skupisko 2, 3, TABL. XVII: 4; TABL. XVIII: 1) oraz zniszczonym gróbie na złożu wtórnym na poziomie 10 (TABL. XVI: 1), gdzie naczynia te ilościowo dominują.

W kontekście pochówków popielnice prezentowanego typu występują relatywnie rzadko. Za najbardziej zbliżone uznać należy naczynie pochodzące z kurhanu II, na st. VII w Gródkach (OKULICZ 1970, TABLICA VI: 12) zlokalizowanego na Północnym Mazowszu. Niewiele częściej spotkać można je w obrębie osad. Pojedynczy egzemplarz zarejestrowano na st. II w Wyszemborku w warstwach z licznymi naczyniami typu A oraz grupy III, w obiekcie o unikalnej funkcji kultowej (obiekt nr 5, GŁADKI 2003, 24–26). Przyznać jednak należy, że w obrębie osad naczyń tych mogło być zdecydowanie więcej, jednak stan zachowania materiałów oraz ich rozdrobnienie uniemożliwiło ich rekonstrukcję. Biorąc pod uwagę powyższe uwagi trudno wyciągać wnioski na temat ich rozprzestrzenienia geograficznego. Odnalezione dotychczas egzemplarze wskazują na Pojezierze Mrągowskie oraz Północne Mazowsze, co może potwierdzać związki

15 RYC. 15: s. 33

16 RYC. 15: s. 15, s. 40; RYC. 17: s. 2, s. 3; RYC. 20: s. 24

tych form naczyń z obszarami położonymi na południe, aż po Małopolskę Wschodnią (GŁADKI 2003, 25). Kontekst ich odkrycia wskazuje na możliwość datowania głównie na późniejsze fazy wczesnej epoki żelaza, choć ze względu na ich obecność w Samławkach (1 i 2, patrz rozdział V) nie można wykluczyć śladowej ich obecności w schyłkowej fazie epoki brązu (VI EB).

TYP E¹⁷

Reprezentowany jest przez pojedynczy egzemplarz popielnicy pochodzący ze skupiska 11 w komorze grobowej z S1K3 (TABL. V: 6). Formy średniej wielkości (śr. wylewu do 16 cm) wyróżniają się smukłą, cylindryczną szyją, bardzo nisko umieszczonym załosem brzuśca, spłaszczonym i nie wyodrębnionym dnem. W nawiązaniu do starszych systemów typologicznych należą do typów IV, odmiany e (OKULICZ 1970, 32) oraz I/II w obrębie III grupy ceramiki wg M. J. Hoffmanna (2000) i datowane są przez oboje autorów na późne fazy wczesnej epoki żelaza.

Naczynia tego typu są klasyczną formą, często bardzo bogato zdobioną ornamentami rytmami ceramiki grobowej, charakterystyczną głównie dla kurhanów położonych na terenach na zachód i południe od linii Pojezierza Mrągowskiego oraz Półwyspu Sambijskiego. Na terenach tych znamy je z d. Biegiethen (HOLLACK 1909a, 351–356) czy d. Sorthenen (BEZZENBERGER 1914a, 88–95). Dalsze egzemplarze spotkać można na Wzniesieniach Górowskich – d. Moritten, (HEYDECK 1896, 71–72), Równinie Warmińskiej – Stolno, kurhany 1 oraz 5 (WALUŚ, KOWALEWSKA 1999, TABLICA IX: 7), Pojezierzu Olsztyńskim – Żardeniki, kurhany I i II (PEISER 1919, 295–307), Lidzbark Warmiński st. 1 (OKULICZ 1970, TABLICA XVI: 2) czy Północnym Mazowszu – Kitki st. I (tamże, TABLICA I: 2, 7). Z obszaru Pojezierza Mrągowskiego pochodzą nieliczne formy omawianego typu. Pojedyncze egzemplarze pochodzą ze st. II w Wyszemborku oraz z kurhanu I w Rybnie (ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA 1981, 259–311) co wskazuje w porównaniu z materiałami z Samławek, iż nie są formą typową dla regionu. Charakterystyka w/w stanowisk oznacza, iż ich pozycja chronologiczna lokuje się w rozwiniętych fazach wczesnej epoki żelaza.

¹⁷ RYC. 14: s. 11

TYP F¹⁸

W porównaniu z publikacją z roku 2003 zdecydowano się na jego zupełną redefinicję¹⁹. Obejmuje on formy duże, płaskodenne, wyraźnie smukłe, o gładkościennych szyjach, średnicy wylewu znacząco mniejszej od wysokości naczynia, powierzchniach zewnętrznych chropowatych, rzadziej obmazywanych i niezdobionych. Na analizowanych stanowiskach występowanie tych naczyń w funkcji popielnic ma charakter jednostkowy. Zarejestrowano je łącznie w liczbie 2 egzemplarzy pochodzących z S1K5 (skupisko 5, TABL. VI: 1) oraz S2K5 (skupisko 23, TABL. XXIII: 8), co daje zaledwie 3% ogółu naczyń grupy II i 1% wszystkich analizowanych form. W przytaczanej już typologii Ł. Okulicz naczynia te nie znajdują ścisłych odpowiedników, a M. J. Hoffmann pozycjonuje je w najpóźniejszych fazach wczesnej epoki żelaza (2000, 98–99).

Analogie stylistyczne do naczyń omawianego typu odnajdujemy, podobnie jak w przypadku typu E, głównie na terenach położonych na zachód od Pojezierza Mrągowskiego. Pochodzą głównie z osad otwartych na Pojezierzu Iławskim – Bystrzec st. IV, Krasnołęka st. 1 (HOFFMANN 1999, wg kartoteka H. Schleifa) a także obronnych (Stary Dzierżoń st. 1, ANTONIEWICZ 1964, 65–69) gdzie spotyka się jednak formy całkowicie chropowate bądź obmazywane. O ile ich zakres terytorialny jest zatem stosunkowo spójny i obejmuje tereny między dolną Wisłą a Pojezierzem Mrągowskim i Równiną Sępolską, o tyle ich datowanie jest rozbieżne. W materiałach pochodzących z osad wiąże się je przede wszystkim z najpóźniejszymi fazami wczesnej epoki żelaza. Ich pozycja chronologiczna w obrębie cmentarzysk jest dyskusyjna z racji braku analogii.

TYP G²⁰

Pojedynczy egzemplarz popielnicy zarejestrowany w komorze grobowej w S2K2 (skupisko 11, TABL. XIX: 6).

¹⁸ RYC. 15: s. 5; RYC. 20: s. 23

¹⁹ W tym przypadku pojedyncze naczynie z obiektu 5 (GŁADKI 2003, 25) przyporządkowane zostanie do nowego typu H.

²⁰ RYC. 17:7 s. 11

Forma duża o wysokości do 40 cm, charakteryzująca się niewielką średnicą wylewu w stosunku do swej maksymalnej szerokości. Posiada kołnierzowato wychylony wylew, gładkościenną, stożkową szyję przechodzącą pod ostrym kątem w silnie wysklepiony i wysoko umieszczony załom brzuśca, dolne partie chropowate, płaskie dno.

Analogie do niej odnajdziemy podobnie jak w przypadku typu F głównie w zachodniej strefie osadnictwa z wczesnej epoki żelaza. Do najbardziej zbliżonych należy naczynie z osady w Kątkach na Pojezierzu Iławskim (HOFFMANN 1999, TABLICA CLVII: 13). Reprezentuje formę stylistycznie nieobecną w materiałach z Pojezierza Mrągowskiego, a jej datowanie jest utrudnione i odnoszone głównie do najpóźniejszych faz wczesnej epoki żelaza. Tezę tą można wstępnie utrzymać biorąc pod uwagę jej dość wyraźne podobieństwo do popielnic kultury bogaczewskiej z wczesnego okresu wpływów rzymskich (SZYMAŃSKI 2005, TABLICA XXII: 8).

GRUPA III (KUBKI, CZARKI, CZERPAKI)

Obejmuje większość średnich i niewielkich form wyposażonych w ucho i stanowi trzecią pod względem liczebności grupę naczyń występujących na obu stanowiskach. Łącznie wyróżniono i poddano analizie 20 egz. (15% ogółu form) występujących głównie w formie przystawek towarzyszących popielnicom. W obrębie prezentowanej grupy zdecydowanie dominuje typ c (55%) przy marginalnej obecności typów A (15%) oraz pojedynczym naczyniu typu D (5%). Przynależności typologicznej 5 egz. (25%) nie udało się określić.

TYP A²¹

Omawiane formy zarejestrowano w na obu stanowiskach w liczbie 3 egzemplarzy w charakterze przystawek towarzyszących popielnicom grupy II. Dwa z nich odkryto w obrębie bruku w S2K5 (skupisko 11, RYC. 19: s. 11; TABL. XX: 9 i 15; RYC. 19: s. 15; TABL. XXII: 3) oraz w wśród pochówków w S1K5 (skupisko 16, RYC. 15: s. 16; TABL. VIII: 4). We wszystkich przypadkach są to

formy niewielkie o średnicy wylewu nie przekraczającej 12 cm, gładkościennie o słabo wyodrębnionych, spłaszczonych dnach. Charakteryzują się smukłymi, stożkowatymi szyjami i nisko umieszczonymi, łagodnie wysklepionymi załomami brzuśców. W odróżnieniu od egzemplarzy wzorcowych (GŁADKI 2003, 26) cechuje je brak rozbudowanego zdobnictwa rytęgo. W świetle starszych opracowań przypisać je należy odpowiednio do typu VIII (III grupa ceramiki) według Ł. Okulicz (1970, 39–40) oraz typu VII (III grupa) w klasyfikacji M. J. Hoffmanna (2000) i odnosić do późnych faz wczesnej epoki żelaza.

Analogie do prezentowanego typu znaleźć można w obrębie wielu stanowisk na obszarze między dolną Wisłą a Krainą Wielkich Jezior Mazurskich. Na Półwyspie Sambijskim odkryto je w kurhanach ze skrzyniami kamiennymi i kolistymi, wielowarstwowymi wieńcami w d. Warshken st. II, kh. 1 i d. Birkenhof st. I i III, kh. 1 (TISCHLER 1887, 113–176). Z Równiny Warmińskiej znany je ze cytowanego już Stolna – kurhan II, (WALUS, KOWALEWSKA 1999, TABLICA XV: 8), a także Piórkowa – kurhan XIV, (BEZZENBERGER 1909a, 1–26) z kurhanów z pochówkami na brukach kamiennych. Z podobną sytuacją mamy do czynienia na Pojezierzu Olsztyńskim, gdzie zarejestrowano je choćby w kurhanie I w Żardenikach (PEISER 1919, 295–307) oraz Lidzbarku Warmińskim (OKULICZ 1970, TABLICA XVI: 42). Charakterystyczne są również dla cytowanych już cmentarzysk z Północnego Mazowsza (Gródki, OKULICZ 1960). Na całym prezentowanym obszarze oraz dalej na wschód formy te występują dość powszechnie w obrębie osad wysoczyznowych – Starzykowo Małe (HEYM 1937, 3–52), nawodnych – Pleśno (ROSSIUS 1933, 24–25), Mołtajny st. I (GACKOWSKI 1992, Rys. 4) oraz otwartych – Szestno st. II (FEDORCZYK 1998, 141) bądź kultowych – Wyszembork st. II, 3 egz. (GŁADKI 2003, 26). Ich zakres terytorialny jest szeroki, lecz większość wystąpiła na stanowiskach archeologicznych Sambii, Równiny Warmińskiej oraz Pojezierzy Olsztyńskiego i Mrągowskiego, a więc w zachodniej i północnej strefie zasiedlenia interesujących nas grup kulturowych. Biorąc pod uwagę materiały z Samławek (patrz rozdziały IV i V) rozszerzeniu ulec musi ich datowanie, polegające na przesunięciu momentu ich pojawienia się na schyłek VI EB. Zdecydowanie bardziej masowo występują one w późniejszych fazach wczesnej epoki żelaza (GŁADKI 2007, 25–39).

21 RYC. 15: s. 16; RYC. 19: s. 11, s. 15

TYP C²²

Reprezentowany jest na obu stanowiskach w liczbie 11 egz. występujących w większości analogicznie jak w przypadku typu A w charakterze przystawek towarzyszących popielnicom grupy II. W cytowanych już opracowaniach (OKULICZ 1970, HOFFMANN 1999) formy te znajdują swoje odpowiedniki w obrębie typów VIII²³ (OKULICZ 1970, 32) oraz wczesnych form typu VII wg M. J. Hoffmanna (2000, RYC. 41). Zdecydowaną większość z nich (8 egz.) odkryto w komorze grobowej w S2K5 (skupisko 11, TABL. XX: 6, 16; TABL. XXII: 5, 18; TABL. XXII: 9, 25; TABL. XXIV: 3, 27; TABL. XXV: 2, 28; TABL. XXVI: 2) oraz S1K5 (skupiska 13, TABL. VII: 3, 17; TABL. IX: 1), gdzie w pojedynczym przypadku omawiane naczynie pełniło funkcję pojemnika na kości ciepłopalne (skupisko 44, TABL. XIV: 4). Analogicznie jak w przypadku typu A są to formy niewielkie, o średnicach wylewu nie przekraczających 10–12 cm, choć zdarzają się formy miniaturowe (śr. wylewu 6 cm). We wszystkich przypadkach posiadają charakterystyczne dla typu cylindryczne szyje, nisko umieszczone, silnie wysklepione niż w przypadku typu A załomy brzuśców oraz bardziej wyodrębnione płaskie dna. Ucha taśmowate mocowane są na największej wydętości brzuśca oraz w pasie do 1 cm pod krawędzią wylewu.

Naczynia analogiczne do typu C znaleźć możemy zatem zarówno w materiałach z cmentarzysk płaskich z późnej i schyłkowej epoki brązu takich jak wielokrotnie cytowane już Pustniki (DĄBROWSKI 1997, Ryc. 23: d) i Mojtyny, jak i na cmentarzyskach kurhanowych z wczesnej epoki żelaza (d. Linkau, d. Birkenhof). Z podobnym zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku zabytków pochodzących z osad. Podobnie jak w przypadku typu A analogie odnajdziemy zarówno na osiedlach nawodnych (Pleśno, Mołtajny) jak i wysoczyznowych (Tolkmnicko, Myślęcín) czy naturalnie obronnych – Rembielin st. 1 (WALUŚ 1992, 89–101). Analogie do prezentowanych form posiadają niemal identyczny zakres terytorialny i chronologiczny jak w przypadku typu A. Ich tektonika wykazuje jednak cechy bardziej archaiczne, charakterystyczne dla horyzontu pól popielnicowych. Datować można je

²² RYC. 15: s. 13, s. 17, s. 44; RYC. 19: s. 11, s. 16, s. 18, s. 25, s. 27, s. 28

²³ II grupa ceramiki przyp. aut.

szeroko od schyłku VI EB po rozwinięte fazy wczesnej epoki żelaza, z zastrzeżeniem dużej częstotliwości ich występowania w późnych fazach epoki brązu.

TYP D²⁴

Pojedynczy egzemplarz pochodzący z bruku w obrębie S1K1 (skupisko 6, TABL. I: 7) i zarazem jedyny przypadek naczynia tego typu pełniącego funkcję popielnicy na obu badanych stanowiskach. Naczynia typu D to formy średnich rozmiarów, gładkościenne o słabo wyodrębnionych, spłaszczonych dnach, średnicy wylewu zdecydowanie większej od wysokości naczynia. Posiadają krótką, stożkowatą szyję przechodzącą w silnie wysklepiony i zaokrąglony załom brzuśca. Według Ł. Okulicz przyporządkować je można do typu IV odmiany f (OKULICZ 1970, 32) i datować na początki wczesnej epoki żelaza.

Analogie do nich odnaleźć możemy w dużej ilości w obrębie cmentarzysk kurhanowych o zakresie terytorialnym identycznym jak w przypadku typów A i C z Sambii i ujścia Pregoty znamy je ze wzmiankowanych już kurhanów w d. Birkenhof czy d. Ellerhaus (BEZZENBERGER 1914c, 96–108). Występują również często na terenie Wzniesień Górowskich – Stega Wielka (BEZZENBERGER 1900, 105–112), Równiny Warmińskiej (Piórkowo), Pojezierza Olsztyńskiego (Biesowo, Żardeniki) czy Północnym Mazowszu (Kitki). W nieco mniejszym stopniu niż typy A i C odkrywane były w obrębie osad. Za przykład posłużyć mogą w tym kontekście znaleziska z osad nawodnych w Pleśnie oraz Wójtówku (ROSSIUS 1933, Abb. 11: q, r), czy osady i miejsca kultu na st. II w Wyszemborku (GŁADKI 2003, 28). Ich datowanie w świetle towarzyszących im materiałów z w/w stanowisk umieszczać należy w rozwiniętych fazach wczesnej epoki żelaza.

GRUPA IV (MISY)

Stanowi drugą pod względem liczebności grupę naczyń występujących na obu stanowiskach. Łącznie wyróżniono i poddano analizie 49 egz. (36% ogółu form) występujących głównie w formie pokryw towarzyszących popielnicom, ale również w kilku

²⁴ RYC. 13: s. 6

przypadkach pojemników na kości ciepłopalne oraz przystawek. W obrębie prezentowanej grupy zdecydowanie dominuje typ A (84%) przy marginalnej obecności typów C (10%), E (4%) oraz pojedynczym naczyniu typu D (2%).

TYP A²⁵

Obecny jest masowo na obu stanowiskach i reprezentowany przez 42 egzemplarze. W obrębie komory S1K3 odkryto łącznie 5 egzemplarzy, z których jeden wystąpił w funkcji popielnicy (skupisko 10, TABL. V: 1), 2 w charakterze pokryw (skupiska 4, TABL. III: 2, 10; TABL. V: 2) oraz dwie przystawek (skupisko 4, 11, TABL. III: 3; TABL. V: 4). W materiałach z S1K5 wyróżniono 17 egzemplarzy z czego 7 zarejestrowano jako popielnice (skupiska 10, 16, 17, 24, 29, 31, 50, TABL. VII: 4; TABL. VIII: 3; TABL. IX: 2; TABL. X: 1; TABL. X: 3; TABL. XI: 1; TABL. XV: 4), 5 jako pokrywy (skupiska 15, 36, 40, 43, 45, TABL. VIII: 1; TABL. XII: 1; TABL. XIII: 2; TABL. XIV: 2; TABL. XV: 1) oraz 4 jako przystawki (skupiska 15, 36, 43, 45, TABL. XII: 3; TABL. XIV: 1; TABL. XV: 3). Z bruku w kurhanie S2K2 pochodzi 5 egzemplarzy, z których 3 przykrywały popielnice (skupiska 6, 7, 10, TABL. XVIII: 3; TABL. XIX: 1; TABL. XIX: 5) a dwie towarzyszyły im jako przystawki (skupiska 2, 7, TABL. XVII: 3; TABL. XIX: 2, 4). Z S2K5 znamy 15 egzemplarzy, co stanowi łącznie aż 25% wszystkich form pozyskanych z kurhanu. I tak w 2 przypadkach zaklasyfikowano je jako popielnice (skupiska 12, 17, TABL. XXI: 1; TABL. XXII: 7), w 9 pełniły funkcję pokryw (skupiska 9, 21, 25, 26, 28, 29, 33, 44, 46, TABL. XX: 2; TABL. XXIII: 6; TABL. XXIV: 2; TABL. XXIV: 5; TABL. XXVI: 7; TABL. XXVII: 3; TABL. XXVIII: 1) a w 3 przypadkach przystawek (skupiska 12, 21, 28, TABL. XXI: 3; TABL. XXIII: 3; TABL. XXVI: 1, 5). W materiałach z S1K1 misy te nie występują. Reprezentują we wszystkich przypadkach formy płaskodenne, średnie i duże (śr. wylewu do 30 cm), o wyodrębnionych i często profilowanych dnach, powierzchniach zewnętrznych silnie chropowatych bądź obmazywanych. Wśród ogółu analizowanych naczyń charakteryzują się zdecydowanie najbogatszym zdobieniem w postaci zaszczypywań palcowych-dookolnych bądź w układach geome-

trycznych załuskiwań paznokciowych oraz w dwóch przypadkach ich kombinacji z liniami rytmami (S2K5 skupisko 33, TABL. XXVIII: 1).

W systematyce M. J. Hoffmanna będą to wczesne warianty typu VI (HOFFMANN 2000, RYC. 40) wiązane głównie ze schyłkiem epoki brązu. Do najlepiej udokumentowanych analogii dla prezentowanych form należą zdobione naczynia z kurhanów z d. Warshken i Birkenhoff na Sambii, gdzie odnajdujemy je w funkcji pokryw. W podobnym kontekście odnajdujemy je na Równinie Warmińskiej (Piórkowo kurhan XIV, analogiczne zdobienie jak w egz. z S2K2) czy na Pojezierzu Olsztyńskim w Żardenikach. W zlokalizowanym na Wzniesieniach Górowskich kurhanie w Judytach (BUJACK 1887, 108–111) pojedyncza misa ornamentowana liniami zaszczypywań palcowych pełniła zapewne funkcję popielnicy. Z cmentarzysk płaskich znamy je w dużej ilości z nekropolii w Jełguniu i Sorkwicach na Pojezierzu Mrągowskim. Odnajdziemy je również na większości cytowanych w tym rozdziale osad nawodnych, otwartych czy wysoczyznowych. O ile zakres terytorialny ich występowania jest szeroki o tyle zakres chronologiczny, biorąc pod uwagę ich frekwencję w pochówkach zawęzić należy do schyłkowych faz epoki brązu i datować na VI EB (DĄBROWSKI 1997, 35).

TYP C²⁶

Drugi, najbardziej reprezentatywny typ mis dla obu analizowanych stanowisk. Odkryty w 5 egzemplarzach tylko i wyłącznie w funkcji pokryw. Na bruku w S1K1 formy te zarejestrowano w obrębie skupisk nr 2 i 3 (TABL. I: 2, 4). W S1K3 pojedynczy egzemplarz przykrywał popielnice w skupisku 11 (TABL. V: 5). Analogicznie w komorze grobowej S2K2, gdzie odnotowano jednostkowe znalezisko w skupisku nr 1 (TABL. XVII: 1) oraz drugie pochodzące z odkrytego w nasypie na złożu wtórnym i zniszczonego grobu (TABL. XVI: 2). Prawdopodobnie obecne były również, wnioskując z lakonicznych opisów A. Bezenbergera, w badanych przez niego S1K2 i S1K6. Wszystkie reprezentują formy gładkościenne, w kształcie wycinka kuli, średnich rozmiarów (śr. wylewu do 25 cm), o niewyodrębnionych wylewach i dnach zaokrąglonych lub kulistych. Z jedynym okazem zdobionym mamy do czynienia

²⁵ RYC. 14: s. 4, s. 10, s. 11; RYC. 16: s. 10, s. 16, s. 17, s. 24, s. 29, s. 33, s. 36, s. 40, s. 43, s. 45; RYC. 17: s. 2, s. 6, s. 7, s. 10; RYC. 19: s. 9, s. 12, s. 17, s. 25, s. 26, s. 28

²⁶ RYC. 13: s. 2, s. 3; RYC. 14: s. 11; RYC. 17: s. 1

w przypadku wymienionego wyżej egzemplarza z S2K2, gdzie odnotowano załuskiwania paznokciowe w kombinacji z umieszczonym na krawędzi wylewu guzem plastycznym.

W typologii Ł. Okulicz formy te funkcjonują jako typ IV (odmiana a) występujący od schyłkowych faz EB po końcowe fazy wczesnej epoki żelaza. Misy tego typu stanowią podstawową formę pokryw występujących głównie w pochówkach umieszczanych pod kurhanami. Analogie dla nich znajdziemy na większości już cytowanych stanowiskach z Sambii (d. Birkenhof, Moritten, Warshken), Równiny Warmińskiej (Stolno, kurhan II, bruk III), Pojezierza Mrągowskiego (Rybno), Pojezierza Olsztyńskiego (Żardeniki, Biesowo) oraz Północnego Mazowsza (Gródki st. VII). Ich pozycja chronologiczna pozwala umieszczać je w szerszym okresie od schyłku VI EB po rozwinięte fazy wczesnej epoki żelaza.

TYP D²⁷

Reprezentowany jest przez pojedyncze naczynie pochodzące ze skupiska 35 w komorze grobowej S2K5 (TABL. XXVIII: 3). Forma niewielka (śr. wylewu 10 cm), gładkościenna. Posiada wyraźnie wyodrębnioną stopkę oraz okrągły otwór w środkowej części dna. Naczynie to w klasyfikacji M. J. Hoffmanna przypisać można do typu VIII, datowanego głównie na schyłkowe fazy epoki brązu (HOFFMANN 2000, RYC. 42). O ile pokrywy misowate z otworem występują w kurhanach z późnej epoki brązu na Sambii relatywnie często (cytowane już zespoły z misami typu C) o tyle egzemplarze ze stopką nie są spotykane. Na pozostałych obszarach – Wzniesienia Górowskie (Dubki) (HOLLACK 1909b, 347–351), Równina Warmińska (Piórkowo), Pojezierze Olsztyńskie (Biesowo, Lidzbark Warmiński) dominują zaopatrzone w otwory, bogato zdobione pokrywy płaskie lub czapkowate. Formy naczyń ze stopką pochodzą jedynie z cmentarzyska w Bogdanach oraz d. Warnicker Forst st. 5 (HOFFMANN 1999, TABLICA V: 7) więc ich datowanie jest raczej wczesne. Co ciekawe, prezentowane formy częściej spotykamy w obrębie osad (np. osiedle nawodne w Orzyszu, pow. Pisz), gdzie ich pozycja chronologiczna jest pokrewna (GAERTE 1929, Abb. 99: h, j). Biorąc pod uwagę styli-

styczne nawiązania prezentowanego typu do form o tradycjach pól popielnicowych ich pozycję chronologiczną umieszczać należy raczej w schyłkowej fazie epoki brązu (VI EB).

TYP E²⁸

Analizowane formy odkryto w liczbie 2 egzemplarzy na bruku w S1K5, w obrębie skupisk nr 40 oraz 53 (TABL. XIII: 1; TABL. XV: 5). W pierwszych z nich naczynie zarejestrowano jako pokrywę popielnicy typu IIB2, w drugim jako pojemnik na kości ciepłopalne. Reprezentują formy szerokootworowe, dużych rozmiarów (śr. wylewu powyżej 30 cm), płytkie (wysokość maksymalnie do 10 cm) o spłaszczonych, nieznacznie wyodrębnionych dnach. Dla Pojezierza Mrągowskiego reprezentatywny jest zbiór przynajmniej 4 egzemplarzy z kurhanu w Rybnie (ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1981, 259–311), dla terenów położonych bardziej na zachód wspomnieć warto 2 egzemplarze (w tym jeden z wizerunkiem twarzy) z kurhanu II w Surajnach (HOFFMANN 1992, 20–38). Formy te spotykamy jednak najczęściej w materiałach pochodzących z osad. Okazy analizowanego typu odnajdziemy w publikacjach dotyczących większości prezentowanych w niniejszym rozdziale osiedli. Ich pozycja chronologiczna nie jest jednoznaczna. W kontekście grobów w kurhanach i całości materiałów z Samławek formy te, zwłaszcza występujące samodzielnie jako popielnice, traktować należy jako wczesne i datować na schyłek epoki brązu i początki wczesnej epoki żelaza.

GRUPA VII (AMFORY)²⁹

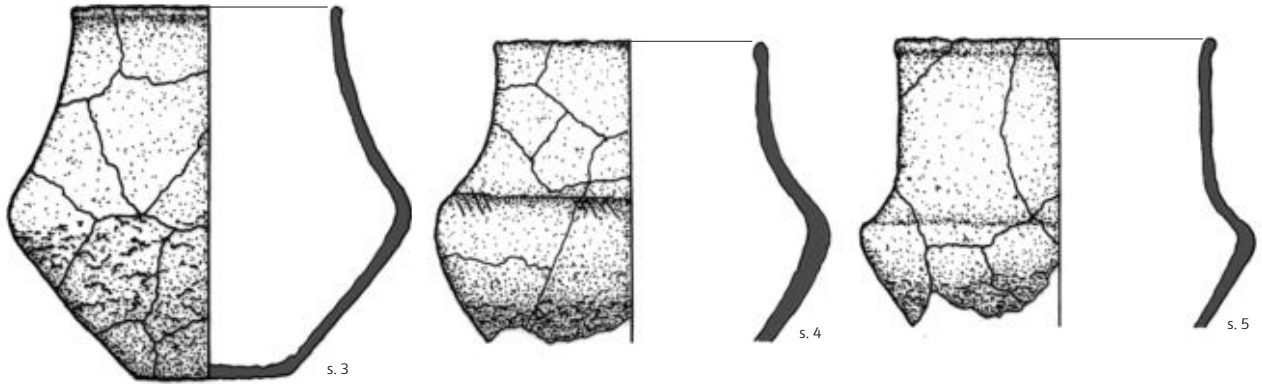
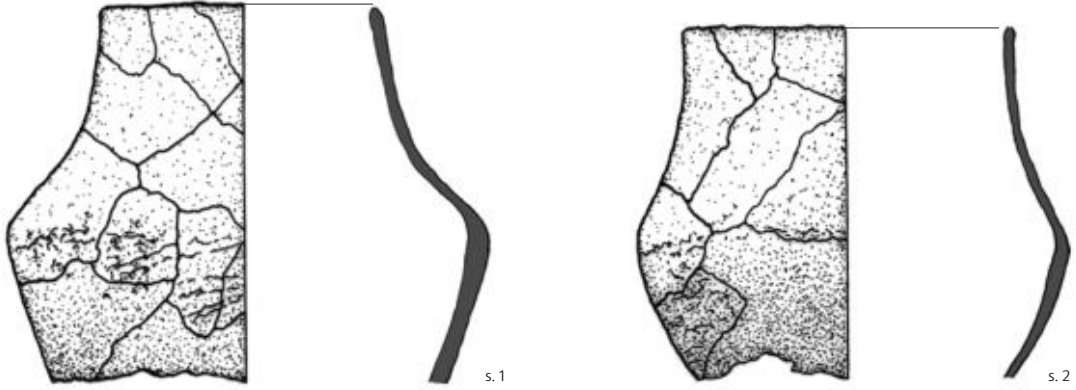
Stanowi zdecydowanie najbardziej marginalną grupę naczyń, a jej występowanie ograniczone jest wyłącznie do S2K5. Łącznie wyróżniono i poddano analizie 4 egz. (3% ogółu form). Pojedynczy egzemplarz zarejestrowany w obrębie skupiska nr 13 (TABL. XXI: 4) wystąpił w funkcji popielnicy, pozostałe odkryte w obrębie skupisk nr 27, 28 i 29 (TABL. XXV: 3; TABL. XXVI: 9, 10; TABL. XXVII: 4) towarzyszyły popielnicom grupy II w charakterze przystawek. Reprezentują formy śred-

²⁷ RYC. 19: s. 35

²⁸ RYC. 16: s. 40, s. 53

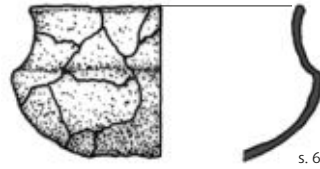
²⁹ RYC. 18: s. 13, s. 27, s. 28, s. 29

GRUPA II

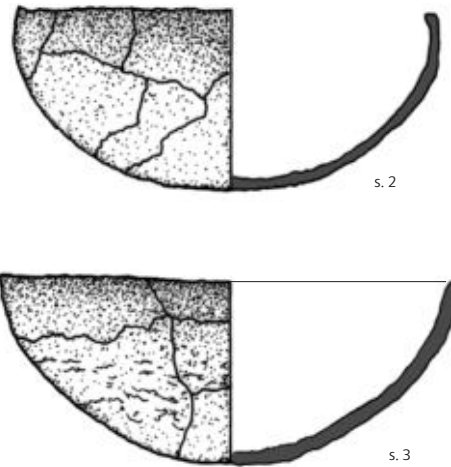
5 cm

GRUPA III

5 cm

GRUPA IV

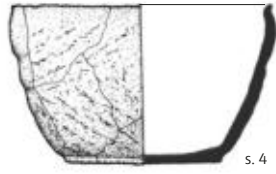

5 cm

RYC. 13 S1K1. Naczynia grupy II, III i IV. Skupiska (s.) 1–6.

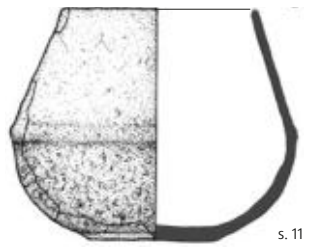
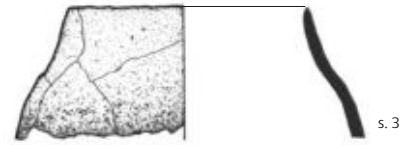
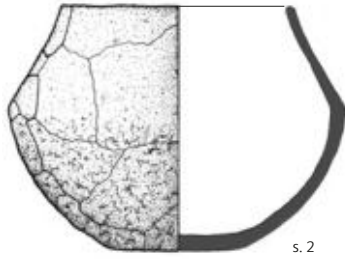
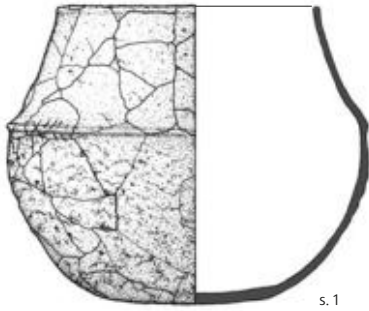
FIG. 13 S1K1. Ceramic vessels of groups II, III and IV. Clusters (s.) 1–6.

GRUPA I

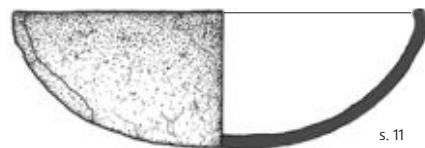
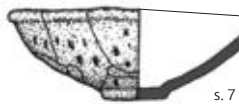
5 cm

GRUPA II

5 cm

GRUPA IV

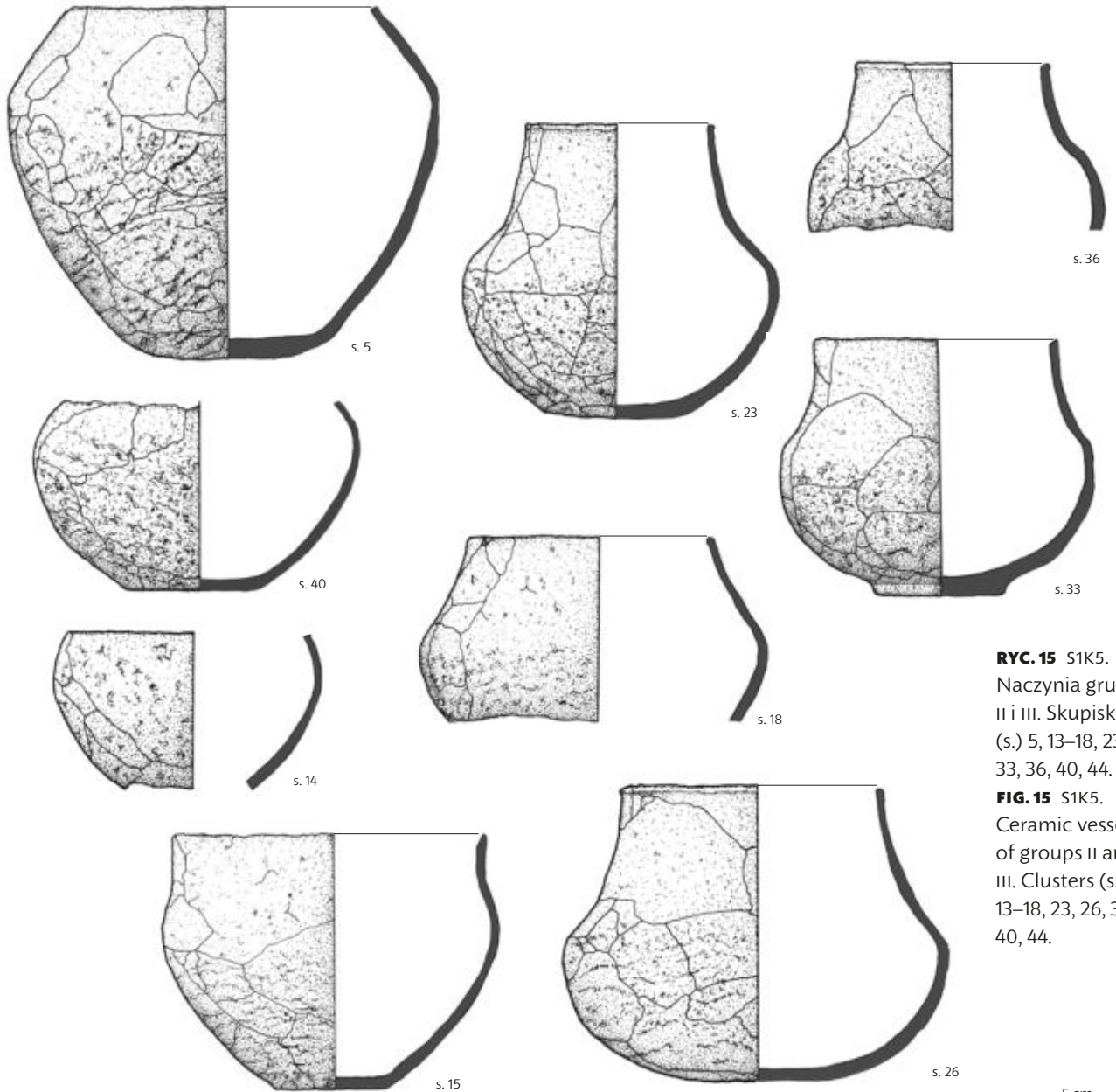

5 cm

RYC. 14 s1K3. Naczynia grupy I, II i IV. Skupiska (s.) 1–5, 7, 10, 11.

FIG. 14 s1K3. Ceramic vessels of groups I, II and IV. Clusters (s.) 1–5, 7, 10, 11.

GRUPA II

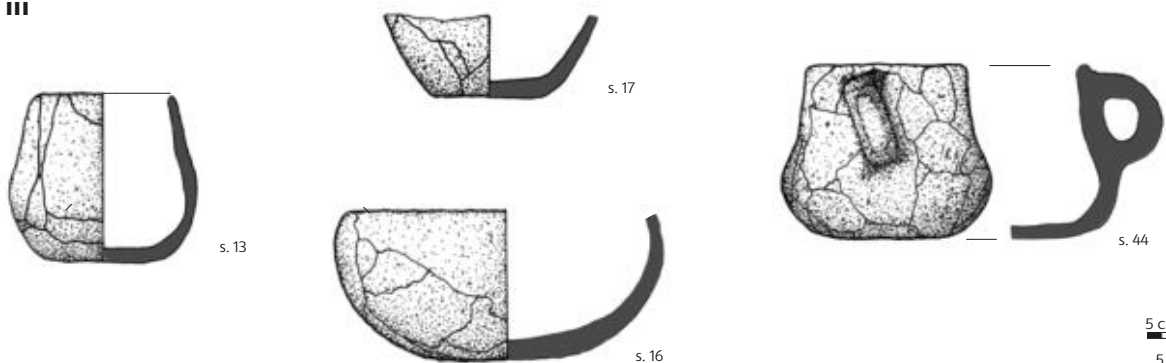

RYC. 15 S1K5.
Naczynia grupy
II i III. Skupiska
(s.) 5, 13–18, 23, 26,
33, 36, 40, 44.

FIG. 15 S1K5.
Ceramic vessels
of groups II and
III. Clusters (s.) 5,
13–18, 23, 26, 33, 36,
40, 44.

5 cm

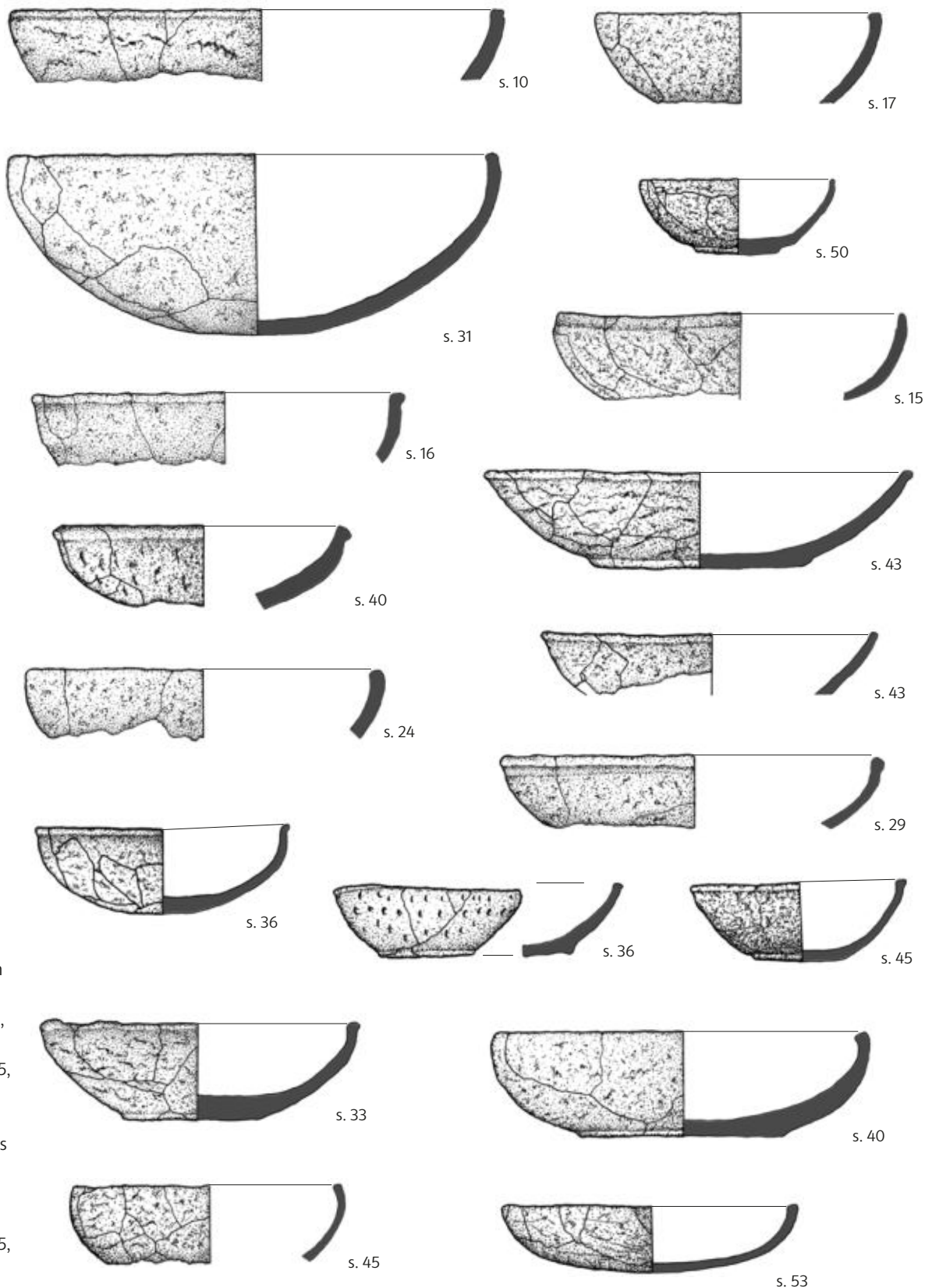
GRUPA III

5 cm (s. 44)

5 cm

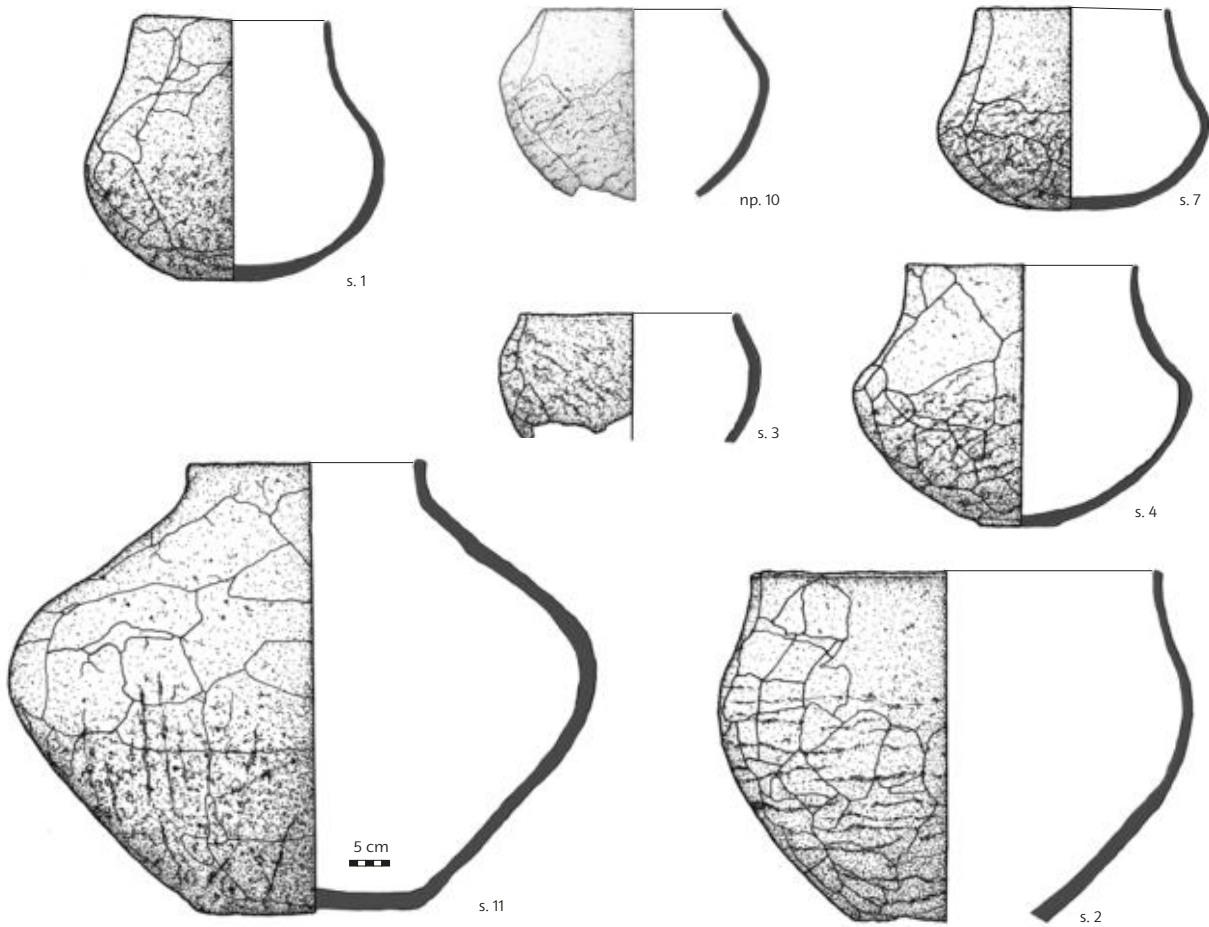
GRUPA IV

RYC. 16 S1K5.
Naczynia
grupy IV.
Typologia form
ceramicznych.
Skupiska (s.) 10,
15–17, 24, 29, 31,
33, 36, 40, 43, 45,
50, 53.

FIG. 16 S1K5.
Ceramic vessels
of group IV.
Clusters (s.) 10,
15–17, 24, 29, 31,
33, 36, 40, 43, 45,
50, 53.

GRUPA II

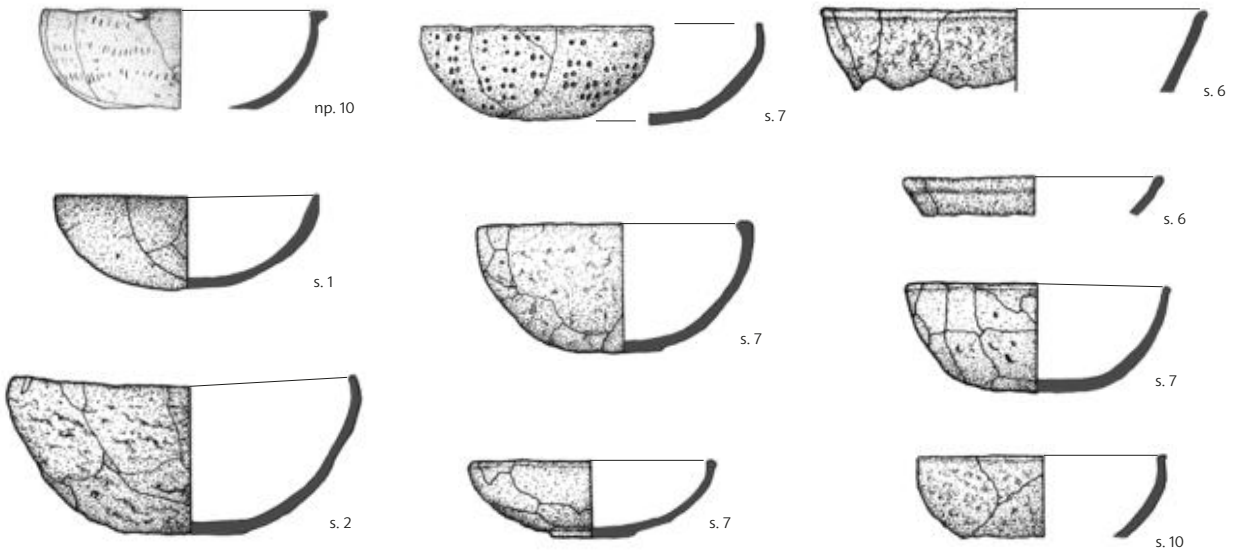

RYC. 17 S2K2. Naczynia grupy II i IV. Typologia form ceramicznych. Skupiska (s.) 1-4, 6, 7, 10, 11.

FIG. 17 S2K2. Ceramic vessels of groups II and IV. Clusters (s.) 1-4, 6, 7, 10, 11. Mound (np) level 10.

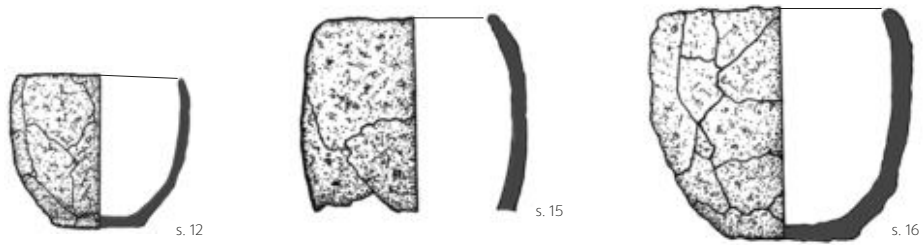
5 cm

GRUPA IV

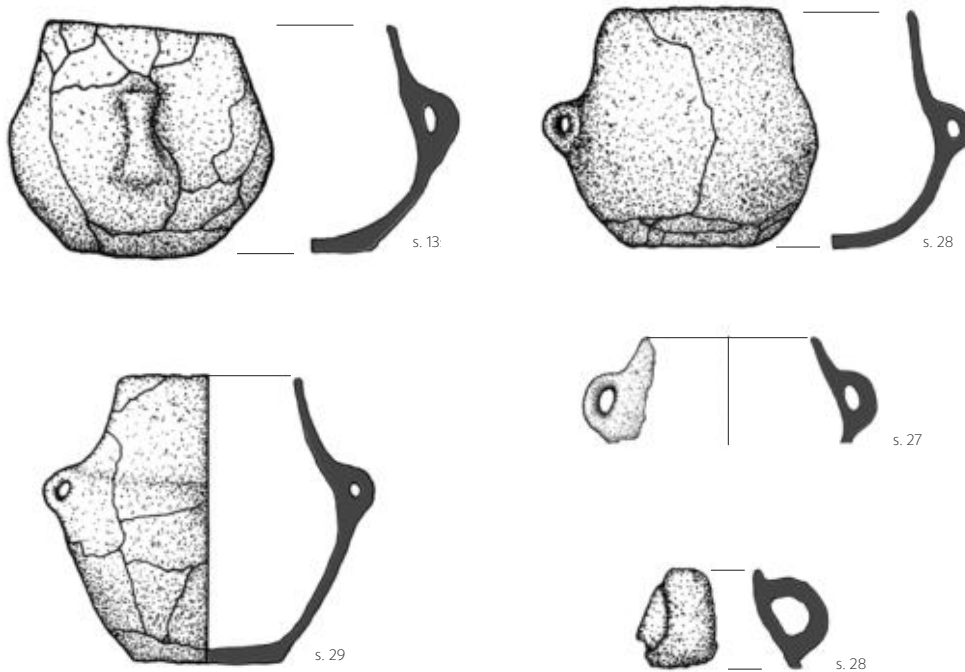
5 cm

GRUPA I

5 cm

GRUPA VIII

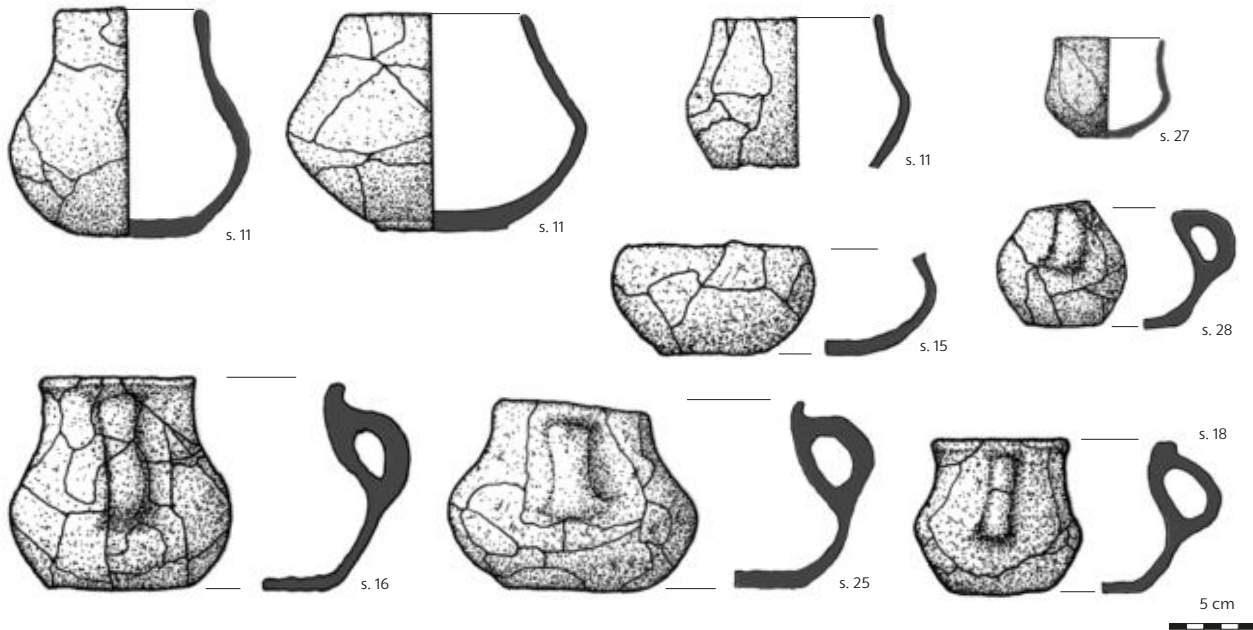

5 cm

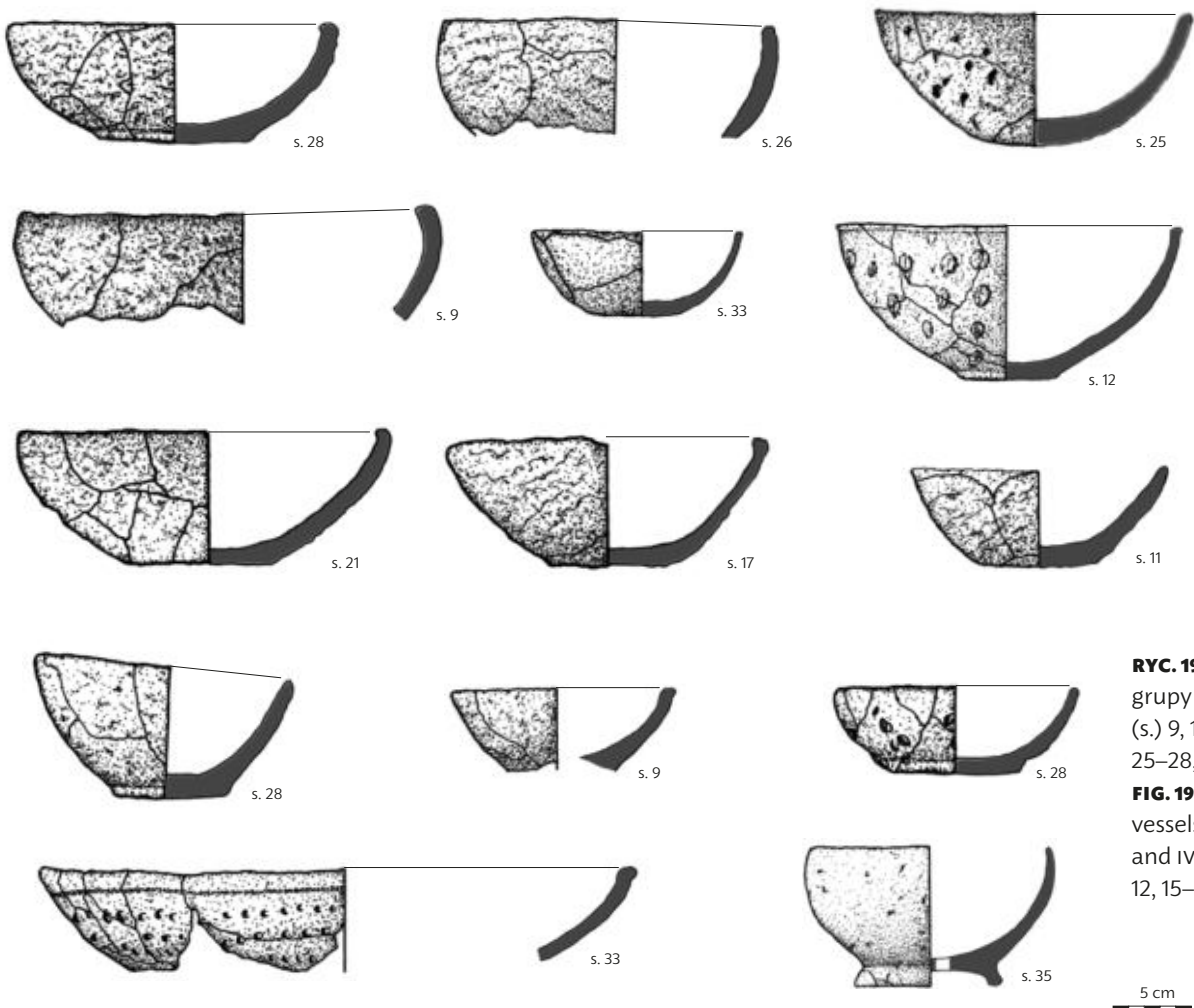
RYC. 18 s2K5. Naczynia grupy I i VII. Typologia form ceramicznych. Skupiska (s.) 12, 13, 15, 16, 27–29.

FIG. 18 s2K5. Ceramic vessels of groups I and VII. Clusters (s.) 12, 13, 15, 16, 27–29.

GRUPA III

GRUPA IV

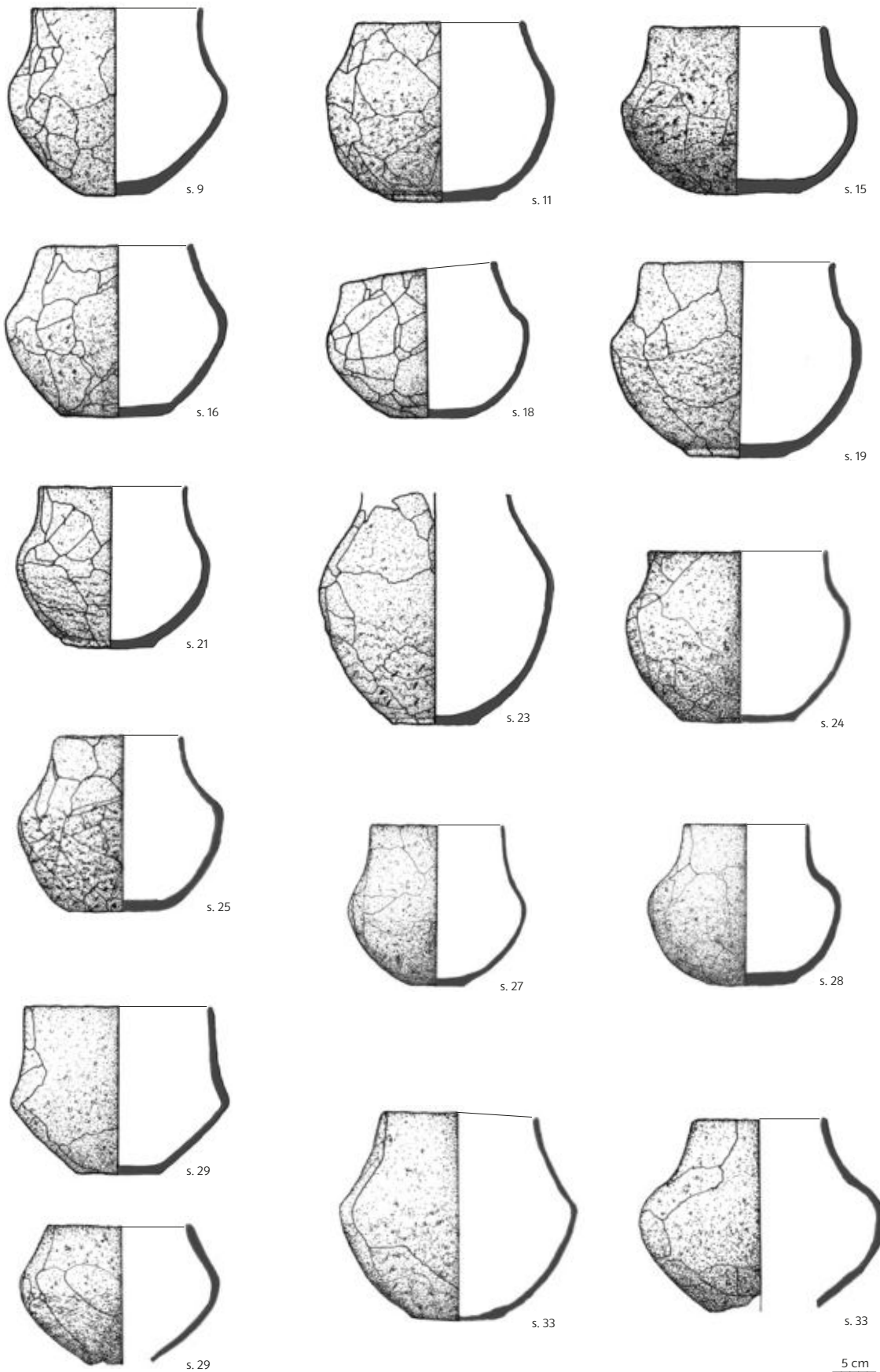

RYC. 19 S2K5. Naczynia grupy III i IV. Skupiska (s.) 9, 11, 12, 15–18, 25–28, 33, 35.

FIG. 19 S2K5. Ceramic vessels of groups III and IV. Clusters (s.) 9, 11, 12, 15–18, 25–28, 33, 35.

GRUPA II

RYC. 20 S2K5.
Naczynia grupy II.
Skupiska (s.) 9, 11,
12, 15, 16, 18, 19, 21,
23–25, 27–29, 33.

FIG. 20 S2K5.
Ceramic vessels
of group II.
Clusters (s.) 9, 11,
12, 15, 16, 18, 19, 21,
23–25, 27–29, 33.

niej wielkości (śr. wylewu do 20 cm), płaskodenne i przysadziste, gdzie średnica dna jest niewiele mniejsza od średnicy wylewu. Posiadają gładkościenne szyje przechodzące w bardzo łagodnie wysklepiony brzusec, dolne partie gładkościenne (skupiska 28, 29) lub delikatnie obmazywane (skupisko 13) oraz dwa miniaturowe, taśmowate ucha doklejone na największej wydełości brzuśca.

Według wzmiankowanych systemów typologicznych formy te należą do wyodrębnionego przez Ł. Okulicz typu V (I grupa ceramiki) (OKULICZ 1970, 24) oraz typu III według M. J. Hoffmanna (2000, RYC. 37) datowanego na schyłek EB. Analogiczne egzemplarze znamy w dużej serii z Sambii, z cmentarzysk kurhanowych w d. Warshken (kh. I), Birkenhof (kh. 1) czy Wikau (HEYDECK 1909, 217–221). Podobne pochodzą z obiektów z Pojezierza Ławskiego (Roje) (OKULICZ 1970), Wzniesień Górowskich i Równiny Warmińskiej, z cytowanych powyżej Workiejm (kh. 2) oraz Stolna (kh. 1). Pojedynczych egzemplarzy dostarczyły badania na cmentarzyskach kurhanowych – Cerkiewnik st. I (TISCHLER 1891, 20) i mieszanych Pojezierza Olsztyńskiego w Jełguniu i Bogdanach czy Bartołtach Wielkich st. II, (HOFFMANN 1999, TABLICA LXXXVIII: 15). Prezentowane naczynia nie występują w obrębie osiedli, gdzie dominują funkcjonalnie zbliżone chropowate garnki z uchami doklejonymi pod krawędzią wylewu (Nowy Targ, st. c wg Kartoteki Schleifa). Przedstawione analogie potwierdzają szeroki zakres terytorialny występowania omawianych amfor. Bardziej spójna wydaje się być ich pozycja chronologiczna, ograniczona do późnych i schyłkowych faz epoki brązu (IV–VI EB) (DĄBROWSKI 1997, 32). Wiele wskazuje na to, iż statystyczne zwiększenie ilości ich występowania na cmentarzyskach przypada na koniec tego okresu.

IV.2

Charakterystyka zespołów

IV.2.1 SAMŁAWKI ST. 1

S1K1

Naczynia pochodzące z komory grobowej w S1K1 stanowią najmniejszy zbiór form w skali obu badanych stanowisk (8 egz., 6% ogółu analizowanych form). Nie zmienia to faktu, iż jest on z wielu względów bardzo

spójny, choć biorąc pod uwagę stan źródeł (patrz rozdział II) można podejrzewać jego zdekompletowanie. Z punktu widzenia statystycznego w omawianym kurhanie mamy do czynienia z 6 pochówkami. Pięć z nich umieszczonych zostało w popielnicach typu IIB, przy czym 2 w wariacie B1, a 3 w wariacie B2 (skupiska 2, 4, 5, RYC. 21). Dwie z nich pochodzące ze skupiska nr 2 (typ IIB2) i 3 (typ IIB1) przykryte były misami. Bez względu na wariant popielnicy obie towarzyszące im pokrywy należą do typu IVC – w tym wypadku niezdobionych mis w kształcie wycinka kuli. Pod względem przestrzennym naczynia grupy B o cechach archaicznych (patrz rozdział IV.1) typów IIB1 – popielic dwustozkowatych oraz IIB2 – form baniastych o cylindrycznych szyjach grupują się w północnej części bruku na obszarze o powierzchni nie przekraczającej 1 m². Ostatni pojedynczy pochówek (skupisko 6) ulokowany został w odległości 1 m na południe od skupisk 1–5. W tym wypadku w funkcji popielnicy zarejestrowano naczynie typu IIID.

Próbując określić cechy unikatowe dla S1K1 podkreślić należy przede wszystkim największą ilość naczyń typu IIB1 spośród wszystkich badanych kurhanów, obecność popielnicy w formie typu IIID (jedyną na obu stanowiskach), brak dominujących na stanowisku pokryw typu IVA i wreszcie całkowity brak przystawek towarzyszących pochówkom.

S1K3

W porównaniu do S1K1, zbiór form odkrytych w S1K3 jest, choć niewiele większy, to zdecydowanie bardziej zróżnicowany. Łącznie w obrębie bruku odkryto 12 naczyń (9% ogółu form) należących podobnie jak w S1K1 do trzech grup. Wśród nich dominuje grupa IV – 6 egz. (42%), następnie II – 5 egz. (42%) oraz I – 1 egz. (8%). Ze względu na obecność dwóch wkopów (RYC. 22) oraz dużej ilości ceramiki w nasypie i u podstawy kurhanu (397 fr., patrz rozdział II oraz Katalog) przypuszczać można, iż ze względu na zniszczenia odkryty w komorze grobowej zestaw naczyń nie jest do końca reprezentatywny.

W obrębie bruku zarejestrowano łącznie 7 pochówków silnie zróżnicowanych pod względem ulokowanych w nich naczyń. Dwa z nich (skupiska 1, 2, RYC. 22) umieszczone były w popielnicach typu IIA, z których jedna zdobiona była kombinacją listwy pla-

stycznej i ornamentu rytego. Kolejne dwa pochówki (skupisko 3, 5, RYC. 22) zarejestrowano w popielnicach typu IIB2 i pojedyncze w naczyniach typu IA (skupisko 4), IIE (skupisko 11) oraz IVA (skupisko 10). W trzech przypadkach popielnice nakryte były misami. W obrębie skupiska nr 4 popielnica typu IA, reprezentująca bardzo nietypowy dla cmentarzysk garnek jajowaty, przykrywała misa typu IVA. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku skupiska nr 10. Inaczej prezentuje się sytuacja w skupisku nr 11, gdzie pokrywą tworzy naczynie typu IVC. Dodatkowo w zespołach grobowych pojawiają się przystawki. I tak w skupisku nr 4, popielnicy typu IA towarzyszy mniejsza misa typu IVA. Sytuacja ta powtarza się w przypadku skupiska 11, gdzie kombinacja popielnicy typu IIE z pokrywą IVC łączy się z przystawką analogicznego typu. Pod względem przestrzennym pochówki w popielnicach wszystkich typów rozmieszczone są w jednej grupie na przestrzeni równie niewielkiej co w przypadku S1K1 (1m²), w centralnej części bruku. Przy czym naczynia typu IIA położone są w części północnej, typu IIB w północnej i wschodniej, w centralnej zaś i zachodniej typów IVA i IIE (RYC. 22).

Analogicznie jak w przypadku S1K1 podjąć można próbę uwypuklenia cech wyjątkowych dla S1K3. Z punktu widzenia form naczyń i typologii będzie to pojawienie się nowych typów popielnic IA, IIA i IIE oraz pokryw i przystawek typu IVA. Charakterystyczny będzie brak naczyń typu IIB1 oraz jakichkolwiek form naczyń grupy III.

S1K5

W porównaniu do S1K1 oraz S1K3 seria naczyń odkrytych w S1K5 jest zdecydowanie większa. Kurhan nr 5 stanowi najbogatszy obiekt pod względem znalezisk ze wszystkich badanych na st. 1 w Samławkach. Podobnie jak sąsiednie kurhany był on najprawdopodobniej regularnie niszczone, co ułatwiało brak kamiennego płaszcza. Świadectwem skali zniszczeń jest obecność 873 fr. ceramiki w nasypie oraz 36 skupisk grupujących zniszczone naczynia pochodzące z przemieszczonych i naruszonych grobów. Łącznie w obrębie bruku odkryto 40 naczyń (29% ogółu form) należących do trzech podstawowych grup. Wśród nich dominuje grupa IV – 19 egz. (48%), następnie II – 16 egz. (40%) oraz III – 5 egz. (13%).

W obrębie komory grobowej zarejestrowano łącznie 18 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy) w trzech grupach, silnie zróżnicowanych pod względem typologicznym ułożonych w nich naczyń. Dwanaście z nich (skupiska 13, 22, 23, 26, 33, 34, 36, 37, 40, 42, 43, 45, RYC. 23) umieszczone były w popielnicach typu IIB. Dla 7 z nich (skupiska 13, 22, 34, 37, 42, 43, 45), ze względu na silne zniszczenia w obszarze bruku, nie udało się wyróżnić bardziej szczegółowo wariantu. Kolejne 4 odkryto ułożone w naczyniach typu IIB2 (23, 26, 36, 40) i pojedynczy w naczyniu IIB3. Następne 2 pochówki (29, 31, RYC. 23) zarejestrowano w misach typu IVA i jednostkowe w popielnicach typu IVE (skupisko 53), IIF (skupisko 5) oraz IIIC (44). W sześciu przypadkach popielnice nakryte były misami (skupiska 23, 33, 36, 40, 43, 45) rygorystycznie reprezentującymi typ IVA. Dodatkowo w zespołach grobowych, w porównaniu z dotychczas prezentowanymi obiektami znacząco wzrasta liczba przystawek. W obrębie skupiska nr 13 popielnicy typu IIB towarzyszy kubek typu IIIC. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku skupiska 34 gdzie przy popielnicy identycznego typu odkryto słabo zachowane naczynie grupy III. Dodatkowo 4 popielnicom towarzyszą w charakterze przystawek misy. W trzech przypadkach (skupiska 36, 43, 45) przy mieszczących kości ciałałpalne naczyniach typu IIB/IIB2 zarejestrowano misy typu IVA. Wyjątkowe z tego punktu widzenia jest skupisko 40 gdzie popielnicę typu IIB2 nakrytą misą IVA odkryto w kombinacji z wyjątkowo dużym i masywnym egzemplarzem typu IVE.

Pod względem przestrzennym, jak wyżej wspomniano, pochówki w popielnicach wszystkich typów rozmieszczone są w trzech wyraźnie wyodrębniających się grupach na całej powierzchni bruku. W grupie północnej, ułożonej w najdalszej części bruku, wyróżnić można skupienie 6 pochówków (skupiska 25, 33, 36, 40, 43, 44, RYC. 23). Pierwszy z nich jest bezpopielnicowy, kolejne 4 zarejestrowano w popielnicach typu IIB, przy czym pojedynczy w stylistycznie unikatowej i archaicznej typu IIB3 (33), a dwa (36 i 40) w naczyniach typu IIB2. Unikatowy w omawianym zgrupowaniu jest pochówek 44 mieszczący się w niewielkim kubku typu IIIC. Wszystkie bez wyjątku groby w popielnicach typu IIB przykryte były misami IVA. W grupie centralnej odkrytej w środkowej części bruku tkwiło *in situ* kolejnych 6 grobów (skupiska 23, 26, 34, 37, 42, 45). Wszystkie ułożone były

w popielnicach typu IIB. Dla dwóch z nich (23, 26), ze względu na stan zachowania, udało się zawęzić określenie typologiczne do wariantu B2. Pokrywy (typ IVA) towarzyszyły popielnicom (IIB) tylko w dwóch przypadkach, w obrębie skupisk 23 i 45. W omawianym zgrupowaniu odnotowano również dwukrotnie obecność przystawek. W skupisku 34 przy pochówku w popielnicy typu IIB zarejestrowano fragmentarycznie zachowane naczynie grupy III, a w 45 misę typu IVA. W grupie południowej odnotowano następane 6 pochówków (skupiska 5, 13, 22, 29, 31, 53, RYC. 23) ulokowanych w skrajnej części bruku w sąsiedztwie wieńca kamiennego oraz wejścia do komory grobowej. Wśród nich dwa (skupiska 13, 22) umieszczono w popielnicach grupy IIB nieokreślonego wariantu, kolejne dwa (skupiska 29, 31) w misach typu IVA, pojedyncze (skupisko 53) w misie typu IVE oraz popielnicy typu IIF o późnej stylistyce i chronologii (skupisko 5). Pokryw w żadnym z pochówków nie odnotowano. Jedynie w skupisku 13 popielnicy IIB towarzyszyła pojedyncza przystawka w formie kubka typu IIIC.

Podobnie jak w dwóch poprzednich przypadkach podjąć można zatem próbę wyróżnienia unikalnych cech charakterystycznych dla omawianego kurhanu. Z punktu widzenia typologii naczyń będzie to: pojawienie się dwóch nowych form popielnic – typu IIB3 (wczesnego, o cechach archaicznych) oraz typu IIF (chronologicznie późnego w kontekstach zróżnicowanych przestrzennie), znaczący wzrost ilości przystawek w formie mis typu IVA i kubków IIIC (przy generalnym zwiększeniu liczby naczyń grupy III) oraz znaczące zwiększenie ilości pochówków w misach (3). Wśród tych ostatnich pojawia się nowy typ IVE.

IV.2.2 SAMŁAWKI ST. 2

S2K2

Kurhan ten stanowi obiekt strukturalnie największy (śr. nasypu 14 m) spośród wszystkich badanych na obu cmentarzyskach. W przeszłości był on również regularnie niszczone, o czym świadczą dwa widoczne wkopy zlokalizowane w północnej i południowej części obiektu, bezpośrednio w obszarze komory grobowej. O zakresie zniszczeń świadczy bez wątpienia fakt odnalezienia w nasypie praktycznie całych naczyń pochodzących z wyrzuconego na zewnątrz grobu

(skupisko 5, RYC. 4, TABL. XVI: 2). Łącznie w obrębie bruku zarejestrowano 17 naczyń (13% ogółu form) przynależnych jedynie do dwóch podstawowych grup. Wśród nich statystycznie największą jest grupa II – 10 egz. (59%), a następnie IV – 7 egz. (41%).

W obrębie komory grobowej odnotowano *in situ* 10 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy – skupisko 4) zgrupowanych w centralnej części bruku, silnie zróżnicowanych pod względem typologicznym ulokowanych w nich naczyń. Dwa z nich (skupiska 1 i 7 RYC. 24) odkryto w popielnicach typu IIB2. Dla następnych 3 z nich (skupiska 6, 9, 10) prócz określania przynależności do grupy II nie udało się wyróżnić konkretnego wariantu. Kolejne 2 odkryto rozmieszczone w naczyniach typu IIC (skupiska 2, 3, RYC. 24) a pojedyncze w popielnicach typów IIA (skupisko 4) i IIG (skupisko 11) o wyjątkowo późnej chronologii (patrz rozdział IV.1). W czterech przypadkach zarejestrowano obecność pokryw. W skupisku 1 popielnicę typu IIB2 przykrywała półkulista misa typu IVC. Pozostałe, odnotowane w skupiskach 6, 7 oraz 10, reprezentowały najpowszechniejszy typ IVA. Jedynie w dwóch zespołach grobowych zarejestrowano przystawki. W obrębie skupiska nr 2 przy popielnicy typu IIC odkryto misę typu IVA. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku skupiska 7, gdzie przy popielnicy typu IIB2 odkryto aż 3 wyjątkowo dobrze zachowane i analogiczne formy. Pod względem przestrzennym pochówki w popielnicach wszystkich typów rozmieszczone są w jednym, zwartym zgrupowaniu w centralnej części bruku. W północnym-zachodnim skraju omawianego skupienia grobów odnotowano pochówek w popielnicy IIG (skupisko 11). W jego bezpośrednim otoczeniu, nieco bardziej na południe zarejestrowano dwa groby w popielnicach typu IIC (skupiska 2, 3) przy czym pierwszy z nich przykryty był misą (IVA). W centralnej części wyraźnie grupują się również pochówki z popielnicami w formie naczyń grupy II (skupiska 1, 6, 7, 9, 10), z przewagą najpowszechniejszego typu IIB2. Wszystkie z nich posiadały pokrywy typu IVA, przy czym w przypadku skupiska 1 mamy do czynienia z misą IVC. W południowym krańcu ulokowany był pojedynczy pochówek umieszczony w popielnicy typu IIA.

Podobnie jak w przypadku kurhanów ze stanowiska nr 1 podjąć można próbę wyróżnienia unikalnych cech charakterystycznych dla omawianego obiektu.

Z punktu widzenia typologii form naczyń będzie to pojawienie się dwóch nowych form popielnic typu IIC oraz IIG – o relatywnie późnej, a w drugim przypadku wyjątkowo późnej chronologii. Kolejnymi charakterystycznymi cechami dla zespołów z omawianego kurhanu są wysoka frekwencja pokryw (typy IVA i C) oraz znikoma obecność przystawek, ograniczona jedynie do naczyń grupy IV. Ostatnim elementem wartym odnotowania jest zupełny brak naczyń grupy III.

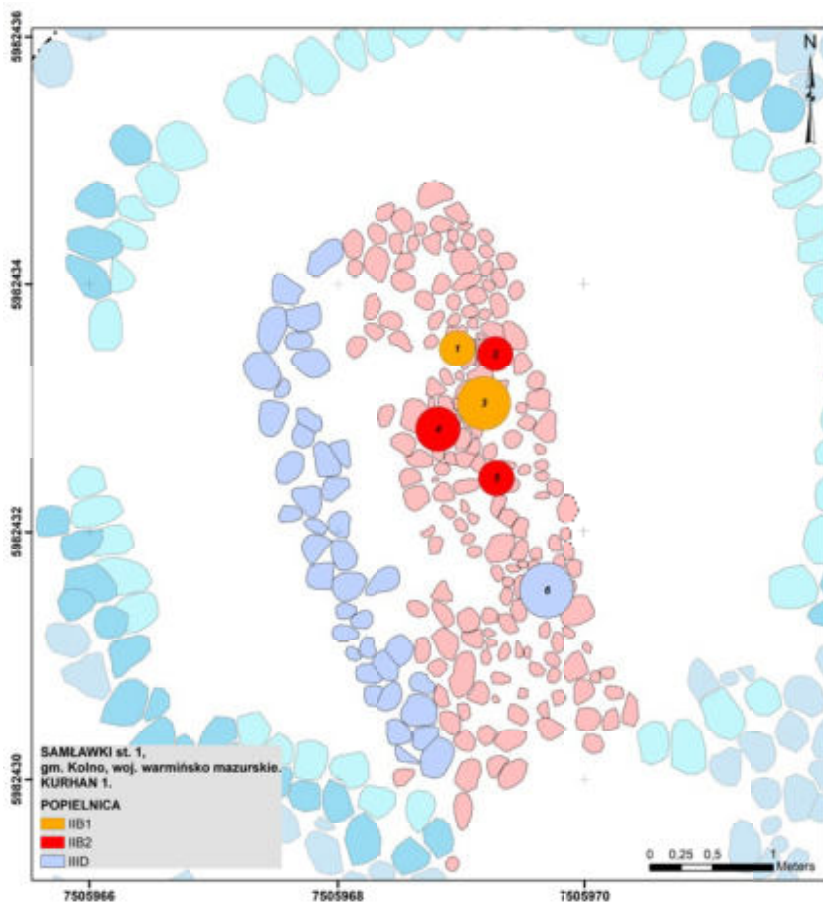
S2K5

Kurhan ten dostarczył zdecydowanie największej i najbogatszej serii materiałów zabytkowych w skali obu analizowanych stanowisk. Brak jakichkolwiek wkopów sugeruje również, iż nie został w starożytności ani w czasach współczesnych wyrobowany. Zniszczenia widoczne są jedynie w partiach brzegowych o czym świadczy nie zachowany na pełnym obwodzie wieniec kamienny (RYC. 50, 61). Prezentowany obiekt jest jedynym, w którym zaobserwowano warstwowe ułożenie pochówków. Łącznie w obrębie komory grobowej zarejestrowano aż 59 naczyń (43% ogółu form) przynależnych do pięciu różnorodnych grup typologicznych. Wśród nich statystycznie największą jest grupa II – 22 egz. (37%), następnie IV – 16 egz. (27%), III – 14 egz. (24%), VII – 4 egz. (7%) oraz I – 3 egz. (5%). W obrębie bruku odnotowano *in situ* 26 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy – skupisko 38) ułożonych w dwóch warstwach na całej powierzchni bruku, z wyraźną koncentracją w części centralnej i południowej. Na poziomie pierwszym zarejestrowano 16 grobów (skupiska 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29), w warstwie drugiej 10 (skupiska 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 44, 46).

W górnych partiach komory grobowej (poziom 1) jedenaście pochówków (skupiska 4, 9, 11, 15, 16, 18, 21, 25, 26, 27, 29, RYC. 25) zawierało popielnice typu IIB2. Przy czym większość z nich odnotowano w centralnej i południowej partii bruku. W dwóch przypadkach (skupiska 12, 17, RYC. 5) funkcję pojemników na kości ciałałpalne pełniły misy typu IVA. Groby te koncentrują się w centralnej części komory przy zachodniej ścianie otaczającej ją muru kamiennego. Pojedynczy pochówek w popielnicy typu IIA odkryto w skrajnej, południowo-zachodniej części zgrupowania grobów w sąsiedztwie skupisk z naczyniami typu IIB2

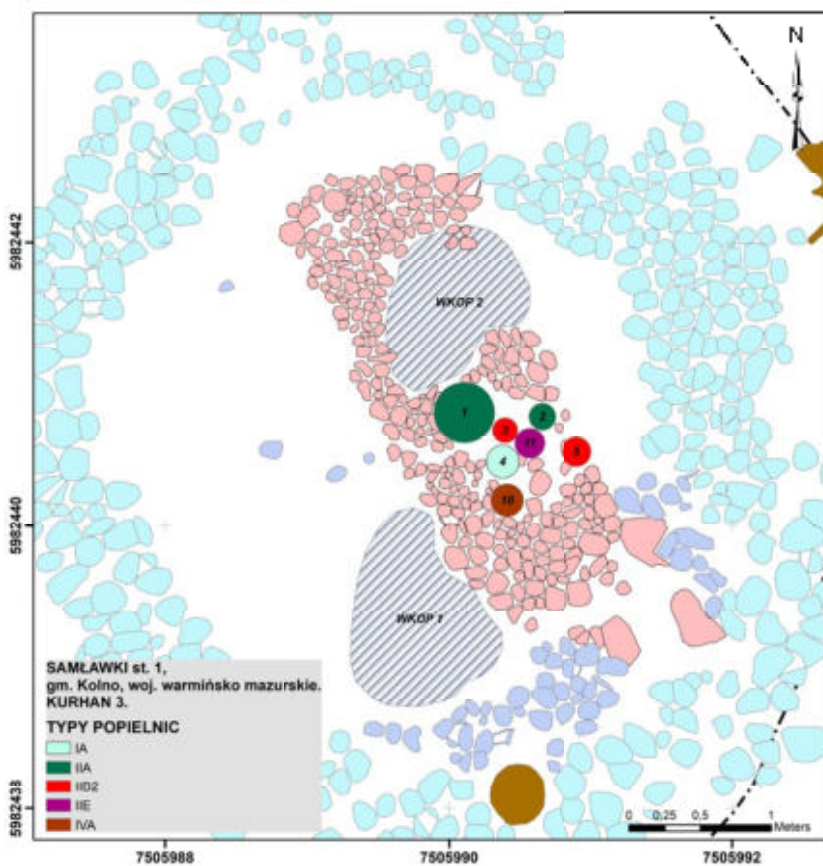
(skupisko 19). Jedyną popielnicę typu IIC odstonięto na omawianym poziomie w obrębie skupiska nr 24 (środkowa część bruku), natomiast formę IIF odnotowano w skupisku 23 (północno-wschodnia część bruku). Dodatkowo w grobie 29 odkryto jedyny w obrębie kurhanu egzemplarz popielnicy typu IIB1. Z podobną, z punktu widzenia statystyki sytuacją, mamy do czynienia w skupisku 13 (środkowa część bruku), gdzie funkcję popielnicy pełniła amfora typu VIIA. Na omawianym poziomie w czterech przypadkach zarejestrowano obecność pokryw, rygorystycznie reprezentujących typ IVA (skupiska 9, 25, 26, 29). Obecność przynajmniej jednej przystawki odnotowano w 10 zespołach grobowych (RYC. 26). W jednym przypadku funkcję przystawki pełniła dodatkowa misa (skupisko 9, typ IVA). W obrębie skupisk 12, 15 oraz 16 popielnicom typów IIB2 i IVA towarzyszyły niewielkie garnki (typ IA), co jest dla omawianych cmentarzysk zjawiskiem wyjątkowym. W kolejnych czterech grobach (skupiska 11, 13, 18 i 25) odnotowano kubki typu IIIC, w pozostałych dwóch (skupiska 27, 29) w roli przystawek zarejestrowano niewielkie amfory (typ VIIA). W sześciu przypadkach mamy do czynienia z przynajmniej dwoma dodatkowymi naczyniami w otoczeniu popielnic. W skupisku 11 popielnicy IIB2 z przystawką IIIC towarzyszył kubek typu IIIA. W grobie 12 zawierającym misę typu IVA (popielnica) oraz garnek IA odstonięto pozostałości kolejnej misy typu IVA. W obrębie pochówków 15 i 16 odnaleziono kolejne kubki typów IIIA (skupisko 15) oraz IIIC (skupisko 16). Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku skupiska 27 gdzie w sąsiedztwie popielnicy dominującego typu IIB2 i amfory typu VIIA odkryto kolejny kubek typu IIIC. Natomiast w obrębie pochówku 29 uwagę zwraca fakt odnalezienia dodatkowego naczynia typu IIB2 towarzyszącego popielnicy IIB1 wraz z amforą.

W dolnej warstwie grobów (poziom 2) siedem skupisk (21, 28, 33, 37, 40, 44, 46, RYC. 25) zawierało popielnice typu IIB, przy czym w trzech przypadkach (skupiska 21, 28, 33) możliwe było zdefiniowanie konkretnego wariantu (IIB2). W grobie 41 nie udało się ze względu na stan zachowania określić typu pojemnika na kości ciałałpalne. W pojedynczym przypadku, w obrębie skupiska 35, pochówek umieszczony był w niewielkiej misie ze stopką i otworem w dnie (IVD), jedynym naczyniem tego typu odkrytym podczas badań na obu stanowiskach. W pięciu przypadkach popielnicom

RYC. 21 s1K1. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

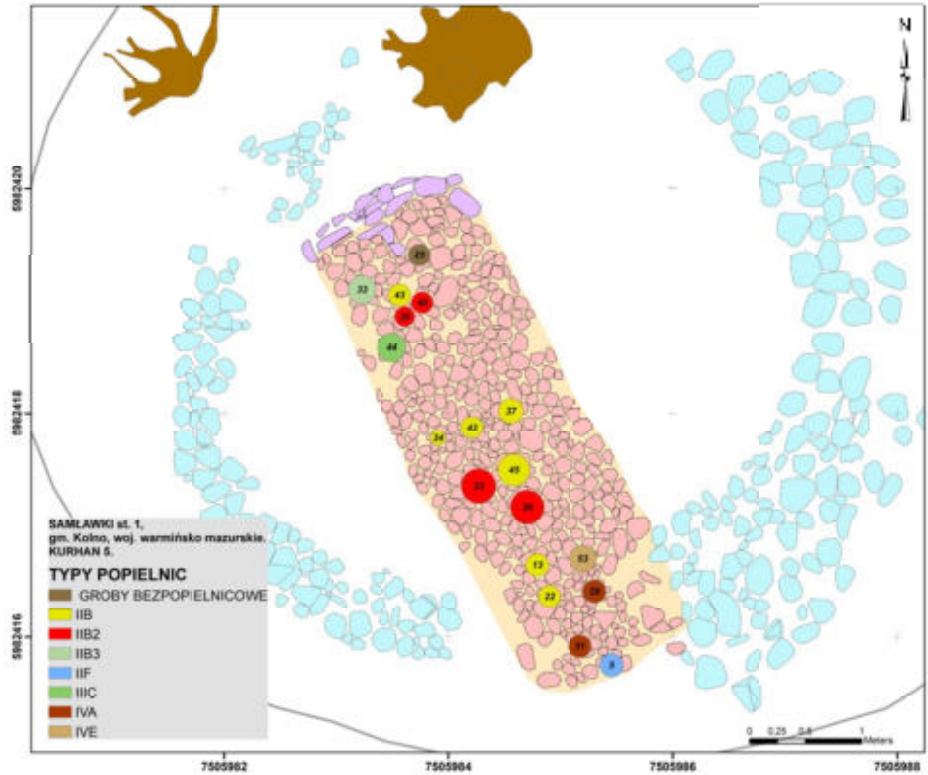
FIG. 21 s1K1. Spatial distribution of urn types in individual graves.

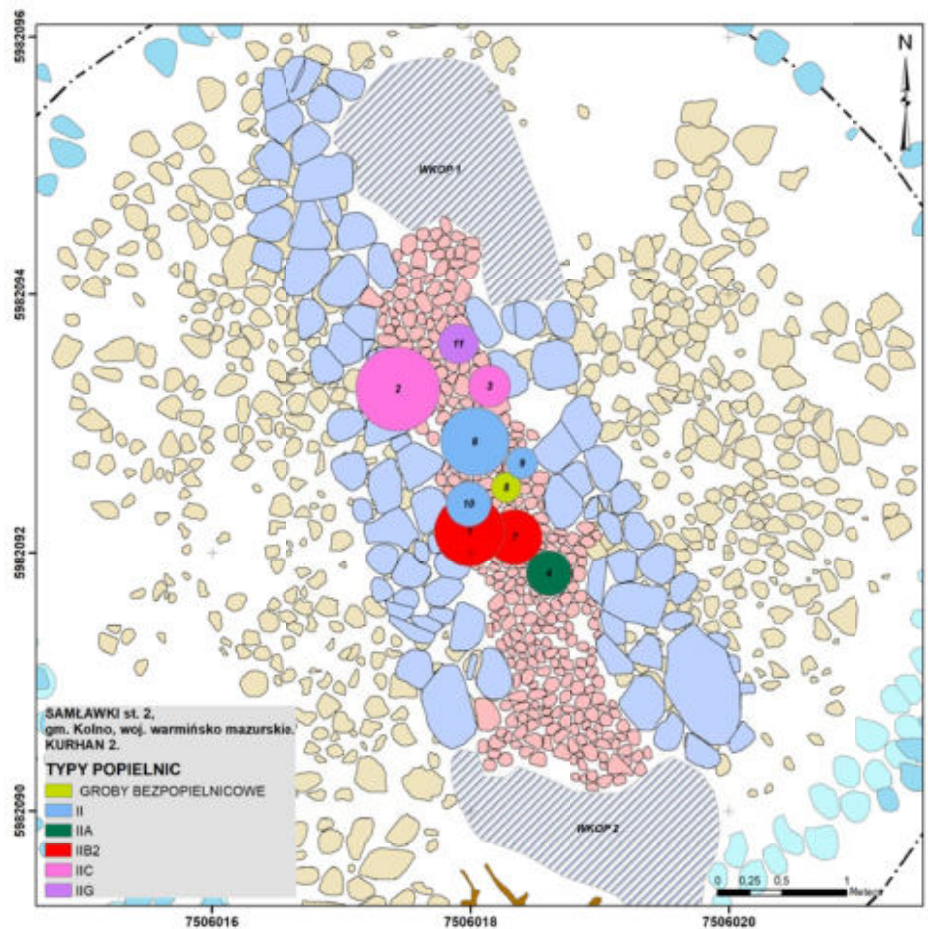
RYC. 22 s1K3. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

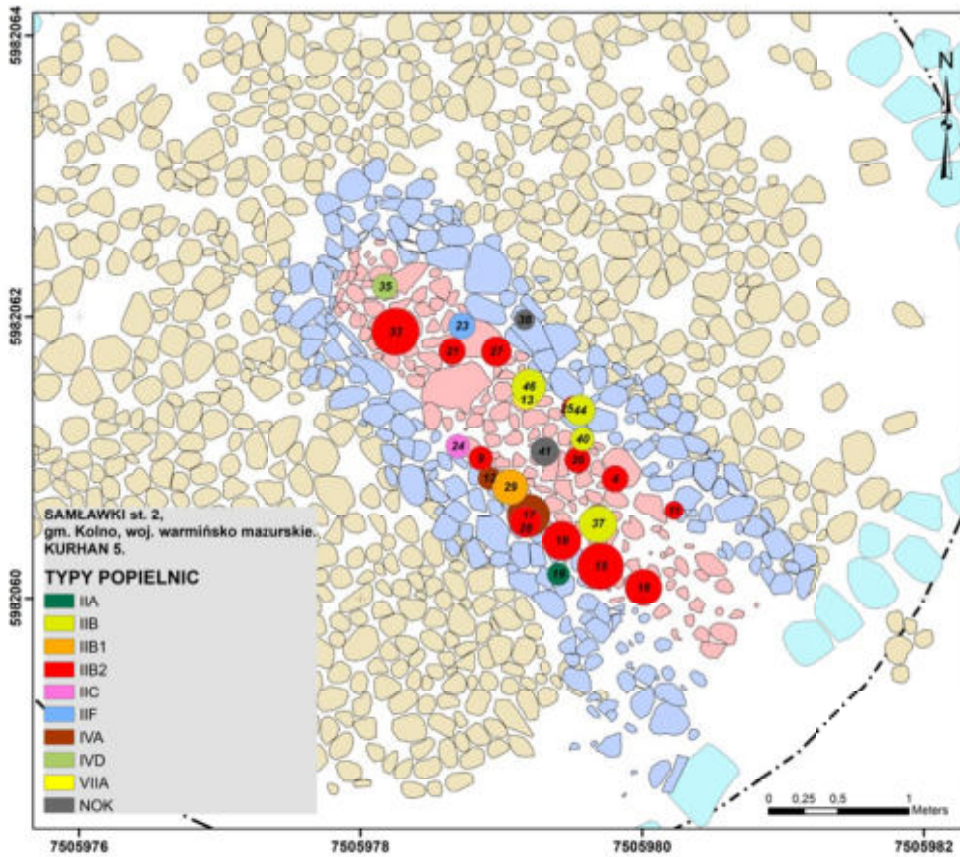
FIG. 22 s1K3. Spatial distribution of urn types in individual graves.

RYC. 23 s1k5. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.
FIG. 23 s1k5. Spatial distribution of urn types in individual graves.

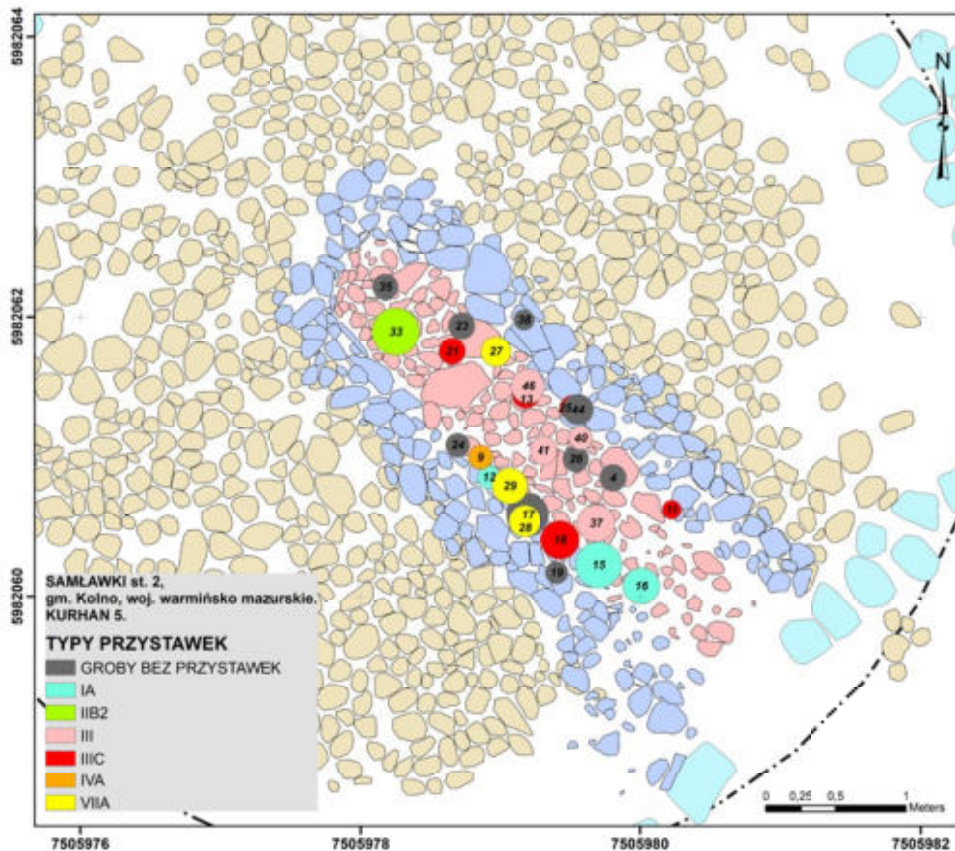
RYC. 24 s2k2. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.
FIG. 24 s2k2. Spatial distribution of urn types in individual graves.

RYC. 25 s2k5. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

FIG. 25 s2k5. Spatial distribution of urn types in individual graves.

RYC. 26 s2k5. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

FIG. 26 s2k5. Spatial distribution of accompanying vessels in individual graves.

towarzyszyły pokrywy należące, analogicznie jak na poziomie 1, tylko i wyłącznie do najpowszechniejszego typu IVA. W siedmiu z omawianych zespołów odnotowano przystawki. Wśród nich podobnie jak w górnych warstwach dominują naczynia grupy III. W dwóch skupiskach (21, 28) mamy do czynienia z odmianą IIIC, w pozostałych (skupiska 37, 40, 41, 46) wariant pozostaje nieokreślony. W pochówku 33, w bezpośrednim sąsiedztwie popielnicy IIB2, odsłonięto drugie, nie zawierające kości naczynie tego samego typu, analogicznie jak w położonym wyżej grobie 29. W dwóch przypadkach (skupiska 21, 28) stwierdzono obecność większej ilości dodatkowych naczyń. W pierwszym przy popielnicy IIB2 z przystawką typu IIIC odkryto dodatkową misę (typ IVA), w drugim dodatkowo amforę (typ VIIA) oraz kolejną misę podobnego typu.

Omawiany kurhan posiada kilka, unikatowych cech charakterystycznych. Z punktu widzenia typologii form naczyń będzie to obecność popielnicy typu IIF o późnej chronologii (analogicznie do obecnego w S2K2 typu IIG) oraz zupełnie nowych typu IVD i VIIA. Jednak zdecydowanie najbardziej wyróżniającą się cechą zespołów z prezentowanego obiektu jest obecność bardzo dużej ilości przystawek. Grupa tych naczyń jest również wyraźnie zróżnicowana. Dominują wśród nich formy grupy III, ale pojawiają się także garnki (IA) oraz amfory (VIIA).

IV.3 Podsumowanie

IV.3.1 SAMŁAWKI 1

Z omawianego stanowiska poddano analizie łącznie 60 naczyń (44% ogółu form) pochodzących z 3 kurhanów (S1K1, S1K3, S1K5) oraz 31 zarejestrowanych *in situ* zespołów grobowych. Dodatkowo dla celów statystycznych uwzględniono przynajmniej 6 naczyń (prawdopodobnie 4 popielnice typu IIB oraz 2 misy typu IVA) pochodzących z dwóch obiektów (obecnie S1K2 oraz S1K6) badanych przez A. Bezenbergera. W zbiorze prezentowanych zabytków dominują zdecydowanie naczynia grup IV (27 egz.) i II (26 egz.) stanowiąc odpowiednio 45 i 43% ogółu form. Marginalnie obecne są naczynia grupy III (6 egz. – 10% form), natomiast śladowo grupy I (1 egz.). Wśród naczyń grupy

II będących podstawową formą popielnicy przeważa wyraźnie typ IIB (20 egz. – 77% form grupy II). W jego obrębie największą liczebnością charakteryzuje się najbardziej popularny wariant 2 (IIB2 – 10 egz., 38%). Zdecydowanie mniejszą frekwencją występowania odznaczają się warianty 1 i 3 zarejestrowane odpowiednio w liczbie 2 (S1K1) oraz pojedynczego egzemplarza (S1K5). Sporadycznie pojawiają się naczynia innych typów grupy II. W dwóch przypadkach, tylko i wyłącznie w S1K3, odnotowano naczynia typu IIA, również w dwóch, charakterystyczne jedynie dla zespołów z S1K5, formy typu IIIC. Pojedynczy egzemplarz naczynia typu IIE zarejestrowano w komorze grobowej w S1K3, natomiast IIF w obrębie bruku w S1K5. Wśród naczyń grupy IV 11 egzemplarzy odkryto w kontekście pokryw towarzyszących popielnicom. W 4 przypadkach formy te pełniły funkcję pojemników na kości ciałałpalne, a w pozostałych (12 egz.) przystawek. Pod względem typologicznym w grupie tej dominują bezwzględnie naczynia typu IVA (22 egz. – 81% ogółu mis) przy minimalnej obecności typów IVC (2 egz.) oraz IV E (również 2 egz.). Największe zróżnicowanie form cechuje zespoły pochodzące z S1K5 i w nieco mniejszym stopniu z S1K3. Mamy tam do czynienia z większą różnorodnością form grobów oraz bardziej zróżnicowanym wyposażeniem. Na drugim biegunie pozycjonować możemy zespoły z S1K1. Materiały z tego kurhanu prezentują się na tle pozostałych pod każdym względem wyjątkowo homogenicznie. W jego obrębie zarejestrowano tylko i wyłącznie popielnice typu IIB oraz podstawowe formy pochówków przykrytych misami bez wyposażenia dodatkowego.

IV.3.2 SAMŁAWKI 2

Z cmentarzyska na st. 2 w Samławkach do analizy typologicznej zakwalifikowano 76 naczyń (56% ogółu opracowywanych form) pochodzących z 2 kurhanów (S2K2, S2K5) oraz 36 odkrytych i zadokumentowanych zespołów grobowych. W omawianym zestawie przeważają naczynia grupy II (32 egz. – 42% ogółu form ze stanowiska). Na drugim miejscu, pod względem statystyki występowania odnaleźć można naczynia grupy IV (23 egz. – 30%), dalej grupy III (14 egz. – 18%) oraz marginalnie I (3 egz. – 4%) i VII (4 egz. – 5%). Analogicznie jak w przypadku st. 1 naczynia grupy II

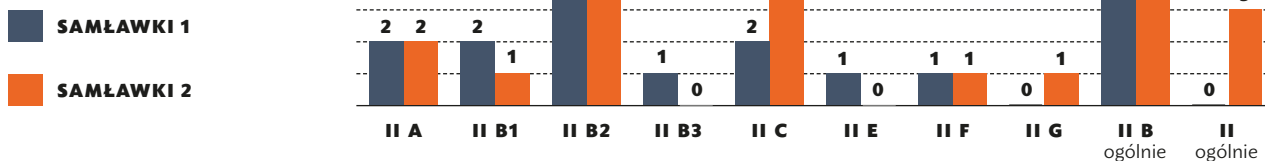
pełniły w przytłaczającej większości funkcję popielnic (26 zespołów). Jedyne w obrębie bruku w s2k5 (skupisko 33) odkryto pojedyncze, niewielkie naczynie omawianej grupy w kontekście przystawki. Statystycznie dominuje typ IIB (21 egz. – 66%), a w ramach niego zdecydowanie wariant 2 (przynajmniej 16 egz.). Pojedyncze naczynie wariantu 1 odkryto jedynie w dolnej warstwie pochówków w s2k5 (skupisko 29). Nieco częściej niż na prezentowanym wyżej st. 1 pojawiają się naczynia innych typów. We wspomnianym s2k5 mamy do czynienia z pojedynczymi egzemplarzami typów IIA (skupisko 19), IIC (skupisko 23) oraz IIF (skupisko 24). W obrębie komory grobowej s2k2 odkryto natomiast dwa pochówki zdeponowane w popielnicach typu IIC (skupisko 2, 3) oraz pojedyncze w IIA (skupisko 4) oraz IIG (skupisko 11). Misy grupy IV zarejestrowano na omawianym stanowisku zarówno jako pokrywy (13 zespołów), a także przystawki (7 grobów) oraz pojemniki na kości ciepłopalne (3 pochówki). W grupie tej zdecydowanie przeważa typ IVA (20 egz. – 87% całości mis) przy marginalnej frekwencji typów IVC (2 egz. w komorze grobowej s2k2) oraz IVD (pojedyncze naczynie z s2k5). W przypadku st. 2 zdecydowanie bardziej licznie reprezentowana jest grupa III. Naczynia te odnotowano w 14 egzemplarzach tylko i wyłącznie jako elementy wyposażenia towarzyszącego popielnicom. W grupie tej przeważa zdecydowanie typ IIIC (8 zidentyfikowanych egzemplarzy) przy marginalnej roli typu IIIA (2 egz.). Warty podkreślenia jest fakt, iż omawiane formy kubków zarejestrowano tylko i wyłącznie w komorze grobowej s2k5. Z obiektu tego pochodzą również wszystkie odkryte na obu stanowiskach naczynia grup I i VII. W pierwszym przypadku, niewielkie garnki typu I A wystąpiły jako przystawki towarzyszące popielnicom grupy II, w drugim pojedyncza amfora (skupisko 13) pełniła funkcję pojemnika na kości ciepłopalne, pozostałe zaś (skupiska 27, 28, 29) odnotowano w kontekście wyposażenia dodatkowego – darów grobowych. W ujęciu ogólnym zespoły grobowe pochodzące z s2k5 cechuje zdecydowanie największe zróżnicowanie typologiczne form naczyń oraz w konsekwencji pochówków. Pochodzą z niego wszystkie zarejestrowane na st. 2 naczynia grup I, III, a także VII, co czyni go unikatowym w skali obu badanych stanowisk. Zupełnie odmiennie przedstawia się zagadnienie zestawu form naczyń odkrytych w s2k2.

W kurhanie tym brak jest zupełnie naczyń grup I, III, VII, a popielnice grupy II są statystycznie najbardziej zróżnicowane w stosunku do ogólnej ich liczby. Na 6 zidentyfikowanych egzemplarzy 2 należą do typu IIC, kolejne II do typu IIB a pojedyncze do typów IIA i G.

Mając na uwadze zaprezentowane powyżej zestawienia podjąć można próbę podsumowania cech wspólnych oraz różnic pomiędzy omawianymi cmentarzyskami pod kątem materiałów ceramicznych. Wśród 136 przeanalizowanych form przeważają naczynia grupy II (58 egz. – 43% ogółu form) oraz IV (49 egz. – 36% analizowanych zabytków). Wynika to rzecz jasna z faktu masowego występowania naczyń grupy II w funkcji popielnic, natomiast grupy IV jako towarzyszących im pokryw lub w mniejszym stopniu przystawek. W grupie II zdecydowanie statystycznie przeważają formy typu B (40 egz.), a zwłaszcza jego wariantu 2 (26 zidentyfikowanych egzemplarzy). Pozostałe typy naczyń baniastych grupy II mają już znaczenie marginalne. Formy typu IIC odnotowano na obu stanowiskach w 6 przypadkach, IIA w 4, natomiast IIF pojedynczo na każdym z nich. Frekwencja występowania podstawowych typów popielnic jest dla obu cmentarzysk statystycznie bardzo zbliżona (RYC. 27). Jedyne różnice dotyczą wariantów bądź typów występujących śladowo. Tak więc archaiczny wariant IIB1 pojawia się na st. 1 dwukrotnie i ogranicza się tylko i wyłącznie do s1k1. Na stanowisku 2 odnotowany został jedynie w pojedynczym pochówku z s2k5. W przypadku naczyń grupy IV obserwujemy podobne trendy. Wśród mis w obrębie obydwu badanych cmentarzysk wyraźnie przeważają formy typu IVA odnotowane łącznie w ilości 42 egz. Wśród nich 22 zarejestrowano w zespołach grobowych ze st. 1, zaś 20 ze st. 2 (RYC. 28). Występowanie pozostałych typów ma charakter śladowy. Formy IVC, misy w kształcie wycinka kuli, zadokumentowano łącznie w 5 przypadkach, trzykrotnie na st. 1 oraz dwukrotnie na st. 2. Frekwencja pozostałych typów ogranicza się do pojedynczego egzemplarza misy ze stopką (IVD) wyeksplorowanego w najniższej warstwie pochówków w s2k5 oraz 2 egzemplarzy dużych, masywnych płytkich mis IVE obecnych jedynie w komorze grobowej w s1k5. Naczynia grupy III prezentują nieznacznie odmienny rozkład statystyczny (RYC. 29). Znaczącą większość kubków (14 egz.) odnotowano na st. 2 tylko i wyłącznie w obrębie s2k5, gdzie towarzyszyły popielnicom

RYC. 27 Frekwencja występowania naczyń grupy II na st. 1 i 2 w Samławkach.

FIG. 27 Samławki 1 and 2. Frequency of group II vessels.

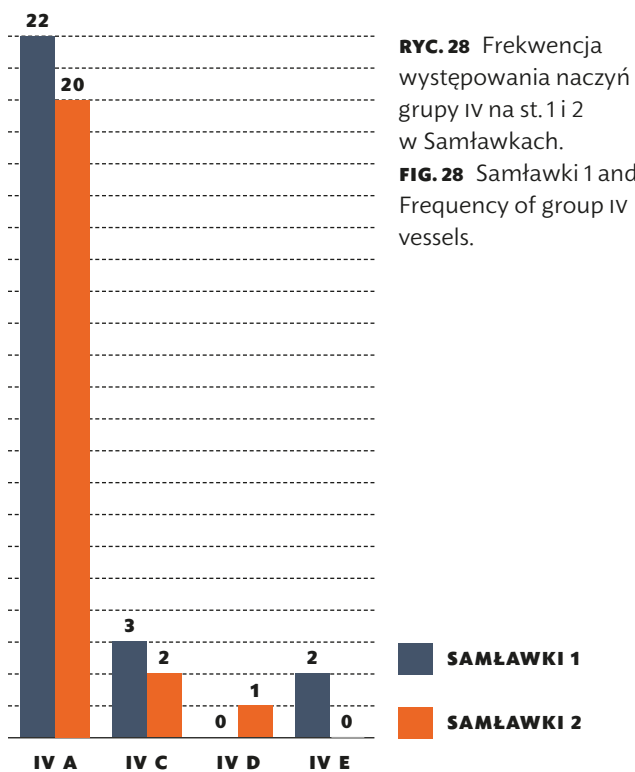
w charakterze przystawek. Pozostałe (6 egz.) zadokumentowano na st. 1, pojedynczo w S1K1 oraz S1K3 oraz w ilości 4 egz. w S1K5. W dwóch przypadkach w odróżnieniu do trendów zaobserwowanych na st. 1 mówić możemy o pochówkach w naczyniach grupy III (S1K1 skupisko 5, S1K5 skupisko 44), w pozostałych odnajdujemy je również w kontekście dodatkowego wyposażenia grobowego. Z przedstawionej powyżej analizy porównawczej wynika wyraźnie, iż w obrębie obu stanowisk podstawowe wyposażenie grobów stanowią naczynia grup II – popielnice, IV – głównie pokrywy, rzadziej pojemniki na kości ciałałpalne oraz III będącej głównym składnikiem wyposażenia dodatkowego. W skali obu cmentarzysk unikatowym jest fakt pojawienia się jedynie w S2K5 naczyń grup I oraz VII. Pierwsze z nich, niewielkie garnki jajowate odnotowano tylko i wyłącznie w kontekście przystawek. W górnej warstwie pochówków w/w kurhanu zarejestrowano natomiast pojedynczy grób w amforze grupy VII (skupisko 13) a pozostałe 3 (skupiska 27, 28, 29) odłonięto w kontekście dodatkowych darów grobowych. Obecność obu prezentowanych grup wyraźnie odróżnia S2K5 od pozostałych kurhanów.

Z zestawienia dotychczasowych wniosków wyłania się zatem następujący obraz zróżnicowania typologicznego i wzajemnych relacji między poszczególnymi typami naczyń na badanych stanowiskach. W ujęciu ogólnym stwierdzić należy, iż zestawy form ceramicznych pochodzących z obu stanowisk mają charakter wyjątkowo spójny (RYC. 30). Zilustrowane poniżej krzywe występowania poszczególnych grup naczyń mają niemal identyczny przebieg.

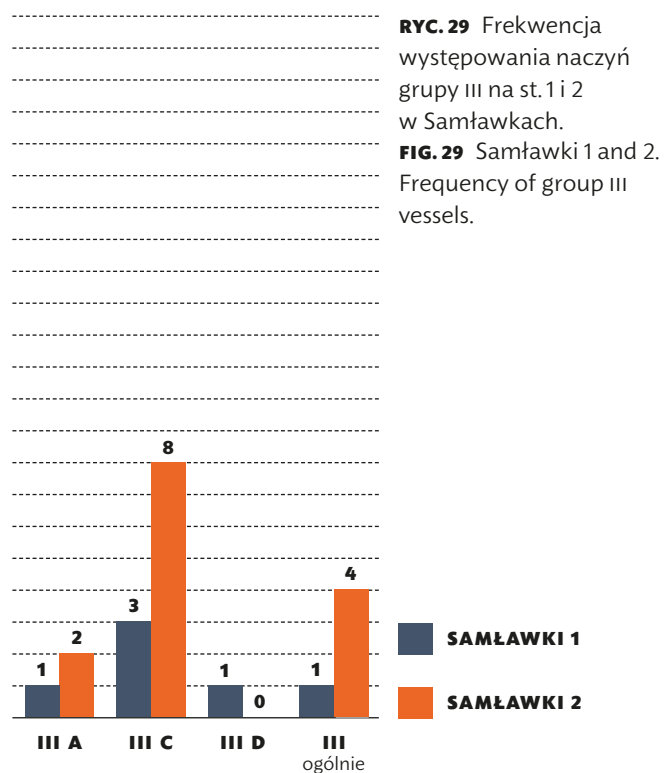
Wyraźna homogeniczność materiałów zmienia się jedynie w trzech przypadkach. Pierwszym z nich jest ponad dwukrotnie większa ilość naczyń grup I i III na st. 2 oraz zupełny brak naczyń grupy VII na st. 1. Wyżej wymienione elementy to podstawowe, a w zasadzie jedyne elementy różnicujące formy ceramiczne między prezentowanymi stanowiskami.

Sytuacja ta zmienia się jedynie nieznacznie na poziomie poszczególnych kurhanów. W przypadku S1K1, jak wspomniano wyżej, mamy do czynienia z relatywnie spójnym, niewielkim skupieniem grobów bez przystawek z przewagą popielnic typu II B wariantów 1 i 2. Pewne podobieństwo wykazują natomiast zespoły z S1K3 oraz S2K2, gdzie odnotowano największe zróżnicowanie typologiczne popielnic. Prócz obecnego wszędzie typu B zarejestrowano również popielnice typów A, C, E oraz G, znikomą liczbę przystawek oraz zupełny brak naczyń grupy III. Za zbliżone do siebie uznać można również pod względem typów naczyń pochówki z S1K5 oraz S2K5. Oprócz silnie zróżnicowanych popielnic grupy II charakteryzuje je także obecność dużej ilości kubków grupy III odkrywanych w kontekście przystawek i jednostkowo pojemników na kości ciałałpalne oraz pojawienie się garnków grupy I i amfor (grupa VII).

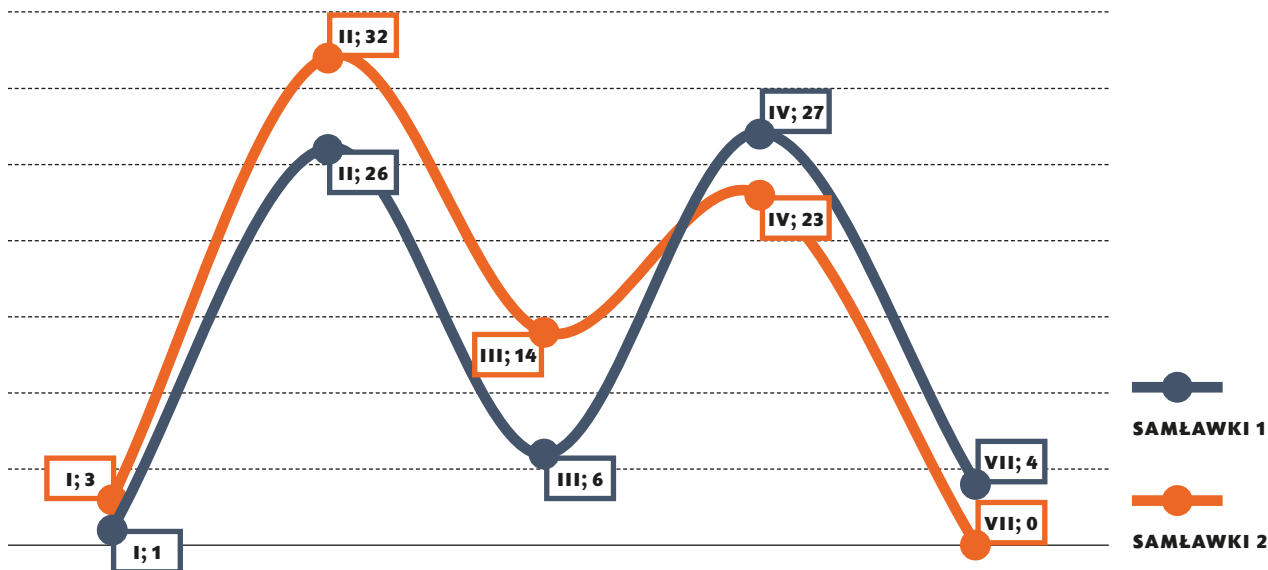
Kierując się wnioskami płynącymi z zaprezentowanego podsumowania podjąć można próbę określenia wzajemnych relacji w czasie i przestrzeni między analizowanymi obiektami i znalezienia odpowiedzi na pytanie czy opisane podobieństwa oraz różnice w typach naczyń i częstotliwości ich występowania znajdują odzwierciedlenie w chronologii względnej.

RYC. 28 Frekwencja występowania naczyń grupy IV na st. 1 i 2 w Samławkach.
FIG. 28 Samławki 1 and 2. Frequency of group IV vessels.

RYC. 29 Frekwencja występowania naczyń grupy III na st. 1 i 2 w Samławkach.
FIG. 29 Samławki 1 and 2. Frequency of group III vessels.

RYC. 30 Frekwencja występowania poszczególnych grup naczyń na st. 1 i 2 w Samławkach.
FIG. 30 Samławki 1 and 2. Comparison of frequency of individual groups of vessels.

V. Chronologia względna

Próba określenia chronologii względnej grupy cmentarzysk kurhanowych z pochówkami zbiorowymi zawierającymi tylko i wyłącznie materiał ceramiczny jest zadaniem skomplikowanym. W rozdziale tym autor będzie się starał znaleźć odpowiedzi na podstawie pytania dotyczące wzajemnych relacji czasowych między pochówkami w komorach grobowych, dalej poszczególnymi kurhanami a wreszcie cmentarzyskami.

Na początku należy jednak doprecyzować podstawowe pojęcia używane w dalszej części tekstu związane z relacjami czasowymi i przestrzennymi w kurhanie. W jego obrębie wyróżnić można dwa podstawowe typy związków chronologicznych i stratygraficznych.

Pod pojęciem **fazy chronologicznej** rozumieć należy ściśle relacje czasowe między pochówkami lub ich grupami oparte na analizie obecnych w nich zabytków ruchomych.

Termin **faza użytkowa** dotyczy tylko i wyłącznie relacji stratygraficznych pomiędzy pochówkami. Możemy mieć, i często mamy do czynienia z sytuacją, iż pochówki grupują się w oddzielne skupienia, lub ułożone są warstwowo, co świadczy o osobnym i intencjonalnym użytkowaniu pewnej części komory grobowej. Problem w tym, że sytuacja ta może, ale nie musi znaleźć odzwierciedlenia w fazach chronologicznych. Chodzi o fakt, iż dwie lub więcej grup ludzkich mogło oddzielnie składać swoich zmarłych w komorze grobowej, ale w tym samym czasie, czyli *de facto* w tej samej fazie chronologicznej.

W przypadku cmentarzyska rozumianego jako zespół kurhanów jego **fazy rozwojowe** będą zatem opierały się na korelacji poszczególnych faz chronologicznych wyodrębnionych w analizowanych obiektach. Z porównania takiego, w sytuacji idealnej, wskazać można, które kurhany są najwcześniejsze, które funkcjonują równocześnie lub które trwają najdłużej. Schemat ten pozwala w końcu ustalić relacje czasowe pomiędzy cmentarzyskami.

V.1 Samławki st. 1

S1K1

W obrębie S1K1 (patrz IV.2.1) w aspekcie przestrzennym liczyć się należy z obecnością przynajmniej dwóch faz użytkowania reprezentowanych przez dwa wydzielone zgrupowania pochówków (RYC. 21). Sytuacja ta znajduje pośrednio odzwierciedlenie w typologii form naczyń. Skupisko północne (groby 1–5) grupuje pochówki w popielnicach typu IIB, południowe reprezentowane jest przez pojedynczy grób w pojemniku typu IIID.

Kierując się ustaleniami z poprzedniego rozdziału dotyczącymi datowania poszczególnych form naczyń, pozycję chronologiczną pochówków położonych w części północnej odnieść należy do schyłkowych faz epoki brązu. Przy czym zaznaczyć trzeba, iż obecność grobów zawierających popielnice IIB1 (skupiska 1 i 3) sugeruje możliwość wyodrębnienia najwcześniejszego stadium związanego silnie z tradycją „pól popielnicowych”. Pojedynczy pochówek w naczyniu grupy III wiązać należy ze schyłkowym momentem funkcjonowania kurhanu już we wczesnej epoce żelaza³⁰. Podsumowując, w kontekście stratygrafii i układu przestrzennego pochówków w obrębie S1K1 wyróżnić można dwie podstawowe fazy użytkowania. Analiza typologiczna i chronologiczna materiałów zabytkowych odkrytych w pochówkach pozwala zaobserwować trzy wyraźne fazy chronologiczne. Wczesną (faza I), związaną z horyzontem najbardziej archaicznych form popielnic dwustożkowatych będące zarazem najprawdopodobniej momentem założenia kurhanu, rozwiniętą (faza II) związaną z naczyniami późnych wariantów typu IIB oraz schyłkową (faza III), która łączy się z wspomnianym już wyżej

³⁰ W ujęciu Ł. Okulicz (1970) II faza rozwojowa kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, bądź początku II fazy wg. M. J. Hoffmanna (2000).

dwukrotnie, jednostkowym pochówkiem w naczyniu typu III D. Podkreślić przy tym należy, iż fazy I i II łączą się wyraźnie przestrzennie, a popielnice dla nich charakterystyczne odnotowane zostały w jednym, zwartym skupisku.

Kierując się omówionym wcześniej datowaniem naczyń przyjąć można, iż S1K1 założony został w schyłkowej epoce brązu, a najprawdopodobniej w jej początkach (faza I – inicjalna), funkcjonował do końca omawianego okresu chronologicznego (faza II) oraz był okazjonalnie wykorzystywany w czasach późniejszych (początki wczesnej epoki żelaza). Najintensywniejszy moment jego użytkowania przypada zatem na VI EB, w którym wyodrębnia się wyraźnie stadium wczesne (tradycje poprzedzających jednostek kulturowych) oraz późne, gdzie stopniowo wyodrębniają się w ceramice cechy lokalne, takie jak naczynia baniaste IIB2 czy misy w kształcie wycinka kuli (IVC).

S1K3

W przypadku omawianego kurhanu nie zaobserwowano odrębnych zgrupowań pochówków mogących świadczyć o wielu fazach użytkowania (patrz IV.2.1). Jakikolwiek próby rozwarstwienia chronologicznego oprócz można zatem jedynie na różnicach wynikających z dostępnego wyposażenia grobowego (RYC. 22). Podobnie jak w przypadku S1K1 dość wyraźnie zarysowuje się faza wczesna. Związana ona jest z położonymi w części północnej pochówkami w popielnicach typów IIA i IIB datowanymi zgodnie z poczynionymi spostrzeżeniami na VI EB. Obecne w tej fazie naczynia baniaste zdobione listwami plastycznymi w kombinacji z ornamentem rytym oraz popielnice typu IIB wariantu 2 sugerują, iż najwcześniejsza faza użytkowania kurhanu przypada na drugą połowę omawianego okresu chronologicznego. Schyłek funkcjonowania obiektu wyznaczają pojedyncze pochówki w garnkach typu IA (skupisko 4) oraz pojedynczy pochówek w naczyniu typu IIE. Ich chronologię pozycjonować należy przynajmniej w początkach wczesnej epoki żelaza, a najpewniej w jej rozwiniętym odcinku. W odróżnieniu od S1K1 w prezentowanym obiekcie wyróżnić można 2 fazy chronologiczne. Pierwszą z nich synchronizować można ze względu na materiał zabytkowy z II fazą S1K1, lokowaną u schyłku VI EB, zaś drugą z obecną

w jego obrębie fazą III, datowaną już na czasy późniejsze, związane z osadnictwem z wczesnej epoki żelaza.

S1K5

Jak już wspomniano w rozdziale poruszającym problematykę typologii naczyń, w porównaniu do S1K1 oraz S1K3 seria form ceramicznych odkrytych w S1K5 jest zdecydowanie większa, a kurhan ten stanowi najbogatszy obiekt pod względem znalezisk ze wszystkich badanych na st. 1 w Samławkach. W obrębie komory grobowej zarejestrowano łącznie 18 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy) w trzech grupach, silnie zróżnicowanych pod względem typologicznym ułożonych w nich naczyń (RYC. 23). Układ ten sugeruje zatem istnienie przynajmniej trzech odrębnych faz jego użytkowania.

Do najwcześniejszych form ceramicznych wyznaczających zapewne początkową fazę funkcjonowania obiektu zaklasyfikować można pojedynczy pochówek w naczyniu typu IIB3 (skupisko 33) ułożony w skrajnym, północnym zgrupowaniu grobów. Zgodnie z ustaleniami dotyczącymi datowania tego typu popielnic przyjąć należy, iż pierwsze pochówki w komorze grobowej S1K5 pojawić musiały się najpóźniej w początkach VI EB. Jednak większość pozostałych naczyń odkrytych w tym rejonie oraz w kolejnych zgrupowaniach grobów łączyć należy poprzez dominację form wariantu IIB2 rejestrowanych z misami typu IVA w postaci pokryw bądź przystawek z późniejszym odcinkiem tego okresu chronologicznego. Dodatkowo, w skupiskach umieszczonych zarówno w strefie północnej, jak i środkowej czy południowej (13, 34, 44) pojawiają się w charakterze przystawek, wyjątkowo popielnic (skupisko 44) kubki grupy III. Zespoły je zawierające wyznaczają wraz z pojedynczym, ułożonym na skraju wejścia do komory grobowej pochówku w popielnicy typu IIF najpóźniejszy, schyłkowy moment użytkowania kurhanu.

Analogicznie zatem jak w przypadku S1K1 w prezentowanym obiekcie rysują się 3 fazy chronologiczne, których wyodrębnienie możliwe jest na podstawie analizy materiałów zabytkowych. Faza wczesna (I), podobnie jak w S1K1 związana jest z pojedynczymi formami reprezentującymi wcześniejsze tradycje „pół popielnicowych”, i której pozycja chronologiczna nie wykracza poza początki VI EB. Statystycznie, analo-

gicznie jak w S1K1 oraz S1K5 dominują jednak formy związane z końcem epoki brązu (druga połowa VI EB – faza II). Zdecydowanie wyraźniej zaznaczają swą obecność formy najpóźniejsze, przynależne chronologicznie do początków wczesnej epoki żelaza (faza III). Należy przy tym zaznaczyć brak korelacji między fazami chronologicznymi (I–III) zarejestrowanymi w materiałach zabytkowych, a wyodrębniającymi się przestrzennie skupiskami grobów odpowiadającym trzem fazom użytkowania. Sytuacja ta wynika zapewne ze specyfiki obrządku pogrzebowego (patrz rozdział VII, VIII).

V.2

Samławki st. 2

S2K2

W obrębie komory grobowej S2K2 odnotowano *in situ* 10 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy – skupisko 4), zgrupowanych w centralnej części bruku (RYC. 24). Podobnie jak w przypadku poprzedników w pozyskanym materiale ceramicznym wyróżnić można wczesną fazę chronologiczną reprezentowaną przez groby w popielnicach typów IIB2 (skupiska 1, 7) oraz IIA (skupisko 4). Pochówki w tej fazie przykryte były misami typów IVA oraz C, a część tych naczyń odkryto również w funkcji przystawek. Horyzont przedstawionych pochówków reprezentuje zatem moment rozpoczęcia użytkowania obiektu, datowany analogicznie jak w kurhanach ze st. 1 na koniec VI EB. Brak jest przy tym najstarszych elementów związanych z naczyniami o cechach poprzednich jednostek kulturowych (faza I w S1K1 i 5). Przynajmniej 3 pochówki (2, 3, 11), umieszczone odpowiednio w popielnicach typów IIC i IIG ukazują schyłek funkcjonowania kurhanu. Podobnie jak w kurhanach ze st. 1 nastąpił on we wczesnej epoce żelaza, choć unikatowe naczynie typu IIG sugeruje możliwość zaistnienia pojedynczego pochówku nawet u progu okresu wpływów rzymskich.

Pod względem struktury form naczyń oraz układu przestrzennego popielnic omawiany obiekt wykazuje najwięcej cech wspólnych z S1K3. W jego obrębie mamy do czynienia z dwoma fazami chronologicznymi, które synchronizować można z fazami II i III odnotowanymi w S1K1, S1K3 oraz S1K5. Brak jest

ewidentnej fazy wczesnej. Dodatkowo w komorze grobowej nie występują skupiska grobów sugerujące jakkolwiek przestrzenny podział na kilka faz użytkowania. Dodatkowymi cechami wspólnymi dla obu obiektów są brak naczyń grupy III oraz różnorodność typów popielnic grupy II. Oba kurhany charakteryzuje zdecydowanie mniej homogeniczny materiał niż w przypadku S1K1, S1K5 czy S2K5.

S2K5

W obrębie S2K5 odnotowano *in situ* 26 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy – skupisko 38), ułożonych w dwóch warstwach na całej powierzchni bruku, z wyraźną koncentracją w części centralnej i południowej (RYC. 25). Jak wspomniano w poprzednim rozdziale na poziomie pierwszym zarejestrowano 16 grobów (skupiska 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29), na poziomie drugim 10 (skupiska 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 44, 46). Biorąc jednak pod uwagę dostępny materiał ceramiczny (łącznie 59 naczyń), podobnie jak w przypadku S1K1 oraz S1K5, wydzielić można trzy podstawowe fazy chronologiczne funkcjonowania obiektu.

Najwcześniejszy horyzont zabytków (faza I) i zarazem prawdopodobny moment lokacji kurhanu reprezentuje pojedynczy pochówek w popielnicy typu IIB1 (skupisko 29), amforze grupy VII (skupisko 13) oraz misie z otworem typu IVD (skupisko 35). Formy te zgodnie z ustaleniami poczynionymi w części poświęconej ceramice naczyniowej datować można na późny i schyłkowy odcinek epoki brązu. Ich pozycja chronologiczna nie wykracza poza początki VI EB i tak datować należy pierwsze umieszczone w nim pochówki. Analogicznie jak w przypadku wszystkich dotąd prezentowanych obiektów najbardziej reprezentatywne jest stadium powiązane z grobami umieszczonymi w popielnicach typu IIB2 oraz IIA, rysujące się jako kolejna i najbardziej reprezentatywna faza chronologiczna (faza II). Popielnice omawianego typu zarejestrowano łącznie w 14 grobach. W 9 przypadkach formom tym towarzyszyły pokrywy w postaci mis typu IVA. W obrębie prezentowanej fazy wyraźnie wzrasta ilość przystawek odnotowanych w 12 zespołach grobowych w formie kubków grupy III oraz marginalnie garnków jajowatych typu IA oraz mniejszych egzemplarzy mis (IVA). Mając na uwadze

ustalenia dotyczące datowania powyższych zestawów naczyń przyjąć można, analogicznie jak w przypadku zespołów z pozostałych kurhanów, datowanie tej fazy użytkowania na koniec VI EB. Byłby to zarazem moment największego rozwoju analizowanego obiektu.

Zdecydowanie mniej licznie reprezentowane są formy, które zaklasyfikować można do schyłkowej, najpóźniejszej fazy funkcjonowania grobowca (faza III). Do horyzontu tego przypisać należy materiały z grobów 23 oraz 24 umieszczone w popielnicach typów IIF oraz IIC bardziej charakterystyczne dla rozwiniętych odcinków wczesnej epoki żelaza.

Z racji zadokumentowanej stratygrafii, mimo braku wyraźnie wydzielonych przestrzennie skupisk pochówków wyróżnić można przynajmniej dwie fazy użytkowania komory grobowej o czym świadczy rzecz jasna warstwowy układ pochówków. Sytuacja ta nie przekłada się jednoznacznie na fazy chronologiczne widoczne w materiale ceramicznym. W kilku przypadkach mamy bowiem do czynienia z obecnością form ceramicznych charakterystycznych dla fazy najwcześniejszej w górnej warstwie grobów. Dotyczy to przede wszystkim wspomnianych już naczyń ze skupisk 13 (amfora VIIA) oraz 29 (naczynie baniaste typu IIB1). Ostatni z pochówków najwcześniejszego horyzontu ulokowany był w skrajnej, północnej części bruku w drugiej warstwie grobów w części nieznacznie oddzielonej od pozostałych. Dodatkowo pozostałe zespoły umieszczone zarówno w górnej jak i dolnej warstwie nie wykazują znaczących różnic pod względem typologicznym. Wręcz odwrotnie, wykazują znaczną homogeniczność, z dominującymi naczyniami typów IIB2 oraz jednostkowo IIA, licznymi przystawkami grup I, III oraz VII. Uwarstwienie pochówków musi mieć w tym wypadku zapewne związek z natężeniem użytkowania kurhanu w obrębie tej samej epoki czasu i odzwierciedla raczej elementy obrządku pogrzebowego.

Analogicznie jak w przypadku S1K1 oraz S1K5 w obrębie omawianego obiektu wyróżnić można 3 fazy chronologiczne. Reprezentowana marginalnie jest faza wczesna (I) związana z formami ceramiki o cechach archaicznych, datowana najpóźniej na początki VI EB. Zdecydowanie najbardziej obecna w materiale zabytkowym jest faza II charakteryzująca się bogactwem popielnic typów IIB2, IIA oraz bardzo rozbu-

dowanym zestawem darów grobowych w postaci kubków grupy III, niewielkich garnków IA oraz mis. Jej pozycję chronologiczną umieszczać należy w schyłkowym stadium tego okresu. Najmniej wyodrębnia się faza schyłkowa manifestowana przez pojawienie się popielnic IIC oraz IIF i powiązana z rozwiniętymi fazami wczesnej epoki żelaza.

Podjęta w poprzednich akapitach niniejszego rozdziału analiza dominujących typów naczyń w poszczególnych komorach grobowych wszystkich badanych kurhanów oraz ich podział na fazy chronologiczne umożliwia prześledzenie procesów formowania się i rozwoju obu nekropolii oraz ich wzajemnych powiązań w czasie i przestrzeni. Jak stwierdzono w części poświęconej typologii naczyń (patrz. III.3.2) zestaw form odnajdowanych na obu cmentarzyskach jest pod względem kryteriów analitycznych bardzo spójny (RYC. 30). Nie ma żadnych znaczących różnic między typami popielnic bądź przystawek, a jedyne co różni poszczególne kurhany to ich rozkład statystyczny. Można zatem postawić tezę, iż ów brak zasadniczych odmienności w materiale zabytkowym sugeruje, iż oba cmentarzyska przez znaczny okres czasu użytkowane były równolegle. Pod kątem analizy dostępnych materiałów ceramicznych z najwcześniejszą fazą rozwojową obu cmentarzysk mamy do czynienia w 3 obiektach – S1K1, S1K5 oraz S2K5. Formy naczyń dla niej charakterystyczne pozwalają na datowanie początków funkcjonowania obu stanowisk najpóźniej na początki VI EB. Największy rozwój cmentarzysk przypada na kolejną fazę (II) przypadającą na schyłek tego okresu. Ludność zamieszkująca ówczesnie mikroregion jezior Legińskiego i Widryńskiego kontynuowała grzebanie zmarłych w przytoczonych wyżej obiektach oraz w pojawiających się nowych – S2K2 oraz S1K3, a także biorąc pod uwagę informacje archiwalne S1K2 oraz S1K6 (informacje o popielnicach IIB2, zdobionych misach typu IVA). Materiały z fazy schyłkowej (III) odnotowano we wszystkich obiektach, także badanych w początkach XX w.³¹ Reprezentowane są one przez popielnice późnych typów IIC, E, F oraz G. Jej pozycja chronologiczna nie jest jednoznaczna. Biorąc pod uwagę dotychczas obowiązujące systemy periodyzacyjne umieszczać należałoby ją

³¹ Informacje A. Bezenbergera (1909) o naczyniu z dwudzielnym uchem z kurhanu IV (S1K6).

w obrębie II/III (HOFFMANN 2000, 85–102) lub III fazy rozwojowej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich (OKULICZ 1970, 103–104). Podsumowując, w obrębie obu analizowanych stanowisk mamy wyraźnie zarysowane w materiałach 3 fazy chronologiczne. Fazę I pozycjonować należy najpóźniej w pierwszej połowie VI EB, a najpewniej jeszcze V EB, drugą w późnym jego stadium, zaś trzecią w rozwiniętych odcinkach wczesnej epoki żelaza. Należy przy tym zaznaczyć, iż obecność form ceramicznych o późnej chronologii rzucić może nowe światło na obrządek pogrzebowy w II poł. I tys. p.n.e. w związku z faktem wyraźnego zmniejszenia się i stopniowego zaniku kurhanów na Pojezierzu Mrągowskim w tym okresie.

VI. Chronologia absolutna

W celu określenia szczegółowych ram chronologii absolutnej dla funkcjonowania stanowisk w Samławkach wykonano serię 8 dat radiowęglowych z kości ciałopalnych pochodzących z pochówków popielnicowych umieszczonych w kurhanach³² (Tab. 1). Biorąc pod uwagę wszelkie problemy wynikające z potencjalnych zanieczyszczeń próbek (STRYDONCK, BOUDIN, DE MOULDER 2009, 553–554), będących pochodną bardzo wysokiego stopnia przepalenia materiału kostnego (powyżej 600°C), był to jedyny dostępny dla analiz materiał o charakterze organicznym. Obserwowalny w ostatnich latach postęp w identyfikacji potencjalnych zniekształceń wyniku pomiarów sprawił, iż dla obszarów Europy Północnej, gdzie w środkowej, późnej i schyłkowej fazie epoki brązu (IV–VIEB) pochówki ciałopalne dominują, datowanie ¹⁴C oparte na rejestracji $\delta^{13}C$ stanowi podstawową metodę weryfikacji danych archeologicznych w oparciu o daty kalendarzowe (DE MOULDER et al 2007, 506–58, OLSEN et al 2011, 271).

Próbki do analiz pobrano ze wszystkich kurhanów badanych w latach 2012–2016. Przy czym pięć pochodzi ze st. 1 – dwie z komory grobowej s1k1 (groby 2 i 4), jedna z bruku w s1k3 (grób 2) oraz dwie z grobów nr 23 i 26 z s2k5. Ze st. 2 do analizy przeznaczono trzy próbki – z grobu 17 (1 poziom pochówków) oraz 33 (2 poziom pochówków) z s2k5 oraz jedną ze skupiska 1 w obrębie s2k2. Podstawowym kryterium metodycznym takiego doboru próbek była konieczność precyzyjnego określenia datowania najintensywniejszej fazy rozwojowej obu nekropoli (faza II) reprezentowanej przez statystycznie największą liczbę popielnic głównie typów IIB, A oraz mis IVA. Podejście takie stanowi również dobry punkt odniesienia dla ramowego określenia kalendarzowego fazy najwcześniejszej (I) i schyłkowej (III).

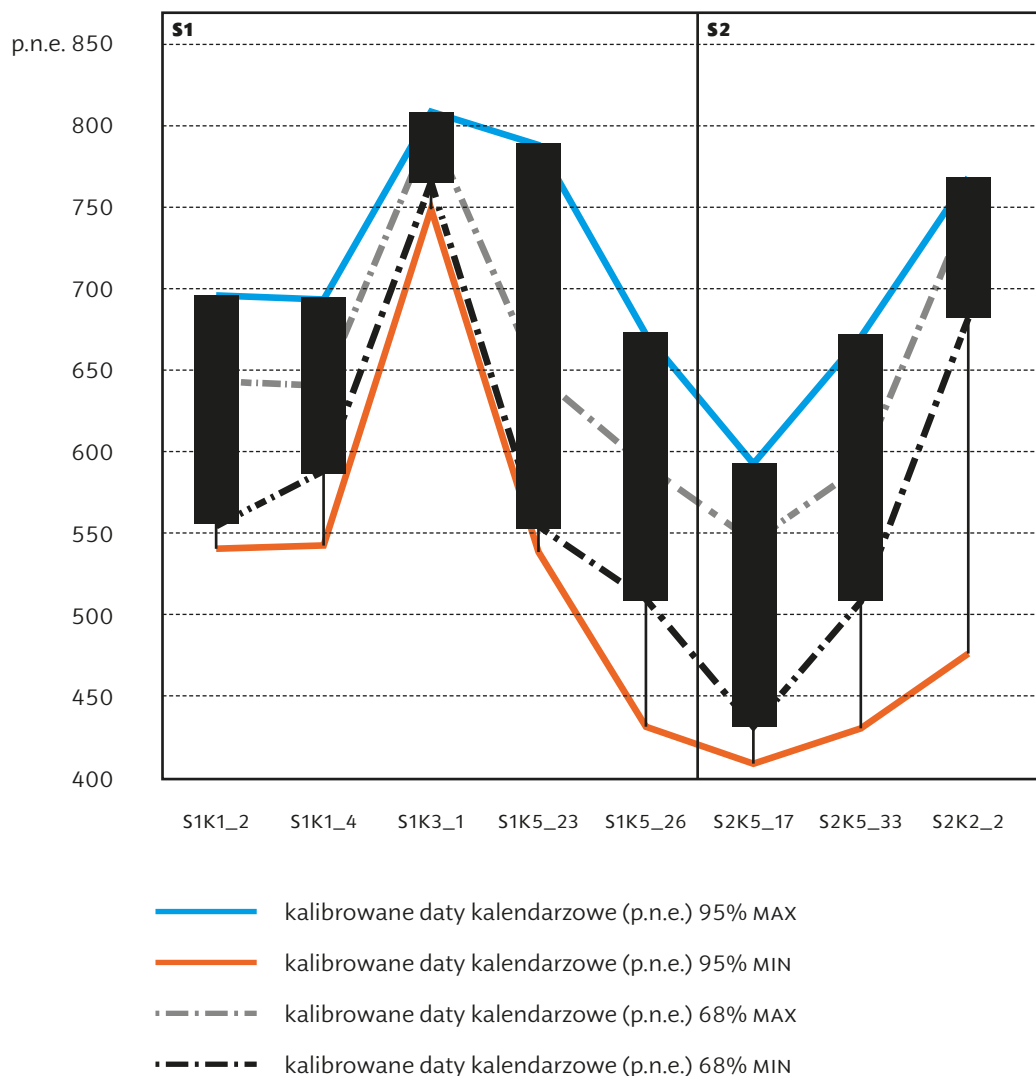
Rozkład statystyczny kalibrowanych dat radiowęglowych zarówno 95% jak i 68% stopnia prawdopodobieństwa sugeruje analogicznie jak w przypadku wyników analizy opartej na materiałach zabytkowych

LAB_NR	KONTEKST	KURHAN	GRÓB	DATA RADIOWĘGLOWA ±-30BP	KALIBROWANE DATY KALENDARZOWE (p.n.e.)			
					95%		68%	
					MAX	MIN	MAX	MIN
507501	s1k1_2	1	2	2510	696	540	642	556
507502	s1k1_4	1	4	2520	694	542	641	587
507503	s1k3_1	3	1	2570	809	748	802	766
507504	s1k5_23	5	23	2500	788	537	644	552
507505	s1k5_26	5	26	2460	672	429	591	509
507506	s2k5_17	5	17	2440	592	408	544	430
507507	s2k5_33	5	33	2460	672	429	591	509
507508	s2k2_2	2	1	2470	768	476	753	682

³² Datowanie wykonane zostało w laboratorium Beta Analytic Inc. Miami, Floryda, us.

TAB. 1 Zestawienie dat radiowęglowych wykonanych dla materiałów kostnych ze st. 1 i 2 w Samławkach.

TAB. 1 Samławki 1 and 2. Collection of radiocarbon dates from cremated bones.

RYC. 31 Rozkład statystyczny kalibrowanych dat kalendarzowych pochodzących z grobów na st. 1 i 2 w Samławkach.
FIG. 31 Samławki 1 and 2. Statistical distribution of calibrated calendar dates from cremated bone samples.

dwie podstawowe rzeczy. Po pierwsze potwierdzenie znajduje teza o równoległym funkcjonowaniu obu cmentarzysk, zwłaszcza w okresie między rokiem 700 a 500 p.n.e. (95%, RYC. 31), gdzie zmarłych chowano zarówno na st. 1 (S1K1 oraz S1K5) jak i 2 (S2K2). Po drugie w ramach pozyskanej serii datowań bezwzględnych uwidaczniają się również, analogicznie do wyników analizy materiałów zabytkowych, 3 fazy intensywności użytkowania cmentarzysk. Faza I (wczesna) wyraźnie wyodrębnia się dla obu stanowisk między rokiem 800 a 700 p.n.e. (95%, RYC. 31), II (rozwinęta) między 700 a 550/500 p.n.e. oraz schyłkowa między 550/500 a 450/400 p.n.e. (także RYC. 31).

Okres między rokiem 800 a 700 p.n.e. korelować można najprawdopodobniej ze schyłkiem fazy I (wczesnej), będącej momentem założenia cmentarzysk. Fazę II reprezentuje najprawdopodobniej

przedział między rokiem 700 a 550/500 p.n.e. stanowiący okres rozkwitu oraz długotrwałej koegzystencji wielu obiektów. Nieco inaczej interpretować należy ślady wyodrębniającego się stadium między rokiem 550/500–450/400 p.n.e. Datowania tego nie można w sposób automatyczny przełożyć na fazę III (schyłkową) funkcjonowania cmentarzysk charakteryzującą się występowaniem marginalnych, późnych popielnic typów IIC, E, F i G. Najprawdopodobniej możemy mieć w tym wypadku do czynienia z trudnym do wyizolowania w materiale ceramicznym najpóźniejszym stadium fazy II, stanowiącej okres największego rozwoju cmentarzysk. Występuje ono jedynie w obrębie S1K5 oraz S2K5, najbogaciej wyposażonych i najdłużej funkcjonujących obiektach na obu stanowiskach. Kurhany te charakteryzuje zdecydowanie największa frekwencja grobów wyposażonych

w przystawki grupy III, które stanowią dominującą formę wyposażenia w okresach późniejszych (HOFMANN 2000, 89–102). Nie jest więc wykluczone, iż omawiane stadium jest uchwyconym w ramach dat kalendarzowych momentem przejścia do najwcześniejszych faz wczesnej epoki żelaza lub najpóźniejszym możliwym horyzontem w ramach VI EB. Jest to o tyle prawdopodobne, iż w Europie Północnej i Skandynawii VI EB jest według najnowszych badań uwzględniających zarówno daty ^{14}C z próbek kostnych i innych materiałów organicznych, datowany na lata 800–400 p.n.e. (OLSEN et al 2011, 272–273). Podstawowe różnice między datowaniem metodami archeologicznymi i radiowęglowymi ujawniają się na poziomie przynależności poszczególnych kurhanów do konkretnej fazy rozwoju cmentarzysk. Według ustaleń poczynionych w poprzednich rozdziałach horyzont najwcześniejszych materiałów zabytkowych pojawia się w S1K1, S1K5 oraz S2K5, podczas gdy najwcześniejsze daty radiowęglowe wskazują na S1K3, S1K5 oraz S2K2 jako najstarsze (RYC. 31). Sytuacji takiej nie można wykluczyć, biorąc pod uwagę fakt pochodzenia próbek jedynie z horyzontu popielnic typów IIB2, IIA oraz IVD czyli jak wspomniano z rozwiniętej fazy (II). W takim kontekście miałyby ona 3 stadia rozwojowe w ramach VI EB. Materiały z najwcześniejszego horyzontu naczyń (faza I) należy w tym kontekście datować na czasy przed rokiem 800 p.n.e. Jest to jak najbardziej zgodne z przeprowadzoną wcześniej analizą typologii naczyń. Wynika z niej, iż formy przynależne do najwcześniejszego horyzontu pochówków uchwytnego na obu cmentarzyskach występują w szerokim przedziale czasowym między IV a VI EB. Wydaje się bardzo prawdopodobne, iż założenie obu zespołów sepulkralnych (faza I) nastąpiło wcześniej, najprawdopodobniej jeszcze w V EB.

Podsumowując wyniki dotychczasowych ustaleń, zwrócić należy uwagę w aspekcie chronologicznym na kilka podstawowych faktów. Datowanie metodami archeologicznymi pozwoliło wyróżnić 3 podstawowe fazy funkcjonowania cmentarzysk, ze względu na charakterystyczne i dominujące typy naczyń. W ujęciu klasycznym we wczesnej fazie (I) mamy do czynienia z formami datowanymi na czasy od IV EB po początki VI EB. Fazę drugą (II) pozycjonować należy konsekwentnie w późnych stadiach VI EB i potencjalnie fazie przejściowej do wczesnej

epoki żelaza. Kres użytkowania cmentarzysk (faza III) nastąpił w rozwiniętych fazach tego okresu, najprawdopodobniej w pierwszych wiekach p.n.e. Wyniki analiz radiowęglowych potwierdzają datowanie fazy II, ale jednocześnie otwierają możliwości określenia dynamiki zmian trendów w obrządku pogrzebowym i wyposażeniu grobowym w obrębie VI EB. Różnice między wyodrębnionym statystycznie okresem kalendarzowym 800–700 p.n.e. a następującym później czytelny stadium 700–550/500 p.n.e. nie są do końca czytelne w materiale zabytkowym. Dla stadium 550/500–450/400 p.n.e. wydaje się natomiast prawdopodobny fakt uchwycenia zmian w obrządku pogrzebowym wyrażający się wzrostem ilości przystawek grupy III, charakterystycznych dla rozwiniętych odcinków wczesnej epoki żelaza. Odzwierciedlać może to moment transformacji głęboko zakorzenionych tradycji epoki brązu do nowej rzeczywistości okresu późniejszego.

VII. Szczątki kostne

Przedstawione w niniejszym rozdziale rozważania stanowią próbę archeologicznej interpretacji serii analiz specjalistycznych przeprowadzonych przez dr E. Jaskulską (sezon 2012) oraz M. Dzierlińską (sezony 2012–2016) w Zakładzie Bioarcheologii Instytutu Archeologii UW pod kątem trendów w obrzędku pogrzebowym.

Pozyskany w trakcie badań archeologicznych materiał kostny uznać należy za silnie zniszczony, a także w dużej ilości przypadków przemieszany. Podobnie jak w przypadku pozostałych źródeł archeologicznych (popielnice, inne naczynia, ale także konstrukcje kamienne) przyczyną tego stanu rzeczy była postępująca dewastacja obiektów w wyniku działania naturalnych czynników erozyjnych jak również szeroko pojętej działalności ludzkiej. W eksplorowanych popielnicach nie stwierdzono anatomicznego ułożenia szczątków. W materiale globalnie przeważają fragmenty o wymiarach przekraczających 10 mm, przy blisko 45% udziale fragmentów frakcji 2 oraz 5 mm. W przypadku wszystkich badanych kurhanów z obu stanowisk uwagę zwraca stosunkowo mała liczba fragmentów niewielkich, świadczących najprawdopodobniej o selekcji szczątków przeznaczonych do złożenia w popielnicy. We wszystkich przypadkach wśród zachowanych fragmentów przeważają kości czaszki, przy zdecydowanie mniejszym udziale fragmentów kości kończyn oraz pozostałych partii szkieletu. Przyczyn tego stanu rzeczy upatrywać należy albo w wspomnianym już wybiórczym podejściu do szczątków ludzkich lub też co bardziej prawdopodobne, w ich rozkładzie w wyniku ekstremalnie wysokiej temperatury ciałopalenia. Większość dostępnych do analizy fragmentów charakteryzuje barwa biała, świadcząca o bardzo wysokiej, osiągającej nawet 800°C temperaturze stosu ciałopalnego. We wszystkich analizowanych przypadkach stwierdzono bardzo charakterystyczną, „kredową” strukturę kości będącą efektem silnych procesów wietrzeniowych. Wszystkie zaprezentowane powyżej czynniki powodowały bez wątpienia trudności w dokładnym określeniu wieku oraz płci osób zmarłych.

Z komory grobowej S1K1, gdzie odnotowano 6 pochówków *in situ*, pozyskano łącznie blisko 1,5 kg kości ciałopalnych. Ich ilość w popielnicach zawierała się w przedziale od 120 g (skupisko 2, popielnica typu IIB2) po maksymalnie 390 g (skupisko 1, popielnica IIB1). Wszystkie pochówki zawierały szczątki osób dorosłych (RYC. 32, 33). Nie stwierdzono żadnej korelacji między zaobserwowanymi skupiskami grobów (patrz. IV.1) a płcią/wiekami osób pochowanych. Pod względem chronologicznym zawartość kości w popielnicach charakteryzuje się podobną masą we wszystkich wyróżnionych w kurhanie fazach (I–III).

W obrębie S1K3 zarejestrowano 7 pochówków ulokowanych w pojedynczej grupie w centralnej części bruku. Podczas badań terenowych pozyskano łącznie blisko 3 kg kości ciałopalnych, co jest liczbą dwukrotnie większą niż dla S1K1 pomimo zbliżonej liczby grobów. W większości grobów odnotowano szczątki osób dorosłych (skupiska 1, 2, 3, 4, 11, RYC. 35). Wyjątek stanowi pochówek 10, gdzie prócz kości osobnika dorosłego wyodrębniono szczątki należące do dziecka. W jednym przypadku pozostałości ciałopalnych nie udało się określić (skupisko 5). Pod względem masy kości ulokowanych w popielnicach widoczne są pewne różnice w stosunku do analizowanego wcześniej S1K1. Wśród zarejestrowanych skupisk dominują groby zawierające niewielką ilość szczątków w przedziale od 40 do 220 g (pochówki 3, 4, 5, 10, RYC. 34). W tym wypadku są to pochówki z fazy II ulokowane odpowiednio w naczyniach typów IIB2 (3, 5), IA (4), misie IVA (10). W mniejszym stopniu odnotowane były groby mieszczące od 220 do 470 g kości (RYC. 34). W omawianym przedziale mieszczą się materiały antropologiczne z grobów nr 2 oraz 11. Pierwszy z nich, ulokowany w popielnicy IIA, łączy należy z fazą II, kolejny reprezentuje schyłek funkcjonowania kurhanu. Wyjątkowym w skali prezentowanego obiektu wydaje się być grób nr 1, datowany na fazę II, gdzie w popielnicy typu IIA odnotowano 1590 g szczątków (RYC. 34). W porównaniu do S1K1 ilość szczątków ludzkich w popielnicach jest również

zdecydowanie bardziej zmienna. W fazie II spotykamy zarówno pochówki o niskiej masie szczątków (groby nr 3, 4, 5, 10) jak i ekstremalnie wysokiej (grób 1). Podział ten wydaje się jednakże być związanym z konkretnymi typami naczyń. Ilości najmniejsze zawierają jedynie pojemniki typów IIB i pozostałych (IA, IVD), natomiast największe popielnice typu IIA (groby 1, 2) oraz IIE (skupisko 11).

W komorze grobowej S1K5 odnotowano łącznie 18 pochówków rozmieszczonych w regularnych grupach w północnej, centralnej i południowej części bruku. Archeologiczne badania wykopaliskowe dostarczyły łącznie 4,8 kg szczątków ludzkich pochodzących z grobów zadokumentowanych *in situ* (5,5 kg razem z materiałami z nasypu). W 13 przypadkach (skupiska 5, 13, 22, 29, 23, 31, 33, 34, 36, 37, 40, 42, 43) w popielnicach zarejestrowano szczątki osób dorosłych, a w pojedynczym (skupisko 53) z domieszką kości ciałopalnych dziecka (RYC. 37). W dwóch przypadkach możliwe było określenie płci i wieku, gdzie w centralnej grupie grobów (pochówki 26 oraz 45) odnotowano zdeponowane szczątki dorosłych kobiet. Dla 2 skupisk (25, 44) brak jest jakiegokolwiek określenia cech biologicznych. Wśród odkrytych pochówków przeważają te zawierające małą ilość kości ciałopalnych mieszczącą się w przedziale do 150 g (8 grobów, RYC. 36). Należą one przede wszystkim do fazy II z dominującymi popielnicami typu IIB (groby 13, 22, 34, 36, 37, 43) oraz w pojedynczym przypadku IIIC (pochówek 44), a także jednostkowego grobu bezpopielnicowego (skupisko 25). Pochówki zawierające między 150 a 250 g materiału kostnego zarejestrowano w 5 przypadkach, we wszystkich 3 zadokumentowanych skupieniach grobów (RYC. 36). Ich datowanie jest szerokie, począwszy od fazy I (wcześniejszej, grób 33), poprzez fazę II (groby 31, 40 oraz 32), aż po schyłek funkcjonowania cmentarzyska (grób nr 5 w naczyniu typu IIF). Groby charakteryzujące się największym nagromadzeniem szczątków (między 370 a 750 g) koncentrują się w centralnej oraz południowej części bruku i datowane są wyłącznie na rozwiniętą fazę II (pochówki 23, 26, 29, 45, 53) poprzez obecne w wyposażeniu popielnice typów IIB2, misy IVA i E oraz pojedyncze przystawki. Istnieje zatem prawdopodobny związek między ilością szczątków a fazami chronologicznymi i użytkowymi. Ogólnie powiedzieć można, iż ilość kości zdeponowanych

w popielnicach stopniowo wzrasta, osiągając największe rozmiary w fazach II oraz III. Podobny trend obserwujemy w przypadku faz użytkowania, gdzie pochówki o większej masie szczątków grupują się jedynie w części centralnej i południowej.

W S2K2 okryto i zadokumentowano łącznie *in situ* 10 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy – skupisko 4), zgrupowanych w centralnej części bruku. Łącznie ze wszystkich eksplorowanych grobów pozyskano blisko 8 kg kości ciałopalnych, a więc *de facto* prawie tyle samo co z S1K3 oraz S1K5 łącznie przy połowie mniejszej liczbie pochówków. W 10 przypadkach w popielnicach zarejestrowano szczątki osób dorosłych (groby 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11), ale tylko w 3 (pochówki 4, 6, 7) możliwe było określenie płci zmarłego (RYC. 39). W grobie nr 4, w popielnicy typu IIA zdeponowano pozostałości szkieletu dorosłego mężczyzny, natomiast pochówki nr 6 i 7, umieszczone odpowiednio w szczątkowo zachowanej popielnicy grupy II oraz typu IIB2 zawierały szczątki dorosłych kobiet (RYC. 39). Fragmentów odnalezionych w skupisku nr 10 nie udało się określić. Jedynie dwa pochówki (skupiska 7, 10) zawierały niewielką ilość fragmentów o masie do 150 g (RYC. 38). Oba poprzez naczynia typu IIB oraz misy IVA pozycjonować można w II fazie rozwoju analizowanych cmentarzysk. W zdecydowanie większej ilości grobów (skupiska 1, 6, 8, 9, 11) odnotowano obecność kości ciałopalnych w ilości między 450 a 1000 g. Pochówki datować można zarówno na fazę II (1, 6, 9) jak i III, reprezentowaną przez pojedynczy pochówek w popielnicy typu IIG. Pozostałe, ułożone tylko i wyłącznie w popielnicach typów IIA oraz IIC (groby 2, 3, 4), zawierały powyżej 1 kg kości osiągając maksymalnie 1,6 kg (grób nr 4, RYC. 38). W analizowanym kurhanie zaobserwować można zatem trendy charakterystyczne również dla omawianych poprzednio S1K3 oraz S1K5 gdzie pochówki charakteryzujące fazę wczesną zawierają mniejsze ilości szczątków w porównaniu do fazy rozwiniętej i schyłkowej. Dodatkowo zbieżny jest fakt obecności niewielkiej liczby fragmentów w popielnicach typu IIB (wszystkich wariantów) i ich zdecydowane zwiększenie w przypadku pochówków lokowanych w naczyniach typu IIA oraz charakterystycznych dla faz późniejszych typów C, E, F oraz G. W obrębie komory grobowej S2K5 zadokumentowano *in situ* 26 pochówków (w tym jeden bezpopielnicowy – skupi-

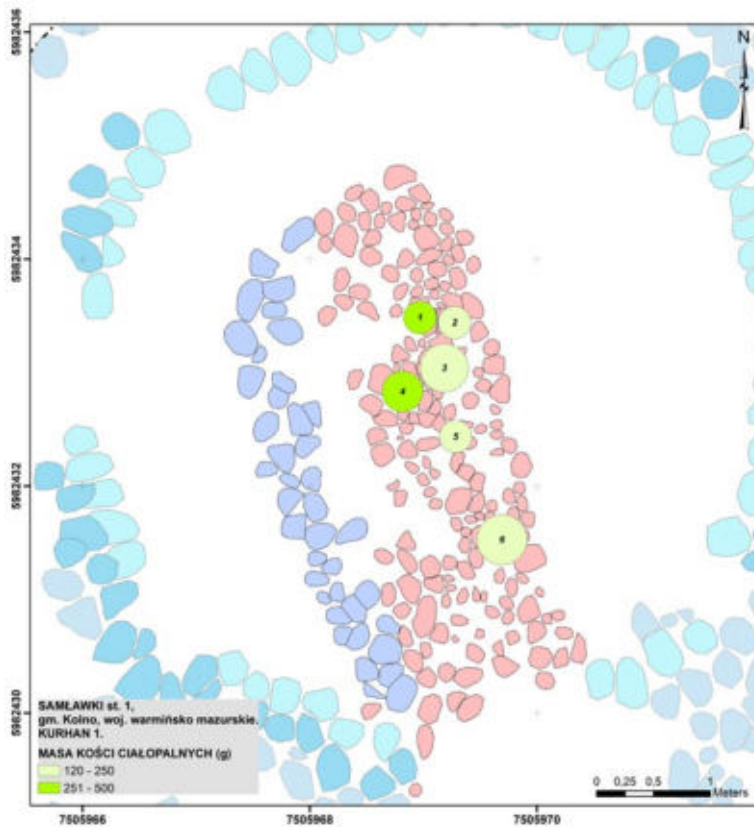
ska 38) ulokowanych w dwóch warstwach na całej powierzchni bruku, z wyraźną koncentracją w części centralnej i południowej. Na poziomie pierwszym zarejestrowano 16 grobów (skupiska 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29), w warstwie drugiej 10 (skupiska 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 44, 46). W górnych partiach komory grobowej (1 poziom pochówków) zarejestrowano szczątki ciepłopalne należące do 10 osób dorosłych (skupiska 4, 11, 12, 15, 16, 19, 23, 25, 27, 29, RYC. 41). W dwóch przypadkach (groby 15, 19) możliwe było określenie płci zmarłych (RYC. 41). Oba zawierały szczątki dorosłych kobiet. Kości dzieci odnotowano w 4 przypadkach, przy czym dwukrotnie w towarzystwie szczątków osobników dorosłych (groby 11, 12) i również dwukrotnie w samodzielnych zespołach grobowych (pochówki 13, 17). Dla fragmentów pochodzących ze skupisk 18, 24 i 26 nie udało się wyodrębnić bardziej szczegółowych cech biologicznych. W dolnej części komory grobowej (2 poziom pochówków) odnotowano kości ciepłopalne należące do 5 osób dorosłych (groby 21, 28, 33, 38, 46, RYC. 41), które w jednym przypadku zawierały dodatkowo szczątki należące do dziecka (grób 28). Przynajmniej 12 grobów odkrytych w obrębie szk5 zawierało nie więcej niż 250 g kości (pochówki 9, 11, 13, 18, 24, 26, 28, 33, 37, 40, 41, 46, RYC. 40). Większość z nich poprzez wyposażenie zaklasyfikować można do II fazy rozwojowej opracowywanych cmentarzysk. Pojedynczy grób 13 reprezentatywny jest natomiast dla najwcześniejszej fazy (I) funkcjonowania obiektu. W pozostałych przypadkach masa kości w popielnicach wzrasta wahając się w przedziałach między 300 a 600g, w pojedynczym przypadku osiągając ponad 900 (skupisko 27, RYC. 40). Pochówki te datowane są głównie na schyłek II fazy i posiadają zdecydowanie bogatsze wyposażenie w postaci licznych przystawek, głównie grupy III.

Z punktu widzenia zmian obrządku pogrzebowego we wszystkich analizowanych obiektach mamy do czynienia z czytelnym trendem ukazującym zmienność w czasie ilości szczątków depnowanych w popielnicach. W najwcześniejszym stadium (faza I) mamy do czynienia z pochówkami, gdzie masa szczątków rzadko kiedy przekracza 300 g. W okresie późniejszym (faza II) ilość ta ulega stopniowemu zwiększeniu osiągając wartości dochodzące do 1,6 kg. Dotyczy to przede wszystkim popielnic

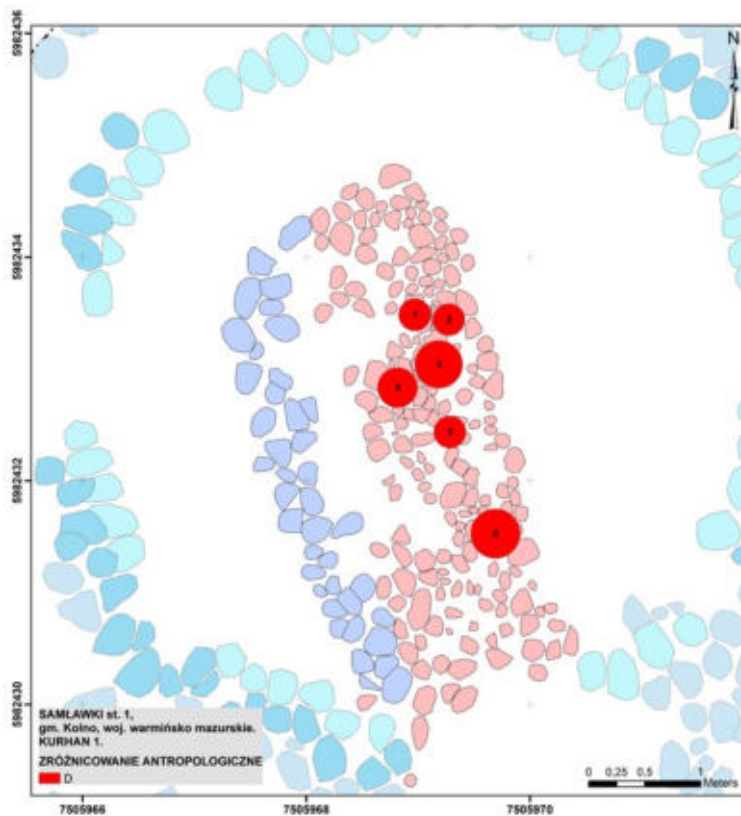
typu IIA, w mniejszym zaś stopniu popielnic typu IIB2 – charakterystycznych dla tego odcinka czasu. Masa szczątków stopniowo spada pod koniec fazy II (horyzont grobów z przystawkami grupy III) osiągając wartości dochodzące do 500–600 g. Można przypuszczać zatem, iż pod koniec V i w początkach VI EB użytkownicy cmentarzysk kierowali się innymi kryteriami selekcji materiału kostnego przeznaczonego do pochówków niż w rozwiniętych stadiach omawianego okresu oraz fazie późnej (III), kiedy ilość depnowanych fragmentów ponownie rośnie. Kolejnym elementem mogącym mieć znaczenie dla prześledzenia rytuałów grzebalnych jest sygnalizowana przez antropologów kredowa i silnie zwierzała powierzchnia kości, nie związana z czynnikami glebowymi. Nie jest wykluczone, iż zmiany te zachodzić mogły pod wpływem czynników atmosferycznych związanych z długotrwałym przetrzymywaniem materiału kostnego w środowisku otwartym. Wyjaśnienie tego zagadnienia wymagać będzie jednak dalszych badań.

Stan zachowania materiału kostnego w sposób znaczący uniemożliwia prześledzenie potencjalnych zmian patologicznych. Jedynie w kilku przypadkach udało się zaobserwować zmiany w częściach stawowych kości kończyn oraz porowatość kaloty. Pierwsze z nich stanowią świadectwo nękających większość społeczności pradziejowych zmian o charakterze reumatoidalnym, drugie charakteryzują liczne zaburzenia metaboliczne związane z chronicznym niedożywieniem. Obecność 4 pochówków mieszanych zawierających szczątki osobnika dorosłego oraz dziecka wiązać należy zapewne z równie typowymi dla całej prehistorii przypadkami rozległych komplikacji okołoporodowych (CZOPEK *et. al.* 2016, 137).

Nie wiele więcej powiedzieć można również o strukturze czy liczebności populacji użytkującej kurhany. Wynika to z faktu zniszczenia części pochówków w kurhanach, braku danych o pełnej liczbie pochówków z badań archiwalnych oraz częściowego przebadania stanowisk. Obecność relatywnie niewielkiej liczby grobów pojawiających się stopniowo na przestrzeni co najmniej 250 lat świadczy raczej o użytkowaniu kurhanów przez niewielkie grupy ludzkie o liczebności ograniczonej do jedno, być może dwupokoleniowej rodziny.

RYC. 32 S1K1. Zróżnicowanie wagowe kości ciałałpalnych w grobach.
FIG. 32 S1K1. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

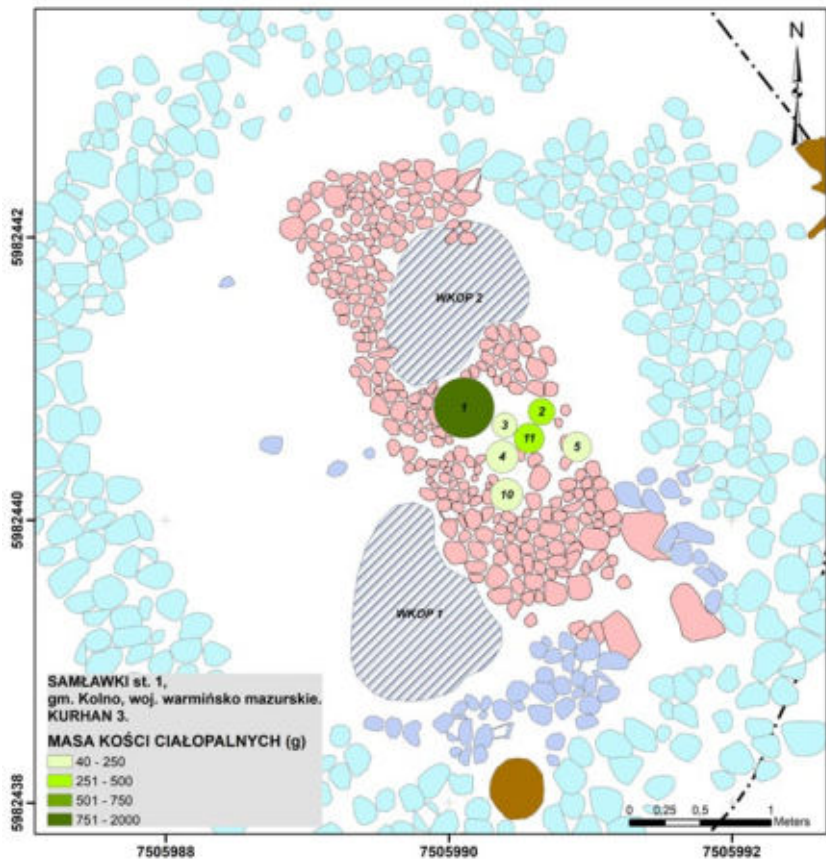

RYC. 33 S1K1. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły).
FIG. 33 S1K1. Spatial distribution of sex/age categories in individual graves (D – adult).

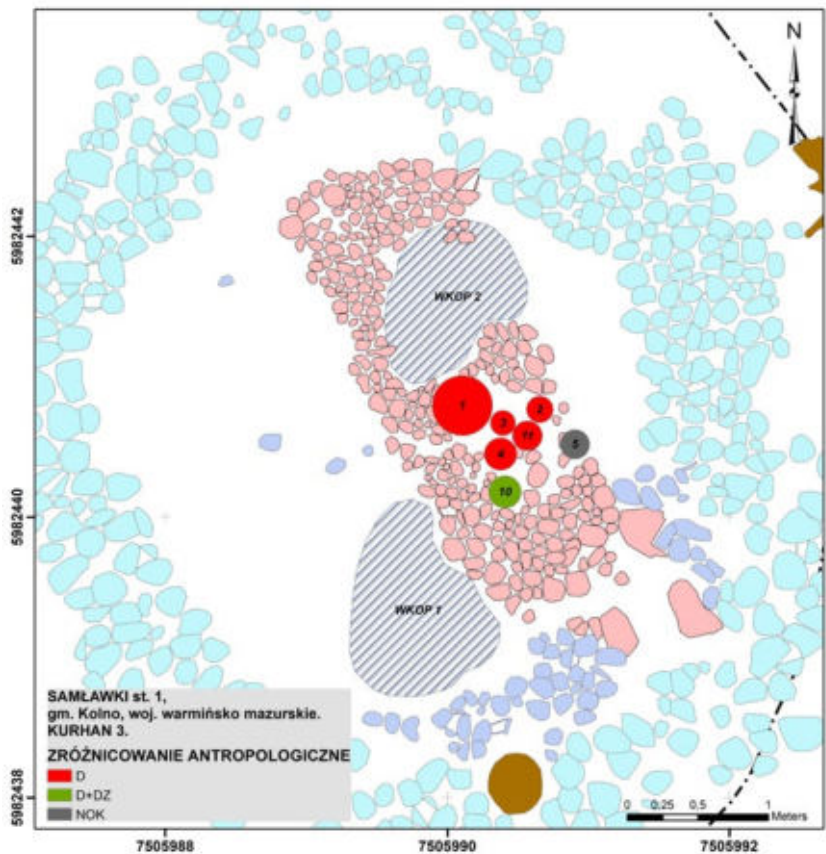
RYC. 34 s1K3. Zróżnicowanie wagowe kości ciałopalnych w grobach.

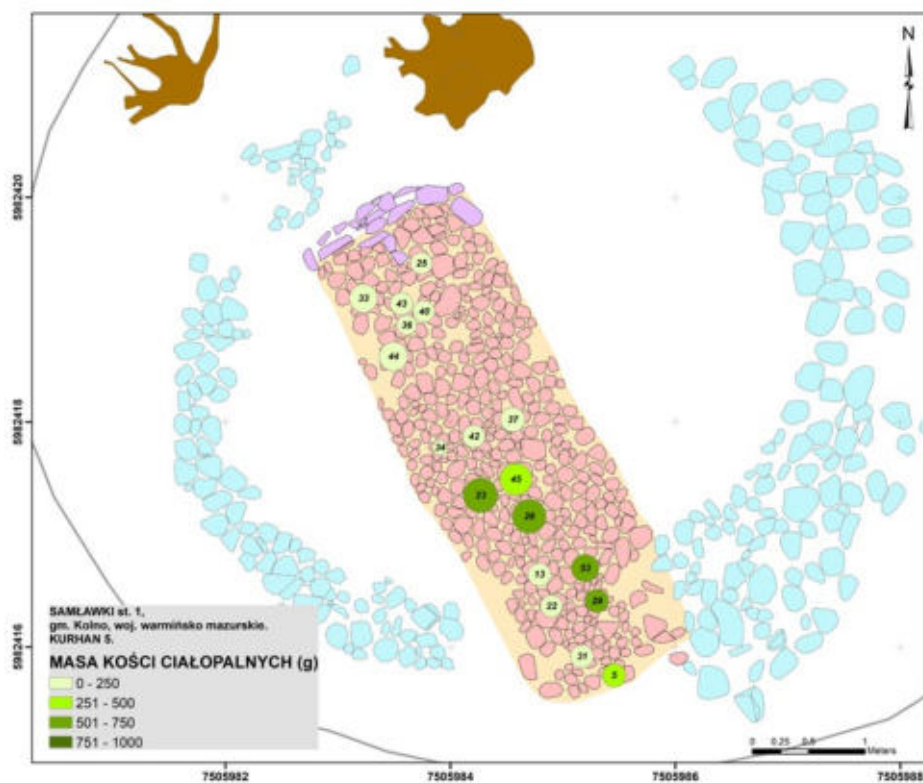
FIG. 34 s1K3. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

RYC. 35 s1K3. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, D + DZ – dorosły i dziecko, NOK – nieokreślony).

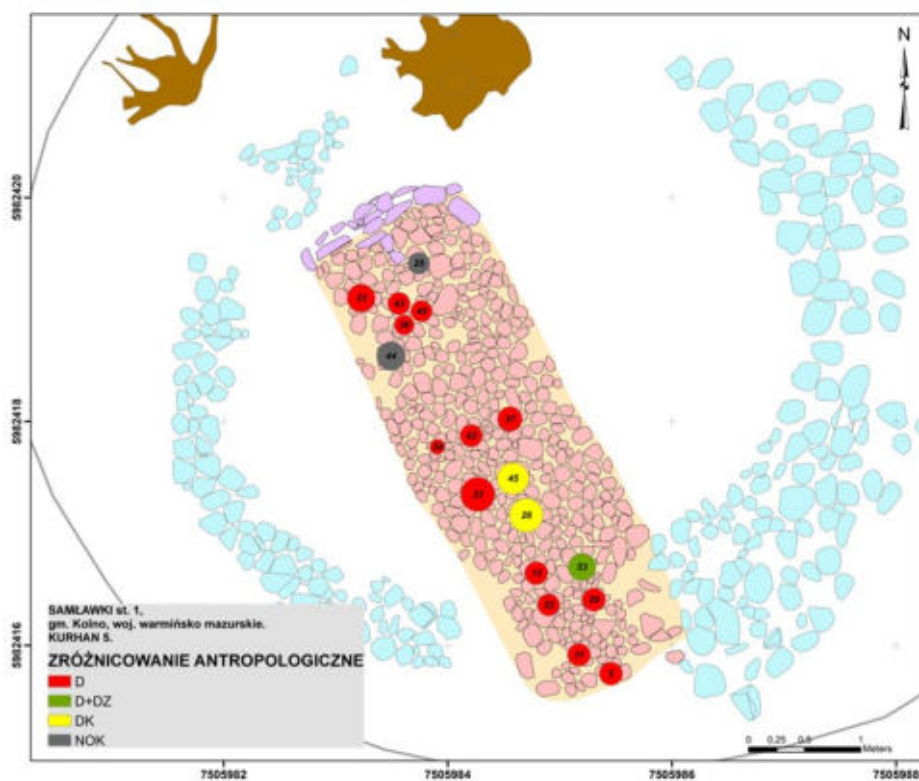
FIG. 35 s1K3. Spatial distribution of sex/age categories in individual graves (D – adult, D + DZ – adult and child, NOK – unidentified).

RYC. 36 s1K5. Zróżnicowanie wagowe kości ciałopalnych w grobach.

FIG. 36 s1K5. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

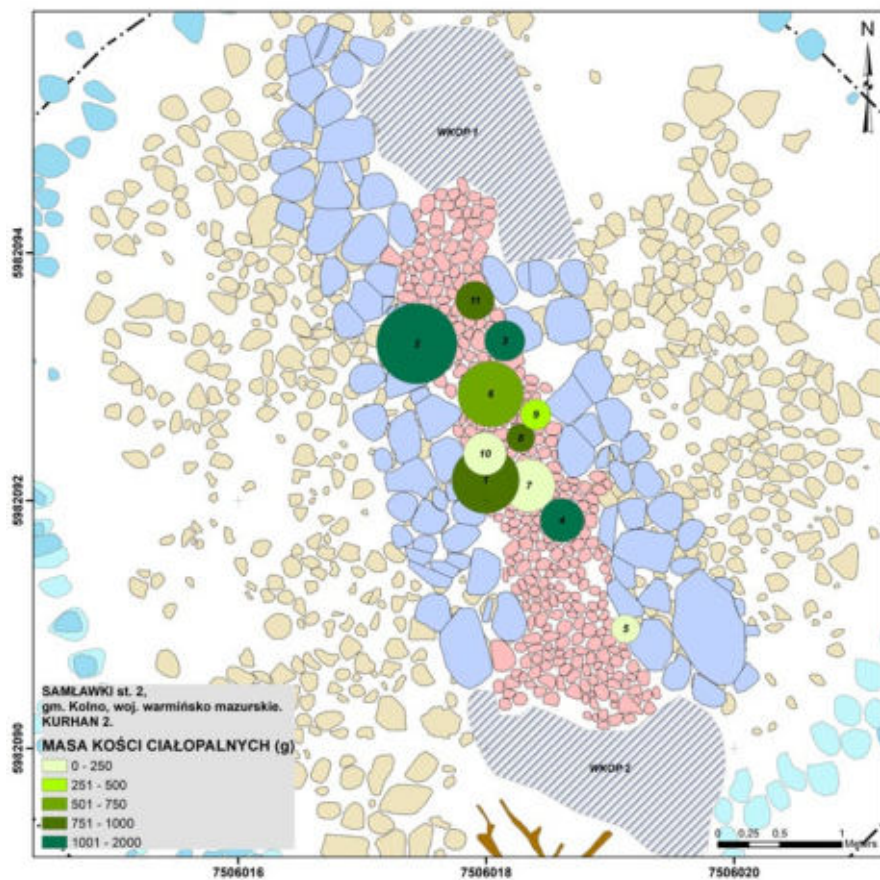

RYC. 37 s1K5. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, D + DZ – dorosły i dziecko, DK – dorosły, kobieta, NOK – nieokreślony).

FIG. 37 s1K5. Spatial distribution of sex/age categories in individual graves (D – adult, D + DZ – adult and child, DK – adult female, NOK – unidentified).

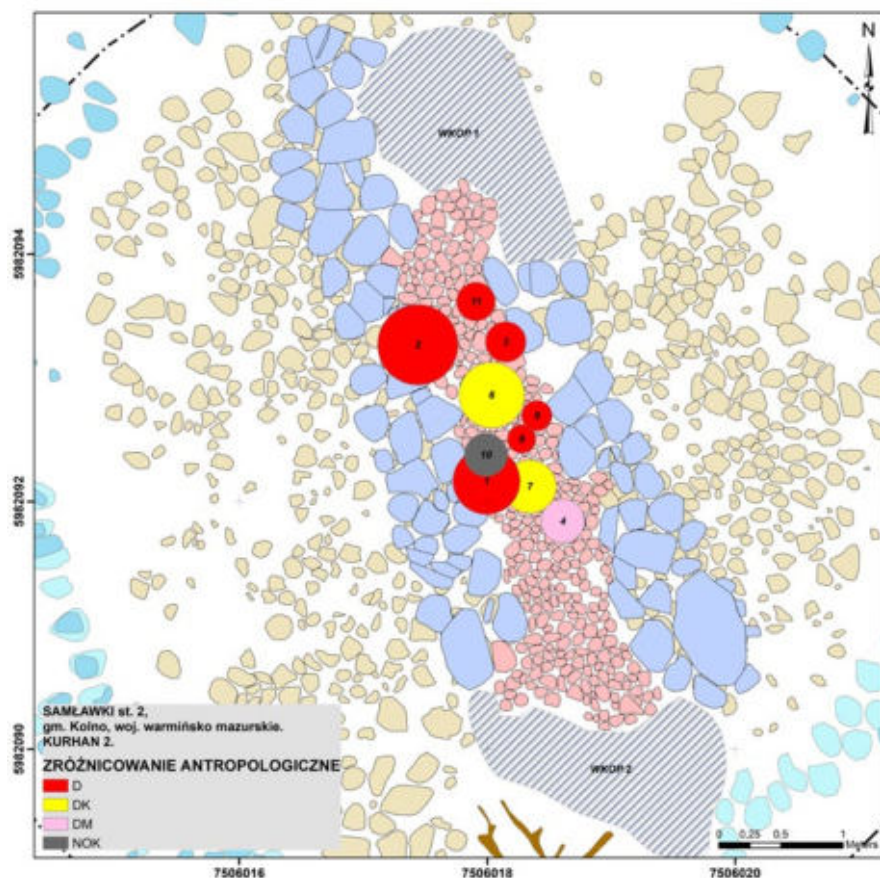
RYC. 38 s2K2. Zróżnicowanie wagowe kości ciałopalnych w grobach.

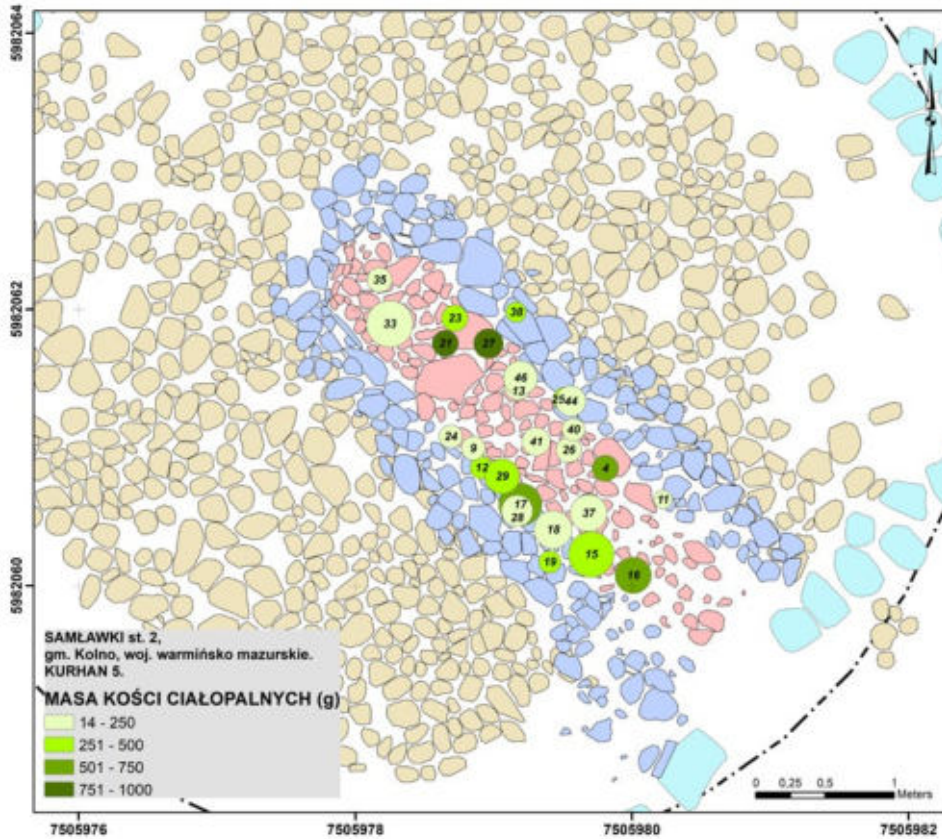
FIG. 38 s2K2. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

RYC. 39 s2K2. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, DM – dorosły, kobieta, DM – dorosły, mężczyzna, NOK – nieokreślony).

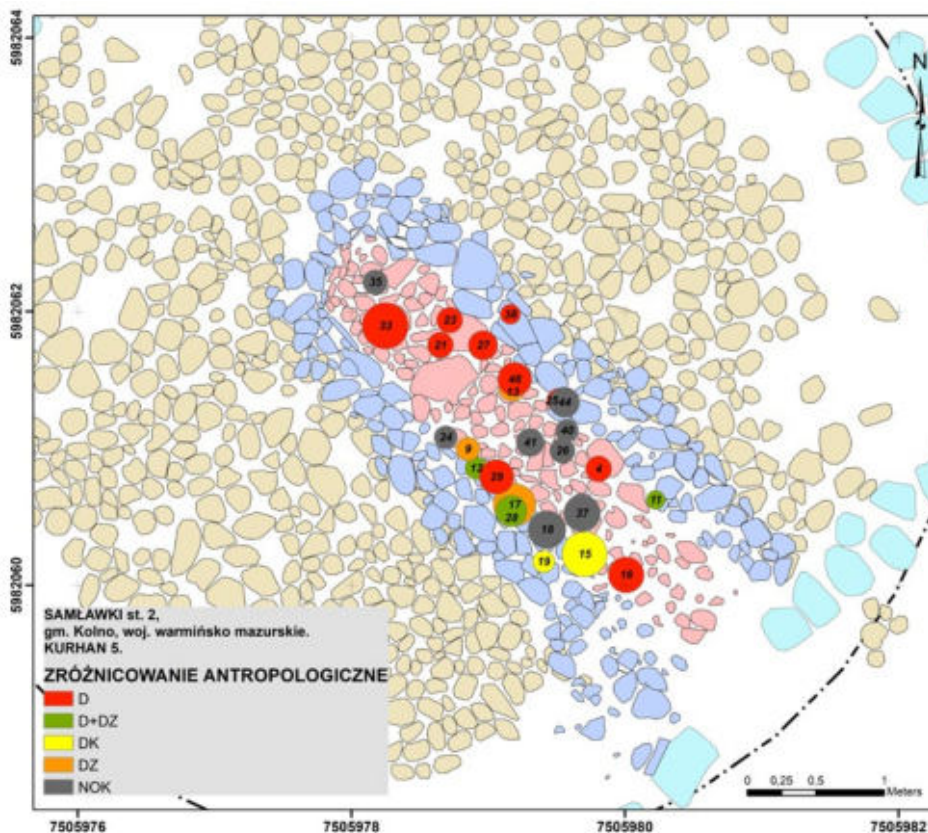
FIG. 39 s2K2. Spatial distribution of sex/age categories in individual burials (D – adult, DK – adult female, DM – adult male, NOK – unidentified).

RYC. 40 s2K5. Zróżnicowanie wagowe kości ciała palnych w grobach.

FIG. 40 s2K5. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

RYC. 41 s2K5. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, D + DZ – dorosły i dziecko, DM – dorosły, kobieta, DZ – dziecko, NOK – nieokreślony).

FIG. 41 s2K5. Spatial distribution of sex/age categories in individual burials (D – adult, D + DZ – adult and child, DK – adult female, DZ – child, NOK – unidentified).

VIII.

Obrządek pogrzebowy

VIII.1. Topografia cmentarzysk

W dotychczasowej literaturze jedyną próbę szczegółowego omówienia problematyki układu przestrzennego cmentarzysk z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w północno – wschodniej Polsce i ich miejsca w krajobrazie podjął M. J. Hoffmann (2000, 36–42). Ustalenia autora w tym zakresie pozostają nadal aktualne, więc ograniczę się jedynie do podkreślenia pojawiających się różnic.

Stanowisko 1 w Samławkach zaklasyfikować należy do kategorii cmentarzysk symetrycznych, charakteryzujących się regularnym układem przestrzennym. Kurhany ulokowane są w dwóch rzędach. Rząd północny tworzą 4 obiekty rozmieszczone w regularnych odstępach, południowy zaś 2 usytuowane równolegle w odległości 10 m (RYC. 5). Rzędy zorientowane są na osi południowy-zachód – północny-wschód. Orientacja geograficzna oraz rzędowy układ przestrzenny ma w tym wypadku charakter intencjonalny. Wskazuje na to pośrednio topografia terenu. Na miejsce założenia cmentarzyska użytkownicy wybrali wypłaszczenie o powierzchni około 0,6 ha ulokowane u podnóża masywnego garbu morenowego (165 m n.p.m.). Same kurhany zajmują łączną powierzchnię 0,2 ha, także budowniczości obiektów nie byli w żaden sposób ograniczeni dostępnością terenu. Tym samym potwierdza to, iż proces budowy był zaplanowany. Podobnie jak w przypadku większości cmentarzysk z interesującego nas okresu również tutaj widać wyraźny związek położenia geograficznego z wodą. Od strony wschodniej forma terenowa, na której ulokowano cmentarzysko góruje nad niecką Jeziora Legińskiego, od zachodu nad rynną płytkiego, obecnie okresowo zalewanego zbiornika położonego na terenie Łąk Zimmermanna.

Odmienne reguły kierowały założycielami cmentarzyska na stanowisku 2 (RYC. 6). Wybór terenu pod budowę kurhanów jest w tym przypadku zdecydowanie mniej typowy. Na miejsce konstrukcji założenia

sepulkralnego wybrano równoleżnikowo ulokowane wzgórze położone bezpośrednio w strefie brzegowej przynależnej do Łąk Zimmermanna, będącej w owym czasie płytkim jeziorem (patrz rozdział III). W tym przypadku to miejsce uwarunkowało w znaczący sposób przyszły układ przestrzenny kurhanów. Asymetryczny układ rzędów mieszczących obiekty grobowe zależny jest wyraźnie od kształtu formy terenowej. Innymi słowy, ze względu na topografię terenu nie było innej możliwości ulokowania obiektów. Lokalizacja ta była na tyle unikalna i nietypowa, że archeolodzy niemieccy nie utożsamiali ewidentnie widocznych w terenie kopców ze stanowiskiem archeologicznym. Jedyną, znaną autorowi analogię stanowi cmentarzysko kurhanowe w Dziśnitach³³, gdzie 3 kurhany rozmieszczono na ułożonym na osi wschód-zachód garbie terenowym ulokowanym na brzegu nieistniejącego, obecnie zabagnionego zbiornika wodnego.

Biorąc jednak pod uwagę fakt, iż oba cmentarzyska funkcjonowały równolegle przyjąć trzeba zatem, iż kryterium topograficzne nie było w żaden sposób dla użytkowników istotne. Gdyby tak było, drugie cmentarzysko założono by zapewne w podobnej scenarii. Rodzi się zatem pytanie, co mogło kierować budowniczymi kurhanów w tym konkretnym przypadku? Wydaje się, iż chodziło raczej o możliwość założenia nowych grobowców w pobliżu starszego cmentarzyska. Dodatkowo, nowa lokalizacja spełniała podstawowy warunek – ekspozycji skierowanej na zbiornik wodny. Pewne tropy do rozwikłania tej zagadki zarysowują się w procesie analizy osadnictwa całej ekumeny. W ujęciu globalnym okazuje się, iż tak naprawdę mamy do czynienia ze zjawiskiem, które można określić mianem mikroregionu sepulkralnego. Wygląda na to, iż ludność użytkująca cmentarzyska zakładając nowe kurhany kierowała się bardziej względami emocjonalnymi, niż porządkiem przestrzennym. Kolejne kurhany stopniowo dobu-

³³ Niepublikowane materiały z badań Fundacji Dajna przeprowadzonych w 2015 roku.

dowywano w istniejących wcześniej przestrzeniach grzebalnych.

W przypadku mikroregionu Jezior Legińskiego, Widryńskiego i Łąk Zimmermanna bardzo interesujący wydaje się aspekt ogólnogeograficzny. Wydaje się, iż cmentarzyska w sposób intencjonalny lokowano z dala od osad na terenach nie sprzyjających codziennym zajęciom gospodarczym (RYC. 74, 75). Chodzi o świadomy dobór arealu dostępnego pod gospodarkę rolną bądź hodowlaną i budowę cmentarzysk w miejscach do tego nieprzydatnych. Jeśli weźmiemy pod uwagę topografię terenu, okazuje się, iż kurhany ulokowane są na mało przydatnym gospodarczo, pofalowanym, częściowo zabagnionym terenie, natomiast osady koncentrują się na płaskowyżach okalających Jezioro Widryńskie. Celowość tego wyboru dobrze zobrazowuje również mapa geologiczna (RYC. 76). Z jej analizy wynika, iż osady położone są na obszarach o podłożu piaszczystym, ewentualnie gliniastym bądź ilastym. Kurhany natomiast ulokowano na terenie bogatym w żwir i głazy morenowe co gwarantowało przede wszystkim dostęp do budulca. Układ ten sugeruje bardzo logiczne i gospodarczo uzasadnione podejście do miejscowych zasobów naturalnych. Co więcej, taka konfiguracja przestrzeni grzebalnej daje możliwość systematycznej rozbudowy cmentarzysk i dostępu do nich większej ilości osadników. Polemizować należy z sygnalizowanymi przez M. J. Hoffmanna regularnościami rządzącymi rozbudową cmentarzysk. Z analizy chronologicznej obiektów na st. 1 i 2 wynika jasno, iż większość z nich funkcjonowała w tym samym czasie, więc kwestia ich rozbudowy wydaje się raczej potrzebą chwili niż szczegółowo zaplanowaną akcją. Być może, mieszkańcy poszczególnych, funkcjonujących równoległe osiedli chowali swych zmarłych niezależnie lub/i „grupowali” szczątki wg nieuchwytnych jeszcze dla współczesnych badaczy reguł.

VIII.2. Konstrukcje kamienne

Kamień i wszelkie konstrukcje z niego wykonane stanowią podstawowy element budowy większości kurhanów z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na terenach Warmii i Mazur. Dostępny powszechnie su-

rowiec pochodzenia narzutowego stanowił podobnie jak na obszarach ościennych podstawowy budulec używany zarówno do wznoszenia obiektów grzebalnych, ale również jako główny surowiec do tworzenia różnego typu konstrukcji w grobach płaskich. Z racji ograniczonych ram niniejszej publikacji autor nie będzie wniknął w genezę obrządku kurhanowego w północno-wschodniej Polsce. Jest rzeczą oczywistą, iż z kurhanami na Warmii i Mazurach mamy do czynienia przynajmniej od późnego neolitu (SOBIERAJ 2001, 30–34). Z perspektywy autora zdecydowanie bardziej interesujący jest efekt statystyczny niż genetyczny. Chodzi w tym miejscu o gwałtowny wzrost liczby kopców w I tysiącleciu p.n.e. w stosunku do epok poprzednich (OKULICZ 1973, 250). Istotny jest zatem aspekt horyzontalny, a nie wertykalny, co za tym idzie liczba kurhanów w samławeckim lesie nie jest związana z tradycją z przeszłości lecz prawdopodobnie ze stopniowym wzrostem populacji zasiedlającej region. Cmentarzyska w Samławkach złożone zostały niejako na „surowym korzeniu”, nie ma bowiem pomiędzy kurhanami grobów płaskich czy jakichkolwiek innych obiektów świadczących o wcześniejszym użytkowaniu.

Pierwszym z elementów architektonicznych, charakterystycznym dla wszystkich kurhanów z Samławek jest bez wątpienia kolista wieniec kamienny. Jego średnica osiąga maksymalnie 10 m i jedynie w przypadku S1K3 jest wyraźnie mniejsza, nie przekraczająca 7 m. W kontekście obu cmentarzysk mamy do czynienia z dwoma bazowymi modelami jego budowy. Pierwszy, obecny w S1K3 i S1K5 to szeroki, ale jednowarstwowy wieniec kamienny położony u podstawy nasypu i złożony z wielu koncentrycznie przylegających do siebie kamieni (RYC. 44, 46, 57, 58). Analogiczne konstrukcje spotkać można na Sambii – d. Klycken (BRINKMANN 1909, 260–267), d. Sorthenen (BEZZENBERGER 1914a, 88–95), na obszarze Wzniesień Górowskich – Głamsławki (HOFFMANN 1999, 240), Równinie Warmińskiej – Piórkowo st. I, kurhany XIX (WALUŚ 1992, 39–41) i XIV (BEZZENBERGER 1909b, 1–26). Na Pojezierzu Mrągowskim podobne założenia odnotowano podczas badań na cmentarzysku w Rybnie (ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1981, 259–311). Drugi zarejestrowany typ wieńca to architektonicznie rozbudowany, znacznie bardziej regularny, wielowarstwowy krąg ułożony z kilku poziomów wyselekcjonowanych

kamieni (S1K1, S2K2, S2K5, RYC. 42, 48, 50, 53, 61, 62). Z konstrukcjami wyżej omawianego typu mamy do czynienia na Sambii – d. Warschken i Birkenhof (TISCHLER 1887, 153–168), gdzie architektura grobowców z wczesnej epoki żelaza jest najbardziej rozbudowana. Ich obecność odnotowano na cytowanych wyżej cmentarzyskach w Piórkowie (kurhan XXIII) oraz Stolnie (kurhan I oraz II).

Kolejnym elementem wspólnym dla wszystkich badanych obiektów jest wyścielający dno komory grobowej, bardzo regularny, zbudowany ze starannie dobranych, drobnych otoczków – prostokątny bruk kamienny (RYC. 55, 57, 58, 61). W obrębie S1K1, S1K3, S1K5 oraz S2K5 bruki mają bardzo zbliżone rozmiary (4–4,5/1 m). Jedynie w S2K2 mamy do czynienia ze znacznie większym założeniem o długości dochodzącej do 7 m długości (RYC. 63). W przypadku S1K1 bruk w komorze grobowej położony jest na osi północ-południe, a w pozostałych obiektach orientacja zmienia się stopniowo osiągając typowy dla większości kurhanów z wczesnej epoki żelaza kierunek północny-zachód – południowy-wschód. Kierując się wyrażonymi w rozdziałach V i VI ustaleniami chronologicznymi poczynić można ostrożne założenie, iż ulokowanie komór na kierunku północ-południe cechuje obiekty najstarsze (S1K1, S2K2), natomiast stopniowa rotacja jego położenia w kierunku północny-zachód – południowy-wschód widoczna jest w obiektach zawierających materiały datowane na fazy późniejsze. W większości obiektów (S1K1, S1K5, S2K2 oraz S2K5) położenie komory grobowej w obrębie założenia ograniczonego wieńcem uznać można za regularne. Chodzi tu o fakt usytuowania geometrycznego centrum bruku w środku kurhanu i obecność wyraźnie oznaczonego, z reguły większymi kamieniami wejścia. Od reguły tej wyraźnie odbiega układ przestrzenny zarejestrowany w S1K3. Bruk w tym kurhanie jest wyraźnie przesunięty w kierunku wschodnim od centrum wyznaczonego przez kolisty wieńiec, brak jest też jakichkolwiek konstrukcji oznaczających wspomniane już wejście (RYC. 57). W przypadku S1K1, S2K2 oraz S2K5 bruk komory grobowej otoczony był wysokim na 0,5 m kamiennym murem wykonanym ze średniej wielkości kamieni spojonych niewielkimi, drobnymi otoczkami (RYC. 54, 61, 63). Podobne założenia znane są z obszaru Sambii i ujścia Pregoty – d. Sanditten (ENGEL 1931, 47–64), czy

Równiny Warmińskiej – Piórkowo kh. IV (BEZZENBERGER 1909b, 1–26), a także Pojezierza Olsztyńskiego – Biesowo (OKULICZ 1981, 79). W obrębie S1K5 bruk oddzielony był od strony północnej od warstw nasypu ścianką z ciosanych płytek kamiennych osiagających maksymalnie 0,3 m (RYC. 59). Natomiast w S1K3 nie odnotowano żadnych dodatkowych konstrukcji towarzyszących brukowi. Większość kurhanów przykryta była nasypem kamienno-ziemnym posiadającym od kilku do kilkunastu warstw kamiennych płaszczy. Jedynie w przypadku S1K5 mówić możemy o czystym nasypie ziemnym, co wyraźnie odróżnia go od pozostałych.

W tym momencie odnieść należy się do prezentowanych w starszej literaturze typologii kurhanów oraz ich ewentualnej zmienności w czasie mającej walory datujące. Zarówno w klasyfikacji Ł. Okulicz jak i M. J. Hoffmanna samławeckie kurhany zaklasyfikować należy do proponowanego przez autorów typu IV, charakterystycznego raczej dla rozwiniętych bądź nawet późnych faz wczesnej epoki żelaza. O ile ustalenia dotyczące geograficznego zasięgu ich występowania poczynione przez M. J. Hoffmanna są w tym wypadku nadal aktualne, o tyle chronologia ich pojawienia się w krajobrazie kulturowym epoki brązu i wczesnej epoki żelaza musi w świetle prezentowanych wyników badań ulec nieznacznym modyfikacjom. Z materiałów z obu cmentarzysk w Samławkach wynika, iż komory grobowe wyłożone brukami kamiennymi pojawiają się przynajmniej już w początkach VI EB. Trzeba przy tym pamiętać, że różnorodne formy bruków, mniej lub bardziej regularnych, występują powszechnie na większości cmentarzysk płaskich z okresów wcześniejszych (IV–V EB) wiązanych z osadnictwem grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej. W większości przypadków groby popielnicowe umiejscowione były pod brukiem, ale jak świadczy przykład ze st. Iva w Wyszemborku zdarzały się sytuacje odwrotne (NOWAKOWSKA 2004, 330–349). Wygląda więc na to, iż kurhany z brukami kamiennymi są jednymi z najstarszych typów ukształtowanych jeszcze w późnej i schyłkowej epoce brązu. Nie jest przy tym wykluczone, iż zwyczaj ten i towarzyszące mu konstrukcje pojawiły się najwcześniej (w północno-wschodniej Polsce) na Pojezierzu Mrągowskim, ale potwierdzenie tego faktu wymaga dalszych badań. Wczesna pozycja chronologiczna omawianego typu

konstrukcji nie powinna dziwić również w kontekście materiałów pochodzących z obszarów sąsiadujących z Warmią i Mazurami. Bruki pod kurhanami pojawiają się na Pomorzu zarówno Zachodnim i Wschodnim (grupa kaszubska) już przynajmniej w IV EB (PODGÓRSKI 1992, 199–214). Można zatem postawić tezę, iż bruk pod kurhanem jest adaptacją do nowej rzeczywistości kulturowej Pojezierza Mrągowskiego w VI EB starszych, znanych już w późnej epoce brązu zwyczajów.

W dwóch przypadkach w obrębie bruków zarejestrowano konstrukcje świadczące o chęci zarysowania wewnętrznego podziału samej komory grobowej. W S1K5 kilka otoczków odgradzało północne skupienie popielnic, natomiast w S2K5 północna część komory oddzielona była od reszty masywnymi kamieniami (RYC. 61). W obu przypadkach w wydzielonych częściach zdeponowane były pochówki najstarsze co świadczy o stopniowym wypełnianiu komór w kierunku południowym. Unikatowa w skali obu cmentarzysk jest konstrukcja odkryta w S1K1, bezpośrednio nad komorą grobową. Chodzi tu o wyraźnie oddzieloną od nasypu przyłmę kamieni o wysokości dochodzącej do 1 m przykrywającą całość bruku (RYC. 53). Analogię do takiego założenia odnajdujemy na Sambii w d. Warnicker Forst (HOFFMANN 1999, TABELICA XXVII: 1, 2, 5) gdzie konstrukcja taka przykrywała najstarsze groby w centrum kurhanu.

VIII.3. Formy grobów

Łącznie podczas 5 sezonów badań terenowych na obu cmentarzyskach samławeckich zarejestrowano i zadokumentowano 67 pochówków ciałopalnych umieszczonych w 5 kurhanach. Większość z nich (26) pochodzi z najbogatszego zespołu w S2K5, następnym 18 odnotowano w S1K5, 11 w S2K2 oraz odpowiednio 6 i 7 w S1K1 oraz S1K3. Wśród nich wyróżnić można 5 podstawowych typów, zróżnicowanych pod względem formy, konstrukcji oraz zawartości naczyń. Mamy zatem do czynienia, z grobami jednostkowymi w pojedynczej popielnicy (27 grobów, 40% ogółu pochówków), grobami popielnicowymi wyposażonymi w przystawki (13 egz., 19%), dalej grobami popielnicowymi z pokrywą (10 egz., 15%), na-

stępnie odpowiednio – pochówkami wyposażonymi zarówno w pokrywę i przystawki (14 egz., 21%) oraz bezpopielnicowymi (3 egz. 4%).

VIII.3.1 GROBY BEZPOPIELNICOWE

Obecność udokumentowanych *in situ* grobów bezpopielnicowych ma na obu stanowiskach charakter zdecydowanie marginalny. Łącznie zarejestrowano jedynie 3 pochówki, które wystąpiły jednostkowo w S1K5, S2K2 oraz S2K5. Co ciekawe prezentuje to trend raczej odwrotny do sytuacji notowanej na większości cmentarzysk płaskich z epoki brązu. Dane te zestawiał i opracował ponad 50 lat temu Jan Dąbrowski (1964, 4–5). Ilość grobów bezpopielnicowych na największych cmentarzyskach horyzontu grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej sięga w sytuacjach skrajnych blisko 46%, z reguły oscylując wokół 18%. Można zaryzykować zatem stwierdzenie, iż w VI EB dochodzi do transformacji obrządku pogrzebowego i zdecydowanego spadku ilości grobów pozbawionych pojemników na kości ciałopalne.

VIII.3.2 GROBY POPIELNICOWE³⁴

W przypadku obu stanowisk typ ten uznać należy za dominujący. Łącznie ze st. 1 i 2 znamy przynajmniej 27 egz., co stanowi blisko 40% ogółu zarejestrowanych pochówków. Podstawową formą popielnicy jest w większości przypadków pojedynczy garnek grupy II, rzadziej IV, a wyjątkowo III, I oraz VII. Znamienny jest jednak fakt znaczących różnic ilościowych pomiędzy występowaniem analizowanego typu grobów pomiędzy st. 1 oraz 2. Okazuje się, iż w obrębie analizowanego typu na prezentowanych stanowiskach uwidaczniają się istotne różnice.

Jednostkowe groby popielnicowe przeważają na st. 1 (17 egz., 55% ogółu form), natomiast na st. 2 stanowią jedynie 28%. Chcąc podjąć się interpretacji tego zjawiska musimy mieć na uwadze po raz ko-

³⁴ TABELICA I: 1, 4, 5, 6; TABELICA II: 1, 2; TABELICA III: 1; TABELICA IV: 5; TABELICA VI: 1; TABELICA IX: 3, 4; TABELICA X: 2, 3; TABELICA XV: 5; TABELICA XIX: 6; TABELICA XXII: 7; TABELICA XXIII: 1, 8

lejny ustalenia J. Dąbrowskiego (1964). Okazuje się, że omawiane groby są zdecydowanie bardziej reprezentatywne dla okresów wcześniejszych. Biorąc pod uwagę wnioski płynące z rozdziałów poświęconych chronologii zespołów z obu cmentarzysk, wydaje się, iż pochówki te wiązać należy raczej z wcześniejszymi fazami chronologicznymi rozwoju obu cmentarzysk. Doskonale współgra to z danymi z badań archiwalnych, gdzie dostępne źródła wskazują zdecydowanie na analogiczny rozkład typologiczny grobów (BEZ-ZENBERGER 1909a, 29–34). W S1K1 groby popielnicowe ulokowane były przede wszystkim w północnym skupisku pochówek. Łącznie odnotowano je w liczbie 4, przy czym 3 wystąpiły w głównym skupisku popielnic, a pojedynczy (skupisko 6) nieco na południe od pozostałych (RYC. 43). W obrębie komory grobowej S1K3 jednostkowe groby popielnicowe również dominują. Zarejestrowano je również w liczbie 4, zgrupowanych w skrajnej, północnej części bruku. Jeśli przyjmiemy schemat wypełniania grobowca zaczynający się od czoła bruku, ich układ przestrzenny może zatem odzwierciedlać wspomnianą już w początkach akapitu sekwencję chronologiczną, gdzie groby omawianego typu należą raczej do starszych faz funkcjonowania cmentarzyska. W obrębie S1K5, gdzie mamy do czynienia z większą liczbą pochówek, sytuacja nie jest już tak jednoznaczna. Jak zaznaczono w rozdziale dotyczącym chronologii względnej w obiekcie tym zaobserwowano 3 zgrupowania grobów reprezentujące zapewne trzy fazy użytkowania. W kurhanie tym groby jednostkowe w pojedynczej popielnicy również ilościowo przeważają (9 egz. 50% ogółu grobów), jednak grupują się głównie w części centralnej i południowej (RYC. 47). Zaznaczono już wcześniej, iż zgrupowania te nie odzwierciedlają bezpośrednio faz chronologicznych, a raczej 3 niezależnie funkcjonujące grupy grobów, prawdopodobnie rodzinnych. Mogły one funkcjonować częściowo w tym samym czasie co uzasadnia obecność omawianych form grobów we wszystkich skupieniach. Podobnie jak w omówionym obiekcie, 4 pochówki popielnicowe bez wyposażenia odsłonięto również w obrębie bruku w S2K2. Co interesujące wszystkie ułożone są we wschodniej części komory, bezpośrednio przy otaczającym ją kamiennym murze. Jeśli zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami prezentują one formy starsze, sugerowałoby to możliwość wypełniania

komory grobowej po pierwsze liniowo, a po drugie stopniowo również ze wschodu na zachód, a nie tylko na osi północ-południe. Do bardziej szczegółowego omówienia tych kwestii wrócimy w dalszej części rozdziału. W komorze grobowej S2K5 pochówki odnotowano w ilości 6, przy czym 5 odkryto na poziomie 1, a pojedynczy w drugiej warstwie grobów (RYC. 51). Pod względem przestrzennym zgrupowane są zarówno we wschodnim (2) jak i zachodnim rzędzie grobów. Sytuacja taka jest również możliwa jeśli przyjmiemy tezę o nieregularnym i wielokierunkowym wypełnianiu komory.

VIII.3.3 GROBY POPIELNICOWE Z PRZYSTAWKAMI³⁵

Jak zaznaczono w poprzednich rozdziałach (v, vi), groby z przystawkami charakterystyczne są głównie dla zespołów ze stanowiska 2, przede wszystkim dla młodszych faz użytkowania cmentarzysk. Podobnie jak w poprzednio omawianej grupie podstawowym pojemnikiem na kości jest garnek grupy II, któremu towarzyszą przystawki (od 1 do 4) w formie mniejszych naczyń grup III oraz IV.

W największej ilości wystąpiły w S2K5, gdzie stanowią typ dominujący (10 egz. 38%). Ten stan rzeczy zdecydowanie odróżnia zespoły z omawianego kurhanu od większości cmentarzysk płaskich wiązanych z osadnictwem grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej, gdzie ilość grobów wyposażonych w ceramiczne dary rzadko kiedy przekracza 10% (DĄBROWSKI 1964, 4). Groby z przystawkami, głównie grup III i IV, koncentrują się w obu rzędach pochówek i na obu poziomach, gdzie występują głównie w części południowej, bliżej wejścia do korytarza komory grobowej (RYC. 51, 52). W S2K2, zarejestrowano pojedynczy pochówek omawianego typu, położony w centralnej części koncentracji grobów (RYC. 49). Tym samym zbyt mała ilość danych nie pozwala na wyciągnięcie bardziej ogólnych wniosków. Na terenie drugiego prezentowanego cmentarzyska, dwa pochówki omawianego typu odnotowano jedynie w komorze grobowej S1K5. Ulokowane były pojedynczo w zgrupowaniach

³⁵ TABLICA VII: 3, 5; TABLICA XIX: 3, 4; TABLICA XX: 4–9; TABLICA XXI: 1–5; TABLICA XII: 1–9

centralnym i południowym, pochodzących głównie z II fazy funkcjonowania cmentarzyska.

VIII.3.4 GROBY POPIELNICOWE Z POKRYWAMI³⁶

Stanowią bez wątpienia jeden z najbardziej charakterystycznych typów pochówków znanych zarówno z cmentarzysk płaskich jak i kurhanowych w regionie. Groby z popielnicami przytaczanych już typów, z pokrywami w formie naczyń grupy IV (typy A oraz C), zdobione często ornamentami geometrycznie rozłożonych odcisków palców czy załuskiwań paznokciowych charakterystyczne są głównie dla schyłkowej fazy epoki brązu (patrz rozdział V). We wczesniej epoce żelaza formy te stopniowo wypierane są przez pokrywy czapkowate towarzyszące bogato zdobionym popielnicom grup II i III. Spotykamy je zarówno w kurhanach z obszaru Sambii – d. Warshken, kh. I, d. Birkenhoff st. 1, kh. 1 (HOFFMANN 1999, TABLICA II: 3, 4; IV: 1–3), jak i Pojezierza Mrągowskiego. Na obszarze tym odnotowano głównie formy nie zdobione, np. w kurhanie w Rybnie (ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1981, 259–311), czy na cmentarzysku płaskim w Sorkwicach (HOFFMANN 1993, 170–171).

W obrębie komory grobowej w S1K1 zarejestrowano 2 pochówki omawianego typu usytuowane blisko siebie w północnym skupisku grobów. W obu przypadkach pokrywy reprezentowane są przez misy w kształcie wycinka kuli a analizowane pochówki należą do młodszej fazy użytkowania kurhanu. Pojedynczy pochówek z pokrywą zadokumentowano w obrębie bruku S1K3, na południowym skraju wyróżnionego zgrupowania grobów. W S1K5 wyróżniono dwa egzemplarze położone pojedynczo w obrębie zarówno północnego jak i centralnego skupienia. Najwięcej, bo 3 analizowane pochówki, zarejestrowano w komorze grobowej S2K2. Wszystkie położone były liniowo wzdłuż zachodniej krawędzi muru otaczającego bruk. W obiekcie tym wiązać można je zarówno z najwcześniejszymi fazami użytkowania (skupisko 1) jak i grobami późniejszego horyzontu (skupiska 2, 6). Z S2K5 pochodzą dwa zespoły omawianego typu, zadokumentowane zarówno na pierwszym (skupisko

26, RYC. 51) jak i drugim poziomie grobów (skupisko 44, RYC. 52). Podobnie jak w przypadku S2K2 wiązać można je z oboma, wcześniejszymi fazami funkcjonowania obiektu.

VIII.3.5 GROBY POPIELNICOWE Z POKRYWAMI I PRZYSTAWKAMI³⁷

W skali obu cmentarzysk reprezentują zdecydowanie najbogatsze zespoły i według przeprowadzonej analizy typologicznej datować można je głównie na późniejsze fazy użytkowania obu cmentarzysk. Jak w poprzednich przypadkach podstawową formę pojemnika na kości stanowi w większości przypadków garnek grupy II nakryty misą typu IVA i C, któremu towarzyszą dość różnorodne, mniejsze naczynia, w większości przypadków grupy III, a marginalnie grup I, IV oraz VII, w ilości od 1 do nawet kilku sztuk. Groby popielnicowe bogato wyposażone w dary ceramiczne pod kurhanami nie są zjawiskiem powszechnym. Może to być jednakże, zwłaszcza w przypadku obiektów badanych przed rokiem 1945, wynikiem metodyki badań i publikacji raczej wybranych i reprezentatywnych form, niż pełnej zawartości eksplorowanych konstrukcji.

Grobów tego typu najwięcej (7) odkryto w obrębie bruku w S2K5 w obu wyróżnionych warstwach. Koncentrują się one głównie w centralnej części obu udokumentowanych rzędów pochówków (RYC. 51, 52). W S1K5 odnotowano 4 (RYC. 47) umieszczone głównie w północnym i centralnym zgrupowaniu grobów, a w S1K3 2 ulokowane w centralnej części bruku. Ten rodzaj zwyczaju grzebalnego nie jest również charakterystyczny dla cmentarzysk płaskich grupy warmińsko-mazurskiej. O ile wspomniane już groby popielnicowe z przystawkami stanowią w wyjątkowych sytuacjach do 10% pochówków, o tyle pochówki wyposażone w więcej niż jedną nie przekraczają 7%, a posiadające więcej niż dwie, praktycznie nie występują (DĄBROWSKI 1964, 4; Tabela I). Dla obszaru Pojezierza Mrągowskiego jest to więc zjawisko nowe, wcześniej nie rejestrowane. Jak wspomniano, po-

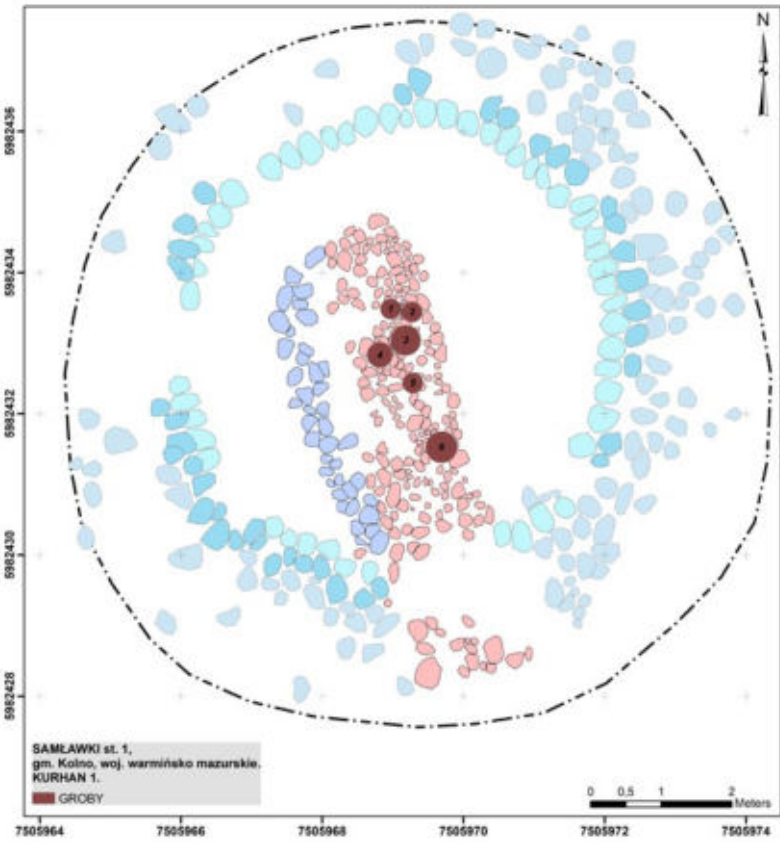
36 TABLICA I: 2–5; TABLICA V: 1–3; TABLICA IX: 4; TABLICA XI: 2–3; TABLICA XVII: 1–2; TABLICA XXIV: 5, 6

37 TABLICA XXII: 1–3; TABLICA XIII: 1–3; TABLICA XIX: 1–4; TABLICA XXIII: 3–7; TABLICA XXIV: 2–4; TABLICA XXVI: 1–11; TABLICA XXVII: 5–6

chówki tego typu znalezione w Samławkach, należą do późnych faz funkcjonowania cmentarzysk, nie jest więc wykluczone, że reprezentują stadium przejściowe między końcem VI EB, a początkami wczesnej epoki żelaza.

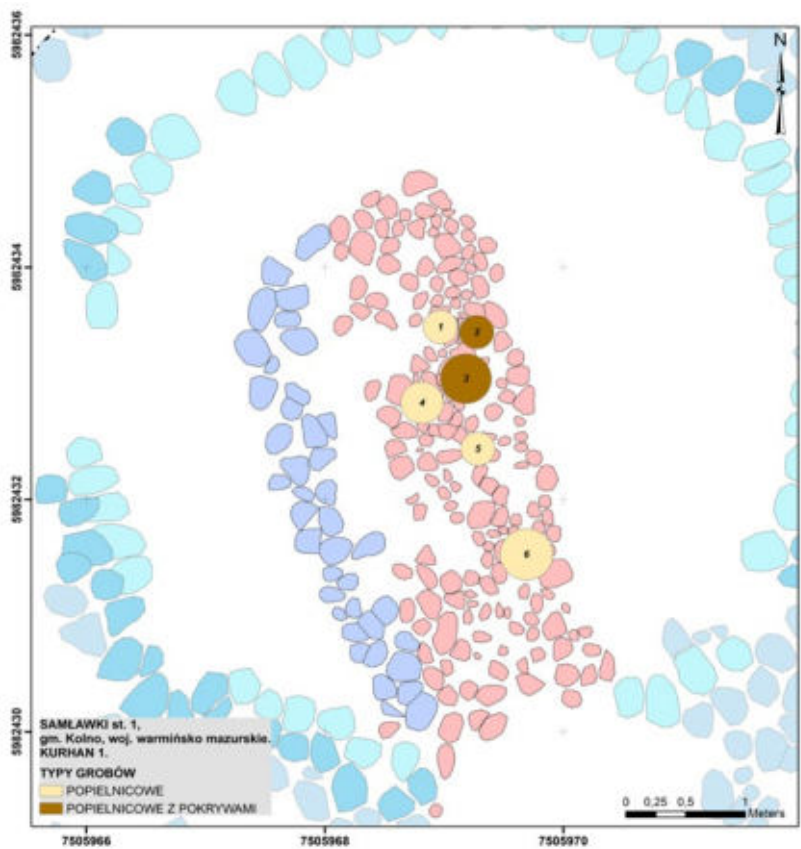
Na koniec odnieść trzeba się do sygnalizowanych w literaturze kwestii związanych z użytkowaniem kurhanu jako miejsca grzebalnego, jego rozwoju wewnętrznego, rozbudowy, dostępem do komory oraz ewentualnie towarzyszących temu konstrukcji (HOFFMANN 2000, 31–36). Podczas archeologicznych badań wykopaliskowych na obu stanowiskach nie zarejestrowano żadnych dodatkowych konstrukcji usytuowanych powyżej czy po bokach bruków kamiennych lub ulokowanych wzdłuż nich murów. Nie zaobserwowano również żadnych śladów stratygraficznych, (np. jam, dołków postępowych) mogących świadczyć o wznoszeniu np. zadaszeń czy platform. Problemem w tym kontekście jest zrozumienie kiedy tak naprawdę powstawał nasyp kurhanu. Czy każdorazowy pochówek wymagał odsłonięcia warstw zalegających nad komorą czy też dostęp do niej był w jakiś sposób ułatwiony? Pytanie to jest istotne z czysto praktycznego punktu widzenia, związanego ze stratygrafią nasypów zbudowanych niekiedy z kilkunastu warstw przemieszanych z ziemią kamieni. O ile w s1K5, gdzie mamy do czynienia z czystym nasypem ziemnym, proces ten wydaje się ułatwiony, o tyle w przypadku pozostałych rzecz nie wydaje się do końca oczywista. Istnieje kilka możliwości wyjaśnienia tego zagadnienia. W kilku nie badanych kurhanach widoczne są w części centralnej, bezpośrednio nad komorą grobową, charakterystyczne zakłębienia nie będące pozostałościami po wkopach rabunkowych. Wskazują one na to, iż nad brukiem zalegały warstwy lżejsze, zawierające mniejsze ilości otoczków. Taki układ warstw mógł ułatwiać proces dokładania kolejnych pochówków. Problem jest jednak w tym, iż ówcześni użytkownicy kurhanu układaliby popielnice łatwo niszcząc pochówki wcześniejsze. Nie wskazuje na to jednakże ułożenie popielnic w obrębie bruków gdzie zachowany jest raczej układ uporządkowany. Dodatkowo, popielnice w obrębie bruków nie są do końca ustawione chronologicznie. Chodzi o to, iż materiały z fazy najpóźniejszej odnaleźć możemy np. w centrum kurhanu (jak w s2K5, s2K5). Poza tym, część procesów układania popielnic przebiegało na

osi północ-południe, zgodnie z kierunkiem ułożenia bruku od centrum komory do wyjścia, zdarzają się jednak jak wykazano wyżej przypadki układania grobów na kierunku wschód-zachód, a więc odwrotnie. Rodzi to pytanie czy dostęp do obszaru bruku nie był bardziej swobodny niż się wydaje? Innymi słowy czy kurhany nie funkcjonowały przez większość czasu jako obiekty otwarte? Wtedy owa dostępność wydaje się bardziej zrozumiała. Problem ten rozstrzygnąć mogą jedynie badania fizykochemiczne kości ciała-palnych, a zwłaszcza ich sygnalizowanego przez antropologów zwierzenia (patrz rozdział VII) mogącego świadczyć o narażeniu ich na długotrwałe działanie czynników atmosferycznych.

RYC. 42 S1K1. Plan ogólny z pochówkami.

FIG. 42 S1K1. General plan with individual graves.

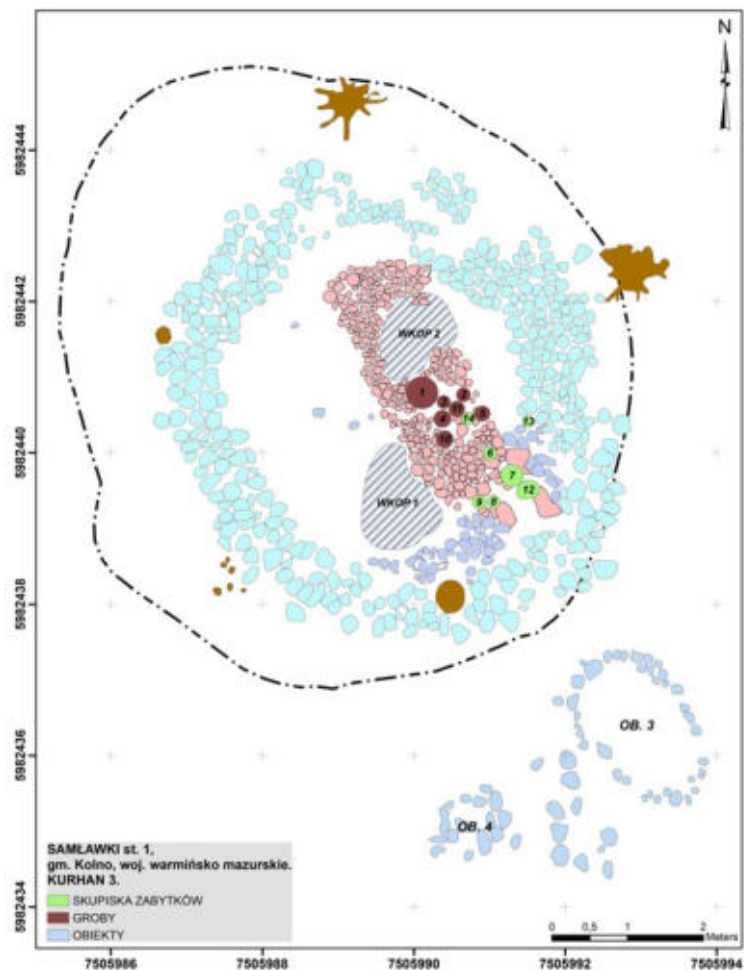

RYC. 43 S1K1. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.

FIG. 43 S1K1. Spatial distribution of forms of individual graves.

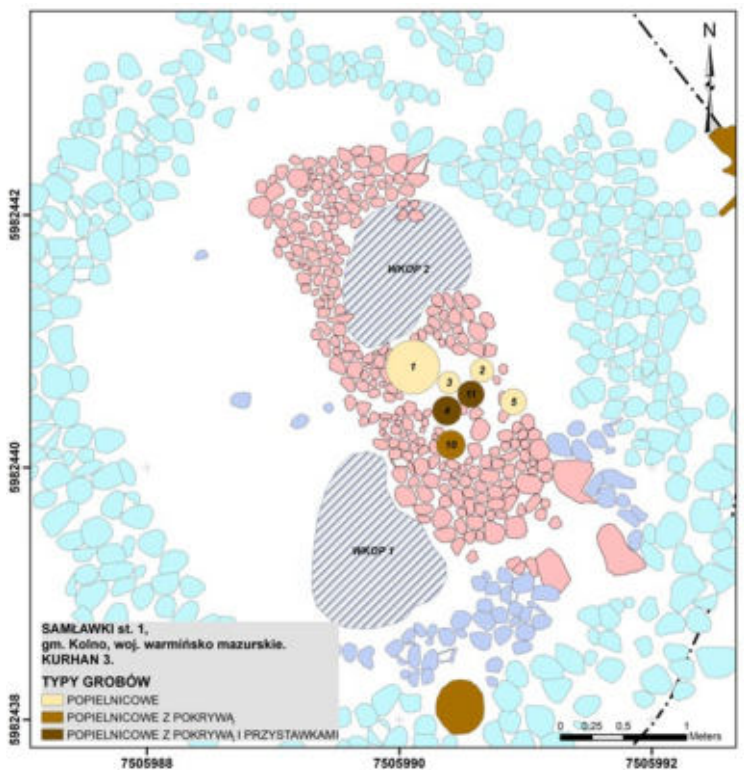
RYC. 44 s1k3. Plan ogólny z pochówkami.

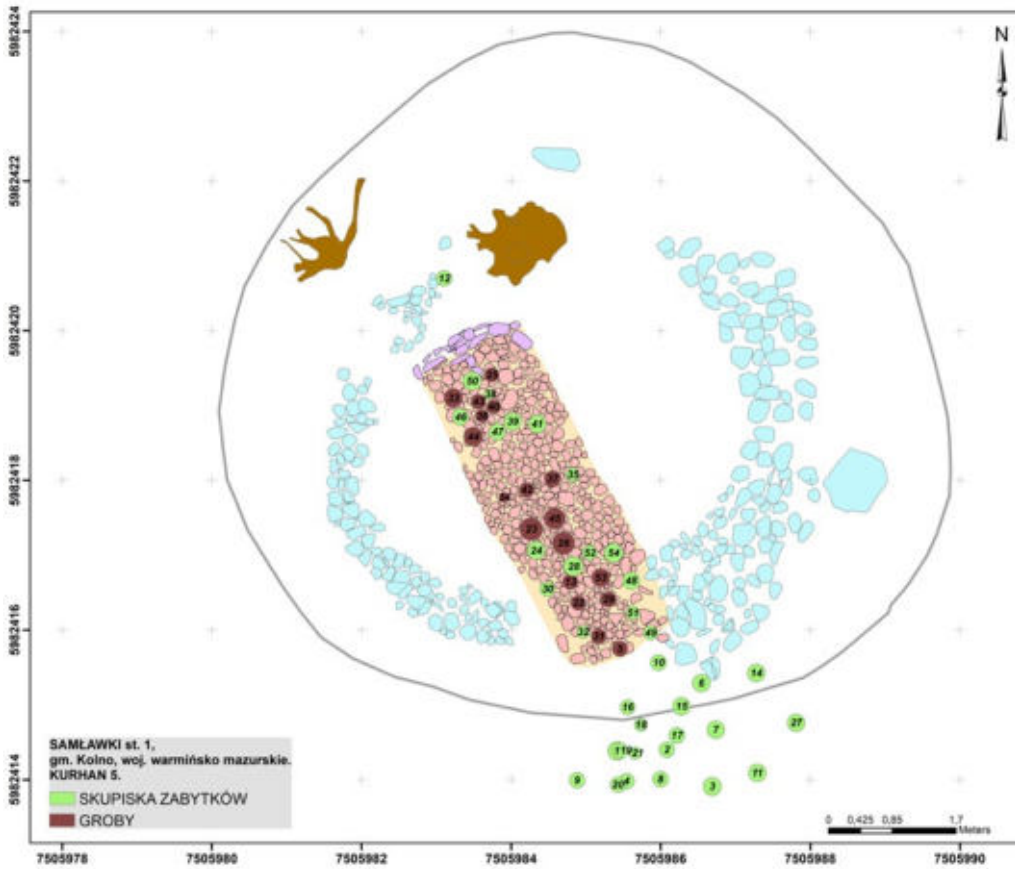
FIG. 44 s1k3. General plan with individual graves.

RYC. 45 s1k3. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.

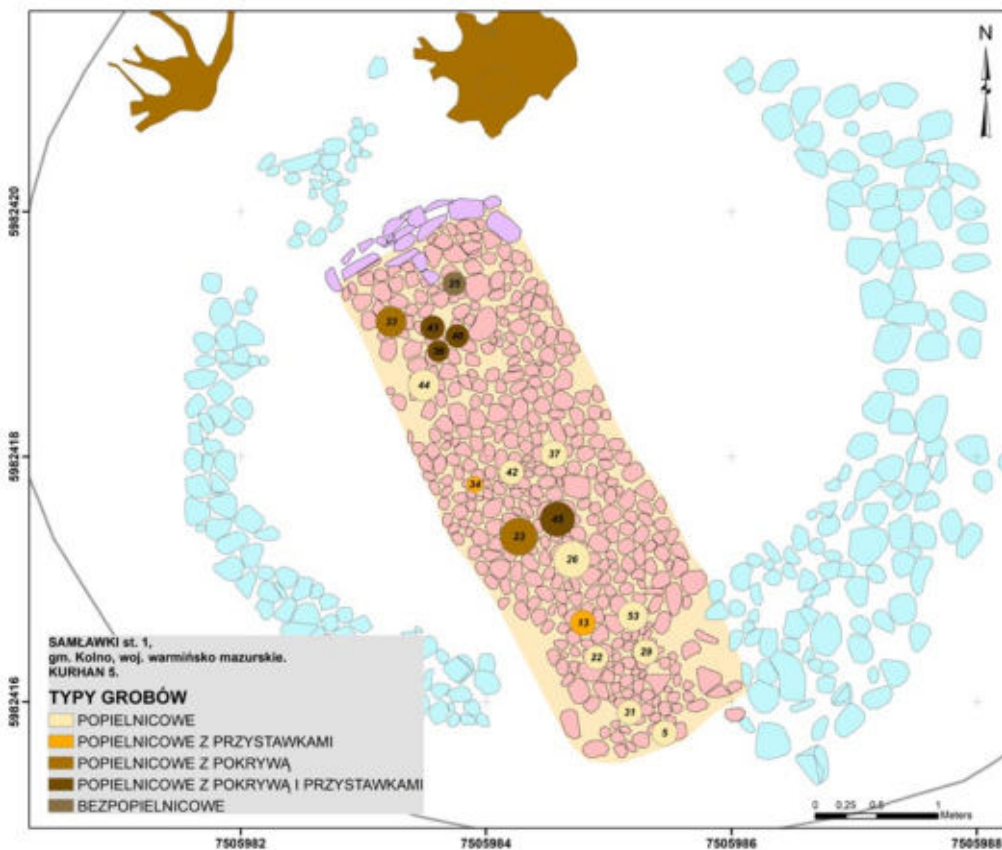
FIG. 45 s1k3. Spatial distribution of forms of individual graves.

RYC. 46 S1K5. Plan ogólny z pochówkami.

FIG. 46 S1K5. General plan with individual graves.

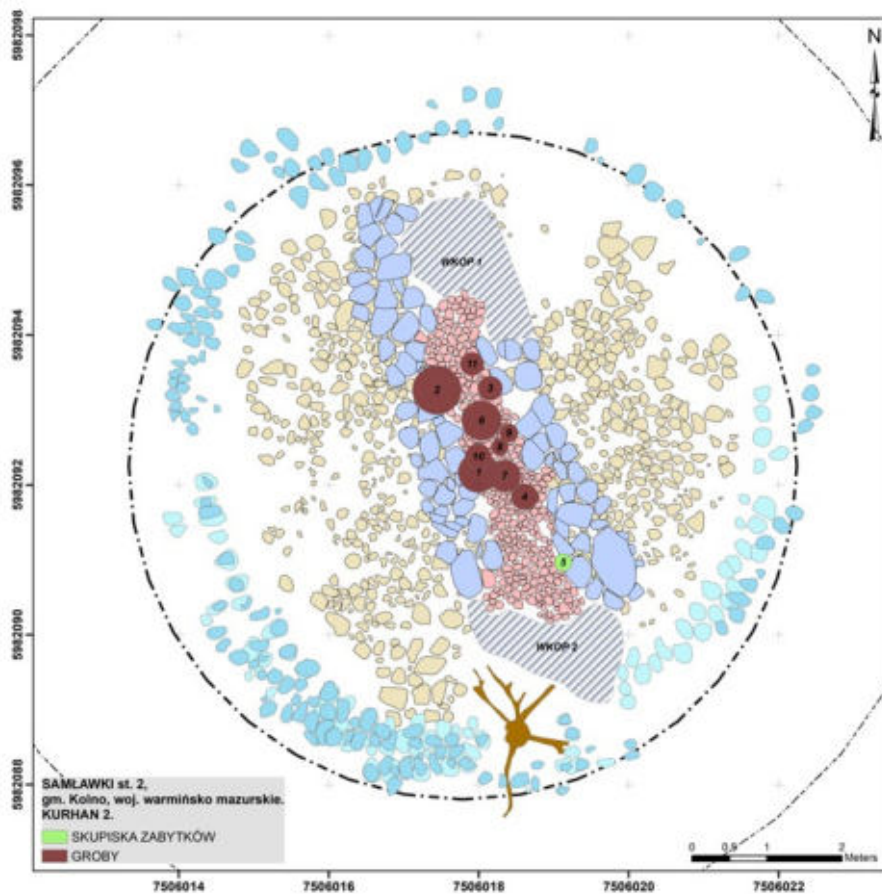

RYC. 47 S1K5. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.

FIG. 47 S1K5. Spatial distribution of forms of individual graves.

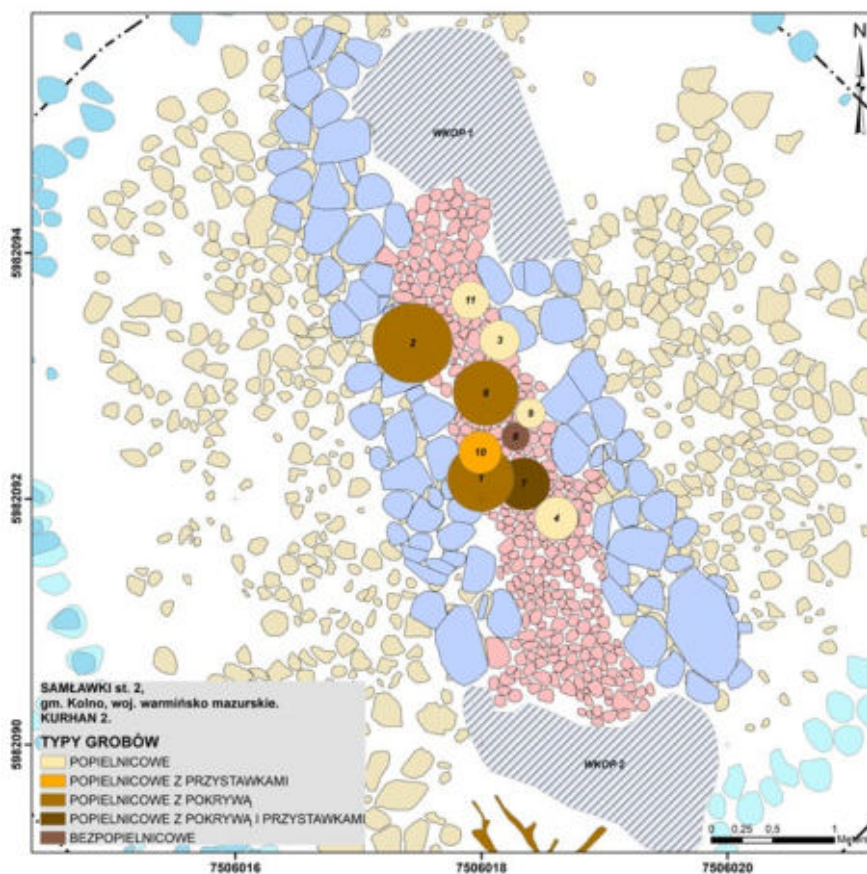
RYC. 48 s2K2. Plan ogólny z pochówkami.

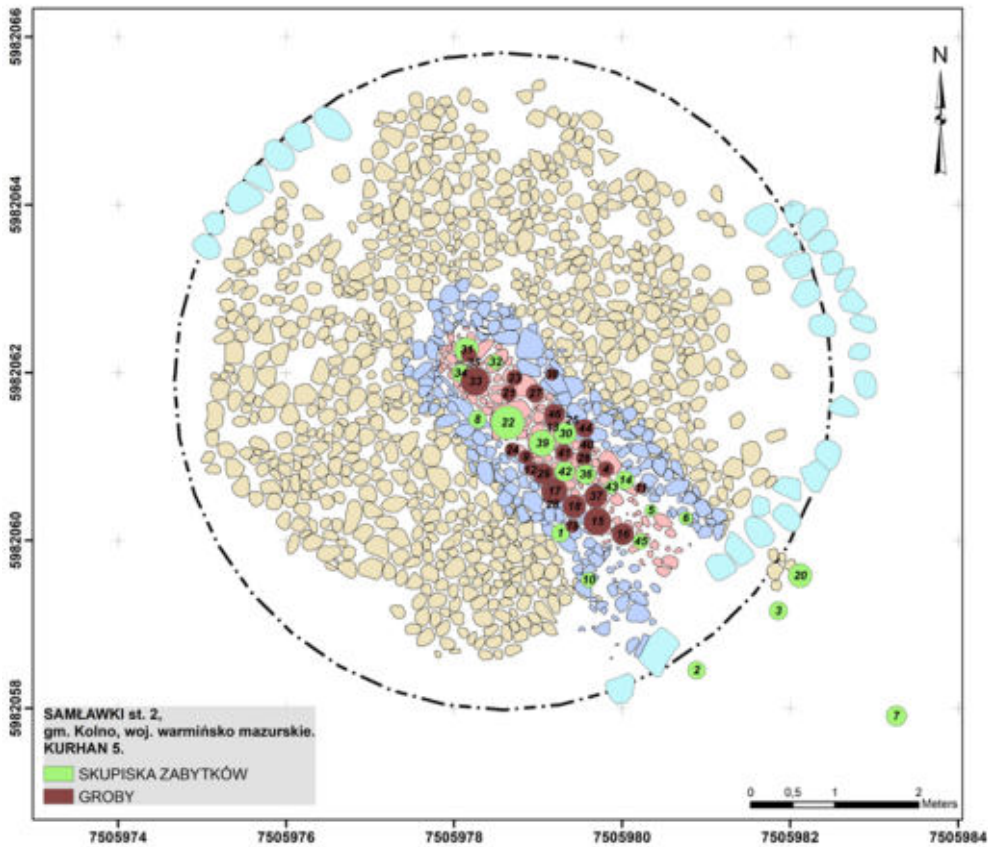
FIG. 48 s2K2. General plan with individual graves.

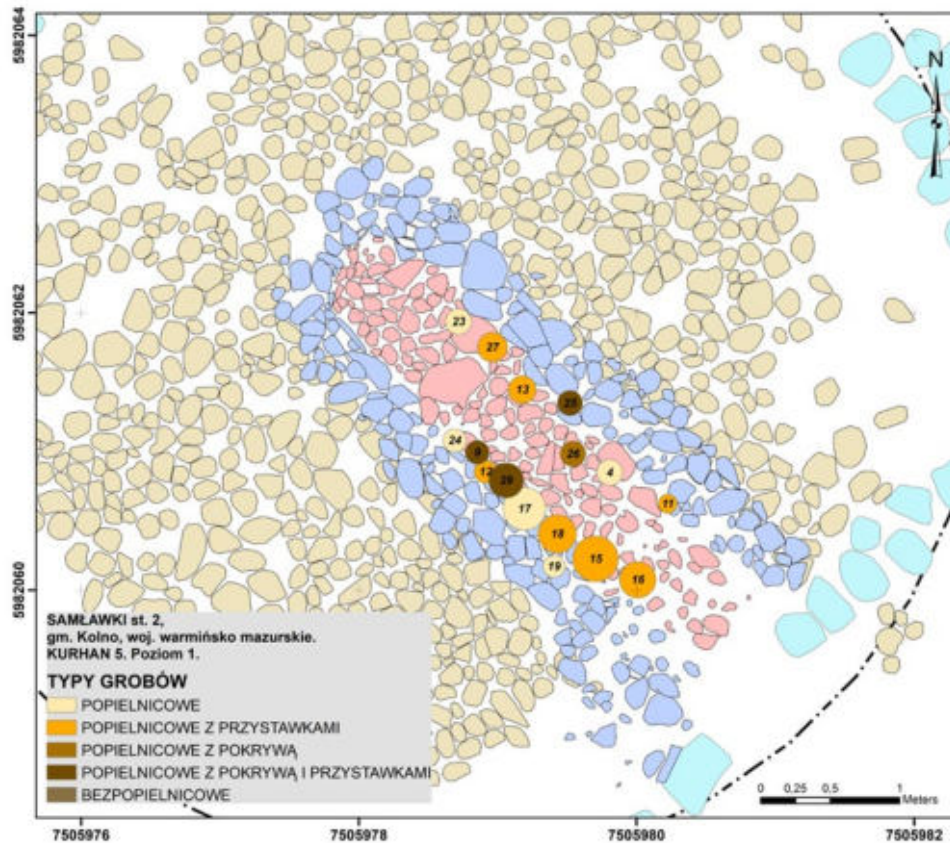
RYC. 49 s2K2. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.

FIG. 49 s2K2. Spatial distribution of forms of individual graves.

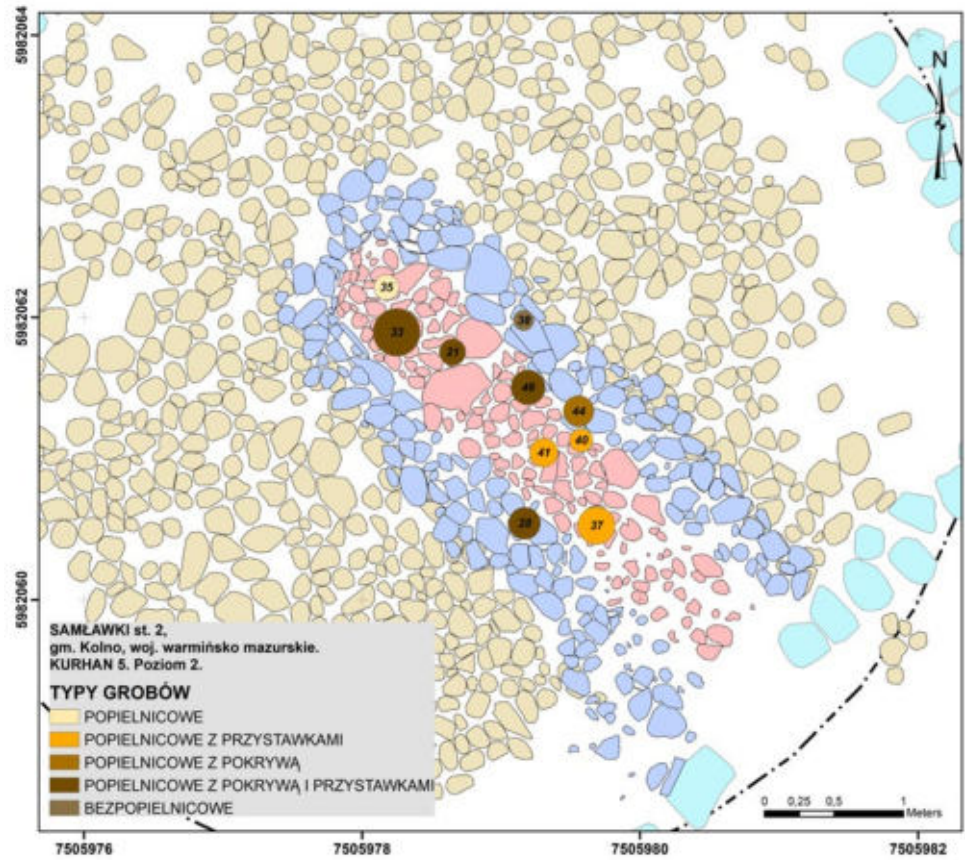
RYC. 50 s2k5. Plan ogólny z pochówkami.
FIG. 50 s2k5. General plan with individual graves.

RYC. 51 s2k5. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków. Poziom 1.
FIG. 51 s2k5 Spatial distribution of forms of individual graves. Level 1.

RYC. 52 S2K5
 Zróźnicowanie
 przestrzenne typów
 pochówków. Poziom 2.
FIG. 52 S2K5. Spatial
 distribution of forms
 of individual graves.
 Level 2.

RYC. 53 S1K1. Widok konstrukcji kurhanu na poziomie stropu komory grobowej (fot. A. Jaremek).
FIG. 53 S1K1. General view of stone constructions on a level of grave chamber (photo by A. Jaremek).

RYC. 54 S1K1. Komora grobowa kurhanu na poziomie pochówków (fot. A. Jaremek).

FIG. 54 S1K1. View of grave chamber on the level of burials (photo by A. Jaremek).

RYC. 55 S1K1. Komora grobowa kurhanu na poziomie bruku (fot. A. Jaremek).

FIG. 55 S1K1. General view of stone pavement (photo by A. Jaremek).

RYC. 56 s1k3. Widok płaszczca kamiennego kurhanu (fot. M. Gładki).

FIG. 56 s1k3. General view of upper layers of stone mound (photo by M. Gładki).

RYC. 57 s1k3. Widok komory grobowej oraz wieńca kurhanu (fot. M. Gładki).

FIG. 57 s1k3. General view of grave chamber and stone constructions (photo by M. Gładki).

RYC. 58 s1K5. Widok komory grobowej oraz wieńca kurhanu (fot. M. Gładki).

FIG. 58 s1K5. General view of a grave chamber and stone constructions (photo by M. Gładki).

RYC. 59 s1K5. Widok konstrukcji bruku i zwieńczenia komory grobowej kurhanu (fot. M. Gładki).

FIG. 59 s1K5. General view of northern part of stone pavement (photo by M. Gładki).

RYC. 60 s2k5. Widok płaszcza kamiennego kurhanu (fot. A. Barejko).

FIG. 60 s2k5. General view of upper layers of stone mound (photo by A. Barejko).

RYC. 61 s2k5. Widok komory grobowej oraz wieńca kurhanu (fot. A. Barejko).

FIG. 61 s2k5. General view of grave chamber and stone constructions (photo by A. Barejko).

RYC. 62 s2k2. Widok płaszczka kamiennego kurhanu (fot. P. Prejs).

FIG. 62 s2k2. Aerial view of upper layers of stone mound (photo by P. Prejs).

RYC. 63 s2k5. Widok komory grobowej kurhanu (fot. J. Błasiak-Wielgus).

FIG. 63 s2k5. General view of grave chamber (photo by J. Błasiak-Wielgus).

IX.

Cmentarzyska w Samławkach i ich rola w mikroregionie jezior Legińskiego i Widryńskiego

Rozdział ten stanowi podsumowanie dotychczasowych analiz i jednocześnie próbę rekonstrukcji procesów i faz zasiedlenia samławeckiego lasu w pierwszej połowie I tysiąclecia p.n.e.

Jak wynika ze wskaźników wpływu człowieka na środowisko zawartych w diagramie palinologicznym wykonanym na bazie rdzenia z odwiertu SAM1 (rozdział III, RYC. 12) osadnictwo w okresie późnego neolitu a także wczesnej, starszej i środkowej epoki brązu miało charakter najprawdopodobniej okresowej penetracji terenu przez niewielkie grupy ludzkie (palinologiczna faza II, rozdział III). Ten stan rzeczy utrzymuje się do około 2850 BP (1300 BC), kiedy to wskaźniki antropogeniczne wyraźnie wzrastają (palinologiczna faza III). Najbliższym terytorialnie świadectwem trwalszego osadnictwa w obrębie mikroregionu z tego okresu chronologicznego (IV EB) są informacje o grobach płaskich z konstrukcjami kamiennymi z epoki brązu w Łężanach (URBANEK 1941, 43). Znaleździ to koresponduje zapewne z horyzontem rozległych cmentarzysk płaskich grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej (DĄBROWSKI 1995, 3, HOFFMANN 1993, 175) położonych bardziej na południe (Sorkwity, Pustniki, Biskupiec, Wyszemborsk st. Iva), a także północ (Skatniki).

Zgodnie z wynikami analiz dotyczących chronologii absolutnej poczynionych w rozdziale VI, w początkach VIII w. p.n.e. sytuacja osadnicza i zapewne kulturowa ulega w mikroregionie istotnym zmianom (palinologiczna faza IV). Pojawiają się dwa założone na „surowym korzeniu” cmentarzyska kurhanowe, wokół których stopniowo powstają kurhany satelitarne (7 egz. RYC. 74). Obie grupy kurhanów (stanowiska 1 oraz 2) funkcjonują równocześnie, dając możliwość pochówku przynajmniej kilku grupom rodzinnym (RYC. 74, 75). W analizowanym mikroregionie pełni funkcję podstawowych miejsc pochówku zmarłych.

Ówczesna ludność zamieszkiwała przede wszystkim rozległe, wysoczyznowe osiedla otwarte w południowo-zachodniej części Jeziora Widryń-

skiego oraz północnej części niecki Jeziora Legińskiego (RYC. 73, 74). Prezentowany model lokowania osad zależny od lokalnej sieci hydrologicznej jest dla późnej epoki brązu w regionie raczej typowy (DĄBROWSKI 1997, 105). Łącznie w omawianym mikroregionie odkryto 13 punktów osadniczych reprezentujących osadnictwo wielofazowe, funkcjonujące w większości przypadków aż po okres wędrowek ludów (RYC. 75). Przynajmniej na 6 z nich podczas badań powierzchniowych³⁸ udokumentowano obecność materiałów zabytkowych z późnej epoki brązu, związanych z horyzontem funkcjonowania kurhanów.

Kolejnym charakterystyczny typ osiedli reprezentowany jest w mikroregionie przez niewielkie obozowiska lokowane na wyspach. Istnienie wielokulturowej i wielofazowej osady o charakterze sezonowym z warstwami datowanymi na epokę brązu i wczesną epokę żelaza potwierdziły badania wykopaliskowe IAUW³⁹ na wyspie znajdującej się we wschodniej części Jeziora Legińskiego (RYC. 73).

W kwestii obrządku pogrzebowego użytkownicy cmentarzysk w Samławkach hołdowali tradycjom starszym, związanym z budowniczymi wcześniejszych cmentarzysk płaskich. Wyraża się to w najwcześniejszych formach grobów oraz naczyńkach o wyraźnych cechach „łużyckich”. Adaptowali do nowej formy grobowca starsze typy konstrukcji, takie jak obecne na Pojezierzu Mrągowskim bruki kamienne. Kurhany z korytarzowymi brukami uznawane były wielokrotnie w literaturze za późne (OKULICZ Ł. 1979b, 25, HOFFMANN 2000, 34) lecz w świetle materiałów z Samławek datowanie to musi ulec zmianie. Pozytskane materiały oraz daty bezwzględne wskazują na ich pojawienie się w regionie już w VI EB. Ich geneza jest zatem związana z najpóźniejszymi fazami grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej, a datowanie

³⁸ Mikroregion Jeziora Legińskiego – weryfikacja i inventaryzacja zabytków archeologicznych (zadanie nr 4241/14) finansowane przez MKiDN

³⁹ Badania w latach 2011–2014.

szerokie – od schyłku epoki brązu po najpóźniejszą fazę wczesnej epoki żelaza.

W pozyskanym z badań wykopaliskowych materiale zabytkowym wyróżnić można trzy fazy funkcjonowania analizowanych obiektów. Z najstarszym horyzontem czasowym (faza I) wiąże się pojedyncze znaleziska dwustożkowatych naczyń grupy II, typów B2, B3 oraz amfor grupy VII. Jest to moment założenia cmentarzyska i zarazem moment najprawdopodobniej przybycia interesującej nas grupy ludzi na tereny samławeckiego kompleksu leśnego. Za przyszłe miejsce pochówku członków swojej społeczności wybrali dwa miejsca położone w nieatrakcyjnym rolniczo terenie, między dwoma ówczesnie jeszcze istniejącymi jeziorami – Legińskim oraz dziś już osuszonymi Łąkami Zimmermanna. Początkowo chowali swoich zmarłych grobach popielnicowych bez wyposażenia. Jak wskazują daty bezwzględne z fazy następnej (II) nastąpić musiało to nie później niż w początkach VIII w. p.n.e. W świetle obowiązujących korelacji dat kalendarzowych z chronologią względną epoki brązu będą to zapewne czasy schyłku V, a maksymalnie początków VI EB (OLSEN et al 2011, 272–273).

Największy rozwój, wiążący się zapewne z wzrostem populacji, oba stanowiska osiągnęły w następnej fazie (II), datowanej na VI EB. Seria dat radiowęglowych pozwoliła na wyodrębnienie 3 stadiów natężenia ich użytkowania w tym okresie. Faza wczesna wyraźnie wyodrębnia się dla obu stanowisk między rokiem 800 a 700 p.n.e. (95%, RYC. 31) i choć nie jest wyraźnie zarysowana w materiałach archeologicznych stanowić może moment krystalizacji nowego modelu osadniczego. Nowe trendy wyraźnie eksplodują w fazie rozwiniętej między 700 a 550/500 p.n.e. Z tego okresu pochodzi większość coraz bogaciej wyposażonych grobów w popielnicach typów IIA, IIB2, nakrytych często zdobionymi misami typów IVA oraz C. Zmienia się też charakter ciałopalenia polegający na innym ilościowym i jakościowym doborze kości. W fazie schyłkowej między 550/500 a 450/400 p.n.e. (także RYC. 31) pojawiają się groby z dużą ilością przystawek (grupa III), obecne w najdłuższej funkcjonujących kurhanach S1K5 oraz S2K5. Jak wspomniano w poprzednich rozdziałach fakt ten wskazywać może na moment transformacji w kierunku form pochówku typowych już dla wczesnej epoki żelaza. Dla tego okresu chronologicznego świadectwa

użytkowania są raczej nikłe i ograniczone do kilku pojedynczych pochówków w S1K5 (skupisko 5), S2K2 (skupisko 11), S2K5 (skupisko 23) oraz prawdopodobnie S1K4 (badania A. Bezenbergera). Zastrzec jednak należy, iż nie wszystkie kurhany na obu stanowiskach zostały zbadane.

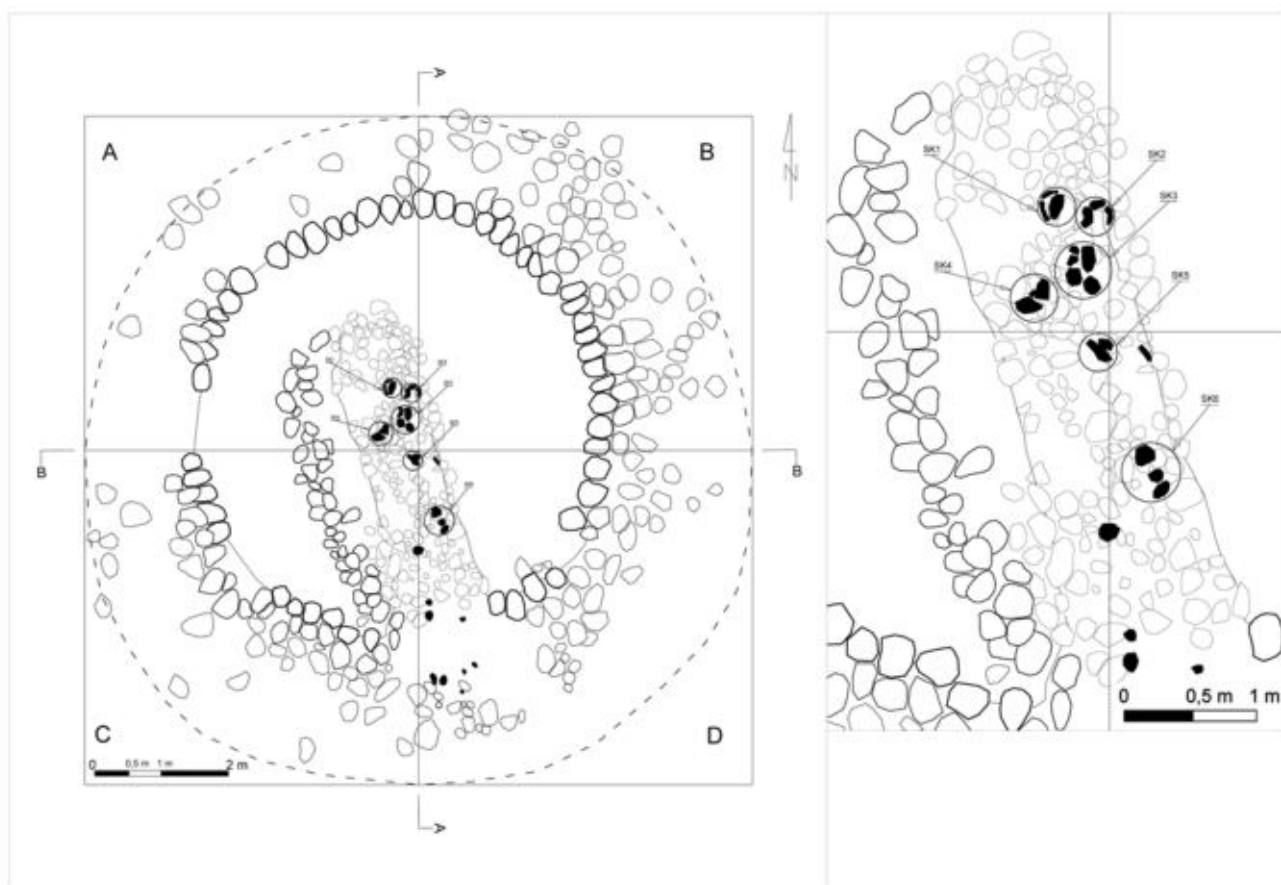
Niejednoznaczna jest także identyfikacja kulturowa materiałów z Samławek. W świetle starszych systemów chronologicznych materiały zabytkowe pozyskane z zespołów grobowych umieszczają należałoby w ramach I fazy wg Ł. Okulicz (1970) bądź przełomu I i II wg M. J. Hoffmanna (2000) i próbować przyporządkować do najwcześniejszego horyzontu kultury kurhanów zachodniobałtyjskich datowanego tradycyjnie na VI EB i HaD. Brak jakichkolwiek przedmiotów metalowych uniemożliwia przypisanie tych materiałów jednoznacznie do okresu halsztackiego, więc zastosowanie terminu VI EB, w rozumieniu datowania kręgu nordyjskiego wydaje się tu bardziej uzasadnione i potwierdzone datami bezwzględnymi. Z jednej strony widoczna jest w przeanalizowanych materiałach mieszanka cech archaicznych w postaci naczyń dwustożkowatych typów IIB1 i 3, amfor (VIIA) czy mis/pucharków (IVD) oraz grobów popielnicowych bez wyposażenia na brukach kamiennych. Z drugiej obserwujemy szereg cech nowych takich jak pojawienie się kurhanów oraz grobów bogato wyposażonych w przystawki i przykrytych bogato zdobionymi misami. Ceramika dalej zachowuje jednak w przypadku większości typów styl grupy warmińsko-mazurskiej kultury łużyckiej. Sytuacja ta charakterystyczna jest dla sygnalizowanego w literaturze okresu przejściowego od formacji „łużyckich” do następnych jednostek kulturowych (OKULICZ J. 1973, 249; OKULICZ Ł. 1979a, 181). Jednak materiały z Samławek umożliwiają w skali mikroregionalnej prześledzenie dynamiki tych przemian w czasie. Definiują VI EB jako okres trwających ponad trzy wieki przemian kulturowych, z trzema stadiami rozwojowymi, ostatecznie transformujących bardzo silnie obecne w krajobrazie kulturowym Pojezierza Mrągowskiego podłoże „łużyckie” w struktury osadnicze następnej epoki.

Kończąc, wypada zadać pytanie czy w świetle materiałów z samławeckich kopców w badanym mikroregionie oraz na Pojezierzu Mrągowskim istnieje I faza kultury kurhanów zachodniobałtyjskich? Może

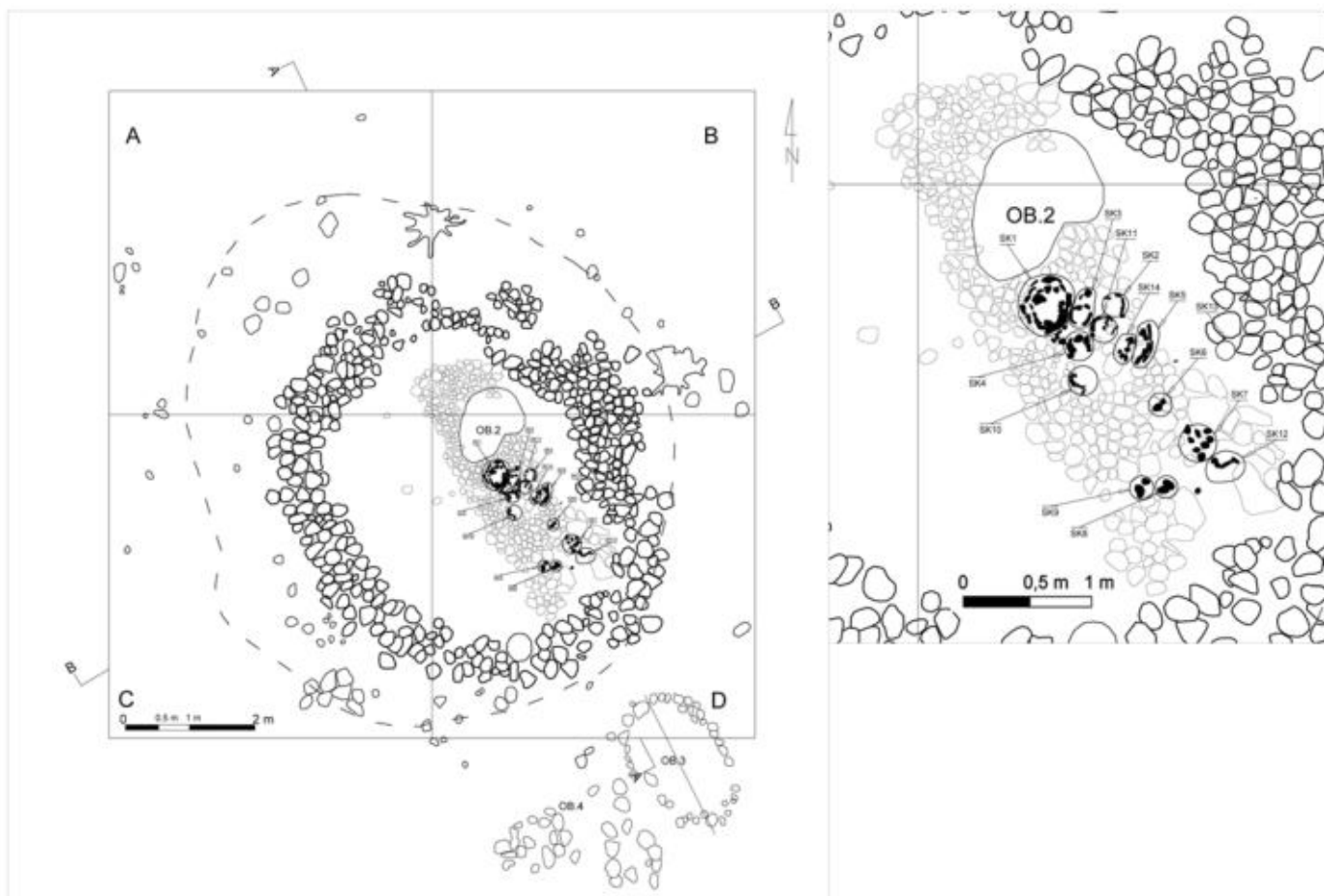
jednak mamy do czynienia z lokalnym wariantem form „łużyckich” funkcjonującym przynajmniej do wieku v p.n.e.? W świetle zaprezentowanych form naczyń, analizy chronologicznej oraz dat radiowęglowych wydaje się to bardziej prawdopodobne. Podłoże do tego typu transformacji było również dogodnie. O ile rozwój położonej dalej na zachód grupy ka-

szubskiej w początkach IX w. p.n.e. został zaburzony pojawieniem się nowych elementów kultury pomorskiej (PODGÓRSKI 1992, 199–214), o tyle na Pojezierzu Mrągowskim i na najbliższych mu terenach starsze formacje łużyckie mogły swobodnie ewoluować. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia będzie bez wątpienia wymagać w przyszłości dalszych badań.

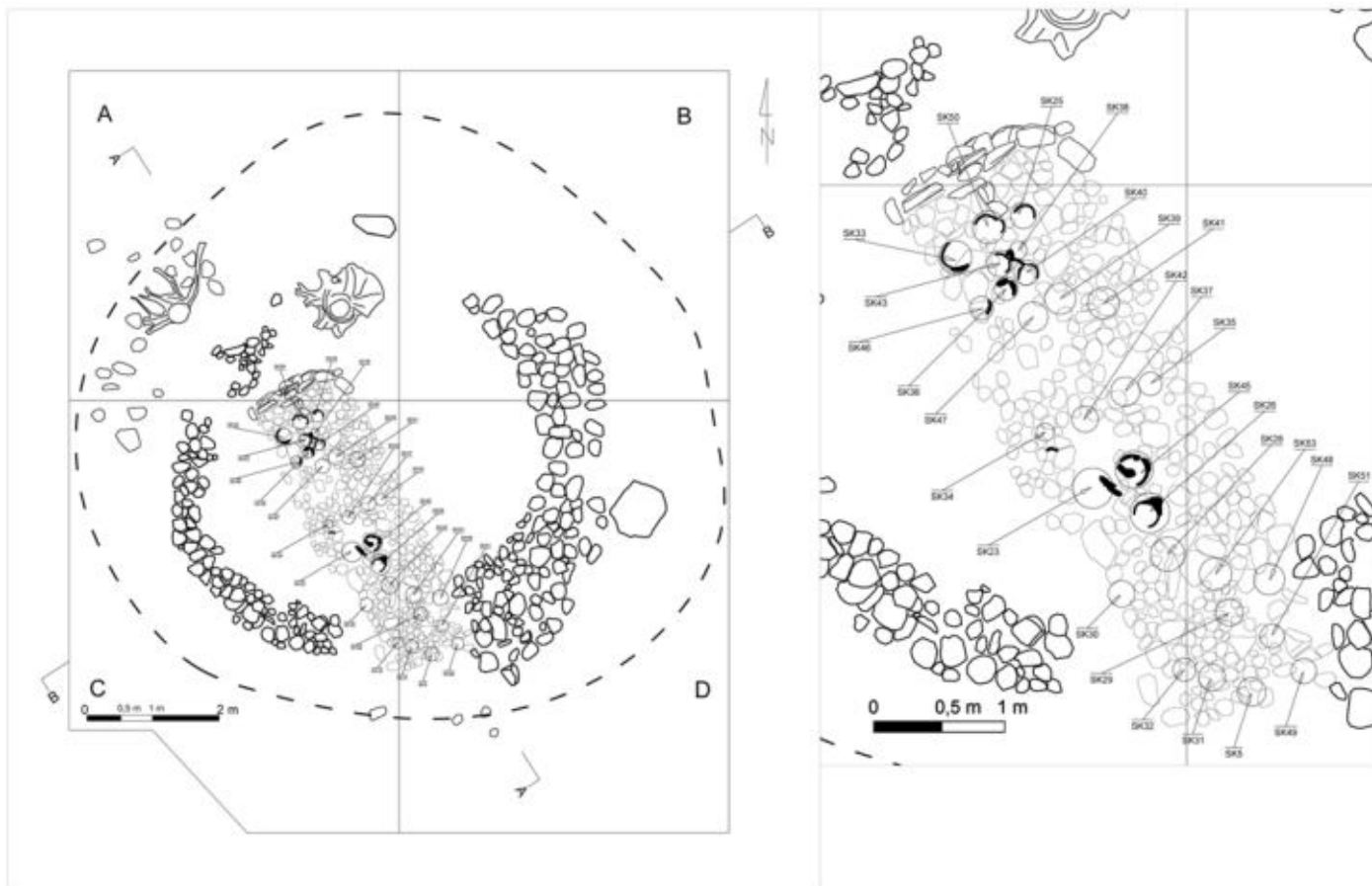
RYC. 64 s1k1. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.

FIG. 64 s1k1. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.

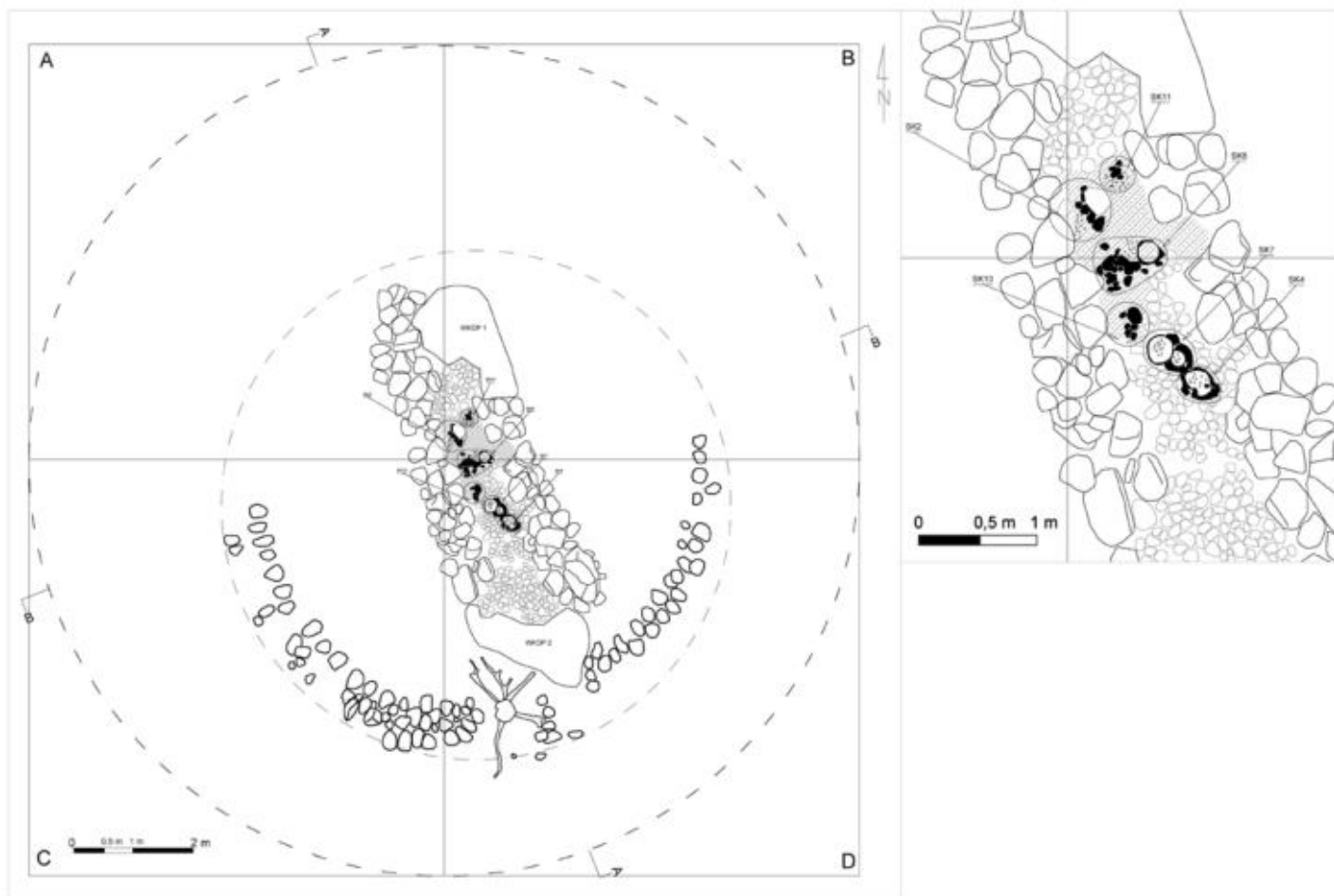
RYC. 65 s1k3. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.

FIG. 65 s1k3. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.

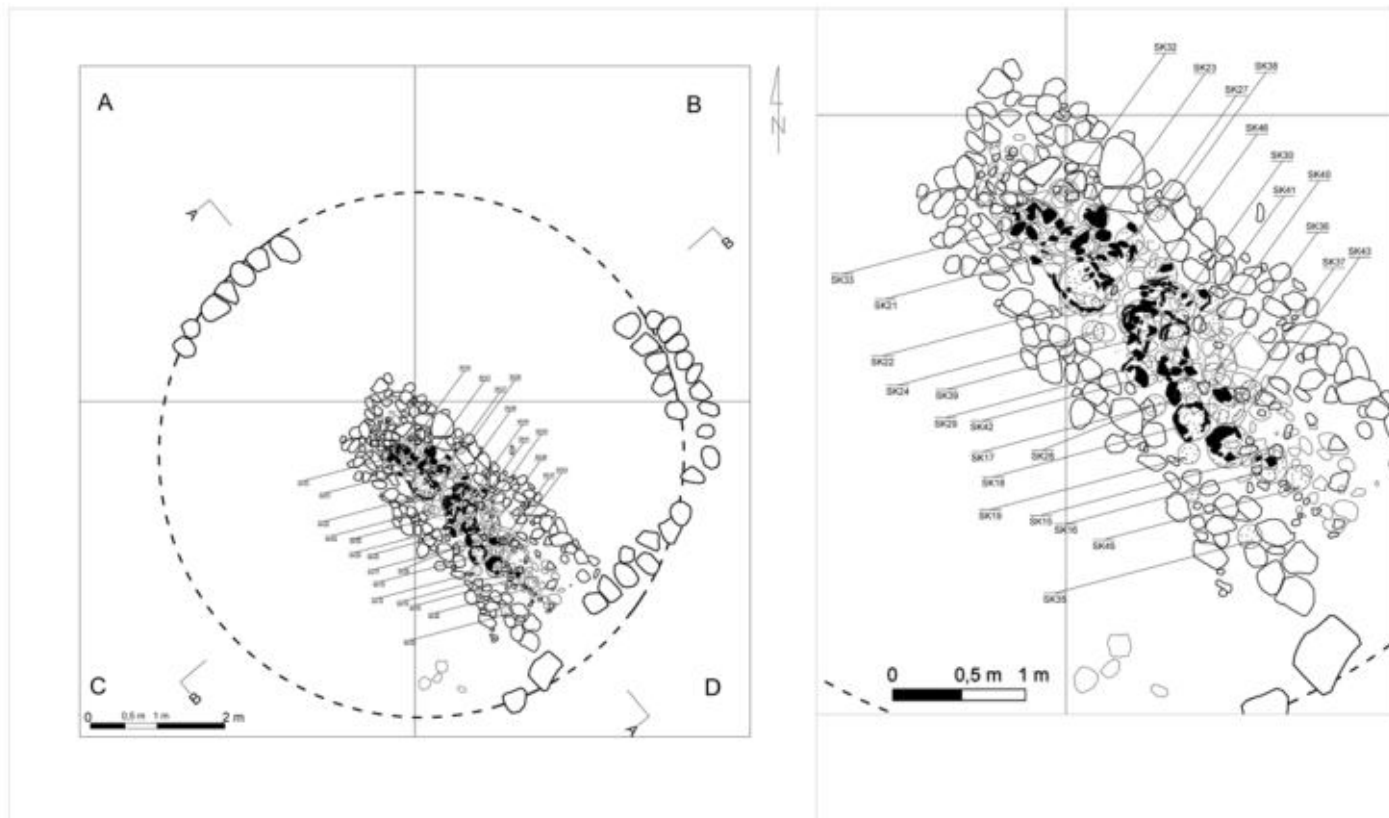
RYC. 66 s1k5. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.

FIG. 66 s1k5. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.

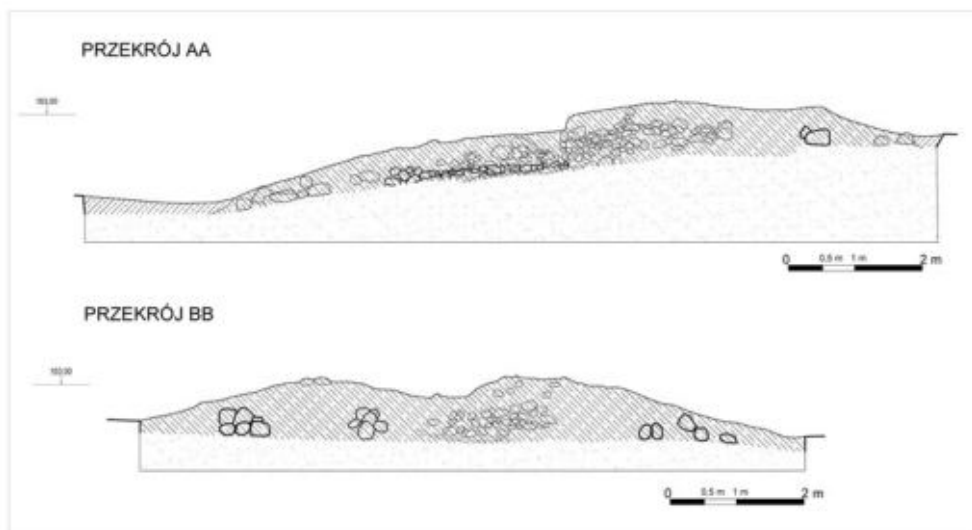
RYC. 67 s2k2. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.

FIG. 67 s2k2. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.

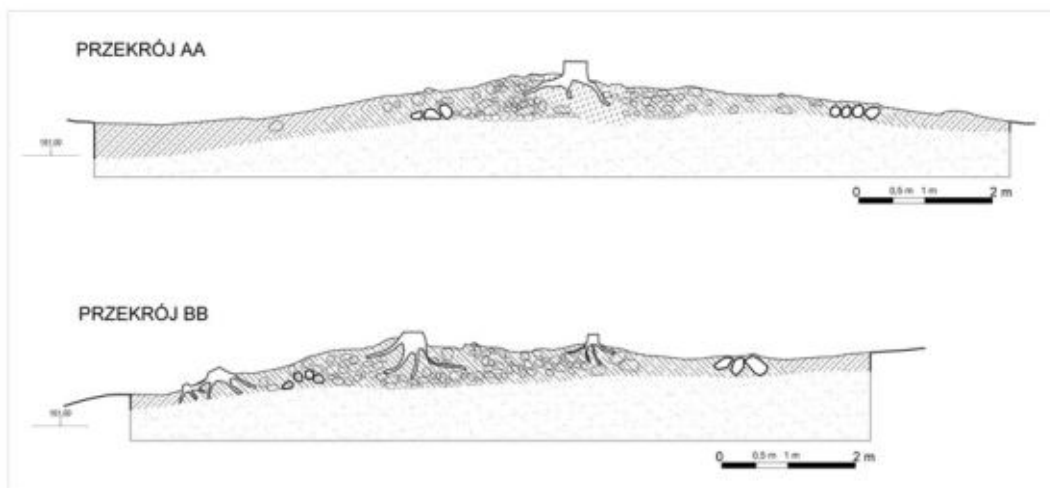

RYC. 68 s2K5. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.

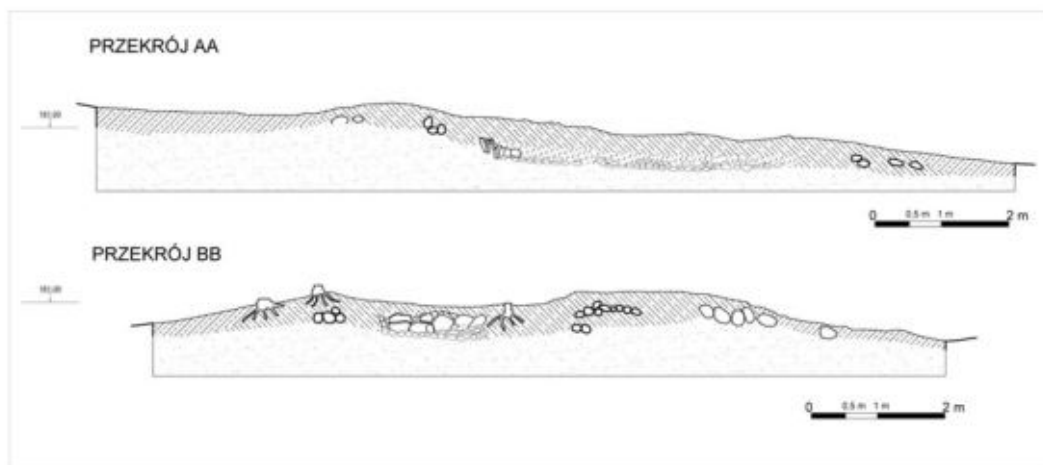
FIG. 68 s2K5. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.

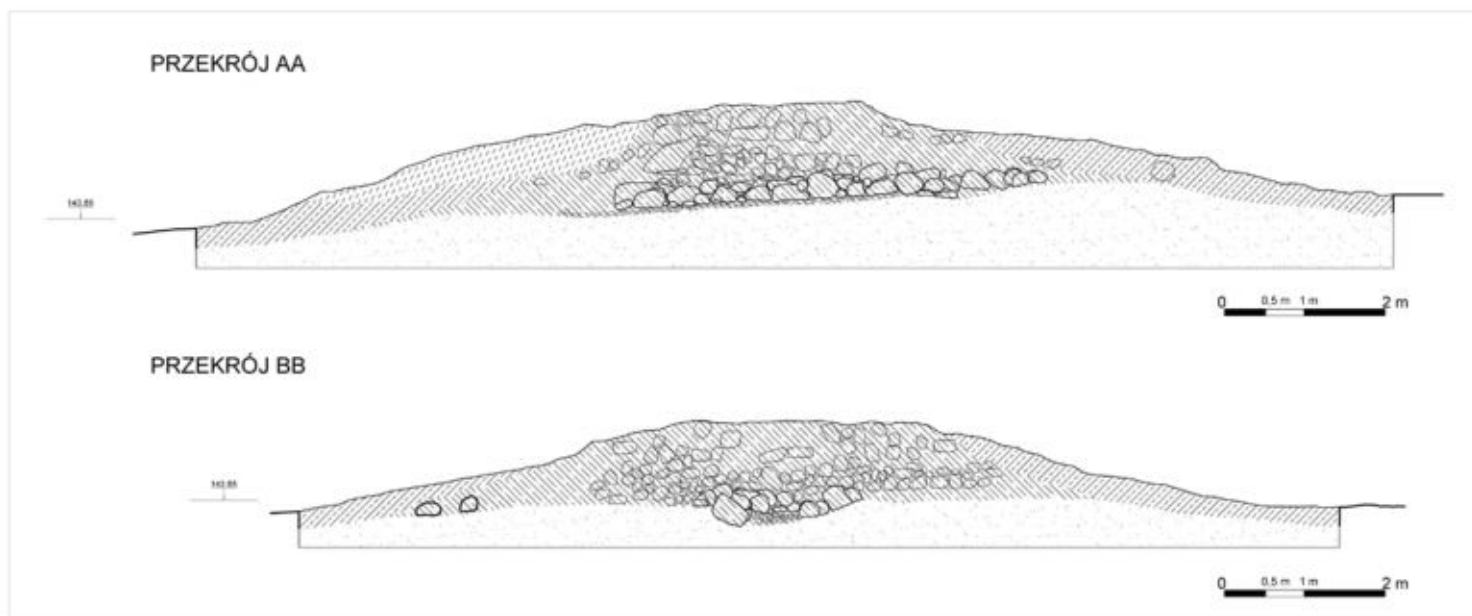
RYC. 69 S1K1. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
FIG. 69 S1K1. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).

RYC. 70 S1K3. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
FIG. 70 S1K3. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).

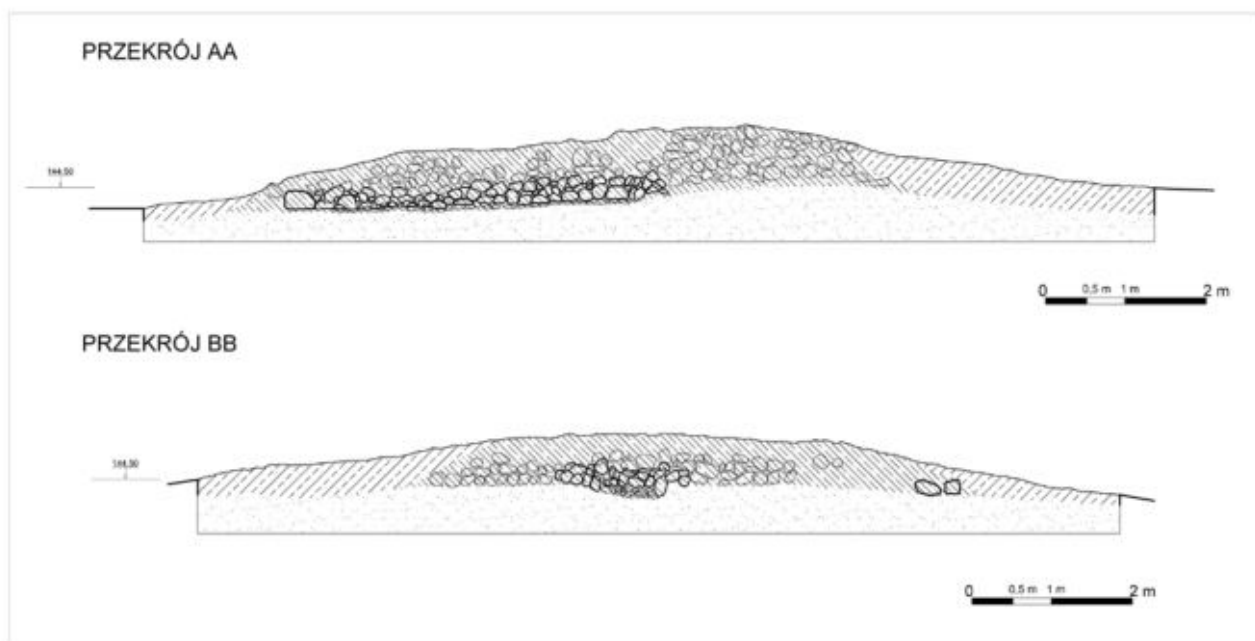

RYC. 71 S1K5. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
FIG. 71 S1K5. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).

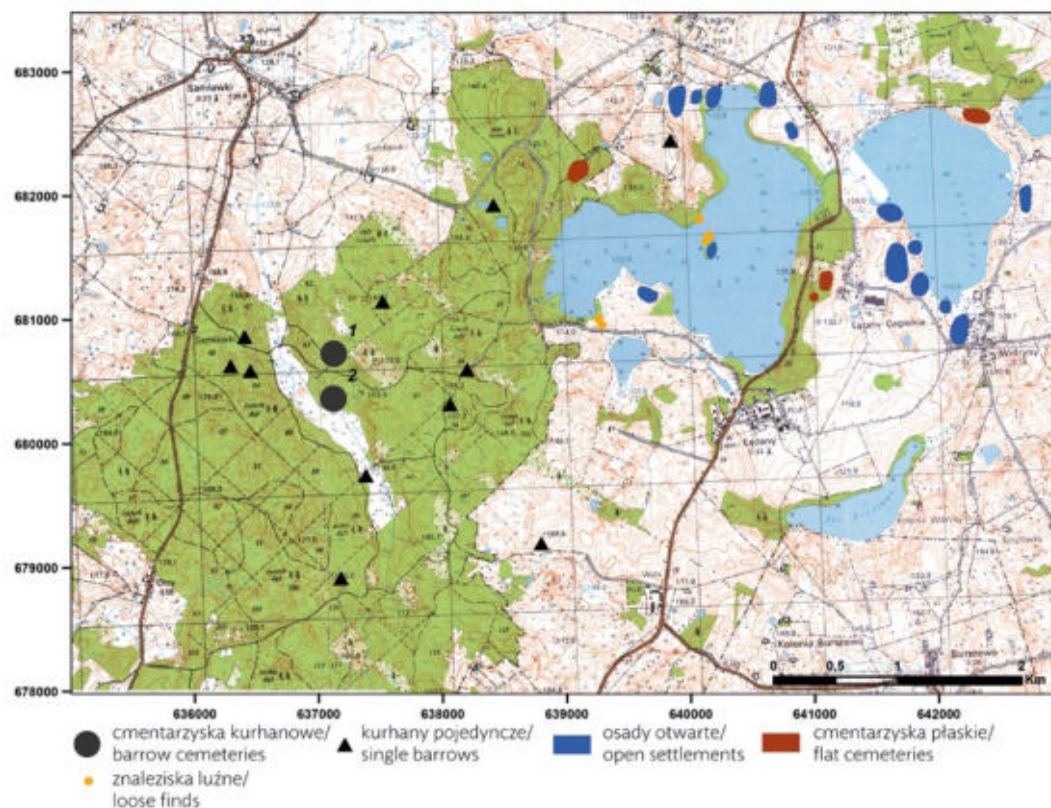
RYC. 72 S2K2. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.

FIG. 72 S2K2. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).

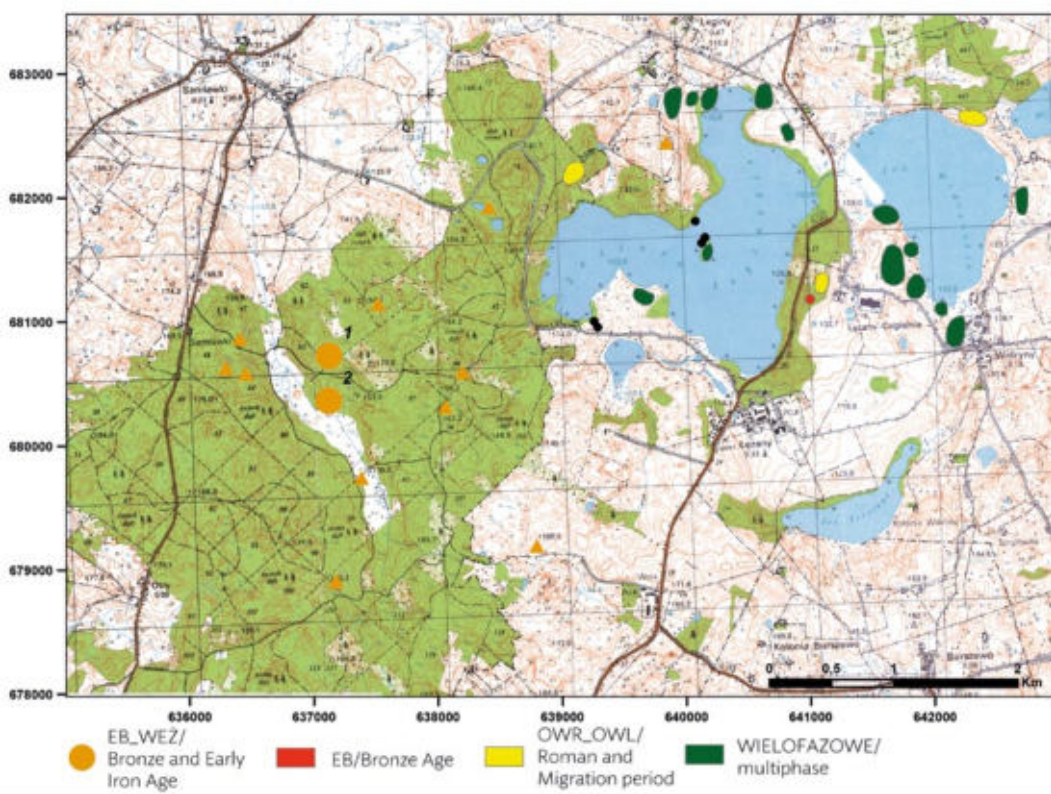
RYC. 73 S2K5. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.

FIG. 73 S2K5. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).

RYC. 74 Rodzaje stanowisk archeologicznych w mikroregionie Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

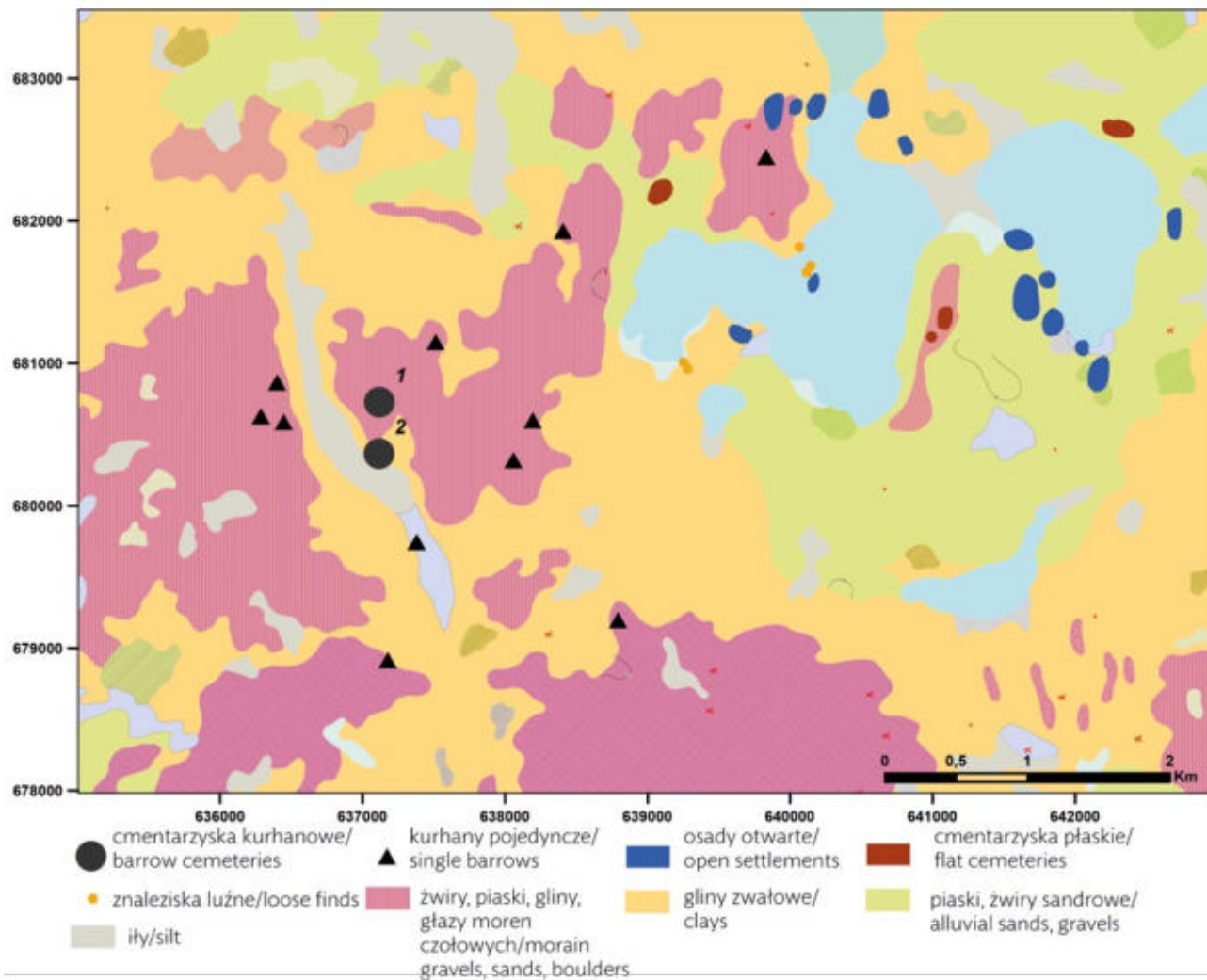
FIG. 74 Archeological sites in Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

RYC. 75 Chronologia stanowisk archeologicznych w mikroregionie Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

FIG. 75 Chronology of archeological sites in Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

RYC. 76 Mapa geologiczna mikroregionu Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

FIG. 76 Geological map of Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

X.

Complex of barrow cemeteries in Samławki, Mrągowo Lake District

CONTENTS

- I. Introduction
- II. The Samławki cemeteries – history of research
- III. Environmental studies
- IV. Analysis of archaeological material
- V. Relative chronology
- VI. Absolute chronology
- VII. Cremated bone remains
- VIII. Characteristics of the mortuary practices
- IX. Cemeteries in Samławki and their role in the microregion of the Legińskie and Widryńskie lakes
- X. List of Figures, Tables and Plates

I. Introduction

I.1 SITES LOCATION

Samławki sites 1 and 2 (commune Kolno, Warmian-Masurian voivodeship) are located in the north-western part of the Mrągowo Lake District, in the southwestern part of the Legińskie and Widryńskie Lakes microregion (FIGS. 1, 2). Cemeteries are grouped in the belt of morainic hills spread between the basin of Lake Legińskie on the east side and the long valley of the former lake drained in the second half of the 19th century, known as the Zimmerman Meadows (Łąki Zimmermanna) (FIG. 3).

The presented area has all the characteristics of postglacial landscape, with clearly distinguished and exposed morainic hills reaching a height of 180 m a.s.l. Heavy soils dominate in the terrain morphology – gravels and clays with low water permeability, with a tendency to periodic flooding and swamp-formation, as evidenced by numerous marshes and ponds.

Samławki site 1 is situated on the southern side of the well-exposed hill (165 m a.s.l.) facing towards the afore-mentioned Zimmermann Meadows. Administratively, its area is under the management of the National Forest Administration.

Samławki ¹⁴⁰ site occupies an area of almost 2000 sqm (FIG. 5). Burial mounds are grouped in two rows oriented on the NE-SW axis. The first (northern) row with a length of 48 metres is occupied by 4 burial mounds (1–4) of various sizes – from the smallest mound 2 with a diameter of 7 m and height of 0.4 m, through mound 3 (diameter 9 m, height 0.5 m) and barrow 1 (diameter 10 m and height up to 1 m), up to the largest barrow 4 with a diameter of 12 m and a relative height of up to 1.5 m. In the second (southern) row, 24 m long, there are two burial mounds (5, 6) with an identical diameter of 10 m and a height of 0.5 and 0.9 m respectively.

Located 350 m to the south, site 2 occupies the top part of a morainic hill, located in the lacustrine zone of the Zimmermann Meadows (Łąki Zimmermanna), and its area does not exceed 3000 sqm (FIG. 4). As in the case of site 1, the burial mounds are concentrated in two rows, but in this case oriented on the E-W axis (FIG. 6). The northern row, 45 m long, comprises 3 burial mounds in a regular grouping (1–3). The easternmost mound 1 has a diameter of 10 m and a height of 0,7 m in the centre, while mound 2, which is positioned in the middle, is 14 m in diameter and reaches

⁴⁰ To streamline the writing and further reading processes, a short formula for naming mounds has been introduced, where S stands for the site name (Samławki), followed by the site number (1, 2), followed by K (burial mound) and the number denoting the mound (1... n). This trick is to make it easier for the reader to move around in the text and to avoid unnecessary repetitions. According to the presented formula of the description, the burial mounds excavated in the years 2012–16 will henceforth be referred to as S1K1, S1K3, S1K5, and those excavated on site 2 as S2K2 and S2K5.

a height of 1.5 m. Mound 3 on the west reaches 10 m in diameter, with a height of approx. 0.5 m. In the southern row there are another 4 objects ranging from the smallest, westernmost mound 7 (diameter 8 m, height 0.5 m), through the slightly larger mound 6 (10 m diameter, 0.7 m high) and two similarly sized burial mounds 4 and 5 (12 m in diameter, 1 m high).

1.2 CHARACTERISTICS OF SOURCES

An approach to analysis of barrow cemeteries with the multiple urn graves placed on stone pavements (see Chapter VIII) requires a little more attention to the issue of their preservation condition. This is not about the problem of extremely difficult and arduous exploration of clay urns damaged and crushed by tons of soil and stones from the layers above, because such "damage" arises as a result of natural deposition factors, but about the fact of frequent and lamentable plundering of barrows in the past, barrows being such easy targets. Unfortunately, this has a negative impact on the completeness of the available sources.

Within S1K1, traces of such activities are visible directly in the vicinity of the burial chamber (FIG. 42). The destruction is evidenced by the incomplete stone wall in the eastern part and the pavement clearly disturbed from the west. Probably, in this case, an illegal form of excavation took place – and one cannot even rule out unregistered or unpublished archaeological research conducted before 1945.

In S1K3 two trenches of unknown origin were recorded (FIG. 44), one of which completely demolished the northern part of the burial chamber, and the other violated the layers of the mound in the south-western part. The scale of interference is evidenced by the presence of nearly 400 pottery fragments and numerous cremated bones in surrounding layers. These materials represent forms and types also discovered in the burial chamber and come from graves repositioned outside the cluster with graves.

A similar and even more dramatic situation occurs in S1K5, where, apart from the incomplete stone ring, most of the materials from the area of the burial chamber have most likely been devastated. This is clearly shown by the presence of over 850 pottery

fragments in the upper mound layers and over thirty clusters of sherds scattered at the base of the barrow, south of the burial chamber (FIG. 46).

The features excavated on site 2 are much better preserved. The mounds visible there, viewed initially as unspecified "megaliths" (see Chapter II), have largely retained their original contents. Significant damage occurred only in S2K2, where 400 pottery fragments were found in the top layers, mainly originating from a single, damaged grave (PLATE XVI, 1–3). The rest of the graves, however, remained in very good condition.

The only feature in both cemeteries containing materials that can be considered complete is S2K5, where 26 burials were recorded, placed *in situ* in the burial chamber. In this case, only the stone ring surrounding the structure was destroyed.

If one wanted to express the condition of the mounds in a five-point scale, where 1 means the lack of materials in the original context, and 5 a complete and untouched set of sources (regardless of the degree of their destruction by geological factors), burial mounds from site 1 should be classified in category 3 (all), and from site 2 to 4 (S2K2) and 5 (S2K5). The analysis presented in this publication will therefore have, to a certain extent, a limited character due to the above-mentioned factors, combined with the fact that only some of the barrows have been excavated. However, there are no ideal situations in the archaeological sphere, and awareness of this is a good starting point for further analysis.

II. The Samławki cemeteries – history of research

The moment of the actual discovery of both cemeteries remains unknown. The first excavations at site 1 were carried out in June 1901 by Adalbert Bezenberger (FIG. 7: 2) – one of the most prominent archaeologists of East Prussia of that time. He published the results of his research eight years later in 1909 in volume 22 issued in Königsberg, "Prussia", in the article entitled "Hügelgraber im Rösseler Stadtwald"⁴¹ (FIG. 7).

⁴¹ Hügelgraber im Rösseler Stadtwald," Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia", Vol. 22, p. 29–34.

There he presented a brief description of fieldwork and characteristics of discovered finds. In addition, the publication was accompanied by a general map with a scale of 1:100,000, a site plan with barrow numbers with a scale of 1:1000, and a schematic sketch locating the finds within individual mounds. The author designated the excavated mounds with numbers II and IV. In the smaller one – nr II (about 7 m in diameter and 0.55 m high) – he discovered 4 flat-bottomed vases with cremated bones, covered by bowls decorated with nail imprints. The larger one – nr IV (diameter 10 m and height 1 m) – contained empty stone cists and 4 urns located randomly around. He dated the discovered materials to the late Bronze Age.

The above-mentioned "Rösseler Stadtwald" is nowadays a large forest complex with an area of 1270 ha, stretching between Samławki and Leginy in the north and the village of Otry in the south-west, belonging administratively to the National Forest Administration (FIG. 2). Comparison of pre-war and current borders shows over 90% congruence, which probably positively affected the condition of the site and the possibility of its rediscovery and verification.

At first glance, site plans made more than 100 years ago (FIG. 7: 1) and today (FIG. 5) display major differences. First, the number of burial mounds (5 on the Bezenberger plan versus 6 currently registered) and their orientation do not agree. It seems that Adalbert Bezenberger confused geographical directions and turned the plan 180 degrees (FIG. 10). Therefore, the obvious question arises: which objects visible in the field today were covered by his archaeological research. Considering the dimensions of the mound II that he was examining (7 m in diameter), it could have been the smallest of the features on the site, which is now marked with number 2 (FIG. 5). Following this logic and spatial arrangement, the larger object number IV, which he dug, corresponds to barrow currently bearing nr 6 (FIG. 5). If so, it seems incomprehensible that the mound marked with the number 1 – the second largest on site – was not included in documentation. It seems that the 8-year gap between the fieldwork and its publication introduced chaos, and most of the data could have been lost.

Besides that, traces of burial mounds in "Rösseler Stadtwald" were found in at least two cartographic studies. The site was incorporated into the map of

antiquities of East Prussia published in 1908 by Emil Hollack (FIG. 8) – next to the cemeteries in Łężany and Łabędziewo from the Roman and Migration periods, hillforts in Bęsia, Burszewo and Pilec, and the barrow in a village of Widryny. This fact proves its existence as an important settlement point from the Late Bronze Age and the Early Iron Age in Prussian archaeology in this part of the Mrągowo Lake District.

For unknown reasons, despite the fairly precise location, the discussed mounds from site 1 were not placed on the 1:25,000 map of the Kabinen district (Messtischblatt 723: FIG. 9), although, surprisingly this time, the site 2, located 350 m south of site 1, was precisely mapped. For this cemetery it is the oldest archival source documenting its location. On this map, the features present on the site are marked as "megaliths", which indicates their functioning as tombs. For this reason it is worth to take into consideration that the term "Hügelgraber im Rösseler Stadtwald" covered a larger number of features, or was used interchangeably to identify one or another group of burial mounds and others located in the area (FIG. 74, 75).

Archaeologists returned to Samławki 111 years later, when with inspiration and with considerable help Dr. hab. Mirosław Hoffmann from the Museum of Warmia and Mazury in Olsztyn, burial mounds were rediscovered and surveyed in 2011. In 2012 archaeological excavations on site 1 started, conducted by the author of this publication on behalf of the Institute of Archaeology at the University of Warsaw. Excavation work continued in 2013 and 14 as part of a cooperation between the Institute and the Dajna Foundation. In the years 2012–14, the fieldwork covered three barrows marked with numbers 1, 3, 5. In 2015, the main effort was shifted to site 2. The research on behalf of the Dajna Foundation was carried out in 2015–16 and focused on excavating the mounds 2 and 5.

III. Environmental studies⁴²

In the oldest palynological phase 1 visible in the pollen diagram from the SAM1 core, dated between

⁴² In this chapter the archaeological interpretation of palynological analyses carried out by Dr. hab. M. Ga-

2400–2000 BC, the landscape of the microregion was definitely dominated by vegetation typical for the postglacial landscape. In the presented phase the area was covered by a dense and wet pine forest. The valley of Zimmermann Meadows was a shallow, but steadily developing water reservoir with a developed zone of submerged vegetation. In this phase, which could coincide with the Late Neolithic period, no human-activity indicators are visible (FIG. 12). Thus, there are no traces of permanent habitation. However, periodic human activity is evidenced by archaeological materials from excavations on the island at Leginy site 10, where individual fragments of vessels characteristic of the Ząbie-Szestno horizon were recorded (MANASTERSKI, 2009).

The next phase of main changes in the vegetation of the microregion fell in the period between 2000–1300 BC (palynological phase II), when elements of flora characteristic of the Preboreal and Boreal periods appeared. In what was now a sparse forest cover, the quantity of pine decreased decisively, while the quantity of birch, along with hazel and alder, increased significantly. Gradually, the transition from sparse pine and birch forests typical of the earlier period to mixed woods with oak and elm and occasionally linden became visible. In the youngest stage, the mixed forest model stabilized with the addition of ash and hornbeam. The Zimmermann Meadows in the first stage of that period (until ca. 1850 BC) were still a well-developing water reservoir, which at the end of the presented period gradually started to become overgrown, and vegetation characteristic of swampy areas (Cyperaceae) appeared. Human impact on the environment began to increase until about 1300 BC and remained stable until the beginning of the next phase. The degree of deforestation increased and areas with meadow-type vegetation emerged. In the pollen diagram, traces of fire-razed forests and cereal grains showed up occasionally, which prove that farming was not yet systematic.

The presented phase should be connected to the moment of greatest development and stabilization of late Neolithic / Epineolithic communities (Ząbie-

Szestno horizon) in the microregion. At this stage, there is still a settlement on the island of Lake Legińskie (site 10), but probably other areas have also been inhabited.

In the period 1300–800 BC (palynological phase III), landscape and vegetation transformed to those typical of the Atlantic period. On the morainic hills, a sparser pine forest with an admixture of spruce persisted, with a much smaller amount of birch. In the valleys of lake basins and lower-lying terrain areas, the ecosystem of the mixed beech forest dominates, along with alder, hazel and elm, and occasionally linden and hornbeam. Gradually, the degree of land deforestation increases, and numerous clusters of meadow vegetation expand. Water-levels in the surrounding lakes are also rising. At the beginning of the discussed period of time, the Zimmermann Meadows transform into a shallow water reservoir with a developed lacustrine vegetation zone. Anthropogenic indicators increase rapidly, and there are visible traces of the burning and thinning of forest areas. The amount of cereal grains in the analyzed samples also increases significantly, which most probably reflects the growth of activities related to agriculture.

The presented period of time should be linked in general to Montelius periods III–V of the Bronze Age (DĄBROWSKI 1997). The noticeable rapid increase in environmental impact indicators visible in this period can undoubtedly be associated with the emergence of settlement of the Warmian-Masurian group of the Lausatian Culture. In the microregion this is reflected in the increase in the number of open settlements and flat cemeteries (URBANEK 1941, 43), within which materials from the Bronze Age were recorded (FIG. 74, 75). The above-mentioned seasonal settlement on the island of Legińskie Lake would still have been functioning.

Phase IV, 800–400 BC, was a time span of successive changes in vegetation towards a typical ecosystem of the Subboreal period. This was also a period of maximum deforestation and reduction of pine and birch forests continuing from the previous period. Their place was taken by rich mixed forests, with a predominance of beech and oak, and in a few enclaves clusters of spruces were developing. The banks of lake troughs and wet basins between morainic hills were covered with alder, decreasing at the end of the

---

siorowski and Dr. hab. M. Bojanowski from the Institute of Geology of the Polish Academy of Sciences is presented.

discussed period. The forest was heavily exploited, and more meadow-type vegetation appeared. The shallow water reservoir in the area of Zimmermann Meadows remained at least until ca. 500 BC and began to dry at the end of this phase. The number of human-activity indicators at least doubled in relation to phase III. During this period, most of the typical plants showing long-term and stable occupation appear (*Plantago l.*, *Anthemis t.*, *Artemisia*, *Humulus/Cannabis*). The quantitative indicators of cereal grains tripled compared to the previous period. Agriculture was probably becoming one of the dominant branches of the economy. The process of deforestation continued to expand the available farming area.

The following palynological phase can be associated with the Bronze Age period VI, which also sees the appearance of burial mounds in the microregion (see Chapter V, VI). The multiplication of environmental impact observed during this period is probably linked to a significant increase in population. This is the moment of maximum development of the "late Lausatian" communities inhabiting these areas (see Chapter IX). Sites 1 and 2 in this period function as central cemeteries around which individual satellite mounds are scattered (FIG. 74, 75). The barrows dominate in the landscape and flat-grave cemeteries no longer exist. This is also the time of maximum prosperity of all open settlements grouped around Lake Widryńskie and on the northern shore of Lake Legińskie, as well as on the afore-mentioned island.

In the last recorded palynological phase (V) after 400 BC, the microregion experiences a clear regression in population that is visible in the significant increase of forestation and in the gradual disappearance of meadows. Human-activity indicators' levels were reducing again and reached the level of palynological phase III.

This period can probably be associated with a marginal series of the youngest finds discovered in burial mounds and dated to the Early Iron Age (see Chapter V, VI). Although the number of graves in burial mounds is decreasing, all the open settlements are still inhabited.

Results of palynological analyses carried out from the drillings in the microregion of Lake Sałęt make good starting point for further comparative studies (SZAL, KUPRYJANOWICZ, WYCZÓŁKOWSKI 2013). The

palynological phase III recorded in the Zimmermann Meadows can be correlated with the phase 1 (1400–900 BC) distinguished by the authors (*ibid.*, P. 332). Inter-phase 1/2 (900–800 BC) noted in the analyzed materials is undoubtedly the beginning of phase IV in the microregion of Lake Legińskie and Widryńskie, characterized by the transformation of settlement structures and the appearance of burial mounds. The period of highest settlement intensity in both regions falls in the sub-phase 2a (*ibid.*, 333) distinguished in the boreholes from the Lake Sałęt and in the final stages of phase IV in the area of Zimmermann Meadows. Processes with similar dynamics are also found in the Great Masurian Lake District (WACNIK, GOSLAR, CZERNIK, 87–88) and in the Olsztyn Lakeland (MADEJA 2013, 251–252).

IV. Analysis of archaeological material⁴³

IV.1. CERAMIC VESSELS⁴⁴

Ceramic vessels are the basic and also the only group of finds yielded by graves on both investigated sites. In total, 136 vessels from 67 graves deposited in 5 mounds excavated in the years 2012–16 were analyzed, as well as at least 4 others known from the archaeological research carried out in 1901.

GROUP I (EGG-CUP – OR BARREL-SHAPED POTS)⁴⁵

Vessels of group I (4 items) occurred marginally on both analyzed sites within S1K3 and S2K5, being only 4% of the analyzed set of forms. In terms of typo-

⁴³ The issues of bone remains will be discussed in a separate chapter after completing the chronology analysis. This order will allow you to combine anthropological considerations with an attempt to trace changes in the funeral rite at specific stages of the use of the cemetery.

⁴⁴ In current publication the description of ceramic vessels is based on the typology developed by M. Gładki (2003, 23–29).

⁴⁵ FIG. 14, s. 4; FIG. 18, s. 12, 15, 16 – where "s" refers to cluster number.

logy, all should be classified into type A (GŁADKI 2003, 24): pots with rounded rims, roughened and finger-smearred external surfaces, and flat bottoms. It should be emphasized that in all cases these are small, not ornamented forms, with a rim diameter around 20 cm, which clearly differ from bigger forms occurring within settlements. In the S1K3 burial chamber, a single vessel of this type served as an urn (cluster 4, PLATE III: 4). In the remaining 3 cases, in the upper layer of graves in S2K5 (clusters 12, 15, 16, PLATE XXI: 2; XXII: 2, 6), the presented vessels were found in the context of additional grave goods accompanying burials deposited in vases of group II. Due to the common appearance in the settlement layers through the whole Bronze and Early Iron Age the presented pots are not suitable for dating. However as a grave goods, their chronological position can be limited to Bronze Age period VI (HOFFMANN 1999, TABLICA CX, 6; URBANEK 1941, 7–9; Tafel 8: 8, 9)

GROUP II (BICONICAL VASES)

The vessels of the presented group are definitely the most characteristic type found in both cemeteries. In total, we can distinguish 58 items (43% of all the analyzed forms), occurring in the overwhelming majority as urns and rarely as additional grave goods. Among them the type B dominates (71%), and the relatively low frequency of type A (7%) and C (10%) as well as the marginal appearance of types E (2%), F (3%) and G (2%) is noteworthy.

TYPE A⁴⁶

In all 4 items of the type in question come from both analyzed sites. They occurred in two cases within the burial chamber in S1K3 (clusters 1, 2 PLATE II: 1, 2) and individually in the stone pavement area in S2K2 (cluster 4, PLATE XVIII: 2) and S2K5 (cluster 19, PLATE XXIII: 1). They have all the characteristics of the type: smooth-shaped, conical neck, quite high-positioned shoulder, lower parts roughened and often finger smearred, and flat bottom. Forms can generally be defined as medium and large-size vessels, with rim diameters reaching 30 cm, sometimes decorated with the composition of diagonally scored lines and an ap-

plied clay strip encircling the belly area. The following type occurs frequently within assemblages dated to the Early Iron Age (HOFFMANN 2000, 89, FIGS. 35, 36). Taking into consideration the characteristics of the materials from the Samławki cemeteries, the type's origin and chronological position can be moved to Bronze Age period VI.

TYPE B

Type B is absolutely dominant in the collection of urns from both cemeteries. These forms come from all of the excavated burial mounds, and amount to a total of 58 items, which represents 71% of group II vessels and nearly 40% of all qualified for typological analysis.

VARIANT 1⁴⁷

It is represented by three vessels, including two from the burial chamber in S1K1 (clusters 1 and 3, PLATE I: 1, 5) and a single from the lower level of burials placed on the stone pavement in S2K5 (cluster 29 PLATE XXVII: 2). This variant is the most classic type of flat-bottomed urn with a conical or cylindrical neck and a sharply angled shoulder, with roughened and finger-smearred lower parts characteristic for Late Bronze Age assemblages, occurring both in flat-grave cemeteries and in burial mounds (MIŚKIEWICZ 1973, TABLICA 1: d).

VARIANT 2⁴⁸

The presented variant is definitely the dominant type of urn (45% of all group II vessels) recorded in all burial mounds, excavated both in the years 2012–16 and at the beginning of the 20th century. Unlike variant 1, it generally has a smoother shape of neck, a shoulder that is situated higher (at least in the middle of the vessel centroid), and with lower parts roughened but rarely finger smearred. The ornamentation is very poor and limited to a single case of regularly distributed, diagonally scored lines on the shoulder (S1K1 cluster 4, PLATE I: 6). The presented vessels are typical of most of the flat-grave cemeteries and burial mounds from Bronze Age periods IV–V (DĄBROWSKI

⁴⁶ FIG. 14, s. 1, s. 2; FIG. 17, s. 4; FIG. 20, s. 19

⁴⁷ FIG. 13, s. 1, s. 3; FIG. 20, s. 29

⁴⁸ FIG. 13, s. 2, s. 4, s. 5; FIG. 14, s. 3, s. 5; FIG. 15 s. 18, s. 23, s. 26, s. 33; FIG. 17, s. 2, s. 7; FIG. 20, s. 9, s. 11, s. 15, s. 16, s. 18, s. 21, s. 25, s. 27, s. 28, s. 33

1997, FIG. 31, d – f, HOFFMANN 1993, FIG. 8, HOFFMANN 1999, TABLICA LXII, 10).

VARIANT 3⁴⁹

Only a single vessel recorded in cluster 33 in the burial chamber of S1K5 can be classified as this variant (FIG. 15 p. 33, PLATE XI: 3). Its occurrence is therefore definitely marginal. It carries all the characteristics of type B but with clearly different proportions. It has a cylindrical but shorter neck, a shoulder that is bulkier and definitely more softly angled, a concave bottom, and the lower parts diagonally smeared with fingers. The specimens of this variant can be dated widely to the Late Bronze Age, mostly period IV–V and occasionally VI (GAERTE 1929, Abb. 79: b).

TYPE C⁵⁰

Among the urn forms available for analysis, type C ranks second in terms of frequency. From both presented cemeteries, 6 vessels of this type are known, which represents 10% of group II vases and 4% of all analyzed forms. All of them can be described as large (rim diameter up to 40 cm), with short, smoothly shaped necks and shoulders, flat bottoms, and the lower parts usually roughened. The context of their appearance in assemblages on most of the sites from central Poland indicates the possibility of dating them mainly to the later phases of the Early Iron Age (GLĄDKI 2003, 25), although due to their presence in Samławki, their marginal appearance in the Late Bronze Age (period VI) cannot be excluded.

TYPE E⁵¹

It is represented by a single urn from cluster 11 in the burial chamber of S1K3 (PLATE V: 6). It can be classified as a medium-sized form (rim diameter up to 16 cm) with a slender, cylindrical neck, a very low-positioned shoulder, a flattened but not well-defined bottom, and with the lower parts slightly roughened. As indicated by previous studies, the vessels of presented type can be dated to later phases of the Early Iron Age (ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1981, 259–311).

TYPE F⁵²

It includes large, flat-bottomed forms, with slender, smoothly shaped necks, with the rim diameter significantly smaller than the height of the vessel, and with the lower parts roughened and undecorated. Their presence on both investigated sites can be considered as marginal. They were registered in grave chambers of S1K5 (cluster 5, PLATE VI: 1) and S2K5 (cluster 23, PLATE XXIII: 8), which gives only 3% of the total group II vessels and 1% of all analyzed forms. As the archaeological material from settlements clearly shows, the presented vessels can be dated mainly to later phases of the Early Iron Age (ANTONIEWICZ 1964, 65–69). Their chronological position within cemeteries is questionable due to the lack of analogous types.

TYPE G⁵³

A single specimen of the described type was recorded in the burial chamber in S2K2 (cluster 11, PLATE XIX, 6). It represents a large form, up to 40 cm high, with a disproportionally narrow mouth in relation to its maximum width, a very short neck, a sharply angled shoulder, lower parts roughened, and a flat bottom. It represents a form stylistically not present in materials from the Mrągowo Lakeland, and its dating is difficult and referred mainly to the latest stages of the Early Iron Age. This hypothesis can be provisionally maintained, given the type's quite close similarity to the urns of Bogaczewo culture from the Early Roman period (SZYMAŃSKI 2002, PLATE XXII, 8).

GROUP III (CUPS)

It covers the majority of medium and small forms equipped with a handle and represents the third largest group of vessels excavated on both sites. In total, 20 specimens (15% of all forms) were identified and analyzed. In most cases they were recorded as the additional grave goods accompanying urns. Within the presented group, type C (55%) definitely dominates, with the marginal presence of type A (15%) and a single type D vessel (5%). The typological affiliation of 5 specimens (25%) could not be determined.

⁴⁹ FIG. 15, s. 33

⁵⁰ FIG. 15, s. 15, s. 40; FIG. 17, s. 2, s. 3; FIG. 20, s. 24

⁵¹ FIG. 14, s. 11

⁵² FIG. 15, s. 5; FIG. 20, s. 23

⁵³ FIG. 17, s. 11

TYPE A⁵⁴

The discussed forms (3 specimens) were recorded on both sites, as grave goods associated with urns typical of group II. Two of them were discovered within the stone pavement in S2K5 (cluster 11, PLATE XX: 9, 15; PLATE XXII: 3) and among urn burials in S1K5 (cluster 16, FIG. 15, p. 16, PLATE VIII, 4). In all cases, these are small forms with a rim diameter not exceeding 12 cm, with conical necks, low-positioned shoulders, smoothed surfaces, and flattened bottoms. In most of the hitherto studied contexts their chronological position can be linked to the Early Iron Age (GŁADKI 2007, 25–39). However, assemblages of burials from Samławki revealed that they may have originated in Bronze Age period VI.

TYPE C⁵⁵

It is represented within the finds from both sites (11 specimens), occurring in the main – similar to the case of type A – as grave goods accompanying the group II urns. Like type A, these are small forms, with a rim diameter not exceeding 10–12 cm, although miniature forms occur (rim diameter 6 cm). In all cases, they have cylindrical necks, low-positioned shoulders, smoothed surfaces, well-defined, flat bottoms, and a strap handle attached between the rim and shoulder. They can be dated widely from Late Bronze Age period VI E to the developed phases of the Early Iron Age. The high frequency of their occurrence in the late phases of the Bronze Age seems unquestionable (DĄBROWSKI 1997, FIG. 23: d).

TYPE D⁵⁶

A single specimen that was recorded within the grave chamber in S1K1 (cluster 6, PLATE I: 7), and is also the only example on both excavated sites of this type of vessel serving as a container for cremated bones. Vessels of the type are medium-sized, with short, conical necks, sharp shoulders, poorly defined, flattened bottoms, and smoothed external surfaces. According to recent studies, vessels of presented type should be dated to later phases of the Early Iron Age (GŁADKI 2003, 28).

GROUP IV (BOWLS)

It is the second largest group of vessels excavated on both sites. In total, 49 specimens (36% of all forms) were identified and analyzed, appearing mainly in the capacity of lids, but also in a few cases containers for cremated bones and also as additional grave goods. Within the presented group, type A (84%) is definitely dominant, with the marginal appearance of types C (10%), E (4%) and a single type D vessel (2%).

TYPE A⁵⁷

It represents the most common type of bowl recorded on both investigated sites. In all cases they can be described as medium and large forms (rim diameter up to 30 cm), with defined and often profiled bottoms, and outer surfaces roughened or finger smeared. Among all the vessels analyzed, they have by far the richest ornamentation, in the form of finger or nail imprints sometimes in combination with geometric lines (S2K5 cluster 33, PLATE XXVIII: 1). Their chronological position in burial context can be limited to the latest phases of the Bronze Age, mainly period VI (DĄBROWSKI 1997, 35).

TYPE C⁵⁸

The second-most representative type of bowls found in both cemeteries. The presented vessels (5 specimens) were discovered only as lids for urns containing cremated bones. They are all semi-spherical in shape, medium-size forms (rim diameter up to 25 cm), with smoothed surfaces and rounded bottoms, rarely decorated with nail imprints and clay bosses (PLATE XVI: 2). As they are widely common in assemblages from the Late Bronze Age and the Early Iron Age, their value for dating is questionable (GŁADKI 2003, 29).

TYPE D⁵⁹

It is represented by a single vessel recorded in cluster 35 within the burial chamber S2K5 (PLATE XXVIII: 3).

⁵⁴ FIG. 15, s. 16; FIG. 19, s. 11, s. 15

⁵⁵ FIG. 15, s. 13, s. 17, s. 44; FIG. 19, s. 11, s. 16, s. 18, s. 25, s. 27, s. 28

⁵⁶ FIG. 13, s. 6

⁵⁷ FIG. 14, s. 4, s. 10, s. 11; FIG. 16, s. 10, s. 16, s. 17, s. 24, s. 29, s. 33, s. 36, s. 40, s. 43, s. 45; FIG. 17, s. 2, s. 6, s. 7, s. 10; FIG. 19, s. 9, s. 12, s. 17, s. 25, s. 26, s. 28

⁵⁸ FIG. 13, s. 2, s. 3; FIG. 14, s. 11; FIG. 17, s. 1

⁵⁹ FIG. 19, s. 35

Vessels of this type are small-sized (rim diameter up to 10 cm), with a clearly separated foot and a round hole in the middle of the bottom, and with external surfaces nicely smoothed. Taking into consideration their resemblance to traditional "urnfield"-type bowls and beakers, their chronological position should be connected to Bronze Age periods V–VI (GAERTE 1929, Abb. 99: h, j).

TYPE E⁶⁰

The analyzed vessels, comprising a total of 2 specimens, were discovered only inside the grave chamber of S1K5, within clusters 40 and 53 (PLATE XIII: 1; PLATE XV: 5). In the former, the bowl was covering an urn of type IIB2; in the latter it was recorded as a container for cremated bones. They represent large-sized forms (rim diameter over 30 cm), short (maximum height up to 10 cm), with flattened, slightly defined bottoms. Their chronological position is not clear. Taking into consideration previous studies, their dating should be linked to the end of the Bronze Age and the beginning of the Early Iron Age (ZIEMIŃSKA-ODOJOWA 1981, 259–311).

GROUP VII (AMPHORAE)⁶¹

This is by far the most marginal group of vessels, and it occurs only in S2K5. In total, 4 specimens (3% of all forms) were identified and analyzed. A single item recorded within cluster 13 (PLATE XXI, 4) contained cremated bones; the others, discovered within clusters 27, 28 and 29 (PLATE XXV: 3; PLATE XXVI: 9, 10; PLATE XXVII: 4), accompanied the urns as additional grave goods. They represent medium-sized forms (rim diameter up to 20 cm), with smoothly shaped necks, flat and wide bottoms, external surfaces smoothed and rarely roughened, and two small strap handles attached to the shoulder. Their chronological position seems to be very coherent, limited to Late Bronze Age phases (periods IV–VI, DĄBROWSKI 1997, 32). However there are many indicators that their number increases in grave assemblages at the end of this period.

IV. 2

CHARACTERISTICS OF GRAVE ASSEMBLAGES

IV.2.1 SAMŁAWKI SITE 1

S1K1

All the vessels (8 specimens, 6% of all analyzed forms) excavated in the burial chamber in S1K1 make the smallest collection of finds recorded on both sites. From a statistical point of view, there are 6 burials in this barrow. 5 of them were placed in urns of type IIB, 2 in variant B1, and 3 in variant B2 (clusters 2, 4, 5, FIG. 21). Two of them from cluster 2 (type IIB2) and 3 (type IIB1) were covered with bowls. Regardless of the variant of the urn, both accompanying lids belong to the type IVC – in this case, undecorated bowls in the shape of a hemisphere. In terms of spatial arrangement, all vases with archaic features (see Chapter IV.1) were grouped in the northern part of the stone pavement in an area measuring around 1 m². The last single burial (6) was located 1 m south of clusters 1–5. The grave assemblages from S1K1 display a certain quantity of unique features. They contain the biggest collection of archaic vessels of IIB1 type, also the unique cup of type IIID. Within the discovered materials no burial with additional grave goods was recorded.

S1K3

Compared to S1K1, the set of vessels discovered in S1K3 is, although not much larger, definitely more diverse. In total, 12 vessels (9% of all forms) were found in burials on the stone pavement, belonging to three groups similar to S1K1. Among them, group IV – 6 specimens (42%), followed by group II – 5 specimens (42%), and I – 1 specimen (8%) dominate. Owing to the presence of two trenches (FIG. 22) and a large amount of pottery sherds in the top layers of the mound and at the base of the barrow (397 pieces, see Chapter II), it can be assumed that the collection of vessels is not entirely representative.

As with S1K1, an attempt can be made to highlight the unique features for S1K3. From the point of view of vessel forms and typology, it will definitely be the appearance of new urns of types IA, IIA and IIE, along with lids of type IVA. On the other hand,

⁶⁰ FIG. 16, s. 40, s. 53

⁶¹ FIG. 18, s. 13, s. 27, s. 28, s. 29

the complete lack of IIB1 vases and cups of group III is noteworthy.

S1K5

Compared to S1K1 and S1K3, the assemblage of ceramic vessels discovered in S1K5 is definitely larger. Barrow 5 is the richest in terms of finds of all those excavated on site 1 in Samławki. Like the neighbouring burial mounds, it was probably destroyed regularly, which was facilitated by the lack of a stone mantle. The evidence of the scale of damage is indicated by the presence of 873 pieces of pottery in the top layers of the mound and 36 clusters grouping damaged vessels from displaced and disturbed graves outside the barrow's edges. In total, 40 vessels (29% of all forms) belonging to three basic groups were discovered in burials on the stone pavement in a grave chamber. Among them, the majority is group IV – 19 specimens (48%), then II – 16 specimens (40%), and III – 5 specimens (13%).

As in the previous two cases, an attempt can be made to distinguish the unique characteristics of the burial mound in question. From the point of view of the typology of vessel forms, it will be the appearance of two new vases of type IIB3, a further significant increase in the number of additional grave goods (accompanying vessels) in the form of type IVA bowls and IIIC cups, a much greater quantity of group III vessels, and the appearance of a new form of burials in bowls (3).

IV.2.2 SAMŁAWKI SITE 2

S2K2

This barrow is structurally the largest (diameter 14 m) of all those excavated on both cemeteries. It had also been regularly plundered in the past, as evidenced by two visible trenches located in the northern and southern parts of the mound, directly over the area of the burial chamber. The extent of the damage is undoubtedly evidenced by the fact that entire vessels from the graves were found redeposited in the top layers of the mound (cluster 5, FIG. 4, PLATE XVI, 2). In total, 17 vessels (13% of all forms) belonging to only two basic groups were recorded in the burial chamber. Among them, the vases of group II are the most numerous – 10 specimens (59%), followed by IV – 7 specimens (41%).

As in the case of mounds from site 1, an attempt can be made to distinguish the unique characteristics of the feature in question. From the point of view of typology of vessel forms, this will be the appearance of two new forms of urns of type IIC and IIG, with a relatively late and exceptionally late chronological position respectively. Other characteristic features for the assemblages in the burial chamber are the high frequency of lids (types IVA and C) and the low presence of additional vessels as grave goods, limited only to bowls of group IV. The last element worth noting is the complete lack of cups belonging to group III.

S2K5

This barrow provided the largest and richest series of finds compared to the rest excavated on both sites. The lack of any cuts on the surface suggests that it has not been robbed in antiquity or in modern times. Damage is visible only in the peripheral areas, as evidenced by the disassembled stone circle (FIG. 50, 61). S2K5 is also the only one where a layered burial arrangement has been observed. In total, as many as 59 vessels (43% of all forms) belonging to five different typological groups were recorded within the burial chamber. Among them group II is the most representative – 22 specimens (37%), followed by IV – 16 specimens (27%), then III – 14 specimens (24%), then VII – 4 specimens (7%), and I – 3 specimens (5%). On the stone pavement, 26 burials were recorded *in situ* (including one un-urned burial – cluster 38), located in two layers on the entire surface of the pavement, with a clear concentration in the central and southern parts. In the upper layer, 16 graves were registered (clusters 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29), in the lower layer another 10 (clusters 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 44, 46).

S2K5 has several unique characteristics. From the point of view of the typology of vessel forms, it will be the appearance of urns of type IIF and completely new types of bowls (IVD) and amphorae (VIIA). However, the most outstanding trait of assemblages from this monument is the presence of a very large and diverse number of additional vessels (grave goods), mostly cups (group III), small pots (group I) or amphorae (group VII).

IV.3**SUMMARY****IV.3.1 SAMŁAWKI 1**

From this site a total number of 60 vessels (44% of all forms) from 3 mounds (S1K1, S1K3, S1K5) and 31 in-situ burials were analyzed. Additionally, for statistical purposes, at least 6 vessels (probably 4 of type IIB and 2 of type IVA) from two barrows (currently S1K2 and S1K6) excavated by A. Bezenberger were included. The collection of presented finds is definitely dominated by vessels of groups IV (27 specimens) and II (26 specimens), making up 45% and 43% of all forms respectively. The third group (III) of vessels occurs marginally (6 specimens – 10% of forms), as well as group I with only a single specimen recorded. Among the group II vessels, which are the basic form of urns, type IIB clearly predominates (20 specimens – 77% of the group II forms) with the biggest quantity of vases belonging to variant 2 (IIB2–10 specimens, 38%). Variants 1 and 3 are definitely less frequent. Other types of group II vessels appear rarely. In two cases, type IIA vessels were recorded in S1K3. On the other hand, type IIC forms were characteristic only of the S1K5 assemblages. A single type IIE vessel was found in the burial chamber in S1K3, while IIF within the stone pavement in S1K5. Among the group IV vessels, 11 were classified as lids, 4 as containers for cremated bones, and others (12 specimens) as additional grave goods. Vessels of type IVA dominate in this group (22 items – 81% of all bowls), with types IVC (2 items) and IV E (also 2 items) only marginally present. The greatest diversity of forms is characteristic for assemblages from S1K5 and to a lesser extent from S1K3. In both of them a greater variety of burial forms and a more diverse collection of pottery is noteworthy. At the other extreme we can position the finds from S1K1; materials from this barrow look extremely homogeneous in comparison to the others.

IV.3.2 SAMŁAWKI 2

From Samławki 2, 76 vessels (56% of all analyzed forms) excavated in 2 burial mounds (S2K2, S2K5) and recorded in 36 graves were qualified for typological analysis. In this set, group II vases predominate (32 specimens – 42% of all forms from the site). On

the other hand, the significant frequency of group IV vessels (23 specimens – 30%), followed by group III (14 specimens – 18%) and marginal group I (3 specimens – 4%) and VII (4 items – 5%) is noteworthy.

As in the case of assemblages from site 1, group II vessels were mostly recorded as urns (26 examples). Only in S2K5 (cluster 33) was a group II vase deposited as an additional accompanying vessel. Type IIB dominates (21 specimens – 66%), and within it definitely variant 2 (at least 16 specimens). The single specimen of variant IIB1 was documented once in the lower layer of burials (cluster 29). Among the materials from S2K5, single examples of vases of types IIA (cluster 19), IIC (cluster 23) and IIF (cluster 24) were incidentally present. Inside the S2K2 burial chamber, two burials deposited in type IIC urns (cluster 2, 3) were found, and a single burial in type IIA (cluster 4) and type IIG (cluster 11). Group IV bowls were recorded both as lids (13 burials), as well as additional grave goods (7 assemblages) and containers for cremation bones (3 burials). Type IVA (20 specimens – 87% of the total bowls) definitely dominates in this group, with marginal frequency of types IVC (2 specimens in the burial chamber of S2K2) and IVD (a single vessel in S2K5).

In the case of site 2, group III is definitely more numerous. These vessels were noted in 14 cases only as additional grave goods located by the urn graves. Type III C definitely prevails in this group (8 specimens identified) with a marginal role of type III A (2 specimens). It is worth emphasizing that the discussed cup forms were recorded only in the burial chamber in S2K5. All vessels of groups I and VII discovered at both sites also come from this barrow. In the first case, small pots of type IA appeared as goods associated with graves in vases; in the second, a single amphora (cluster 13) was used as a container for cremated bones, while the remaining ones (clusters 27, 28, 29) were noted in the context of grave gifts. In general, burial assemblages from S2K5 have by far the largest typological diversity of vessel forms and, consequently, of burials. All specimens of groups I, III and VII recorded on site 2 were found in its grave chamber, which makes it unique compared to all others. The set of vessel forms discovered in S2K2 is strikingly different. In this barrow there are no vessels of groups I, III, VII, and group II vases are statistically most diverse in relation to their total number. Of the 6 identified specimens, 2 belong to type IIC, a further 2 to type

11B, and individual ones to types 11A and G. In general, it can be stated that sets of vessel assemblages from both sites are of an exceptionally coherent character (FIG. 27, 28, 29, 30). The apparent homogeneity of the materials fails in only three regards. The first of them is that double the number of vessels of groups I and III were recorded on site 2, along with the complete absence of vessels of group VII on site 1. These elements are the basic, and in principle the only, elements that differentiate ceramic forms between the presented cemeteries. This situation changes only slightly at the level of individual mounds. In the case of S1K1, as mentioned above, a relatively coherent, small cluster of graves without additional grave goods and predominance of type 11B urns (both variants 1 and 2) was observed. However, the assemblages from S1K3 and S2K2 show some similarity, where the largest typological differentiation of urns has been noted. Apart from the urns of type B, which are present everywhere, types A, C, E and G, as well as a small number of additional vessels (grave goods) and a complete lack of group III cups have been recorded. Similarly, in terms of vessel types, the assemblages from S1K5 and S2K5 can be considered similar to each other. In addition to the strongly differentiated vases of group II, they are also characterized by the presence of a large number of group III cups discovered in the context of additional grave goods, and individual containers for cremated bones as well as the appearance of pots (group I) and amphorae (group VII).

Based on the conclusions from the presented summary, an attempt can be made to determine the relationships in time and space between the analyzed sites and barrows to find an answer to the question whether the described similarities and differences in the types of vessels and the frequency of their occurrence are reflected in the relative chronology.

V. Relative chronology

V.1.

SAMŁAWKI SITE 1

S1K1

The spatial arrangement of graves within S1K1 (see IV.2.1) suggests the presence of at least two activity

phases represented by two separate groups of burials (FIG. 21). This situation is indirectly reflected in the typology of vessel forms. The northern cluster (graves 1–5) groups burials in urns of type 11B, the southern cluster is represented by a single grave in a type 111D container.

Guided by the dating of vessels discussed earlier, it can be assumed that S1K1 was established in the Late Bronze Age, most probably in its beginning (phase I – initial). It functioned until the end of that chronological period (phase II) and was occasionally used in later times (the start of the Early Iron Age). Therefore, the most intense period of its use has to be linked with Bronze Age period VI.

S1K3

In the case of this barrow, there were no separate clusters of burials that could indicate many stages of use (see IV.2.1). Therefore, any attempt to determine chronological diversification can only be based on the differences displayed by the available grave assemblages (FIG. 22).

Unlike S1K1, there are two chronological phases that can be distinguished in S1K3. The first of them can be correlated with phase II in S1K1 and placed at the end of Bronze Age period VI. The second reflects the usage of the grave chamber in later times, mostly in the Early Iron Age.

S1K5

As already mentioned in the chapter dealing with the issues of vessel typology, compared to S1K1 and S1K3, the series of pottery assemblages discovered in S1K5 is definitely the largest and most diverse of all barrows excavated on site 1. Within the burial chamber, a total of 18 burials (including one un-urned burial) were recorded in three groups containing a great variety of forms (FIG. 23). This spatial organization therefore suggests that there were at least three separate functional phases.

In this barrow, as in the case of S1K1, three chronological phases can be defined on the basis of typology of the finds. The early phase (I), as in S1K1, is associated with individual forms representing the earlier traditions of "urnfields" and whose chronological position does not extend beyond the beginnings of Bronze Age period VI. Statistically, similarly to S1K1 and S1K5, the

forms associated with the end of the Bronze Age dominate (second half of period VI – phase II). The latest chronological forms appear to be marginal and reflect the sporadic use of the burial chamber in the Early Iron Age (phase III). It is important to note the lack of correlation between the phases (I–III) distinguished by finds dating and the 3 activity phases determined by spatially separated clusters of graves. This situation probably results from the rules of the contemporary mortuary practices (see chapters VII, VIII).

V.2. SAMŁAWKI SITE 2

S2K2

Within the S2K2 burial chamber, 10 burials were recorded in situ (including one un-urned – cluster 4), grouped in the central part of the stone pavement (FIG. 24).

In terms of the structure of vessel forms and the spatial arrangement of burials, S2K2 shares the most common features of S1K3. Within it, there are two chronological phases that can be correlated with the phases II and III recorded in S1K1, S1K3 and S1K5. There is no clear early phase. In addition, there are no clusters of graves in the burial chamber suggesting any spatial division into several phases of use. Additional common features for both burial mounds are the lack of group III cups and the diversity of vases of type II. Both barrows are characterized by much less homogeneous material than in the case of S1K1, S1K5 and S2K5.

S2K5

Within S2K5, 26 burials were recorded in situ (including one un-urned cremation – cluster 38), located in two layers on the entire surface of the stone pavement, with a clear concentration in the central and southern parts (FIG. 25). As mentioned in the previous chapter, in the upper level, 16 graves were recorded (clusters 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29), and in the lower layer a further 10 (clusters 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 44, 46). However, considering the available ceramic material (59 vessels in total), three basic chronological phases can be distinguished – as in the case of S1K1 and S1K5.

The earliest phase (I) associated with forms of ceramics with archaic features is represented marginally

and dates back to the beginning of Bronze Age period VI. Phase II is definitely the most visible in the archaeological record and is characterized by the richness of urns of type IIB2, IIA and a very extensive set of grave gifts in the form of cups (group III), small pots (type IA) and various bowls. Its chronological position should be in the late stages of this period. The last phase is the least, manifested by the appearance of the urns of types IIC and IIF, and it should be linked to later stages of the Early Iron Age.

The analysis of the dominant types of vessels in individual burial chambers of all studied mounds and their division into chronological phases undertaken in the previous paragraphs of this chapter makes it possible to trace the processes of formation and development of both cemeteries and their interrelationships in time and space. As stated in the part dedicated to vessel typology (see III.3.2), the set of forms found in both cemeteries is very consistent in terms of analytical criteria (FIG. 30). There are no significant differences between types of urns or smaller additional grave goods, and the only difference between individual barrows is their statistical distribution. It can therefore be argued that this lack of fundamental differences in the finds typology suggests that both cemeteries were used in parallel for a significant period of time. As resulting from the analysis of available ceramic materials, the earliest development phase of both cemeteries can be clearly distinguished in three barrows – S1K1, S1K5 and S2K5. Characteristic vessel forms allow dating the beginnings of both cemeteries to the start of period VI at the latest. The greatest development of cemeteries is clearly visible in the next phase (II) positioned at the end of this period. The population of the microregion of the Legińskie and Widryńskie lakes continued to bury the deceased in the previously mentioned barrows (S1K1, S1K5, S2K5), and at the same time new ones appeared – S2K2, S1K3 and S1K2 and S1K6, as proven by archival sources. Materials from the declining phase (III) were recorded in all objects, also examined in the early twentieth century. They are represented by urns of the late types IIC, E, F and G. Their chronological position is not clear. Given the current periodization systems, it should be placed within II / III (HOFFMANN 2000, 85–102), or the third phase of the development of the West Baltic Barrow Culture (OKULICZ 1970, 103–104). In general,

according to pottery analysis on both cemeteries, 3 main chronological phases can be distinguished. Phase I should be positioned at the latest in the first half of period VI (end of period V), the second in its late stage, and the third in developed phases of the Early Iron Age. It should be noted that the presence of ceramic vessels of late chronology can shed new light on burial practices in the second half of the first millennium BC, due to the fact that the burial mounds in the Mrągowo Lake District declined and gradually disappeared during this period.

VI. Absolute chronology

In order to determine the detailed absolute chronology of the Samławki cemeteries' activity phases, a series of 8 samples of cremated bones was chosen for radiocarbon dating (Table 1). Considering all problems arising from potential sample impurities (STRYDONCK, BOUDIN, DE MOULDER 2009, 553–554), being a derivative of a very high degree of bone material burnout (above 600°C), it was the only organic material available for analysis. The progress observed in recent years in identifying potential distortions of the measurement results and the increased ability to eliminate these distortions, made it possible to verify the archaeological, relative chronology of cremated burials according to ¹⁴C dating based on ^{δ13}C measurements. This is a very important factor for establishing the absolute chronology of the Bronze Age in Europe, where cremation is the most common burial practice in this period (DE MOULDER et al 2007, 506–58, OLSEN et al 2011, 271).

The distribution of calibrated radiocarbon dates of both 95% and 68% probability suggests, similarly to the analysis based on archaeological materials, two basic things. The assumption that the two cemeteries were used in parallel can be confirmed, especially in the period between 700 and 500 B. C. (95%, FIG. 31), when cemeteries functioned both on site 1 (S1K1 and S1K5) and 2 (S2K2). Similarly to the results of the analysis taken from relative dating, three functional phases were also underlined. Phase I (early) is clearly distinguished for both cemeteries between 800 and 700 BC (95%, FIG. 31), II (optimum) between 700 and

550/500 BC and declining – 550/500 and 450/400 BC (also FIG. 31).

As mentioned above, dating by archaeological methods has revealed three basic chronological phases in the use of the cemeteries, based on the characteristic and dominant types of vessels. In the classical approach, in the early phase (I) forms dated from Bronze Age period IV to the beginning of period VI were occasionally represented. The second phase (II) should be positioned consistently in the late stages of period VI and potentially in the transition phase to the Early Iron Age. The end of the use of the cemeteries (phase III) occurred in the later stages of this period, most likely in the first centuries BC. The results of radiocarbon analysis confirm the dating of phase II, but at the same time open up the possibility of determining the dynamics of changes in mortuary practices and grave assemblages diversity within VIEB. Differences between the statistically separated calendar period 800–700 BC and the following period 700–550/500 BCE is not clearly visible in archaeological materials. For the period 550/500–450/400 BC on the other hand, it seems probable that changes in mortuary practices are expressed in an increased number of vessels of group III, characteristic of later stages of the Early Iron Age. This may reflect the transformation of deeply rooted Bronze Age traditions into the new reality of the younger period.

VII. Cremated bone remains

In total, nearly 1.5 kg of cremated bones were recorded in 6 graves placed in the burial chamber in S1K1. Their weight ranged from 120 g (cluster 2, type IIB2 vase) to a maximum of 390 g (cluster 1, urn IIB1). All burials contained remains of adults (FIG. 32, 33). For obvious reasons, no correlation between the observed clusters of graves (see IV.1) and the sex/age of the interred individuals was found. Cremated-bone content in various types of urns is characterized by similar mass in all chronological phases (I–III) identified in the barrow.

In S1K3, 7 burials were recorded located in a single group in the central part of the stone pavement. During fieldwork, a total of nearly 3 kg of cremated

bones was excavated, which is twice the amount than in the case of S1K1, despite a similar number of graves. As in the case of S1K1, most of the graves contained remains of adults (clusters 1, 2, 3, 4, 11 FIG. 35). The exception is burial 10, where, apart from the bones of one adult, remains belonging to a child were identified. There was one case (cluster 5) where the cremation residues could not be classified.

From the point of view of bone-mass diversity, there are some noticeable differences between S1K3 and S1K1. Graves containing a small amount of cremated bones, ranging from 40 g to 220 g, dominate (burials 3, 4, 5, 10; FIG. 34). Graves containing amounts ranging from 220 g to 470 g form the second most numerous group. An exceptional case is cluster 1, where almost 1600 g of cremated bone remains were recorded.

In the S1K5 burial chamber, a total number of 18 burials were recorded in regular groups in the northern, central and southern parts of the stone pavement. Archaeological excavations have provided a total of 4.8 kg of human remains from graves documented in situ. In 13 cases (clusters 5, 13, 22, 29, 23, 31, 33, 34, 36, 37, 40, 42, 43), the remains of adults were recorded in the urns, and in a single case (cluster 53) with an admixture of the cremated bones of a child (FIG. 37). In two cases it was possible to determine sex and age: the remains of two adult women were recorded in the central group of graves (burials 26 and 45). For 2 clusters (25, 44), identification proved impossible.

Among the discovered burials, those containing a small amount of cremated bones, ranging up to 150 g, significantly predominate (8 graves, FIG. 36). Besides that, burials containing between 150 g and 250 g of bone material were recorded in 5 cases, in all 3 documented clusters of graves (FIG. 36). The graves with the largest collection of cremated bones (between 370 g and 750 g) were concentrated in the central and southern part of the pavement and dated only to the developed phase II (burials 23, 26, 29, 45, 53).

A total of 10 burials was discovered and documented in situ in S2K2 (including one un-urned cremation: cluster 4) grouped in the central part of the stone pavement. In total, nearly 8 kg of cremated bones were collected from all excavated graves – in fact almost the same amount as in S1K1, S1K3 and S1K5 put together. In 10 cases, the remains of adults were registered in

the urns (graves 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11). In three cases (burials 4, 6, 7), it was possible to determine sex/age characteristics of the deceased (FIG. 39). In grave 4 were the remains of an adult male, while burials 6 and 7 contained the remains of adult women (FIG. 39). The fragments found in cluster 10 could not be classified.

Only two burials (clusters 7, 10) contained a small number of fragments, ranging up to 150 g (FIG. 38). In a much larger number of graves (clusters 1, 6, 8, 9, 11) the presence of cremated bones in the amount between 450 g and 1000 g was recorded. Others located on the stone pavement (clusters 2, 3, 4) contained more than 1 kg of bones, yielding a maximum amount of 1.6 kg (grave 4, FIG. 38).

In the S2K5 burial chamber, 26 burials were documented in situ (including one un-urned cremation: cluster 38), located in two layers on the entire surface of the stone pavement, with clear concentrations in the central and southern parts. In the upper layer, 16 graves were recorded (clusters 4, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 29); in the second layer: 10 (clusters 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 44, 46). In the upper parts of the burial chamber (1st level of burials), cremation remains belonging to 10 adults were recorded (clusters 4, 11, 12, 15, 16, 19, 23, 25, 27, 29, FIG. 41). In two cases (graves 15, 19), it was possible to determine the sex of the deceased (FIG. 41) – both contained the remains of adult women. Children's bones were noted in 4 cases, twice as admixture to the remains of adults (graves 11, 12), and also twice as distinct burials (grave 13, 17). For fragments from clusters 18, 24 and 26, no more specific biological features could be identified.

In the lower part of the burial chamber (2nd level of burials), cremated bones belonging to 5 adults (graves 21, 28, 33, 38, 46, FIG. 41) were recorded. One of these graves (grave 28) also contained the cremated bone remains of a child.

At least 12 graves discovered in S2K5 contained no more than 250 g of bone remains (burials 9, 11, 13, 18, 24, 26, 28, 33, 37, 40, 41, 46, FIG. 40). In other cases, bone mass in urns increases and varies between 300 g and 600 g, reaching over 900 g in one case (cluster 27, FIG. 40).

From the point of view of changes in mortuary practices, in all the analyzed barrows we are dealing with a clear trend showing a growth of cremated bone mass deposited in graves. In the earliest stage

(phase I) the weight of the human remains rarely exceeds 300 g. In the later period (phase II), this amount is gradually increased, reaching values of up to 1.6 kg. The mass of bones decreases to a level observed earlier at the end of phase II (the horizon of graves with group III additional grave goods), when their weight usually varies between 500–600 g.

The state of preservation of the bone material significantly limited the possibilities of identifying potential pathological changes. Such changes were mostly observed in the articular parts of the limb bones. In a few cases, porosity of the calotte was noted. Some reflect rheumatoid changes in the skeleton, an affliction that harassed most prehistoric communities; others provide evidence of the numerous metabolic disorders associated with chronic malnutrition. The presence of 4 mixed burials containing the remains of an adult and a child should probably be interpreted as cases of major perinatal complications, which are of course typical of pre-modern populations (CZOPEK et al. 2016, 137).

Not much more can be said about the structure or size of the population using the cemeteries in Samławki. The presence of a relatively small number of graves appearing gradually over at least 250 years indicates the use of mounds by small groups of people – presumably families – limited to one or perhaps two generations.

VIII. Characteristics of the mortuary practices

VIII.1. TOPOGRAPHY OF CEMETERIES

Site 1 in Samławki belongs to the category of symmetrical cemeteries, characterized by regular spatial arrangement. The burial mounds are located in two rows. The northern row consists of 4 barrows spaced at regular intervals. In the southern, parallel row, 2 others are located in the same pattern (FIG. 5). Rows are oriented along the NE-SW axis. Geographical orientation and the spatial order are intentional in this case. This is indirectly indicated by the topography of the area. For building a cemetery, the former inhabitants chose 0.6 ha of flat ground at the foot of a massive morainic hill (165 m a.s.l.). The burial mounds alone

occupy a total area of 2000 sqm, and their builders were not limited in any way by the availability of the area. Thus, it confirms that the construction process was planned. As with most cemeteries from the Late Bronze Age in Mrągowo Lake District, there is a clear connection between its geographical location and water. On the eastern side, the terrain formation on which the cemetery is located faces the basin of Lake Legińskie, from the west the former lake in the valley of Zimmerman Meadows.

Different rules guided the cemetery founders on site 2 (FIG. 6). The choice of land for the construction of mounds is in this case definitely less typical. The chosen place was a latitudinally oriented hill located directly in the coastal zone belonging to Zimmerman Meadows, which at that time was a shallow lake (see Chapter III). The choice of place significantly conditioned the future spatial layout of the mounds. The asymmetrical arrangement of rows housing graves depends clearly on the shape of the terrain formation. In other words, owing to the topography of the area, there was no other way to locate the barrows. This location was so unique and unusual that German archaeologists did not clearly identify the mounds visible in the area with the archaeological site.

However, considering the fact that both cemeteries functioned in parallel, it must be assumed that the topographic criterion was in no way relevant to users. If that were the case, a second cemetery would probably have been established in a similar pattern. The question then arises, what could have led the builders of burial mounds in this particular case? It seems that it was more about proximity, the possibility of establishing new tombs near the older cemetery. In addition, the new location met the basic condition – exposure to the water reservoir. Certain clues to unravel this puzzle are emerging in the process of analyzing the settlement of the entire microregion. In global terms, it turns out that we are really dealing with a phenomenon that can be described as a sepulchral microregion. It seems that the people using the cemetery when establishing new burial mounds were guided more by emotional considerations than by spatial order. Subsequent burial mounds were gradually added to the pre-existing burial spaces.

In the case of the microregion of the Legińskie and Widryńskie, the geographical aspect of location se-

ems also very interesting. It looks like that cemeteries were intentionally located away from settlements in areas unusable for everyday economic activities (RYC, 74, 75). It is about a planned selection of the area available for agriculture or breeding and the construction of cemeteries in places that are not useful for it. If we consider the topography of the terrain, it turns out that the burial mounds are located on economically unusable, undulating, partly swampy terrain, while the settlements concentrate on the plateaus surrounding Lake Widryńskie. The purposefulness of this choice is also well illustrated by the geological map (FIG. 76). It shows that the settlements are located in areas with sandy or clay soil. The burial mounds were erected in an area rich in gravel and morainic boulders, which guaranteed, above all, access to building material. This arrangement suggests a very logical and economically justified approach to local natural resources.

VIII.2. STONE CONSTRUCTIONS

Stone constructions form the basic elements characteristic for most of the mounds from the Bronze Age and the Early Iron Age in the area of Warmia and Mazury. This widely available raw material was used as the basic construction component, not only for erecting barrows, but also for building various types of structures in flat graves.

The first of the architectural elements, characteristic of all burial mounds in Samławki, is a stone circle enclosing the structure. Its diameter reaches a maximum of 10 m and only in the case of S1K3 it is clearly smaller, not exceeding 7 m. Two basic models of its construction were identified on both sites. The first one, present in S1K3 and S1K5, is a wide, but single-layer circle located at the base of the mound and composed of many concentrically adjacent stones (FIG. 44, 46, 57, 58). The second registered type is an architecturally developed, much more regular, multi-layer circle composed of several levels of selected stones (S1K1, S2K2, S2K5, FIG. 42, 48, 50, 53, 61, 62).

Rectangular, very regular stone pavement built of carefully selected, small pebbles located on the bottom of a grave chamber is another element common to all excavated barrows (FIG. 55, 57, 58, 61). Within

S1K1, S1K3, S1K5 and S2K5, the stone pavements have very similar sizes (4–4.5 / 1 m). Only in S2K2 a much larger example, reaching up to 7 m in length was recorded (FIG. 63). In the case of S1K1, the pavement in the burial chamber is oriented on the NS axis, and in the other barrows the orientation changes gradually reaching the typical NW-SE. In the case of S1K1, S2K2 and S2K5, the stone pavement in the burial chamber was surrounded by a 0.5-m-high stone wall made of medium-sized stones pinned with small, fine pebbles (FIG. 54, 61, 63).

Within S1K5, the stone pavement was separated from the north with a wall built of slabs with a maximum height of 0.3 m (FIG. 59). However, in S1K3 no additional constructions accompanying the stone pavement were noted. Most of the mounds were covered by a stone or mixed sandy/stone filling with several layers of mantle. Only in the case of S1K5 was the clean, sandy filling of a mound recorded.

In two cases, constructions indicating the internal division of the burial chamber itself were recorded. In S1K5 several pebbles separated the northern concentration of urns, while in S2K5 the northern part of the chamber was separated from the rest by massive stones (FIG. 61). In both cases, the oldest burials were deposited in the separated parts, which indicates a gradual filling of the chambers towards the south. The structure discovered in S1K1, directly above the burial chamber, is unique in both cemeteries. It is a pile of stones clearly separated from the soil filling of the mound, with a height of up to 1 m, covering the entire stone pavement (FIG. 53). An analogy can be found on the Sambian Peninsula in the former Warnicker Forst (HOFFMANN 1999, PLATE XXVII: 1, 2, 5), where such a structure covered the oldest graves in the centre of the barrow.

VIII.3. FORMS OF GRAVES

In total, during five seasons of excavations, 67 urn graves located in 5 burial mounds were recorded and documented at both cemeteries in Samławki. Most of them (26) come from the richest assemblages in S2K5, the next 18 were recorded in S1K5, 11 in S2K2 and 6 and 7 in S1K1 and S1K3 respectively. Among them there are 5 basic types, different in terms of form

and assemblages. Therefore, several types were distinguished – single urn graves (27 graves, 40% of all burials), urn graves with additional grave goods (13 specimens, 19%), then urn graves with a lid (10 specimens, 15%), then respectively – burials with both a lid and additional grave goods (14 specimens, 21%) and un-urned cremations (3 cases, 4%).

VIII.3.1 UN-URNED BURIALS

The presence of un-urned graves documented in situ is definitely marginal at both sites. In total, only 3 burials were registered and occurred individually in S1K5, S2K2 and S2K5. Interestingly, it presents a rather opposite trend to the situation recorded on most flat-grave cemeteries from the Bronze Age. These data were compiled and presented over 50 years ago by Jan Dąbrowski (1964, 4–5). The number of un-urned graves in the largest cemeteries of the Warmian-Masurian group of the Lausatian Culture reaches as much as 46% in extreme situations, usually fluctuating around 18%. It can be said that during Bronze Age period VI mortuary practices changed and the number of graves without containers for cremation bones decreased.

VIII.3.2 URN GRAVES⁶²

The presented type significantly dominates on both cemeteries. In total, at least 27 graves were recorded on both sites, which is almost 40% of the total number of registered burials. The basic form of the urn is in most cases a single vase of group II, rarely IV, and exceptionally III, I and VII. However significant quantitative differences between the occurrence of this type of graves between sites 1 and 2 are observable. Single urn graves predominate on site 1 (17 graves, 55% of all forms), while on site 2 they represent only 28%. In order to undertake the interpretation of this phenomenon, we must once again bear in mind the assumptions of J. Dąbrowski (1964). It turns out that the graves in question are definitely more representative for earlier periods. Considering the conclusions

drawn from the chapters on the chronology of graves from both barrow clusters, it seems that these burials should be associated rather with the earlier chronological phases of the development of both cemeteries.

VIII.3.3 URN GRAVES WITH ACCOMPANYING VESSELS⁶³

As noted in previous chapters (v, vi), graves with accompanying vessels considered as additional grave goods are characteristic mainly for burials from site 2, primarily for its younger phases. As in the previously describe type, the basic cremated bone container is a group II vase, accompanied by additional vessels (from 1 to 4) in the form of smaller cups of group III or bowls of group IV. The largest numbers occurred in S2K5, where they are the dominant type (10 specimens 38%). This phenomenon definitely distinguishes the burials from the presented barrow from most flat-grave cemeteries associated with the Warmian-Masurian group of the Lausatian Culture where the number of graves with accompanying vessels rarely exceeds 10% (DĄBROWSKI 1964, 4).

VIII.3.4 URN GRAVES WITH LIDS⁶⁴

They are undoubtedly one of the most characteristic types of burials known from both flat-grave and barrow cemeteries in the region. Graves with urns of the types already mentioned, with lids in the form of group IV vessels (types A and C), often decorated with ornaments of geometrically distributed fingerprints or nail imprints, are characteristic mainly for the Late Bronze Age (see Chapter v). In the early Iron Age, these forms were gradually replaced by cap-like covers accompanying the ornamented urns of groups II and III. Their appearance was recorded in the barrows from the Sambian Peninsula – former Warshken, kh. I, Birkenhoff st. 1, kh. 1 (HOFFMANN 1999, PLATE II: 3, 4; PLATE IV: 1–3), as well as the Mrągowo Lake District. In this area, mainly undecorated forms were noted, e.g. in the barrow in Rybno (ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA 1981,

⁶² PLATE I: 1, 4, 5, 6; PLATE II: 1, 2; PLATE III: 1; PLATE IV: 5; PLATE V: 1; PLATE IX: 3, 4; PLATE X: 2, 3; PLATE XV: 5; PLATE XIX: 6; PLATE XXII: 7; PLATE XXIII: 1, 8.

⁶³ PLATE VII: 3, 5; PLATE XIX: 3, 4; PLATE XX: 4–9; PLATE XXI: 1–5; PLATE XII: 1–9

⁶⁴ PLATE I: 2–5; PLATE V: 1–3; PLATE IX: 4; PLATE XI: 2–3; PLATE XVII: 1–2; PLATE XXIV: 5, 6;

259–311), and in the flat-grave cemetery in Sorkwity (HOFFMANN 1993, 170–171).

VIII.3.5 URN GRAVES WITH LIDS AND ACCOMPANYING VESSELS⁶⁵

They represent the richest assemblages that can be dated according to the typological analysis mainly to the later phases of use of both cemeteries. As in previous cases, the basic form of the bone container is in most cases a group II vase, covered with a bowl type IVA and C, which is accompanied by quite diverse, smaller vessels in most cases group III, and marginally groups I, IV and VII, in quantity from 1 up to several pieces. Urn graves with many accompanying vessels are not common in barrows from a region. However, this may be, especially in the case of burial mounds excavated before 1945, the result of research methodology where only selected and representative forms rather than the full content were published. Most graves of this type (7) were found on the stone pavement in S2K5 in both distinguished layers. They concentrate mainly in the central part of both documented rows of burials (FIG. 51, 52). In S1K5 there were 4 (FIG. 47) located in the northern and central clusters of graves, and in S1K3 two placed in the central part of the grave chamber. This type of burial custom is not characteristic for flat cemeteries of the Warmian-Masurian group of the Lausatian Culture. Urn graves with more than two accompanying vessels practically do not occur in graves characteristic for this cultural unit (DĄBROWSKI 1964, 4; PLATE I). Therefore, for the Mrağowo Lake District area this is a new phenomenon, not observed before. As mentioned above, burials of this type found in Samławki belong to the late phases of cemeteries, so it cannot be ruled out that they represent a transitional stage between the end of Bronze Age period VI and the beginning of the Early Iron Age.

Finally, reference should be made to the issues indicated in the literature regarding the use of the burial mound as a burial place, its internal development, access to the grave chamber and possibly accompanying constructions (HOFFMANN 2000, 31–36). During archaeological excavations on both cemeteries, no

additional structures located above, or on the sides of stone pavements were registered. There was also no stratigraphic evidence like pits or postholes that could indicate the erection of e.g. roofs or platforms. The problem in this context is understanding when the mound was actually created. Did each burial require the layers above the chamber to be exposed, or was access to it somehow easier? This question is important from a purely practical point of view, related to the stratigraphy of mounds sometimes built from a dozen layers of stones mixed with soil. While in S1K5, where we deal with clean earth mound, this process seems to be easier, in the case of the others it does not seem entirely obvious. There are several options to clarify this issue. In a few unexcavated burial mounds, large concavities in the top surface were recorded in the central part, directly above the burial chamber. They indicate the existence of lighter layers above the stone pavement, containing smaller amounts of pebbles and stones. This arrangement of layers could facilitate the process of adding subsequent burials. The problem is, however, that the inhabitants would then easily destroy the earlier burials while depositing the new graves. This is not indicated by the spatial arrangement of urns on the stone pavement as they are placed one by one and very close to each other. In addition, the urns located on the stone pavement are not distributed in chronological order. The point is that materials from the latest phase can be found e.g. in the centre of the barrow (as in S2K5, S2K5). This raises the question about access to the grave again. In other words, didn't the burial mounds function as open objects for most of the time? This problem can be solved only by physicochemical analysis of cremated bones, especially their weathering, signalled by anthropologists (see Chapter VII), which may indicate their long exposure to open-air environmental conditions.

IX. Cemeteries in Samławki and their role in the microregion of the Legińskie and Widryńskie lakes

This chapter is a summary of previous analysis and at the same time an attempt to reconstruct the set-

⁶⁵ PLATE XXII: 1–3; PLATE XIII: 1–3; PLATE XIX: 1–4; PLATE XXIII: 3–7; PLATE XXIV: 2–4; PLATE XXVI: 1–11; PLATE XXVII: 5–6

tlement phases at the Samławki sites in the first half of the first millennium BC.

As it results from the indicators of human impact on the environment derived from pollen diagram made on the basis of the core SAM1 (chapter III, FIG. 12), occupation in the late Neolithic period as well as in the Early, Older and Middle Bronze Age was most likely a periodic penetration of the area by small human groups (palynological phase II, chapter III). This model continued to around 2850 BP (1300 BC), when anthropogenic indicators increase slightly (palynological phase III). The evidence of permanent occupation in the microregion in this period (IVEB) were recorded in Łężany where flat graves with stone structures from the Bronze Age were accidentally discovered (URBANEK 1941, 43). This finding probably corresponds to the horizon of large flat cemeteries of the Warmian-Masurian group of Lausatian Culture (DĄBROWSKI 1995, 3, HOFFMANN 1993, 175) located more to the south (Sorkwity, Pustniki, Biskupiec, Wyszembork St. Iva), as well as to the north (Skatniki). According to the results of the analysis of absolute chronology, made in chapter VI, in the early eighth century BC occupation and cultural units in the microregion witnessed significant changes (palynological phase IV). Two barrow cemeteries appeared, around which satellite mounds were gradually emerging (7 copies of FIG. 74). Both groups of burial mounds (sites 1 and 2) functioned simultaneously, giving the possibility of burial to at least a few family groups (FIG. 74, 75). In the analyzed microregion they functioned as central burial places for the surrounding settlements. At that time, the population inhabited mainly large, open settlements in the southwestern part of Lake Widyńskie and the northern part of the Legińskie lake basin, located on the flattened and high banks of both water reservoirs (FIG. 73, 74). The presented settlement model depending on the hydrological and geological local network is rather typical for the Late Bronze Age in the region (DĄBROWSKI 1997, 105). In total, 13 settlement points were discovered in the microregion, functioning in most cases up to the Migration period (FIG. 75). At least 6 of them revealed the presence of finds from the Late Bronze Age associated with the horizon of the described burial mounds. Another characteristic type of settlement is represented by small seasonal camps located on the islands (FIG. 73).

Regarding the funeral rite, users of cemeteries in Samławki adhered to older traditions associated with the builders of earlier flat cemeteries. This is expressed in the earliest forms of graves and vessels with distinct "Lausatian" origins. They adapted older types of constructions to the new form of the tomb, such as stone pavements present in the Mrągowo Lake District. Burial mounds with corridor stone pavements were repeatedly qualified to later phases of Early Iron Age (OKULICZ Ł. 1979b, 25, HOFFMANN 2000, 34) but in the light of materials from Samławki this dating must change. Excavated materials and absolute dating indicate their appearance in the region already in Bronze Age period VI. Their origin is therefore associated with the latest phases of the Warmian-Masurian group of the Lausatian culture, and dating is widely spread from the late Bronze Age to the latest stages of Early Iron Age.

As concluded in previous chapters three chronological phases of the functioning of the analyzed barrows can be distinguished. The oldest time horizon (phase I) is associated with single finds of group II vases, types B2, B3 and group VII amphorae. This is the moment when the cemeteries were founded and at the same time, most likely, the appearance of a new group of people in the microregion. For the future burial place the members of their community chose 2 places located in a less agriculturally attractive area, between two lakes – Legińskie and former water reservoir in the valley of Zimmermann Meadows. Initially in the burial mounds, they buried their dead in urn graves without any accompanying vessels. As the absolute dates from the next phase (II) indicate, this must have occurred no later than the beginning of the 8th century BC. In the light of the correlation of calendar dates with the relative chronology of the Bronze Age, these will probably be the end of period V, and the maximum of the beginning of period VI (OLSEN et al 2011, 272–273). Both sites reached the highest development, probably related to the population growth, in the next phase II, dated to VIEB. A series of radiocarbon dates allowed to distinguish three functional phases during this period. The early phase is clearly distinguished for both sites between 800 and 700 BC (95%, FIG. 31) and although not clearly outlined in archaeological materials, it may constitute the moment of crystal-

lization of the new settlement model. New trends clearly explode in the next phase between 700 and 550/500 BC. Most of the urn graves in vases of types IIA, IIB2, often covered with decorated bowls of types IVA and C and equipped with accompanying vessels come from this time period. Their number grows in the declining phase between 550/500 and 450/400 BC (also FIG. 31). As mentioned in previous chapters, this fact may indicate a moment of transformation towards burial forms typical for the Early Iron Age. For this chronological period, the evidence of use is rather minimal and limited to several individual burials in S1K5 (cluster 5), S2K2 (cluster 11), S2K5 (cluster 23) and probably S1K4 (research by A. Bezenberger). It should be noted, however, that not all burial mounds on both sites have been excavated, so this situation may change in the future.

Cultural identification of materials from Samławki is rather ambiguous. In the light of older chronological systems, archaeological materials obtained from presented burial mounds should be placed as part of phase I according to Ł. Okulicz (1970), or the turn of the first and second according to MJ Hoffmann (2000) and assigned in general to the earliest horizon of the West Baltic Barrow Culture traditionally dated to Bronze Age period VI and HaD. However, the lack of any metal objects makes it impossible to assign these materials uniquely to the Hallstatt period, so the use of the term VIEB, as understood by dating the Nordic Circle, seems more justified here and confirmed by absolute dates. On the one hand, a mixture of archaic features in the form of vessels type IIB1 and 3, amphoras (VIIA) or bowls/cups (IVD) and urns without accompanying vessels on stone pavements is visible in the analyzed materials. On the other, we observe a number of new features such as the appearance of burial mounds, graves richly equipped with ceramic grave goods – cups, and bowls, covered with richly decorated lids. Ceramics, however, still retain the style of the Warmian-Masurian group of Lausatian Culture in most types. This situation is characteristic for the transition period from the "Lausatian" formations to the next cultural units (OKULICZ J. 1973, 249, OKULICZ Ł. 1979a, 181). However, materials from Samławki allow to track on a micro-regional scale the dynamics of these changes over time. They define Bronze Age period VI as a times of

cultural changes lasting over three centuries, with three developmental stages, ultimately transforming the "Lausatian" substratum very strongly present in the cultural landscape of the Mrągowo Lake District into settlement structures of the next chronological period. Finally, one should ask the question whether in the light of materials from Samławki in the studied microregion and in the Mrągowo Lake District is the first phase of the West Baltic Barrow Culture present? Maybe we are dealing with a local variant of "Lausatian" forms functioning at least until the 5th century BC? In the light of the presented vessel forms, chronological analysis and radiocarbon dates, this seems more likely. The ground for this type of transformation was also convenient. As far as the development of the Lausatian groups located further west in the early 9th century BC was disturbed by the appearance of new elements of Pomeranian Culture (PODGÓRSKI 1992, 199–214), but in the Mrągowo Lake District and in the surrounding areas older Lausatian formations could freely evolve. The final conclusion will undoubtedly require greater research efforts in the future.

X. List of Figures, Tables and Plates

FIGURES:

FIG. 1 Location of Samławki in western part of Masurian Lake District.

FIG. 2 Location of cemeteries in Samławki forest complex (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

FIG. 3 Location of cemeteries in western part of Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

FIG. 4 Digital terrain model of Samławki cemeteries and their environs (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2, 3 – location of borehole SAM1).

FIG. 5 SAMŁAWKI 1. Topographic plan. Excavations 1901, excavations 2012–2014, unexcavated

FIG. 6 SAMŁAWKI 2. Topographic plan. Excavations 2015–2016, unexcavated

FIG. 7 SAMŁAWKI 1. Maps of cemetery and barrows location (1) with urns from barrow IV (3) by A. Bezenberger (2), 1909.

FIG. 8 SAMŁAWKI 1. Location of barrows in „Rösseler Stadtwald” on a map of East Prussian antiquities by E. Hollack, 1908.

FIG. 9 SAMŁAWKI 2. Location of cemetery on „Messtischblatt” map, 1938.

FIG. 10 SAMŁAWKI 1. Plan of cemetery with barrows location by A. Bezenberger (1909) with burial mounds excavated in 2012–2014.

FIG. 11 Lithological diagram of sediments from borehole SAM1.

FIG. 12 Pollen diagram from SAM1 core.

FIG. 13 S1K1. Ceramic vessels of groups II, III and IV. Clusters (s.) 1–6.

FIG. 14 S1K3. Ceramic vessels of groups II, II and IV. Clusters (s.) 1–5, 7, 10, 11.

FIG. 15 S1K5. Ceramic vessels of groups II and III. Clusters (s.) 5, 13–18, 23, 26, 33, 36, 40, 44.

FIG. 16 S1K5. Ceramic vessels of group IV. Clusters (s.) 10, 15–17, 24, 29, 31, 33, 36, 40, 43, 45, 50, 53.

FIG. 17 S2K2. Ceramic vessels of groups II and IV. Clusters (s.) 1–4, 6, 7, 10, 11. Mound (np) level 10.

FIG. 18 S2K5. Ceramic vessels of groups I and VII. Clusters (s.) 12, 13, 15, 16, 27–29.

FIG. 19 S2K5. Ceramic vessels of groups III and IV. Clusters (s.) 9, 11, 12, 15–18, 25–28, 33, 35.

FIG. 20 S2K5. Ceramic vessels of group II. Clusters (s.) 9, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 23–25, 27–29, 33.

FIG. 21 S1K1. Spatial distribution of urn types in individual graves.

FIG. 22 S1K3. Spatial distribution of urn types in individual graves.

FIG. 23 S1K5. Spatial distribution of urn types in individual graves.

FIG. 24 S2K2. Spatial distribution of urn types in individual graves.

FIG. 25 S2K5. Spatial distribution of urn types in individual graves.

FIG. 26 S2K5. Spatial distribution of accompanying vessels in individual graves.

FIG. 27 Samławki 1 and 2. Frequency of group II vessels.

FIG. 28 Samławki 1 and 2. Frequency of group IV vessels.

FIG. 29 Samławki 1 and 2. Frequency of group III vessels.

FIG. 30 Samławki 1 and 2. Comparison of frequency of individual groups of vessels.

FIG. 31 Samławki 1 and 2. Statistical distribution of calibrated calendar dates from cremated bone samples.

FIG. 32 S1K1. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

FIG. 33 S1K1. Spatial distribution of sex/age categories in individual graves (D – adult).

FIG. 34 S1K3. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

FIG. 35 S1K3 Spatial distribution of sex/age categories in individual graves (D – adult, D + DZ – adult and child, NOK – unidentified).

FIG. 36 S1K5. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

FIG. 37 S1K5. Spatial distribution of sex/age categories in individual graves (D – adult, D + DZ – adult and child, DK – adult female, NOK – unidentified).

FIG. 38 S2K2. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

FIG. 39 S2K2. Spatial distribution of sex/age categories in individual burials (D – adult, DK – adult female, DM – adult male, NOK – unidentified).

FIG. 40 S2K5. Spatial distribution of cremated bone mass in individual graves.

FIG. 41 S2K5. Spatial distribution of sex/age categories in individual burials (D – adult, D + DZ – adult and child, DK – adult female, DZ – child, NOK – unidentified).

FIG. 42 S1K1. General plan with individual graves.

FIG. 43 S1K1. Spatial distribution of forms of individual graves.

FIG. 44 S1K3. General plan with individual graves.

FIG. 45 S1K3. Spatial distribution of forms of individual graves.

FIG. 46 S1K5. General plan with individual graves.

FIG. 47 S1K5. Spatial distribution of forms of individual graves.

FIG. 48 S2K2. General plan with individual graves.

FIG. 49 S2K2. Spatial distribution of forms of individual graves.

FIG. 50 S2K5. General plan with individual graves.

FIG. 51 S2K5 Spatial distribution of forms of individual graves. Level 1.

FIG. 52 S2K5. Spatial distribution of forms of individual graves. Level 2.

- FIG. 53** S1K1. General view of stone constructions on a level of grave chamber (photo by A. Jaremek).
- FIG. 54** S1K1. View of grave chamber on the level of burials (photo by A. Jaremek).
- FIG. 55** S1K1. General view of stone pavement (photo by A. Jaremek).
- FIG. 56** S1K3. General view of upper layers of stone mound (photo by M. Gładki).
- FIG. 57** S1K3. General view of grave chamber and stone constructions (photo by M. Gładki).
- FIG. 58** S1K5. General view of a grave chamber and stone constructions (photo by M. Gładki).
- FIG. 59** S1K5. General view of northern part of stone pavement (photo by M. Gładki).
- FIG. 60** S2K5. General view of upper layers of stone mound (photo by A. Barejko).
- FIG. 61** S2K5. General view of grave chamber and stone constructions (photo by A. Barejko).
- FIG. 62** S2K2. Aerial view of upper layers of stone mound (photo by P. Prejs).
- FIG. 63** S2K5. General view of grave chamber (photo by J. Błasiak-Wielgus).
- FIG. 64** S1K1. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.
- FIG. 65** S1K3. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.
- FIG. 66** S1K5. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.
- FIG. 67** S2K2. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.
- FIG. 68** S2K5. Field documentation. CAD drawing on the level of stone pavement and burials.
- FIG. 69** S1K1. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).
- FIG. 70** S1K3. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).
- FIG. 71** S1K5. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).
- FIG. 72** S2K2. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).
- FIG. 73** S2K5. Cross-sections NS (AA) and WE (BB).
- FIG. 74** Archeological sites in Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).
- FIG. 75** Chronology of archeological sites in Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).
- FIG. 74** Geological map of Legińskie and Widryńskie lakes microregion (1 – Samławki 1, 2 – Samławki 2).

TABELS:

- TAB. 1** Samławki 1 and 2. Collection of radiocarbon dates from cremated bones.

XI.

Literatura

ANTONIEWICZ J.

1964 Osiedla obronne okresu wczesnożelaznego w Prusach, „Światowit”, t. xxv, s. 5–211.

BEZZENBERGER A.

1909a Hügelgraber im Rösseler Stadtwald, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 22, s. 29–34.

1909b Hügelgraber in dem Föderdorfer Forst, Kr. Braunsberg, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 22, s. 1–26.

1914a Hügelgrab bei Sorthenen, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 23, cz. 1, s. 88–95.

1914b Hügelgrab auf dem kleinen Weinberg bei Linkau, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 23, cz. 1, s. 113–126.

1914c Hügelgrab auf dem Pracherberg bei Ellerhaus (Vorwerk von Sachaerau), Kr. Fischhausen, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 23, cz. 1, s. 96–108.

BRINKMANN A.

1909 Hügelgrab bei Klycken, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 22, s. 260–267.

BUJACK G.

1887 Hügelgräber bei Juditten, Kr. Pr. Friedland, Oktober 1886, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 12, s. 108–111.

BURSCHE A., NOWAKOWSKI W.

1980 Osada z wczesnej epoki żelaza i okresu rzymskiego z „Ptasiej Wyspy” na jeziorze Sałęt, Szestno stan. II, woj. olsztyńskie, „Wiadomości Archeologiczne”, t. XLV, s. 211–224.

CZOPEK S., LIGODA J., ROGÓŹ J., PODGÓRSKA-CZOPEK J.

2016 Cmentarzysko tarnobrzesckiej kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza w Grzęsce, pow. przeworski. Rzeszów.

DĄBROWSKI J.

1997 Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce. Białystok.

DĄBROWSKI J., MOGIELNICKA-URBAN M.

1976 Wyniki prac wykopaliskowych na stanowiskach zespołu osadniczego kultury łużyckiej we wsi Woryty, woj. Olsztyn, Sprawozdania Archeologiczne, t. XXVIII, s. 145–167.

ENGEL C.

1931 Das Gräberfeld bei Sanditten, Kr. Wehlau, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 29, s. 47–64.

1935 Vorgeschichte der altpreußischen Stämme. Königsberg.

- FEDORCZYK M.**
- 1998** Materiał ceramiczny z osady na „Ptasiej Wyspie” st. II, gm. Mrągowo, woj. olsztyńskie [w:] M. Karczewski (red.), Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytniej. Materiały z konferencji – Białystok, 14–16 maja 1997, Białystok, s. 139–149.
- GACKOWSKI J.**
- 1992** Dotychczasowe wyniki badań archeologiczno-przyrodniczych stanowiska 1 w Mołtajnach, gm. Barciany na tle wybranych problemów badawczych osiedli nawodnych w północno-wschodniej Polsce, „Barbaricum”, t. 2, s. 53–91.
- GAERTE W.**
- 1927** Das Hügelgrab zu Workeim, Kr. Heilsberg, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 27, s. 279–281.
- 1929** Urgeschichte Ostpreußens. Königsberg.
- GĄSSOWSKA E., OKULICZ Ł.**
- 1975** Badania sondażowe osiedla obronnego w miejscowości Maradki, pow. Mrągowo, „Światowit”, t. xxxiv, s. 319–326.
- GŁADKI M.**
- 2003** Osada i miejsce kultu ludności kultury kurhanów zachodniobałtyjskich na st. II w Wyszemborku, pow. Mrągowo, w świetle badań wykopaliskowych przeprowadzonych w latach 1995–1997, Studia Galindzkie, t. I, s. 13–49.
- 2007** Chronologia schyłkowej fazy wczesnej epoki żelaza w mikroregionie jez. Salet w świetle badań na stanowisku II w Wyszemborku, gm. Mrągowo, woj. warmińsko-mazurskie, [w:] A. Bitner-Wróblewska (red.), Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji, Warszawa, 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa, s. 25–39.
- HEYDECK J.**
- 1896** Steinkistengräber im Kreise Pr. Eylau, aufgedeckt Herbst 1892, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 20, s. 66–74.
- 1909** Gräberfeld von Wiekau, im Volk Kuckskeberge genannt, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”, t. 22, s. 217–221.
- HEYM W.**
- 1937** Eine baltische Siedlung der frühen Eisenzeit am Kleinen See bei Kl. Stärkenau (Westpreußen), Mannus, t. 29, s. 3–52.
- HOFFMANN M. J.**
- 1992** Nieznane materiały kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, „Barbaricum”, t. 2, s. 20–38.
- 1993** Wyniki badań cmentarzyska ciepłopalnego w Sorkwytach, gm. loco, woj. Olsztyn. Kilka uwag o osadnictwie Pojezierza Mrągowskiego w I tysiącleciu p.n.e., Sprawozdania Archeologiczne, t. XLV, s. 159–181.
- 1999** Źródła do kultury i osadnictwa południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e. Olsztyn.
- 2000** Kultura i osadnictwo południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e. Olsztyn.

HOLLACK E.

- 1909a** Die Hügelgräber bei Biegiethen, Kr. Fischhausen, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia“, t. 22, s. 351–356.
- 1909b** Die Hügelgräber bei Neuken, Kr. Pr. Eylau, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia“, t. 22, s. 347–351.

KACZMAREK P.

- 2015** Dolice. Cmentarzyska z późnej epoki brązu na Pomorzu Zachodnim. Poznań.

MADEJA J.

- 2013** Vegetation changes and human activity around Lake Łańskie (Olsztyn Lake District, NE Poland) from mid Holocene based on palynological study, *Acta Paleobotanica*, t. 53 (2), s. 235–261.

MIŚKIEWICZ J.

- 1968** Cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Kraszewo, pow. Ciechanów, *Wiadomości Archeologiczne*, t. xxxiii, s. 303–314.
- 1973** Cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Ożumiech, pow. Ciechanów, *Wiadomości Archeologiczne*, t. xxxviii, s. 209–233.

MOULDER DE G. ET AL.

- 2007** Re-evaluation of the Late Bronze Age and Early Iron Age chronology of the Western Belgian urnfields based on ¹⁴C dating of cremated bones, *Radiocarbon*, Vol. 49, Nr 2, s. 499–514.

NOWAKOWSKA M.

- 2004** Pochówki zbiorowe na brukach kamiennych ze schyłku epoki brązu na cmentarzysku w Wyszemborku, gm. Mrągowo, stanowisko IVA, *Pruthenia Antiqua*, t. 1, s. 329–349.

OKULICZ J.

- 1973** Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w. n.e. Wrocław.

OKULICZ Ł.

- 1970** Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza. Wrocław.
- 1979a** Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, [w:] *Prahistoria Ziemi Polskiej*, t. IV, s. 179–189.
- 1979b** Kultura pomorska a kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, [w:] T. Malinowski (red.), *Problemy kultury pomorskiej*, Koszalin, s. 13–31.
- 1981** Kurhan z wczesnej epoki żelaza w miejscowości Biesowo, gm. Biskupiec, „*Rocznik Olsztyński*”, t. 12/13, s. 71–104.

OLSEN J. ET AL.

- 2011** Chronology of the Danish Bronze Age based on ¹⁴C dating of cremated bone remains, *Radiocarbon*, Vol. 53, Nr 2, s. 261–275.

PEISER F. E.

- 1909** Hügelgräber bei Scharnigk, Kr. Rössel, „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia“, t. 23, s. 295–307.

- 1992** **PODGÓRSKI J. T.** Fazy cmentarzysk kultury łużyckiej i pomorskiej na Pomorzu Wschodnim, [w:] S. Czopek (red.), *Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami wschodnimi*, Rzeszów, s. 199–214.
- 2008** **PUROWSKI T.** Wyniki badań wykopaliskowych osady obronnej w Tarławkach, pow. węgorzewski, *Wiadomości Archeologiczne*, t. LX, s. 335–360.
- 1933** **ROSSIUS K. O.** Die sogenannten Pfahlbauten Ostpreußens, *Prähistorische Zeitschrift*, t. 24, s. 22–95.
- 2001** **SOBIERAJ J.** Neolityczne kurhany z Babięt Małych koło Susza, „*Z Otchłani Wieków*”, r. 56, z. 4, s. 30–34
- 2009** **STRYDONCK VAN M., BOUDIN M., MULDER DE G.** 14C dating of cremated bones: the issue of sample contamination, *Radiocarbon*, Vol. 51, Nr 2, s. 553–568.
- 2013** **SZAL M., KUPRYJANOWICZ M., WYCZÓŁKOWSKI M.** Wpływ długotrwałej antropopresji na roślinność mikroregionu osadniczego nad jeziorem Salęt (Pojezierze Mrągowskie) – wstępne wyniki [w:] H. Ciecierska, C. Hołdyński (red.), *Interdyscyplinarne i aplikacyjne znaczenie nauk botanicznych*, Olsztyn, s. 325–338.
- 1998** **SZEROCZYŃSKA K.** Anthropogenic transformation of nine lakes in Central Poland from Mesolithic to modern times in the light of Cladocera analysis, *Studia Geologica Polonica* 112, 123–165.
- 2005** **SZYMAŃSKI P.** Mikroregion osadniczy z okresu wpływów rzymskich w rejonie jeziora Salęt na Pojezierzu Mazurskim. *Światowit Supplement Series P: Prehistory and Middle Ages x*, Warszawa.
- 1887** **TISCHLER O.** Ostpreußische Grabhügel, I, „*Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia*”, t. 27, s. 113–176.
- 1941** **URBANEK H.** Die frühen Flaschgräberfelder Ostpreußens. Königsberg.
- 2012** **WACNIK A., GOSLAR T., CZERNIK J.** Vegetation changes caused by agricultural societies in the Great Mazurian Lake District, *Acta Paleobotanica*, t. 52 (1), s. 59–104.
- 1992** **WALUŚ A.** Cmentarzysko kurhanowe w Piórkowie, woj. elbląskie w świetle prac wykopaliskowych, przeprowadzonych w latach 1984–1987, „*Barbaricum*”, t. 2, s. 39–52.

WALUŚ A., KOWALEWSKA B.

- 1999** Kurhan I i II z cmentarzyska w Stolnie, gm. Miłakowo, woj. warmińsko – mazurskie. Materiały kultury łuzycyckiej, kultury kurhanów zachodniobałtyjskich i kultury wielbarskiej. Światowit Supplement Series P: Prehistory and Middle Ages I, Warszawa.

ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA W.

- 1981** Wczesnożelazny kurhan w Rybnie, gmina Sorkwity, stanowisko 2, Rocznik Olsztyński, t. 12/13, s. 259–311.

XII. Katalog

SAMŁAWKI st. 1, gm. Kolno, woj. warmińsko-mazurskie

1. **POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE:** X637119, Y680737 (PUWG 92, RYC. 4)
2. **ORIENTACJA:** SW– NE
3. **EKSPOZYCJA:** SE
4. **TYP:** regularne, symetryczne – 6 kurhanów w dwóch rzędach: rząd północny (4), południowy (2)
5. **LOKALIZACJA:** owalne wypłaszczenie w szczytowej partii garbu morenowego (162,5 m n.p.m.), w pasie wzgórz między jez. Legińskim a niecką doliny Łąk Zimmermana
6. **POWIERZCHNIA:** 0,2 ha
7. **BADANIA:** A. Bezenberger (1901) Prussia Museum – Królewiec, M. Gładki (2012–2013) Instytut Archeologii uw, (2014) Fundacja Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna

KURHAN NR 1 (badania 2012)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w skrajnej, północno-zachodniej części cmentarzyska (RYC. 5), w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (163,12 m n.p.m.). W momencie rozpoczęcia badań posiadał kształt regularnego okręgu o średnicy 10 m i wysokość dochodzącą do 1,1 m (RYC. 69).

Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej, na którą składało się 8 płaszczy kamiennych przemieszanych z gliną, piaskiem gliniastym i drobnymi otoczkami. W obrębie warstw nasypu nie zaobserwowano widocznych wkopów i zniszczeń.

U podstawy kurhanu, w warstwie gliny calcowej, zarejestrowano całkowicie zachowany, owalnie zarysowany wieniec o średnicy do 8 m i szerokości od 0,4 do 1 m uformowany oryginalnie z czterech warstw średniej wielkości kamieni narzutowych o gradacji nie przekraczającej 0,5 m, z wyraźnie oznaczonym wejściem do komory grobowej (RYC. 64).

Komora grobowa, o wymiarach 4,6 x 2 m i orientacji północny-zachód – południowy-wschód, wkopana była bezpośrednio w glinę calcową i wyłożona w części wschodniej zwartym, jednowarstwowym brukiem z wyselekcjonowanych, zbliżonych do siebie wymiarami otoczek o średnicy między 0,1 a 0,3 m. Założenie grobowe otoczone było od zachodu murem z ułożonych warstwowo 40 kamieni o wymiarach zbliżonych do odsłoniętych w wieńcu (RYC. 64). W komorze grobowej widoczne zniszczenia w postaci zdekompletowanego bruku w części zachodniej oraz usuniętego dookólnego muru w części wschodniej, spowodowane najprawdopodobniej nie odnotowaną eksploracją obiektu w czasach nowożytnych, bądź nie zarejestrowanymi badaniami archeologicznymi przed rokiem 1945.

Materiał zabytkowy pozyskany podczas eksploracji kurhanu koncentrował się przede wszystkim w obrębie komory grobowej. W nasypie zarejestrowano jedynie pojedyncze fragmenty naczyń glinianych. Wyróżniono łącznie 6 pochówków *in situ* posadowionych w dwóch grupach bezpośrednio na bruku komory grobowej. W części centralnej zarejestrowano skupienie 5 pochówków (1–5), a w odległości 1 m na południe pojedynczy (6).

I. KOMORA GROBOWA

SKUPISKO 1

Grób ciepłopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 3,5 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 162,29 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 2, 3 i 4. Z obiektu pozyskano łącznie 334 fr. naczyń glinianych oraz 390 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o zaokrąglonym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, łagodnie przechodzącej

w nisko umieszczony baniasty brzusiec, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce drobno i średnioziarnistego tłucznia kamiennego oraz piasku, barwie jasnobrunatnej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. wydętości brzuśca 27 cm (TABL. I: 1).

SKUPISKO 2

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 3,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 162,33 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 1, 3 i 4. Z obiektu pozyskano łącznie 48 fr. naczyń glinianych oraz 120 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego. Materiał kostny datowany metodą 14C (próbka nr BETA507501) – 2510+-30BP.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o zaokrąglonym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, cylindrycznej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 17 cm, śr. wydętości brzuśca 24 cm (TABL. I: 3).
2. Misa (pokrywa) o wyodrębnionym, spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, nie wyodrębnionym dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm (TABL. I: 2).

SKUPISKO 3

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 2,9 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 162,28 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 1, 2 i 4. Z obiektu pozyskano łącznie 90 fr. naczyń glinianych oraz 238 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o zaokrąglonym, lekko wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, płaskim dnie, domieszce

średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego oraz piasku, barwie jasnobrunatnej. Wymiary: śr. wylewu 17 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 21 cm (TABL. I: 5).

2. Misa (pokrywa) o nie wyodrębnionym i zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych w dolnych partiach chropowaconych, spłaszczonym dnie, domieszce drobno- i średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 25 cm, śr. dna 9 cm, wysokość 10 cm (TABL. I: 4).

SKUPISKO 4

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 2,9 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 162,24 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 1, 2 i 3. Z obiektu pozyskano łącznie 74 fr. naczyń glinianych oraz 332 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego. Materiał kostny datowany metodą 14C (próbka nr BETA507502) – 2520+-30BP.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o spłaszczonym, wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca zdobionym ornamentem rytym w układzie geometrycznym, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego oraz piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 15 cm (TABL. I: 6).

SKUPISKO 5

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 2,6 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 162,31 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 3 i 4. Z obiektu pozyskano łącznie 58 fr. naczyń glinianych oraz 151 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o zaokrąglonym i wychylonym wylewie, gładkościennej, cylindrycznej szyi, nisko umieszczonym, ostrym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia

kamiennego oraz piasku, barwie ciemnobrunatnej. Wymiary: śr. wylewu 19 cm (TABL. I: 8).

SKUPISKO 6

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w południowej części komory grobowej, w odległości 1,4 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 162,13 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 5. Z obiektu pozyskano łącznie 238 fr. naczyń glinianych oraz 187 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste/kubek (popielnica) o zaokrąglonym i wychylonym wylewie, gładkościennej, cylindrycznej szyi, wysoko umieszczonym, ostrym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego oraz piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 15 cm (TABL. I: 7).

KURHAN NR 2 (badania 1901)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w skrajnej, północno-zachodniej części cmentarzyska (RYC. 5), w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (162,70 m n.p.m.), najmniejszy ze wszystkich zarejestrowanych na stanowisku i badany przez A. Bezenbergera w czerwcu 1909 roku. Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 7 m i wysokość dochodzącą do 0,4 m (RYC. 7). Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym. Odpowiada publikowanemu przez królewieckiego badacza kopcowi oznaczonemu numerem II, który pierwotnie miał 6,7 m średnicy i 0,5 m wysokości.

Podczas badań w początkach XX wieku wyeksplorowano bliżej nieokreślony fragment komory grobowej (wkop o długości minimum 2 m) w centralnej części obiektu i zarejestrowano prawdopodobnie 4 pochówki ciałopalne, popielnicowe z których 3 przykryte były misami. Zawarte w publikacji opisy wskazują na typowe popielnice w formie naczyń baniastych o cylindrycznych bądź stożkowatych i gładkościennej szyjach, dolnych partiach chropowaconych lub kierunkowo obmazywanych

oraz płaskich dnach. Brak dokładniejszych opisów pokryw – mis, uniemożliwia ich bliższe określenie typologiczne. Wiadomo jedynie, iż jedna z nich zdobiona była ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznych. Lakoniczny opis materiałów zabytkowych pozwala ramowo datować wydobyte zabytki na późną epokę brązu.

KURHAN NR 3 (badania 2013)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w centralnej części cmentarzyska (RYC. 5) w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (162,33 m n.p.m.). W momencie rozpoczęcia badań posiadał kształt nieregularnego owalu, wydłużonego na osi północ-południe, długość 8,7m, szerokość sięgającą 7,3m i wysokość dochodzącą do 0,9 m (RYC. 70).

Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej na którą składało się 15 płaszczy kamiennych przemieszanych z gliną, piaskiem gliniastym i drobnymi otoczkami. W środkowej i południowo-zachodniej części kurhanu zarejestrowano ślady dwóch nieregularnych wkopów o wymiarach odpowiednio – 0,8 m x 1 m oraz 1 m x 1,5 m.

U podstawy kurhanu w warstwie gliny calcowej, zarejestrowano całkowicie zachowany, owalnie zarysowany wieniec o średnicy do 6,5 m i szerokości od 0,6 do 1 m uformowany z czterech rządów średniej wielkości kamieni narzutowych o gradacji nie przekraczającej 0,3 m, z wyraźnie oznaczonym dwoma masywnymi głazami wejściem do komory grobowej (RYC. 65).

Komora grobowa o wymiarach 3,7 x 1,1 m i orientacji północny-zachód – południowy-wschód wkopana była bezpośrednio w glinę calcową i wyłożona zwartym, jednowarstwowym brukiem z wyselekcjonowanych, zbliżonych do siebie wymiarami otoczek o średnicy między 0,05 a 0,2 m. Bruk w części północnej naruszony został przez obecne w nasypie wkopy (RYC. 65).

Materiał zabytkowy pozyskany podczas eksploracji kurhanu koncentrował się w warstwach nasypu, komorze grobowej i strefie położonej na południe od krawędzi wieńca.

Wyróżniono 14 skupisk fragmentów naczyń wraz z ciałopalnymi szczątkami kostnymi nie zawierają-

cymi domieszki węgla drzewnych bądź szczątków stosu. Z tego 13 wystąpiło bezpośrednio w strefie bruku, a pojedynczy położony był poza jego obszarem. Wśród nich 7 określić można jako pochówki *in situ*, pozostałe (7) stanowią koncentracje materiałów zabytkowych ze zniszczonych bądź przemieszczonych grobów.

Pochówki w komorze grobowej posadowione były bezpośrednio na bruku grupując się wyraźnie w jej części centralnej (skupiska 1–5, 10, 11).

I. NASYP

Zabytki w nasypie, rozłożone były względnie równomiernie na całej powierzchni kurhanu, koncentrując się głównie w pierwszych jego warstwach do głębokości 0,3 m od szczytu (poziomy 2 i 3), oraz w warstwach zalegających bezpośrednio nad brukiem (poziomy 7–13), co świadczy o jego systematycznej degradacji. Wystąpiły we wszystkich częściach obiektu, a szczególnie w strefie północnej i wschodniej (Ćw. A, B i D). Łącznie pozyskano 397 fr. naczyń glinianych, z czego z Ćw. A – 92, Ćw. B – 117, Ćw. C – 29, Ćw. D – 156 oraz 392g silnie przepalonych kości ludzkich.

POZIOM 2 (GŁ. 0,1–0,15 M, 88 fr. naczyń, 57g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych o powierzchniach chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej i pomarańczowej.
2. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

ĆW. B

1. 6 fr. dolnych partii grubościennego naczynia baniastego, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.

2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej.
3. 38 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, z domieszką drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 2 fr. środkowych partii naczyń nieokreślonego typu o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, barwie brunatnej.
3. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, z domieszką gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 1 fr. partii przydennej grubościennego naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
3. 28 fr. środkowych partii naczyń baniastych o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
4. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatno-pomarańczowej.

POZIOM 3 (GŁ. 0,15–0,2 M, 51 fr. naczyń, 26 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. wylewu cienkościennego naczynia jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych obmazanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie czarnej, ciemnoszarej.
2. 3 fr. górnych partii szyi naczyń baniastych o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnopomarańczowej.
3. 20 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 1 fr. górnej partii garnka jajowatego o zaokrąglonym i wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 8 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, z domieszką gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego, o zaokrąglonym i wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, z domieszką drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej i pomarańczowej.
3. 15 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce

gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 7 (GŁ. 0,35–0,4 M, 42 fr. naczyń, 7 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o zaokrąglonym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o zaokrąglonym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.
3. 1 fr. górnej partii masywnej miski o prostym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, zdobionej plastycznym guzem umieszczonym pod krawędzią barwie pomarańczowej.
4. 11 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.
5. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych obmazanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

ĆW. B

1. 1 fr. górnej partii naczynia jajowatego, o wyodrębnionym, zaokrąglonym wylewie, krótkiej szyi, powierzchniach zewnętrznych obmazanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
2. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych, o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.
3. 19 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach

zewnątrznych chropowaconych, z domieszką gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, z domieszką gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 9 (GL. 0,45–0,5 M, 71 fr. naczyń, 69 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o zaokrąglonym, nie profilowanym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o zaokrąglonym, lekko spłaszczonym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie jasnopomarańczowej.
3. 1 fr. górnej partii grubościennego naczynia jajowatego/misy o profilowanym, wychylonym na zewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.
5. 13 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. B

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

2. 7 fr. środkowych partii naczyń nieokreślonego typu o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ceglastej i szaro-brunatnej.

3. 11 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 1 fr. górnej partii misy o spłaszczonym, nie profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, zdobionej ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, barwie brązowej.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.
3. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii niewielkiego naczynia baniastego, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
3. 1 fr. partii przydennej naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej.
4. 23 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce

średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 10 (gł. 0,5–0,55 m, 31 fr. naczyń, 14 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o zaokrąglonym, nie profilowanym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 4 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. B

1. 1 fr. dolnych partii naczynia nieokreślonego typu, o płaskim, wyodrębnionym dnie, dolnych partiach chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. dna 10 cm.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej.
3. 1 fr. środkowej części niewielkiego taśmowatego ucha pochodzącego z naczynia nieokreślonego typu o domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
4. 6 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.
5. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach wewnętrznych obmazywanych, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych

starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej.

2. 10 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.
3. 4 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej.

POZIOM 11 (gł. 0,55–0,6 m, 22 fr. naczyń, 17 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego/jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

ĆW. B

1. 1 fr. górnej partii grubościennego garnka jajowatego o profilowanym, wychylonym na zewnątrz wylewie, krótkiej szyi, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej i pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy/czarki o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych delikatnie chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie jasnopomarańczowej.
3. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej i pomarańczowej.
4. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 1 fr. górnej partii grubościennego garnka jajowatego o profilowanym, spłaszczonym wylewie, krótkiej szyi, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brązowej.
2. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej i szarej.

ĆW. D

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej i pomarańczowej.
2. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 12 (gł. 0,6–0,65 m, 21 fr. naczyń, 38 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

ĆW. D

1. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej i ciemnoszarej.
2. 14 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach

zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

POZIOM 13 (gł. 0,65–0,7 m, 30 fr. naczyń, 36 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego o stożkowej, gładkościennej szyi, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku.
3. 16 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

ĆW. B

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

ĆW. C

1. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

ĆW. D

1. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

POZIOM 14 (gł. 0,7–0,75 m, 16 fr. naczyń, 47 g kości ludzkich)

ĆW. D

- 16 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

POZIOM 15 (gł. 0,75–0,8 m, 4 fr. naczyń, 28 g kości ludzkich)

ĆW. D

- 1 fr. górnej partii miski o spłaszczonym, nie profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, zdobionej ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, barwie pomarańczowej.
- 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

POZIOM 16 (gł. 0,8–0,85 m, 3 fr. naczyń, 17 g kości ludzkich)

ĆW. A

- 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

ĆW. C

- 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

POZIOM 17 (gł. 0,85–0,9 m, 15 fr. naczyń, 36 g kości ludzkich)

ĆW. D

- 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej i ciemnoszarej.
- 12 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

POZIOM 18 (gł. 0,9–0,95 m, 3 fr. naczyń)

ĆW. D

- 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

OBIEKT 1

Wkop współczesny zlokalizowany w południowo-zachodniej części kurhanu na poziomie 162,03 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie nasady wieńca kamiennego. Z obiektu pozyskano łącznie 20 fragmentów naczyń glinianych oraz 3 g silnie przepalonych, nie diagnostycznych kości ludzkich.

INWENTARZ:

- 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o płaskim, lekko wychylonym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
- 19 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, z domieszką gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

OBIEKT 2

Wkop współczesny o miąższości dochodzącej do 0,9 m, zlokalizowany w centralnej części kurhanu poziomie 161,97 m n.p.m., bezpośrednio nad brukiem

niszczący wszystkie warstwy nasypu oraz dno komory grobowej. Z obiektu pozyskano 104 g silnie przepalonych, nie diagnostycznych kości ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów ciałopalnych.

II. KOMORA GROBOWA

SKUPISKO 1

Grob ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 2,1 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,70 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 2, 3 i 4. Z obiektu pozyskano łącznie 486 fr. naczyń glinianych oraz 1560 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca zdobionym ornamentem rytym w układzie geometrycznym oraz listwą plastyczną, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce drobno i średnioziarnistego tłucznia kamiennego oraz piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 15 cm, wysokość 28 cm (TABL. II: 1).

SKUPISKO 2

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,9 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,68 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 3, 5 i 11. Z obiektu pozyskano łącznie 276 fr. naczyń glinianych oraz 448 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 22 cm (TABL. II: 2).

SKUPISKO 3

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,8 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,63 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 1, 2, 4 i 11. Z obiektu pozyskano łącznie 23 fr. naczyń glinianych oraz 218 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowana popielnica o zaokrąglonym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, dolnych partiach chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 19 cm (TABL. III: 1).
2. 8 fr. środkowych partii naczyń nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej, brunatnej.
3. 12 fr. środkowych partii naczyń, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie jasno brązowej, pomarańczowej.

SKUPISKO 4

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,68 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 3, 10 i 11. Z obiektu pozyskano łącznie 125 fr. naczyń glinianych oraz 144 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Garnek o wyodrębnionym, wychylonym na zewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, płaskim i wyodrębnionym dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 14 cm (TABL. III: 4).
2. Fragmentarycznie zachowana w górnych partiach misa, o płaskim, profilowanym i wychylonym na zewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku,

barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 32 cm (TABL. III: 3).

3. Fragment misy o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 21 cm (TABL. III: 2).

SKUPISKO 5

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,5 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,71 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 2, 11 i 14. Z obiektu pozyskano łącznie 212 fr. naczyń glinianych oraz 40 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowatej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 18 cm, śr. dna 13 cm, wysokość 24 cm (TABL. IV, 1).

SKUPISKO 6

Koncentracja fragmentów naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowej części komory grobowej, w odległości 0,52 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,63 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 7. Z obiektu pozyskano łącznie 24 fr. naczyń glinianych oraz 37 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 4 fr. dolnych partii naczynia baniastego o płaskim, wyodrębnionym dnie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 20 fr. środkowych partii naczyń baniastych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, z domieszką drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 7

Koncentracja fragmentów naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowej, skrajnej części komory grobowej, w odległości 0,2 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,69 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 6, 8 i 12. Z obiektu pozyskano łącznie 34 fr. naczyń glinianych oraz 23 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Misa o zaokrąglonym i wyodrębnionym wylewie, płaskim, wyodrębnionym dnie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, zdobiona ornamentem zaszczypywań palcowych w układzie geometrycznym, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 15 cm, śr. dna 5 cm, wys. 6 cm (TABL. IV: 2).
2. 1 fr. ucha taśmowatego, o powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
3. 3 fr. górnych partii naczyń o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
4. 17 fr. środkowych partii naczyń baniastych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 8

Koncentracja fragmentów naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowej, skrajnej części komory grobowej, w odległości 0,2 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,65 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 7, 9 i 12. Z obiektu pozyskano łącznie 8 fr. naczyń glinianych oraz 21 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 4 fr. górnych partii naczynia baniastego o stożkowatej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, o powierzchniach zewnętrznych

starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.

2. 3 fr. środkowych partii naczyń nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro – pomarańczowej.
3. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego/garnka jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce grubo i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej.

SKUPISKO 9

Koncentracja fragmentów naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowej, skrajnej części komory grobowej, w odległości 0,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,64 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 7, 8 i 12. Z obiektu pozyskano łącznie 4 fr. naczyń glinianych oraz 5 g niediagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 3 fr. górnych partii cienkościennego naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
2. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego/garnka jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce grubo i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej.

SKUPISKO 10

Silnie zniszczony grób ciepłopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,67 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 4 i 11. Z obiektu pozyskano łącznie 140 fr. naczyń glinianych oraz 110 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego oraz dziecka.

INWENTARZ:

1. Misa (41 fr. – popielnica) o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce

drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 17 cm, wysokość 10 cm (TABL. V: 1).

2. 3 fr. grubościennnej misy/garnka jajowatego o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-szarej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm (TABL. V: 2).
3. 3 fr. cienkościennnej misy o spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm (TABL. V: 3).
4. 12 fr. górnych partii naczyń o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
5. 81 fr. środkowych partii naczyń baniastych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 11

Silnie zniszczony grób ciepłopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,4 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,67 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 2 i 4. Z obiektu pozyskano łącznie 310 fr. naczyń glinianych oraz 473 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennnej, stożkowej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca zdobionym listwą plastyczną, dolnych partiach chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 17 cm, śr. dna 11 cm, wysokość 20 cm (TABL. V: 6).
2. Misa (pokrywa) o wyodrębnionym, spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 25 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 28 cm. (TABL. V: 5).

3. Fragmentarycznie zachowana w górnych partiach misa (przystawka) o płaskim, wyodrębnionym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wylewu 40 cm. (TABL. V: 4).

SKUPISKO 12

Koncentracja fragmentów naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowej, skrajnej części komory grobowej, w odległości 0,1 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,60 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 7 i 8. Z obiektu pozyskano łącznie 30 fr. naczyń glinianych oraz 27 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego o stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca zdobionego listwą plastyczną, domieszce drobnoziarnistego tłuczni kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 26 fr. górnych partii naczyń nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
3. 3 fr. środkowej partii naczynia baniastego/garnka jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce grubo – i średnioziarnistego tłuczni kamiennego, barwie pomarańczowej.

SKUPISKO 14

Koncentracja fragmentów naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w centralnej części komory grobowej, w odległości 1,4 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 161,71 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 7 i 8. Z obiektu pozyskano łącznie 20 fr. naczyń glinianych oraz 11 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 16 fr. górnych partii cienkościennego naczynia nieokreślonego typu (kubek/dzbanek) o zaokrąglonym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych,

domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie jasnopomarańczowej.

2. 4 fr. środkowych partii naczynia baniastego/garnka jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce grubo i średnioziarnistego tłuczni kamiennego, barwie pomarańczowej.

III. WIENIEC

SKUPISKO 13

Koncentracja szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowo-wschodniej części kurhanu, poza obszarem komory grobowej, między kamieniami wieńca. Z obiektu pozyskano 10 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

IV. OTOCZENIE NASYPU

Do grupy tej zaklasyfikowano materiały pozyskane z obiektów położonych poza nasypem kurhanu.

OBIEKT 3

Obiekt zlokalizowano bezpośrednio pod warstwą ściółki leśnej i podglebia w południowo-wschodniej części badanego obszaru, w odległości 1 m od krawędzi wieńca na poziomie 161,30 m n.p.m. Zarys w planie regularny, wyznaczony przez elipsoidalnie, ułożone w pojedynczym rzędzie średniej wielkości kamienie, wydłużony na osi północ-południe i zorientowany bezpośrednio na przedłużeniu bruku komory grobowej. W profilu nieckowaty, o płaskim dnie. Wypełnisko homogeniczne, jednowarstwowe złożone z jasnoszarego piasku gliniastego. Z obiektu pozyskano łącznie 28 fr. naczyń glinianych oraz 17g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 1 fr. cienkościennego naczynia (kubek?) o spłaszczonym, lekko profilowanym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie pomarańczowej.
2. 1 fr. garnka o spłaszczonym wylewie, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych,

domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.

3. 1 fr. dolnych partii naczyń zasobowego o płaskim dnie i chropowatych partiach przydennych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 25 fr. środkowych partii naczyń zasobowych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce grubo i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej oraz ciemnobrunatnej.

OBIEKT 4

Obiekt zlokalizowano bezpośrednio pod warstwą ściółki leśnej i podglebia w południowo – wschodniej części badanego obszaru, w odległości 1,5 m od krawędzi wieńca na poziomie 161,40 m n.p.m, w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu nr 3. Zarys w planie nieregularny, zbliżony do okręgu, wyznaczony przez koliście ułożone w pojedynczym rzędzie średniej wielkości kamienie. W profilu nieckowaty, o płaskim dnie. Wypełnisko homogeniczne, jednowarstwowe złożone z jasnoszarego piasku gliniastego. Z obiektu pozyskano łącznie 10 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dziecka.

KURHAN NR 4 (niebadany)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w skrajnej, północno-wschodniej części cmentarzyska (RYC. 5), w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (161,7 m n.p.m.). Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 13 m i wysokość dochodzącą do 2 m. Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym i dookólnym wieńcem. W części centralnej wyraźnie widoczne siodłowe zakłębienie nad komorą grobową. Na powierzchni nasypu brak widocznych zniszczeń i wkopów rabunkowych.

KURHAN NR 5 (badania 2014)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w centralnej części cmentarzyska (RYC. 5), w drugim – południowym rzędzie kurhanów (161,2 m n.p.m.). W momencie rozpo-

częcia badań posiadał kształt nieregularnego owalu, średnicę 9,4 m i wysokość dochodzącą do 0,7 m (RYC. 71).

Zbudowany w konstrukcji ziemnej, na którą składał się piaszczysty nasyp z niewielką ilością przypadkowych otoczków i większych kamieni nie tworzących zwartego płaszczka.

U podstawy kurhanu, w warstwie gliny calcowej, zarejestrowano zachowany całkowicie w części wschodniej i zachodniej kolisty wieńiec o średnicy 7 m i szerokości od 0,6 do 1 m uformowany z czterech rządów różnorodnych kamieni narzutowych o gradacji między 0,12 a 0,4 m, z wyraźnie oznaczonym wejściem do komory grobowej (RYC. 66). W północnej części wieńiec zniszczony został zapewne przez intensywną gospodarkę leśną. W części północnej i wschodniej, w bezpośrednim sąsiedztwie wieńca, zarejestrowano pojedyncze masywne głazy o szerokości dochodzącej do 0,75 m.

Komorą grobową (RYC. 66) o wymiarach 4,3 x 1,5 m i orientacji północny-zachód, południowy-wschód wkopana była bezpośrednio w glinę calcową i wyłożona zwartym, jednowarstwowym brukiem z wyselekcjonowanych, zbliżonych do siebie wymiarami otoczków o średnicy między 0,1 a 0,2 m. Granicę komory od strony północnej tworzyła ścianka wykonana z 22 płytek kamiennych o grubości od 0,02 do 0,16 m i wysokości do 0,5 m, wzmocniona drobnymi kamieniami. W połowie długości ścianki zlokalizowano 2 płyty ułożone prostopadle, tworzące zaczątkowy podział na dwa sektory.

Materiał zabytkowy pozyskany podczas eksploracji kurhanu koncentrował się w warstwach nasypu, komorze grobowej i strefie położonej na południe od krawędzi wieńca.

Wyróżniono 54 skupiska fragmentów naczyń wraz z ciepłymi szczątkami kostnymi nie zawierającymi domieszki węgla drzewnych bądź szczątków stosu. Z tego 34 wystąpiły bezpośrednio w strefie bruku, pozostałe 22 położone były poza jego obszarem. Wśród nich 18 określić można jako pochówki *in situ*, pozostałe 36 stanowią koncentracje materiałów zabytkowych ze zniszczonych bądź przemieszczonych grobów.

Pochówki w komorze grobowej posadowione były bezpośrednio na bruku, w trzech grupach. W części północno-zachodniej zarejestrowano skupienie 6 pochówków (25, 33, 36, 40, 43, 44), w odległości 1 m na

południe kolejnych 6 (23, 26, 34, 37, 42, 45), w części południowej następnych 5 (13, 22, 29, 31 i 53).

I. NASYP

Zabytki w nasypie, rozłożone były względnie równomiernie na całej powierzchni kurhanu, koncentrując się głównie w pierwszych jego warstwach do głębokości 0,3 m od szczytu, co świadczy o jego systematycznej degradacji. Wystąpiły we wszystkich częściach obiektu, a szczególnie w strefie północno-wschodniej i południowo-zachodniej (Ćw. B i C) oraz na wschód od komory grobowej. Łącznie pozyskano 873 fr. naczyń glinianych, z czego z Ćw. A – 189, Ćw. B – 289, Ćw. C – 168, Ćw. D – 227 oraz 356 g silnie przepalonych kości ludzkich.

POZIOM 1 (GŁ. 0,0–0,05 M, 181 fr. naczyń, 23 g kości ludzkich)

Ćw. A

1. 1 fr. wylewu naczynia baniastego, o stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku. Barwa brunatna.
2. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 14 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. B

1. 4 fr. wylewu masywnej, grubościennej misy, o powierzchniach zewnętrznych obmazanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 11 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

3. 85 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. C

1. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 8 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. D

1. 1 fr. wylewu cienkościennej misy, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 1 fr. ucha taśmowatego, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
3. 1 fr. ucha taśmowatego, mocowanego na czop, zdobionego ornamentem rytym w układzie geometrycznym, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie pomarańczowej.
4. 12 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
5. 27 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 2 (GŁ. 0,1–0,15 M, 290 fr. naczyń, 25 g kości ludzkich)

Ćw. A

1. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku

i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

2. 24 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. B

1. 1 fr. wylewu masywnej, grubościennej misy, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii garnka jajowatego o płaskim wylewie, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
3. 2 fr. górnej partii cienkościennego kubka/dzbanka, o prostym, przybliżonym wylewie i stożkowej szyi, domieszce piasku, barwie brunatnej.
4. 3 fr. dolnych partii naczyń nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych i płaskim, profilowanym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. dna 12 cm.
5. 12 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
6. 157 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 5 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

2. 43 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. wylewu masywnej, grubościennej misy, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii garnka jajowatego o płaskim wylewie, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
3. 4 fr. górnej partii cienkościennego kubka/dzbanka, o prostym, przybliżonym wylewie i stożkowej szyi, domieszce piasku, barwie szarej.
4. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
5. 38 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 3 (GŁ. 0,15–0,2 M, 86 fr. naczyń, 25 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. wylewu masywnej, grubościennej misy, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii garnka jajowatego o płaskim wylewie, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
3. 1 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku

i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

4. 12 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. c

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o płaskim wylewie, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.
2. 1 fr. brzuśca naczynia baniastego o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 12 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. d

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy, o płaskim, zachylonym do wewnątrz wylewie, zdobionej ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.
2. 1 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 55 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 4 (GŁ. 0,2–0,25 M, 117 fr. naczyń, 50 g kości ludzkich)

Ćw. a

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy, o płaskim, zachylonym do wewnątrz wylewie,

zdobionej ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.

2. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 1 fr. górnej partii kubka/dzbanka o zaokrąglonym wylewie, stożkowatej szyi. Ucho taśmowate umocowane pod krawędzią wylewu, domieszce piasku, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.
4. 12 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
5. 41 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. b

1. 1 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

Ćw. c

1. 2 fr. górnej partii garnka jajowatego o płaskim wylewie, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. 5 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

3. 30 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 9 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 5 (GL. 0,25–0,3 M, 89 fr. naczyń, 49 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. dolnych partii naczynia nieokreślonego typu o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.
2. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 38 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. B

1. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 1 rozcieracz kamienny, użyty wtórnie jako budulec dolnych warstw nasypu.

ĆW. D

1. 6 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 32 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 6 (GL. 0,3–0,35 M, 37 fr. naczyń, 12 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 18 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej miski, o płaskim wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego, o płaskim wylewie, stożkowej szyi, powierzch-

niach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

3. 1 fr. masywnego, wielodzielnego ucha taśmowatego, domieszce piasku, barwie brunatnej.
4. 1 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
5. 9 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 7 (GŁ. 0,35–0,4 M, 9 fr. naczyń)

ĆW. D

1. 1 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 8 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 8 (GŁ. 0,4–0,45 M, 29 fr. naczyń, 21 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. C

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 11 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego, o płaskim wylewie, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 32 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 9 (GŁ. 0,45–0,5 M, 8 fr. naczyń, 19 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. wylewu masywnej, grubościennej misy, o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 10 (gł. 0,4–0,55 m, 27 fr. naczyń, 132 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 9 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku

i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

2. 18 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

II. KOMORA GROBOWA

Materiały w obrębie komory grobowej zarejestrowano w trzech grupach rozmieszczonych w strefach północnej, centralnej i południowej. Wyróżniono 18 nienaruszonych pochówków ciałopalnych, 36 koncentracji zabytków pochodzących ze zniszczonych i przemieszczonych grobów i pozyskano łącznie 3416 fr. naczyń glinianych oraz 5223 g ciałopalnych kości ludzkich.

SKUPISKO 5

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w obrębie południowej części komory grobowej, na poziomie 160,64 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 10, 31 i 49. Z obiektu pozyskano łącznie 253 fragmenty naczyń glinianych oraz 251 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste, o prostym, spłaszczonym wylewie, stożkowej, gładkościennym szyi, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 26 cm. (TABL. VI: 1).
2. 149 fr. środkowych partii brzośca naczynia baniastego, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 13

Silnie zniszczony grób ciałopalny, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 1,2 m od krawędzi wieńca na poziomie 160,63 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 193 fragmenty naczyń glinianych oraz 90 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek/dzbanek, o stożkowej szyi i nisko umieszczonym, łagodnym załomie brzośca, płaskim dnie domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 8 cm, śr. dna 5 cm, wysokość 8 cm (TABL. VII: 3).
2. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wydętości brzośca 28 cm (TABL. VII: 5).
3. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
4. 162 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 22

Silnie zniszczony i zdekompletowany grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w południowej części komory grobowej w odległości 0,8 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,81 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 13, 28 i 30. Z obiektu pozyskano łącznie 42 fragmenty naczyń glinianych oraz 126 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Silnie zniszczone i fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (popielnica) o gładkościennym szyi i dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 36 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

SKUPISKO 23

Grób ciałopalny, popielnicowy, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 1,97 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,79 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 26, 34 i 45. Z obiektu pozyskano łącznie 178 fragmentów naczyń glinianych oraz 606 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego. Materiał kostny datowany metodą 14C (próbka nr BETA507504) – 2500+–30BP.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (w typie popielnicy) o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, nisko umieszczonym baniastym brzuścu, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 9 cm, wysokość 24 cm (TABL. IX: 4).
2. Misa (pokrywa) o prostym, spłaszczonym i wychylonym do wewnątrz wylewie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych i płaskim, wyodrębnionym i profilowanym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm, śr. dna 9 cm.

SKUPISKO 24

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w centralnej części komory grobowej w odległości 1,75 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,62 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 23, 26 i 34. Z obiektu pozyskano łącznie 32 fragmenty naczyń glinianych oraz 2 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowana misa o płaskim wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wylewu 28 cm (TABL. X: 1).
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.

3. 40 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

SKUPISKO 25

Silnie zniszczony grób ciałopalny, bezpopielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w północnej części komory grobowej w odległości 4,11 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,61 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 38 i 50. Z obiektu pozyskano 108 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

SKUPISKO 26

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 1,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,61 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 23, 28 i 45. Z obiektu pozyskano łącznie 180 fragmentów naczyń glinianych oraz 564 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłej kobiety. Materiał kostny datowany metodą 14C (próbka nr BETA507505) – 2460+–30BP.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o spłaszczonym, profilowanym wylewie, gładkościennej szyi łagodnie przechodzącej w nisko umieszczony załom brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, płaskim, lekko wklęsłym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 13 cm, wysokość 22 cm (TABL. X: 2).

SKUPISKO 28

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w centralnej części komory grobowej w odległości 1,32 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,54 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 13, 26 i 52. Z obiektu pozyskano łącznie 32 fragmenty naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 10 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, do-

mieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.

2. 22 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

SKUPISKO 29

Silnie zniszczony i zdekompletowany grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w południowej części komory grobowej w odległości 0,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,50 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 48, 51 i 53. Z obiektu pozyskano łącznie 23 fragmenty naczyń glinianych oraz 634 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Misa o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 30 cm (TABL. X: 3)
2. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
3. 18 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

SKUPISKO 30

Koncentracja szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w południowej części komory grobowej, w odległości 1,2 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,43 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 13 i 12. Z obiektu pozyskano łącznie 10 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

SKUPISKO 31

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w południowej części komory grobowej w odległości 0,2 m od krawędzi wieńca kamien-

nego, na poziomie 160,68 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 5. Popielnica w formie misy. Z obiektu pozyskano łącznie 255 fragmentów naczyń glinianych oraz 246 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Misa (popielnica) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 38 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 14 cm (TABL. XI: 1).
2. Misa (przystawka) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 32

Koncentracja naczyń i szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w południowej części komory grobowej w odległości 0,46 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,55 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 22 i 31. Z obiektu pozyskano łącznie 32 fragmenty naczyń glinianych oraz 3,5 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 8 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 33

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w północnej części komory grobowej w odległości 4,16 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,68 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 43, 46. 50. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 392 fragmenty naczyń glinianych oraz 180 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej, gład-

kościenej szyi, łagodnie przechodzącej w baniasty brzusek, płaskim, wyodrębnionym dnie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 19 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 20 cm (TABL. XI: 3).

2. Misa (pokrywa) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych i płaskim lekko wyodrębnionym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 8 cm (TABL. XI: 2).

SKUPISKO 34

Silnie zniszczony i zdekompletowany grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 2,52 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,48 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 35, 37 i 42. Z obiektu pozyskano łącznie 9 fragmentów naczyń glinianych oraz 144 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragment profilowanego, wklęsłego dna naczynia baniastego, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. 16 cm.
2. Fragment taśmowatego ucha zdobionego wzdłużną listwą plastyczną, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej.
3. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, pomarańczowej.

SKUPISKO 35

Koncentracja naczyń i szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w centralnej części komory grobowej w odległości 2,46 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,59 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 34, 37 i 42. Z obiektu pozyskano łącznie 32

fragmenty naczyń glinianych oraz 38 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 8 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 36

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w północnej, skrajnej części komory grobowej w odległości 3,8 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,61 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 40, 43, 44 i 46 i 47. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 195 fragmentów naczyń glinianych oraz 112 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o płaskim, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej, krótkiej, gładkościenej szyi, łagodnie przechodzącej w baniasty brzusek, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnobrunatnej. W górnych partiach naczynia widoczne pozostałości czarnej angoby. Wymiary: śr. wylewu 18 cm (TABL. XII: 2).
2. Misa (pokrywa) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych i płaskim lekko wyodrębnionym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm (TABL. XII: 1).
3. Misa (przystawka) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych i płaskim lekko wyodrębnionym dnie. Zdobiona ornamentem zaszczypywań palcowych w układzie geometrycznym, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnopomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 15 cm, śr. dna 6 cm, wysokość 5 cm (TABL. XII: 3).

SKUPISKO 37

Silnie zniszczony i zdekompletowany grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 2,49 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,58 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 34, 35 i 42. Z obiektu pozyskano łącznie 5 fragmentów naczyń glinianych oraz 143 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, brunatnej.

SKUPISKO 38

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w północnej części komory grobowej w odległości 3,9 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,62 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 25, 40, 43 i 50. Z obiektu pozyskano łącznie 25 fragmentów naczyń glinianych oraz 38 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
2. 23 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

SKUPISKO 39

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w północnej części komory grobowej w odległości 3,38 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,59 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 25, 40, 43 i 50. Z obiektu pozyskano łącznie 60 fragmentów naczyń glinianych oraz 20 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 10 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
2. 50 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, pomarańczowej.

SKUPISKO 40

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w północnej części komory grobowej w odległości 3,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,61 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 36, 38 i 47. Z obiektu pozyskano łącznie 204 fragmenty naczyń glinianych oraz 190 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Grubościenna, płytka misa (przystawka) o wyodrębnionym, zaokrąglonym wylewie, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 28 cm, śr. dna 16 cm, wysokość 8 cm (TABL. XIII: 1).
2. Fragmentarycznie zachowana, grubościenna misa (pokrywa) o spłaszczonym, nieregularnie profilowanym wylewie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych zdobionych ornamentem zaszczypywań palcowych i płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 8 cm (TABL. XIII: 2).
3. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste (popielnica) o gładkościennej, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie. Wykonane z gliny schudzonej domieszką średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 29 cm, śr. dna 10 cm (TABL. XIII: 3).

SKUPISKO 41

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w północnej części komory grobowej w odległości 3,21 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,62 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 39 i 47. Z obiektu pozyskano łącznie 17 fragmentów naczyń glinianych oraz 73 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 17 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 42

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 2,6 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,48 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 34, 35 i 37. Z obiektu pozyskano łącznie 18 fragmentów naczyń glinianych oraz 229 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej
2. 12 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 43

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w północnej części komory grobowej w odległości 0,93 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,56 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 33, 36, 38, 40, 46 i 50. Fragmentarycznie zachowana popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto kilka fragmentów misy w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 133 fragmenty naczyń glinianych oraz 45 g silnie przepalonych

kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Cienkościenna misa (pokrywa) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 29 cm (TABL. XIV: 2).
2. Masywna misa (przystawka) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych i płaskim lekko wyodrębnionym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 36 cm, śr. dna 13 cm (TABL. XIV: 1).
3. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste (popielnica) o gładkościennym, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowo – brązowa. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 24 cm (TABL. XIV: 3).

SKUPISKO 44

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w północnej, części komory grobowej w odległości 3,46 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,54 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 36, 46 i 47. Z obiektu pozyskano 93 fragmenty naczyń glinianych oraz 12 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej szyi, baniastym brzuścu, płaskim dnie, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnobrązowej. Ucho taśmowate, asymetryczne, mocowane na czopy pod krawędzią wylewu i na największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 14 cm (TABL. XIV: 4).

SKUPISKO 45

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w południowej części

komory grobowej w odległości 0,93 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,61 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 23 i 26. Fragmentarycznie zachowana popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto kilka fragmentów misy w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 62 fragmenty naczyń glinianych oraz 377 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłej kobiety.

INWENTARZ:

1. Misa o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 34 cm (TABL. XV: 3).
2. Misa (pokrywa) o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych i płaskim lekko wyodrębnionym dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 28 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 10 cm (TABL. XV: 1).
3. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste (popielnica) o gładkościenniej, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce grubo – i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 30 cm (TABL. XV: 2).

SKUPISKO 46

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w północnej części komory grobowej w odległości 3,8 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,60 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 33, 36, 43 i 44. Z obiektu pozyskano łącznie 105 fragmentów naczyń glinianych oraz 29 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragment dna naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie jasno brązowa. Wymiary: śr. 21 cm.
2. Fragment dna wraz z partią przydenną cienkościennego naczynia nieokreślonego

typu (kubek, dzbanek), o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie jasno pomarańczowej. Wymiary: śr. 10 cm.

3. 11 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
4. 73 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, pomarańczowej.

SKUPISKO 47

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w północnej części komory grobowej w odległości 3,44 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,60 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 36, 39 i 44. Z obiektu pozyskano łącznie 51 fragmentów naczyń glinianych oraz 24 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, brunatnej.
2. 47 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, pomarańczowej.

SKUPISKO 48

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w południowej części komory grobowej w odległości 0,9 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,60 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 29, 51 i 53. Z obiektu pozyskano łącznie 7 fragmentów naczyń glinianych oraz 18 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego/ jajowatego, o powierzchniach zewnętrznych

kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

SKUPISKO 49

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w południowej, skrajnej części komory grobowej w odległości 0,1 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,45 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 5 i 51. Z obiektu pozyskano łącznie 7 fragmentów naczyń glinianych oraz 18 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

SKUPISKO 50

Zniszczona misa bez zawartości kości ciałałpalnych, zlokalizowana w północnej części komory grobowej w odległości 4,5 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,60 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 25, 33 i 43. Z obiektu pozyskano łącznie 75 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Misa o prostym, spłaszczonym wylewie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 25 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 10 cm (TABL. XV: 4).

SKUPISKO 51

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w południowej części komory grobowej w odległości 0,4 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,43 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 29, 48 i 49. Z obiektu pozyskano łącznie 7 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, pomarańczowej.

SKUPISKO 52

Koncentracja szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w odległości 1,27 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,37 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 19, 20 i 21. Z obiektu pozyskano łącznie 52 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

SKUPISKO 53

Silnie zniszczony grób ciałałpalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w południowej części komory grobowej w odległości 0,93 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 160,53 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 52 i 29. Fragmentarycznie zachowana popielnica w formie misy. Z obiektu pozyskano łącznie 62 fragmenty naczyń glinianych oraz 748 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego i dziecka poniżej trzeciego roku życia.

INWENTARZ:

1. Misa o prostym, spłaszczonym wylewie, nie wyodrębnionym dnie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 37 cm (TABL. XV: 5).

SKUPISKO 54

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w południowej części komory grobowej w odległości 1,15 m od krawędzi wieńca, na poziomie 160,46 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 52 i 53. Z obiektu pozyskano łącznie 7 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 13 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, pomarańczowej.

IIA. SKUPISKA POZA KOMORĄ GROBOWĄ

SKUPISKO 1

Koncentracja naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych,

zlokalizowane w odległości 1,27 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,37 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 19, 20 i 21. Z obiektu pozyskano łącznie 224 fragmenty naczyń glinianych oraz 159 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 1 fr. górnej partii masywnej miski o płaskim wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 1 fr. dolnych partii naczynia nieokreślonego typu o płaskim, profilowanym dnie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego i piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. 14 cm.
3. 1 fr. górnej partii miski o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 1 fr. górnej partii garnka jajowatego o płaskim wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
5. 4 fr. górnych partii cienkościennego kubka/dzbanka o płaskim wylewie, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brązowa.
6. 43 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
7. 173 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłuczni kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 2

Koncentracja naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w odległości 1,27 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,41 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 19, 20 i 21. Z obiektu pozyskano łącznie 106 fragmentów

naczyń glinianych oraz 30 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego oraz dziecka poniżej trzeciego roku życia.

INWENTARZ:

1. Fragment górnej partii kubka o zaokrąglonym wylewie, stożkowatej, gładkościenniej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej.
2. 2 fr. dolnych partii naczynia nieokreślonego typu o płaskim, profilowanym dnie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, barwie brunatnej. Wymiary: śr. 14 cm.
3. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
4. 95 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłuczni kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 3

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 2,13 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,40 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 8 i 11. Z obiektu pozyskano łącznie 17 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 14 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłuczni kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 4

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana 1,62 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,42 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk

nr 8 i 9. Z obiektu pozyskano łącznie 9 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Fragment górnej naczynia baniastego/kubka o zaokrąglonym wylewie, stożkowatej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm. (TABL. VII: 1).
2. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 6 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 6

Koncentracja szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w odległości 0,9 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,40 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 14 i 15. Z obiektu pozyskano łącznie 3 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

SKUPISKO 7

Koncentracja szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w odległości 1,7 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,41 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 15 i 17. Z obiektu pozyskano łącznie 1 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

SKUPISKO 8

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1,62 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,42 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 8 i 9. Z obiektu pozyskano łącznie 7 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Fragment górnej partii miski o zaokrąglonym wylewie, dolnych partiach chropowaconych,

domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 17 cm. (TABL. VII: 2).

2. 6 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 9

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1,53 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,40 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 1, 4 i 20. Z obiektu pozyskano łącznie 5 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 5 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

SKUPISKO 10

Koncentracja naczyń i szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana 0,3 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,47 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 49. Z obiektu pozyskano łącznie 9 fragmentów naczyń glinianych oraz 19 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Fragment górnej partii masywnej miski o spłaszczonym wylewie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 38 cm. (TABL. VII: 4).
2. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 11

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 2,3 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,26 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 3. Z obiektu pozyskano łącznie 6 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 6 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 12

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 0,75 m na północ od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,85 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 10 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
2. 9 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 14

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1,5 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,42 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 10 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste o stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 21 cm (TABL. VII: 6).
2. 42 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce

gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 15

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonego grobu popielnicowego, zlokalizowane 1m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,52 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 36, 38 i 47. Z obiektu pozyskano łącznie 283 fragmenty naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowana cienkościenna misa (pokrywa) o zaokrąglonym wylewie, dolnych partiach kierunkowo chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 25 cm, wysokość 7 cm (TABL. VIII: 1).
2. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste (pozostałości popielnicy) o gładkościennej, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 26 cm, śr. dna 11 cm. (TABL. VIII: 2).
3. Fragment wałeczkowatego ucha kubka/dzbanka o zaokrąglonym wylewie i stożkowatej szyi, zdobionego plastycznym guzem pod krawędzią wylewu, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: długość 4 cm, średnica guza 2 cm.

SKUPISKO 16

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 0,7 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,47 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 5, 18 i 20. Z obiektu pozyskano łącznie 64 fragmenty naczyń.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek/dzbanek o nisko umieszczonym załomie brzuśca i płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 16 cm (TABL. VIII: 4).

2. Fragmentarycznie zachowana misa o płaskim, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 28 cm (TABL. VIII: 3).
3. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
4. 54 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szarej.

SKUPISKO 17

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1,4 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,41 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 2, 7 i 15. Z obiektu pozyskano łącznie 146 fragmentów naczyń glinianych oraz 3,8 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek o nisko umieszczonym załomie brzuśca i płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. dna 5 cm (TABL. IX: 1).
2. Fragmentarycznie zachowana misa o płaskim, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 21 cm (TABL. IX: 2).
3. 13 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
4. 11 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

SKUPISKO 18

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,41 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 16, 17, 19 i 20. Z obiektu pozyskano łącznie 99 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste, o spłaszczonym wylewie, gładkościennej szyi łagodnie przechodzącej w baniasty brzusec, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. wydętości brzuśca 24 cm (TABL. IX: 3).
2. 26 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.
4. 70 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 19

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,41 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 16, 17, 19 i 20. Z obiektu pozyskano łącznie 99 ułamków naczyń glinianych.

SKUPISKO 20

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,41 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 11 i 21. Z obiektu pozyskano łącznie 11 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.
2. 8 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 21

Koncentracja naczyń oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane 1,3 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,39 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 2, 18 i 19. Z obiektu pozyskano łącznie 51 fragmentów naczyń glinianych oraz 2 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
2. 41 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatno-pomarańczowej.
3. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

SKUPISKO 27

Koncentracja naczyń pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowane w odległości 2,3 m na południe od krawędzi komory grobowej, na poziomie 160,26 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 4 fragmenty naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 4 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

KURHAN NR 6 (badania 1901)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w skrajnej, południowo-wschodniej części cmentarzyska (RYC. 5) w drugim – południowym rzędzie kurhanów (160,90 m n.p.m.), badany przez A. Bezenbergera w czerwcu 1909 roku. Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 11 m i wysokość dochodzącą do 0,6 m (RYC. 7). Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym i dookólnym wiercem. W części centralnej wyraźnie widoczne siodłowe zakłębienie nad komorą grobową, a w zachodniej liczne wkopy współczesne. Odpowiada publikowanemu w roku 1909 kopcowi oznaczonemu numerem IV, który pierwotnie miał 10 m średnicy i 0,6 m wysokości.

Podczas badań w początkach XX wieku wyeksplorowano bliżej nieokreślony fragment południowo-wschodniej ćwiartki kurhanu bezpośrednio nad komorą grobową. Z zawartego w pierwszej publikacji planu zbiorczego wynika, iż badaniami objęto obszar o powierzchni minimum 5 m² (wykop o wymiarach 5 x 1 m). W jego obrębie zarejestrowano, podobnie jak w obiekcie nr II, 4 pochówki ciepłopalne, popielnicowe, z których 2 przykryte były misami. Zawarte w publikacji opisy wskazują na typowe popielnice w formie naczyń baniastych o cylindrycznych bądź stożkowatych i gładkościennych szyjach, dolnych partiach chropowaconych lub kierunkowo obmazywanych oraz płaskich dnach. Przy jednej z nich zaobserwowano fragment dwudzielnego ucha mogącego pochodzić z przystawki w formie kubka/czerpaka. Brak dokładniejszych opisów pokryw – mis, uniemożliwia ich bliższe określenie typologiczne. Wiadomo jedynie, iż jedna z nich zdobiona była również ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznych. Lakoniczny opis materiałów zabytkowych pozwala ramowo datować wydobyte zabytki na późną epokę brązu i wczesną epokę żelaza.

SAMŁAWKI st. 2, gm. Kolno, woj. warmińsko-mazurskie

1. **POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE:** X637115, Y680 367 (PUWG 92, RYC. 4)
2. **ORIENTACJA:** W–E
3. **EKSPOZYCJA:** S
4. **TYP:** regularne, asymetryczne – 7 kurhanów w dwóch rzędach: rząd północny (3), południowy (4)
5. **LOKALIZACJA:** wydłużone wypłaszczenie na grzbiecie ulokowanego równoleżnikowo garbu morenowego (145 m n.p.m.), w strefie przybrzeżnej niecki doliny Łąk Zimmermanna
6. **POWIERZCHNIA:** 0,3 ha
7. **BADANIA:** M. Gładki (2015–2016) Fundacja Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna

KURHAN NR 1 (niebadany)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w skrajnej, północno-wschodniej części cmentarzyska (RYC. 6) w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (144,4 m n.p.m.). Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 13 m i wysokość dochodzącą do 0,6 m. Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym. W części centralnej wyraźnie widoczne siodłowe zakłębienie nad komorą grobową. Na powierzchni nasypu brak widocznych zniszczeń i wkopów rabunkowych.

KURHAN NR 2 (badania 2016)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony we wschodniej części cmentarzyska (RYC. 6) w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (145,1 m n.p.m.). W momencie rozpoczęcia badań posiadał kształt regularny, zbliżony do okręgu, średnicę 13,9 m i wysokość dochodzącą do 1,5 m (RYC. 72).

Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej, na którą składało się 15 płaszczy kamiennych przemieszanych z gliną, piaskiem gliniastym i drobnymi otoczkami. W środkowej i południowej części kurhanu zarejestrowano ślady dwóch nieregularnych wkopów o wymiarach odpowiednio – 2 m x 1,3 m oraz 2 m

x 1,1 m (RYC. 67). Znaleziony w ich sąsiedztwie materiał zabytkowy, w postaci gwoździ oraz licznych fragmentów ceramiki późnośredniowiecznej i nowożytniej pozwala przypuszczać, iż został on częściowo zniszczony jeszcze przed XVIII w. W dolnych warstwach nasypu odnotowano obecność kilku płyt kamiennych pochodzących pierwotnie ze zniszczonych przez wkopy konstrukcji towarzyszących pochówkom. Ostatnia warstwa płaszcza posadowiona była bezpośrednio w warstwie gliny calcowej tworząc zwarty kolisty bruk wokół komory grobowej.

U podstawy kurhanu, w warstwie gliny calcowej, zarejestrowano zachowany szczątkowo dookolny kolisty wieniec o średnicy 8,8 m i szerokości od 0,3 do 0,8 m, uformowany oryginalnie z trzech rzędów i dwóch warstw zróżnicowanych wielkością kamieni narzutowych o gradacji między 0,12 a 0,4 m, z wyraźnie oznaczonym wejściem do komory grobowej. W północno-zachodniej części wieniec zniszczony został zapewne przez intensywną gospodarkę leśną.

Komorza grobowa (RYC. 67) o wymiarach 7,4 x 1,6 m i orientacji północny-zachód – południowy-wschód wkopana była bezpośrednio w glinę calcową i wyłożona zwartym, jednowarstwowym brukiem z wyselekcjonowanych, zbliżonych do siebie wymiarami otoczek o średnicy między 0,1 a 0,2 m. Założenie grobowe otoczone było murem z ułożonych warstwowo 91 kamieni i głazów o długości dochodzącej do 1 m, wzmocnionych drobnymi kamieniami. Zarówno mur jak i bruk części północnej i południowej naruszone zostały przez obecne w nasypie wkopy. Materiał zabytkowy pozyskany podczas eksploracji kurhanu koncentrował się w warstwach nasypu i komorze grobowej. Wyróżniono łącznie 10 pochówków posadowionych bezpośrednio w centralnej części bruku.

I. NASYP

Zabytki w nasypie, rozłożone były nierównomiernie, koncentrując się głównie w pierwszych jego poziomach do głębokości 0,5 m od szczytu (poziomy 2–4) oraz w warstwach zalegających bezpośrednio nad brukiem (poziomy 7–15), reprezentując zniszczone pochówki. Wystąpiły głównie w części północno –

zachodniej kurhanu (Ćw. A) oraz południowo-wschodniej w sąsiedztwie komory grobowej (Ćw. D). Łącznie pozyskano 433 fr. naczyń glinianych, z czego z Ćw. A – 48, Ćw. B – 13, Ćw. C – 12, Ćw. D – 360 oraz 1338 g silnie przepalonych kości ludzkich.

POZIOM 2 (GŁ. 0,1–0,15 M, 9 fr. naczyń, 11 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 2 fr. ceramiki nowożytniej.

ĆW. B

1. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego/jajowatego, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej.

ĆW. D

1. Fragmentarycznie zachowany pierścionek z cienkiej blaszki brązowej.
2. 4 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.
3. 2 fr. ceglastej ceramiki nowożytniej.

POZIOM 3 (GŁ. 0,15–0,2 M, 53 fr. naczyń, 126 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 25 fr. ceramiki nowożytniej w tym: 6 fr. wylewu, 1 fr. ucha, 16 fr. środkowych partii naczyń
2. 5 fr. ceramiki późnośredniowiecznej w tym: 1 fr. ucha i 5 fragmentów środkowych partii naczyń

ĆW. C

1. 3 fr. ceramiki nowożytniej.
2. 1 fr. ceramiki późnośredniowiecznej w tym: 1 fr. wylewu garnka esowatego.

ĆW. D

1. 6 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładza-

nych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

2. 13 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

POZIOM 4 (GŁ. 0,2–0,25 M, 10 fr. naczyń)

ĆW. A

1. 2 fr. ceramiki nowożytniej.

ĆW. C

1. 8 fr. ceramiki nowożytniej.

POZIOM 5 (GŁ. 0,25–0,30 M, 1 fr. ceramiki, 4 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 1 fr. ucha nowożytnego dzbana.

POZIOM 6 (GŁ. 0,30–0,35 M, 4 fr. naczyń)

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłuczni kamiennego, barwie brunatnej.
2. 1 fr. środkowej partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamiennego, barwie pomarańczowej.
3. 2 fr. ceramiki nowożytniej.

POZIOM 7 (GŁ. 0,35–0,40 M, 15 fr. naczyń)

ĆW. A

1. 12 fr. ceramiki nowożytniej.

ĆW. D

1. 1 fr. naczynia nieokreślonego typu o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłuczni i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. dna 12 cm.

2. 1 fr. górnej partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie szarej.
3. 1 fr. środkowej partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

POZIOM 8 (GŁ. 0,40–0,45 M, 144 fr. naczyń, 5 g kości ludzkich)

ĆW. D (przemieszczony grób)

1. 20 fr. naczynia baniastego o spłaszczonym, profilowanym wylewie, stożkowej, gładkościennej szyi, dolnych partiach chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 14 cm.
2. 1 fr. masywnego naczynia nieokreślonego typu o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. dna 12 cm.
3. 1 fr. naczynia nieokreślonego typu o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. dna 8 cm.
4. 1 fr. środkowych partii naczynia nieokreślonego typu o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie szarej, zdobionego ornamentem zaszczyptań palcowych.
5. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
6. 117 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

7. 1 fr. ceramiki nowożytniej.

POZIOM 9 (GŁ. 0,45–0,50 M, 31 fr. naczyń, 15 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 2 fr. ceramiki nowożytniej.

ĆW. B

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.

ĆW. D

1. 1 fr. środkowej partii naczynia nieokreślonego typu, zdobionego ornamentem plastycznych guzków, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 1 fr. naczynia nieokreślonego typu o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. dna 9 cm.
3. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
4. 20 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

POZIOM 10 (gł. 0,50–0,55 m, 38 fr. naczyń, 57 g kości ludzkich)

ĆW. D (przemieszczony grób)

1. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste, o stożkowej, gładkościennej szyi, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm (TABL. XVI: 3).
2. Misa, o spłaszczonym, wychylonym do wewnątrz wylewie, powierzchni zewnętrznej niestarannie

wygładzanej, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatnej. Zdobiona plastycznymi guzkami pod krawędzią oraz ornamentem odcisków paznokci w układzie geometrycznym. Wymiary: śr. wylewu 36 cm (TABL. XVI: 2).

3. Fragmentarycznie zachowane naczynia baniaste/garnek jajowaty, o płaskim dnie, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 32 cm.
4. Fragmentarycznie zachowany kubek/dzbanek o zaokrąglonym wylewie, o stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 12 cm.
5. 6 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
6. 32 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 11 (gł. 0,55–0,60 m, 15 fr. naczyń, 98 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
2. 13 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

POZIOM 12 (gł. 0,60–0,65 m, 14 fr. naczyń, 136 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii cienkościennego garnka jajowatego, o zaokrąglonym, wychylonym na

zewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatnej.

2. 1 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 12 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej.

POZIOM 13 (gł. 0,65–0,7 m, 12 fr. naczyń, 204 g kości ludzkich)

ĆW. B

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej miski, o spłaszczonym wylewie, powierzchniach wewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej.
2. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego, o profilowanym wylewie, stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wylewu 14 cm.
2. 1 fr. górnej partii masywnej miski, o spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej.
3. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

POZIOM 14 (gł. 0,7–0,75 m, 10 fr. naczyń, 305 g kości ludzkich)

ĆW. B

- 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

ĆW. D

- 3 fr. górnej partii naczynia baniastego, o spłaszczonym wylewie, stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wylewu 17 cm.
- 1 fr. górnej partii cienkościennej miski, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej.
- 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej.

POZIOM 15 (gł. 0,75–0,80 m, 77 fr. naczyń, 359 g kości ludzkich)

ĆW. B

- 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
- 37 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

ĆW. D

- Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste, o stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm (TABL. XVI, 1).
- 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku

i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

- 31 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

II. KOMORA GROBOWA

Materiały w obrębie komory grobowej zarejestrowano jedynie w jej części centralnej. Strefa północna i południowa zniszczone zostały przez wkopy nowożytnie. Wyróżniono łącznie 10 nienaruszonych pochówków ciałopalnych i pozyskano łącznie 1819 fr. naczyń glinianych oraz 7868 g ciałopalnych kości ludzkich.

SKUPISKO 1

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 3,85 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,69 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 6 i 7. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 105 fragmentów naczyń glinianych oraz 957 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego. Materiał kostny datowany metodą ¹⁴C (próbka nr BETA507508) – 2470+–30BP.

INWENTARZ:

- Naczynie baniaste (popielnica) o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, nisko umieszczonym baniastym brzuścu, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 26 cm (TABL. XVII: 2).
- Misa (pokrywa), o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, dnie kulistym, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 26 cm, wysokość 9 cm (TABL. XVII: 1).

SKUPISKO 2

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 4,9 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,62 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 11. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 113 fragmentów naczyń glinianych oraz 1147 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościenniej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 41 cm, śr. dna 19 cm, wysokość 36 cm (TABL. XVII: 4).
2. Misa (przystawka), o spłaszczonym, wychylnym do wewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 33 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 16 cm (TABL. XVII: 3).

SKUPISKO 3

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 4 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,66 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 6 i 11. Z obiektu pozyskano łącznie 144 fragmenty naczyń glinianych oraz 1065 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (popielnica) o wyodrębnionej, gładkościenniej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm (TABL. XVIII: 1).
2. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych

starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatnej.

3. 127 fr. środkowych partii naczyń o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 4

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 3,12 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,70 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 7. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 118 fragmentów naczyń glinianych oraz 1616 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłego mężczyzny (25–35 lat).

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościenniej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 26 cm (TABL. XVIII: 2).

SKUPISKO 6

Silnie zniszczony grób ciałopalny, prawdopodobnie popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 4,02 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,66 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 2,3 i 10. Z obiektu pozyskano łącznie 72 fragmenty naczyń glinianych oraz 602 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłej kobiety.

INWENTARZ:

1. Silnie zniszczone i fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste (popielnica), o dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. Fragmentarycznie zachowana cienkościenna misa o ściętym wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamien-

nego i piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 26 cm (TABL. XVIII: 4).

3. Fragmentarycznie zachowana masywna misa o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 40 cm (TABL. XVIII: 3).
4. 3 fr. górnych partii naczyń baniastych o stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatnej bądź szaro-pomarańczowej.
5. 64 fr. środkowych partii naczyń o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.

SKUPISKO 7

Grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 3,48 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,72 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 1 i 6. Popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto pojedynczą miniaturę misę w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 398 fragmentów naczyń glinianych oraz 136 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłej kobiety.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościenniej, stożkowatej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach ukośnie obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 20 cm (TABL. XVIII: 5).
2. Misa (pokrywa) o spłaszczonym, lekko profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Zdobiona ornamentem szaszczywań palcowych w układzie geometrycznym. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 14 cm (TABL. XIX: 1).

3. Masywna misa o zaokrąglonym, pogrubionym wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, płaskim, wyodrębnionym dnie, domieszce drobno – i średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 28 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 8 cm (TABL. XIX: 3).
4. Misa o spłaszczonym, lekko zachylonym do wewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, płaskim dnie, domieszce drobno i średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 28 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 14 cm (TABL. XIX: 2).
5. Misa o spłaszczonym, silnie zachylonym do wewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, płaskim, wyodrębnionym dnie, domieszce drobno i średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 7 cm, wysokość 11 cm (TABL. XIX: 4).
6. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie nieokreślonego typu (naczynie baniaste/misa), o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. dna 11,5 cm.
7. Silnie zniszczone i fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (w typie popielnicy) o gładkościenniej stożkowatej szyi, łagodnym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia i piasku, barwie brunatnej.

SKUPISKO 8

Grób ciepłopalny, bezpopielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 3,48 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,72 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 1 i 6. Z obiektu pozyskano 778 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

SKUPISKO 9

Silnie zniszczony grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części ko-

mory grobowej w odległości 3,75 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,66 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 1, 6 i 7. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 129 fragmentów naczyń glinianych oraz 444 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie nieokreślonego typu (popielnica?) o powierzchniach zewnętrznych niestannie wygładzanych, płaskim dnie, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. dna 8 cm.

SKUPISKO 10

Silnie zniszczony grób ciało palny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 3,75 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,66 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 1, 6 i 7. Popielnica przykryta misą. Z obiektu pozyskano łącznie 32 fragmenty naczyń glinianych oraz 138 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (popielnica?) o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościenniej, stożkowej szyi, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
2. Misa (pokrywa) o spłaszczonym, powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszcze drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm (TABL. XIX: 5).

SKUPISKO 11

Grób ciało palny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w centralnej części komory grobowej w odległości 3,12 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 143,70 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 7. Z obiektu pozyskano łącznie 709 fragmentów naczyń glinianych oraz 985 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o wyodrębnionym i spłaszczonym wylewie, krótkiej, gładko-

ścienniej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowatych, płaskim i zakłęśniętym w części środkowej dnie, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 30 cm, śr. dna 26 cm, wysokość 56 cm (TABL. XIX: 6).

KURHAN NR 3 (niebadany)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w północnej części cmentarzyska (RYC. 6) w pierwszym – północnym rzędzie kurhanów (144,18 m n.p.m.). Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 12 m i wysokość dochodzącą do 1 m. Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym. Na powierzchni nasypu brak widocznych zniszczeń i wkopów rabunkowych.

KURHAN NR 4 (niebadany)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w skrajnej (RYC. 6), północno-wschodniej części cmentarzyska w drugim – południowym rzędzie kurhanów (144,3 m n.p.m.). Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 13 m i wysokość dochodzącą do 0,6 m. Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym. Na powierzchni nasypu brak widocznych zniszczeń i wkopów rabunkowych.

KURHAN NR 5 (badania 2015)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony we wschodniej części cmentarzyska (RYC. 6) w drugim – południowym rzędzie kurhanów (145,04 m n.p.m.). W momencie rozpoczęcia badań posiadał kształt regularny, zbliżony do okręgu, średnicę 8 m i wysokość dochodzącą do 0,7 m (RYC. 73).

Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej, na którą składało się 12 płaszczy kamiennych przemieszanych z gliną, piaskiem gliniastym i drobnymi otoczkami. Ostatnia warstwa płaszcza posadowiona była bezpośrednio w warstwie gliny calcowej tworząc zwarty kolisty bruk wokół komory grobowej.

U podstawy kurhanu w warstwie gliny calcowej, zarejestrowano zachowany szczątkowo dookólny, jednowarstwowy kolisty wieniec o średnicy 7,8 m i szerokości od 0,3 do 0,7 m, uformowany oryginalnie z dwóch rzędów zróżnicowanych wielkościami kamieni narzutowych o gradacji między 0,3 a 0,45 m, z wyraźnie oznaczonym wejściem do komory grobowej (RYC. 68). W północnej i południowo zachodniej części wieniec zniszczony został zapewne przez intensywną gospodarkę leśną.

Komora grobowa (RYC. 68) o wymiarach 4,3 x 1,5 m i orientacji północny-zachód – południowo-wschód wkopana była bezpośrednio w glinę calcową i wyłożona zwartym, jednowarstwowym brukiem z wyselekcjonowanych, zbliżonych do siebie wymiarami otoczków o średnicy między 0,1 a 0,2 m. W północnej części bruku zarejestrowano pojedynczą płytę kamienną o wymiarach 1 x 0,5 m. Założenie grobowe otoczone było murem z ułożonych warstwowo 230 kamieni i głazów o długości dochodzącej do 0,5 m, wzmocnionych drobnymi kamieniami.

Materiał zabytkowy pozyskany podczas eksploracji kurhanu koncentrował się w warstwach nasypu i komorze grobowej. Wyróżniono 46 skupisk fragmentów naczyń wraz z ciepłopalnymi szczątkami kostnymi nie zawierającymi domieszki węgla drzewnych bądź szczątków stosu. Z tego 45 wystąpiło bezpośrednio w strefie bruku, a pojedynczy położony był poza jego obszarem. Wśród nich 26 określić można jako pochówki *in situ*, pozostałe (20) stanowią koncentracje materiałów zabytkowych ze zniszczonych bądź przemieszczonych grobów.

Pochówki w komorze grobowej posadowione były bezpośrednio na bruku, w dwóch grupach oraz dwóch warstwach. W części północnej, oddzielonej poziomą płytą kamienną zarejestrowano skupienie 6 pochówków (21, 23, 27, 28, 33, 38), a w odległości 0,5 m na południe pozostałych 20.

I. NASYP

Zabytki w nasypie, rozłożone były nierównomiernie, koncentrując się głównie w pierwszych jego poziomach do głębokości 0,3 m od szczytu (poziomy 2–3) oraz w warstwach zalegających bezpośrednio nad

brukiem (poziomy 7–15), reprezentując zniszczone pochówki. Wystąpiły głównie w części północno-wschodniej kurhanu (Ćw. B) oraz południowo-wschodniej w sąsiedztwie komory grobowej (Ćw. D). Łącznie pozyskano 226 fr. naczyń glinianych, z czego z Ćw. A – 3, Ćw. B – 3, Ćw. C – 2, Ćw. D – 218 oraz 148 g silnie przepalonych kości ludzkich.

POZIOM 1 (GŁ. 0,0–0,1 M, 9 fr. naczyń, 2 g kości ludzkich)

Ćw. C

1. 1 fr. wylewu cienkościennego kubka, z taśmowatym uchem umocowanym do krawędzi wylewu, o powierzchniach zewnętrznych niestannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.

Ćw. D

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy, o płaskim wylewie, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
2. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej i szaro-pomarańczowej.

POZIOM 2 (GŁ. 0,1–0,15 M, 7 fr. naczyń, 5 g kości ludzkich)

Ćw. D

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku

i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

3. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych. Wykonane z gliny schudzonej domieszką gruboziarnistego tłucznia kamiennego. Barwa brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 3 (GŁ. 0,15–0,2 M, 9 fr. naczyń, 4 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii masywnej misy/garnka jajowatego, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku. Barwa pomarańczowa.
2. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych. Wykonane z gliny schudzonej domieszką drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego. Barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 4 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 4 (GŁ. 0,2–0,25 M, 6 fr. naczyń, 3 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 6 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

POZIOM 5 (GŁ. 0,25–0,3 M, 2 fr. naczyń)

ĆW. D

1. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

POZIOM 6 (GŁ. 0,3–0,35 M, 22 fr. naczyń, 17 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 6 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 13 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.
3. 3 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 7 (GŁ. 0,35–0,40 M, 47 fr. naczyń, 44 g kości ludzkich)

ĆW. A

1. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

ĆW. C

1. 1 fr. środkowej partii naczynia baniastego/jajowatego o powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce piasku, barwie szarej.
2. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego/garnka jajowatego, o spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce piasku, barwie brunatnej.

3. 2 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
4. 40 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 8 (GŁ. 0,40–0,45 M, 10 fr. naczyń, 28 g kości ludzkich)

ĆW. B

1. 1 fr. środkowych partii naczynia baniastego/ jajowatego o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

ĆW. D

1. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 9 (GŁ. 0,45–0,50 M, 19 fr. naczyń, 11 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 3 fr. górnych partii cienkościennego kubka z taśmowatym uchem, o zaokrąglonym wylewie, stożkowatej szyi, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
2. 9 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku

i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

3. 7 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 10 (gł. 0,50–0,55 m, 16 fr. naczyń, 19 g kości ludzkich)

ĆW. B

1. 2 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.

ĆW. D

1. 2 fr. górnej partii naczynia baniastego, o zaokrąglonym wylewie, stożkowatej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego tłucznia i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
3. 5 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 11 (gł. 0,50–0,55 m, 47 fr. naczyń, 6 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii masywnej miski, o silnie profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, domieszce piasku, barwie szarej.
2. 1 fr. górnej partii cienkościennego naczynia baniastego/garnka jajowatego, o spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce piasku, barwie szaro-pomarańczowej.

3. 6 fr. dolnych partii kubka/dzbanka o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnopowłocznego piasku i tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej.
4. 1 fr. środkowej partii naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, zdobionego ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, domieszce piasku, barwie brunatnej.
5. 1 fr. środkowej partii naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, zdobionego ornamentem rytym w układzie geometrycznym, domieszce piasku, barwie brunatnej.
6. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnopowłocznego piasku i tłuczni kamiennego, barwie ciemnoszarej, pomarańczowej.
7. 31 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnypowłocznego tłuczni kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 12 (gł. 0,55–0,60 m, 12 fr. naczyń, 2 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 8 fr. środkowych partii grubościennego naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, zdobionego ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, domieszce piasku, barwie szaro-brunatnej.
2. 4 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnypowłocznego tłuczni kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 13 (gł. 0,60–0,65 m, 25 fr. naczyń, 5 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii cienkościennej misy, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych

chropowatych, domieszce piasku, barwie pomarańczowej.

2. 4 fr. środkowych partii grubościennego naczynia nieokreślonego typu, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, zdobionego ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, domieszce piasku, barwie szaro-brunatnej.
3. 20 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce średnypowłocznego tłuczni kamiennego, barwie brunatnej, szaro-pomarańczowej.

POZIOM 14 (gł. 0,60–0,65 m, 1 fr. naczynia, 2 g kości ludzkich)

ĆW. D

1. 1 fr. górnej partii kubka/dzbanka, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce piasku, barwie szarej.

II. KOMORA GROBOWA

Materiały w obrębie komory grobowej zarejestrowano w części północnej i centralnej. Wyróżniono 26 nienaruszonych pochówków ciałopalnych i pozyskano łącznie 3185 fr. naczyń glinianych oraz 8009 g ciałopalnych kości ludzkich.

SKUPISKO 1

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie pierwszej warstwy pochówków w południowo-zachodniej, skrajnej części komory grobowej, w odległości 1,7 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,62 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 40 fragmentów naczyń glinianych oraz 19 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

2. 40 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce drobnopowłocznego piasku i średnypowłocznego tłuczni kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 4

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 1,9 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,52 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 14 i 26. Z obiektu pozyskano łącznie 163 fragmenty naczyń glinianych oraz 511 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 14 fr. górnych partii naczynia baniastego, o prostym, spłaszczonym wylewie, stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnopiękniatego piasku, barwie ciemnoszarej.
2. 149 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastego, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce drobnopiękniatego piasku i średnopiękniatego tłuczni kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 6

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie pierwszej warstwy pochówków w południowo-wschodniej, skrajnej części komory grobowej, w odległości 0,7 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,54 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 12 fragmentów naczyń glinianych oraz 2,7 g nie diagnostycznych silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 12 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce drobnopiękniatego piasku i średnopiękniatego tłuczni kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 8

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie pierwszej warstwy pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 3,5 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,62 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 25 fragmentów naczyń glinianych oraz 12 g nie diagnostycznych silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego, o stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnopiękniatego piasku, barwie brunatnej.
2. 24 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce drobnopiękniatego piasku i średnopiękniatego tłuczni kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 9

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,59 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 9, 12 i 24. Popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto pojedynczą miniaturową misę w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 56 fragmentów naczyń glinianych oraz 52 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dziecka w nieokreślonym wieku.

INWENTARZ:

1. Misa (pokrywa) o nie wyodrębnionym, ściętym wylewie, powierzchni zewnętrznej kierunkowo obmazywanej, domieszce średnopiękniatego tłuczni kamiennego i piasku, barwie brunatno pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm (TABL. XX: 2).
2. Misa (przystawka) o nie wyodrębnionym, ściętym wylewie, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej chropowatej, domieszce średnopiękniatego tłuczni kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 6 cm (TABL. XX: 3).
3. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach nieregularnie obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnopiękniatego tłuczni kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 25 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 25 cm (TABL. XX: 1).

SKUPISKO 10

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów

popielnicowych, zlokalizowana w stropie pierwszej warstwy pochówków, w południowo-wschodniej, skrajnej części komory grobowej w odległości 1,3 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,52 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 37 fragmentów naczyń glinianych oraz 45 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 23 fr. naczynia baniastego (w typie popielnicy) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennym, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brązowo-pomarańczowej.
2. 14 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestaranie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej, brązowej.

SKUPISKO 11

Grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 1,45 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,55 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 5 i 14. Popielnica prawdopodobnie przykryta misą z której zachowało się jedynie masywne dno. Wśród elementów wyposażenia miniaturowe naczynie baniaste, 2 niewielkie misy oraz 2 fragmentarycznie zachowane kubki w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano łącznie 102 fragmenty naczyń glinianych oraz 226 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego i dziecka w wieku poniżej 6 lat.

INWENTARZ:

1. Misa o nie wyodrębnionym, ściętym i wychylonym do wewnątrz wylewie, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej kierunkowo obmazywanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 6 cm (TABL. XX: 5). (prawdopodobnie powiązana ze starszymi pochówkami – skupisko 23).
2. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny dzbanek, o płaskim, nie profilowanym wylewie

i cylindrycznej szyi łagodnie przechodzącej w wysoko umieszczony baniasty brzusiec, płaskim dnie, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowo-szarej. Ucho nie zachowane, asymetryczne, mocowane na czop 10 mm pod krawędzią wylewu oraz u nasady brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 10 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 16 cm (TABL. XX: 6).

3. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym i spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennym, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach ukośnie obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 24 cm (TABL. XX: 4).
4. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny dzbanek, o płaskim, nie profilowanym wylewie i cylindrycznej szyi łagodnie przechodzącej w wysoko umieszczony baniasty brzusiec, płaskim dnie, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasno pomarańczowo-szarej. Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 14 cm (TABL. XX: 9).
5. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek, o płaskim, nie profilowanym wylewie i cylindrycznej szyi łagodnie przechodzącej w nisko umieszczony baniasty brzusiec, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowo-szarej. Wymiary: śr. wylewu 10 cm (TABL. XX: 7).
6. 3 fragmenty dolnej części naczynia baniastego/dużej misy, o płaskim, nie wyodrębnionym dnie, ukośnie obmazywanych partiach przydennych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. dna 10 cm (TABL. XX: 8).
7. 7 fr. górnych partii misy, o płaskim, ściętym wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestaranie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
8. 24 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobno-

ziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 12

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,66 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,5 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 12, 24 i 29. Popielnica prawdopodobnie przykryta misą dekorowaną ornamentem geometrycznym. Wśród elementów wyposażenia miniaturowe naczynie jajowate w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 98 fragmentów naczyń glinianych oraz 318 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego oraz dziecka.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste (popielnica) o płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej kierunkowo obmazywanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. największej wydętości brzuśca 30 cm, śr. dna 8 cm (TABL. XXI: 1).
2. Miniaturowe naczynie jajowate, o ściętym, nieprofilowanym wylewie, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej nieregularnie obmazywanej, domieszce piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej i szarej. Wymiary: śr. wylewu 11 cm, śr. dna 6 cm, wysokość 10 cm (TABL. XX: 2).
3. Misa o prostym i spłaszczonym wylewie, płaskim i wyodrębnionym dnie, zdobiona ornamentem zaszczyptywań palcowych w układzie geometrycznym, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 19 cm, śr. dna 5 cm, wysokość 9 cm (TABL. XX: 3).

SKUPISKO 13

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,75 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,54 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 25 i 28. Z obiektu pozyskano łącznie 33 fragmenty naczyń glinianych oraz 47 g silnie

przepalonych kości ludzkich należących do dziecka w nieokreślonym wieku.

INWENTARZ:

1. 1 fr. dolnej części kubka/dzbanka o płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych w partiach przydennych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. dna 7cm (TABL. XXI: 5).
2. 3 fr. miniaturowego taśmowatego ucha amfory, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro pomarańczowej. Wymiary: wys. 5 cm, gr. 1,7 cm.
3. 29 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.
4. Amfora, o spłaszczonym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, łagodnie wysklepionym załomie brzuśca i płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej. Na największej wydętości brzuśca umocowane dwa wałeczkowate ucha. Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 14 cm (TABL. XXI: 4).

SKUPISKO 14

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie pierwszej warstwy pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 1,6 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,53 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 4 fragmenty naczyń glinianych oraz 16 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 4 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 15

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 1,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na pozio-

mie 144,55 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 16 i 19. Wśród elementów wyposażenia miniaturowe naczynie jajowate oraz kubek w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 194 fragmenty naczyń glinianych oraz 472 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłej kobiety.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek/czarka, o baniastym brzuścu, płaskim dnie, domieszce drobno ziarnistego piasku, barwie jasnobrązowej. Wymiary: śr. dna 8 cm (TABL. XXII: 3).
2. Fragmentarycznie zachowany garnek jajowaty, o spłaszczonym, profilowanym wylewie, nie wyodrębnionej szyi, obmazywanych powierzchniach zewnętrznych, domieszce średnio i grubo ziarnistego tłucznia kamiennego, barwie pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 14 cm (TABL. XXII: 2).
3. Naczynie baniaste (popielnica) o wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach ukośnie obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 22 cm (TABL. XXII: 1).

SKUPISKO 16

Grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 1,5 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,51 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 5 i 15. Wśród elementów wyposażenia kubek w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 168 fragmentów naczyń glinianych oraz 512 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika młodocianego w wieku poniżej 20 lat.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny dzbanek, o płaskim, nie profilowanym wylewie, cylindrycznej szyi, łagodnie wyodrębnionym, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, szaro-brunatnej. Ucho taśmowate, ukośne, asy-

metryczne, doklejone 10mm pod krawędzią wylewu oraz u nasady brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 13 cm (TABL. XXII: 5).

2. Naczynie baniaste (popielnica) o płaskim nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 18 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 22 cm (TABL. XXII: 4).
3. Silnie zniszczony i fragmentarycznie zachowany gładkościenny dzbanek, o płaskim, nie profilowanym wylewie i cylindrycznej szyi, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasno pomarańczowo-szarej i widocznych śladach wtórnego przepalenia. Ucho taśmowate doklejone 10mm pod krawędzią wylewu oraz u nasady brzuśca.
4. Fragmentarycznie zachowany garnek jajowaty, o prostym lekko spłaszczonym wylewie, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 14 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 14 cm (TABL. XXII: 6).
5. 1 fr. wylewu cienkościennego naczynia nieokreślonego typu o lekko zaokrąglonym wylewie i cylindrycznej wychylonej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie ciemnoszarej.
6. 1 fr. masywnej, grubościennej amfory, o stożkowej szyi łagodnie przechodzącej w baniasty brzusek, powierzchniach zewnętrznych delikatnie chropowaconych. Ucho taśmowate, mocowane na czopy, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie jasnobrunatnej.
7. 1 fr. wylewu cienkościennego naczynia nieokreślonego typu o cylindrycznej szyi z widocznym mocowaniem ucha, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
8. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych o powierzchniach starannie wygładzanych,

domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.

9. 17 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

SKUPISKO 17

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 2,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,5 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 12, 18 i 29. Z obiektu pozyskano łącznie 73 fragmenty naczyń glinianych oraz 629 g silnie przepalonych kości ludzkich do dziecka w nieokreślonym wieku. Materiał kostny datowany metodą ¹⁴C (próbka nr BETA507506) – 2440±30BP.

INWENTARZ:

1. Misa (popielnica) o wyodrębnionym, ściętym i zagiętym do wewnątrz wylewie, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej obmazywanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 8 cm (TABL. XXII: 7).
2. 6 fr. górnych partii naczynia baniastego, o prostym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej szyi, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej, ciemnopomarańczowej.
3. 6 fr. górnych partii masywnego garnka jajowatego, o profilowanym, wychylonym na zewnątrz wylewie, powierzchniach zewnętrznych ukośnie obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej, ciemnopomarańczowej.
4. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych, o stożkowej szyi i powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej, ciemnopomarańczowej.
5. 56 fr. środkowych partii naczyń nieokreślonego typu o powierzchniach zewnętrznych chropowatych, domieszce drobno – i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej.

SKUPISKO 18

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 2,07 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,5 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 17 i 19. Wśród elementów wyposażenia kubek w charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie 97 fragmentów naczyń glinianych oraz 62 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym, spłaszczonym i asymetrycznym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennym, stożkowej szyi, łagodnie przechodzącej w wysoko umieszczonej załom baniastego brzuśca, dolnych partiach chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 20 cm (TABL. XXII: 8).
2. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek, o płaskim, nie profilowanym wylewie, cylindrycznej szyi, wyraźnie wyodrębnionym, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, szaro-brunatnej. Ucho taśmowate, ukośne, asymetryczne, doklejone 10 mm pod krawędzią wylewu oraz u nasady brzuśca, zdobione u nasady okrągłym, plastycznym guzem. Wymiary: śr. wylewu 9 cm, śr. dna 4 cm, wysokość 11 cm (TABL. XXII: 9).
3. 8 fr. naczyń baniastych o prostym, spłaszczonym wylewie, stożkowej szyi i powierzchniach starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
4. 11 fr. górnych partii naczyń baniastych, o stożkowej szyi i powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej, ciemnopomarańczowej.

5. 1 fr. wylewu masywnego garnka jajowatego o spłaszczonym, wychylonym na zewnątrz wylewie i powierzchniach zewnętrznych ukośnie obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnopomarańczowej.
6. 12 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych ukośnie obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej.
7. 11 fr. środkowych partii naczyń nieokreślonego typu o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobno i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej.

SKUPISKO 19

Grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 1,6 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,47 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 1, 15 i 18. Z obiektu pozyskano łącznie 175 fragmentów naczyń glinianych oraz 478,7 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do dorosłej kobiety.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, łagodnie przechodzącej w wysoko umieszczony załom baniastego brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-szarej. Wymiary: śr. wylewu 23 cm, śr. dna 11 cm, wysokość 24 cm (TABL. XXIII: 1).

SKUPISKO 21

Grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 3,15 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,51 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 22 i 23. Popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto 3 mniejsze naczynia w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano

łącznie 169 fragmentów naczyń glinianych oraz 845 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej, gładkościennej szyi, baniastym brzuścu, obmazywanych partiach przydennych, płaskim dnie, domieszce średnio- i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 22 cm (TABL. XXIII: 7).
2. Misa (pokrywa) o prostym, spłaszczonym wylewie, nie wyodrębnionym, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej niestarannie obmazywanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 9 cm (TABL. XXIII: 6)
3. Cienkościenna misa (przystawka) o prostym, lekko zaokrąglonym i nie wyodrębnionym wylewie, powierzchni zewnętrznej chropowatej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaropomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm (TABL. XXIII: 3)
4. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (przystawka) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej, gładkościennej szyi, płaskim dnie, chropowaconych partiach przydennych i środkowych do największej wydętości brzuśca, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 18 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 20 cm (TABL. XXIII: 5).
5. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek (przystawka), o płaskim, profilowanym wylewie, cylindrycznej szyi, łagodnie uformowanym, nisko umieszczonym załomie brzuśca, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 14 cm (TABL. XXIII: 4).

SKUPISKO 23

Grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości

ści 3,15 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,51 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 22 i 24. Popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto 3 mniejsze naczynia w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano łącznie 169 fragmentów naczyń glinianych oraz 296 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 1 fr. wylewu naczynia baniastego o prostym, nie wyodrębnionym wylewie, gładkościennej szyi, domieszce drobnopomarańczowego piasku, barwie brunatnej.
2. 5 fr. górnych partii naczyń baniastych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnopomarańczowego piasku, barwie brunatnej, ciemnopomarańczowej.
3. 1 fr. dolnej partii ucha taśmowatego, mocowanego na czop, zdobionego pojedynczym guzem plastycznym, domieszce drobnopomarańczowego piasku, barwie jasnopomarańczowej.
4. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie, zdobione w partiach przydennych nieregularnie rozmieszczonymi odciskami paznokcia, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 18 cm, śr. dna 16 cm, wysokość 30 cm (TABL. XXIII: 8).
5. 1 fr. dna wraz z partią przydenną pochodzący z naczynia nieokreślonego typu, o powierzchni starannie wygładzanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej
6. 3 fr. środkowych partii naczyń cienkościennych (kubki/czarki) o stożkowej szyi łagodnie przechodzącej w baniasty brzusiec, powierzchni zewnętrznej wygładzanej, domieszce drobnopomarańczowego piasku i tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej
7. 18 fr. środkowych partii naczyń baniastych/ jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych nie starannie obmazywanych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

SKUPISKO 24

Grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,6 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,44 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 9, 12 i 22. Z obiektu pozyskano łącznie 46 fragmentów naczyń glinianych, 63 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich oraz 2 narzędzia krzemienne.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach nieregularnie chropowatych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 26 cm, wysokość 22 cm (TABL. XXIV: 1).

SKUPISKO 25

Grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,36 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,51 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 13 i 26. Popielnica przykryta misą. Wśród elementów wyposażenia odkryto pojedyncze naczynie w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano łącznie 156 fragmentów naczyń glinianych oraz 349 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny, asymetryczny kubek o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej szyi, baniastym brzuścu, płaskim dnie, domieszce średnio – i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brązowej. Ucho taśmowate, nieznacznie pogrubione, mocowane na czopy pod krawędzią wylewu i na największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 9 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 12 cm (TABL. XXIV: 3).
2. Misa (pokrywa) o nie wyodrębnionym, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej niestarannie wygładzanej, zdobionej ornamentem zaszczepywań palcowych w układzie geometrycznym,

domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm (TABL. XXIV: 2).

3. Naczynie baniaste (popielnica) o ściętym, nie wyodrębnionym i asymetrycznym wylewie, cylindrycznej, gładkościennej szyi, płaskim dnie, nieregularnie obmazywanych partiach przydennych i środkowych do największej wydętości brzuśca, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm (TABL. XXIV: 4).

SKUPISKO 26

Silnie zniszczony grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,16 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,47 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 4 i 25. Z obiektu pozyskano łącznie 170 fragmentów naczyń glinianych oraz 46 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (popielnica) o płaskim, wyodrębnionym dnie, obmazywanych partiach przydennych i środkowych do największej wydętości brzuśca, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 32 cm, śr. dna 12 cm (TABL. XXIV: 6).
2. Misa (pokrywa) o płaskim, nie wyodrębnionym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm (TABL. XXIV: 5).

SKUPISKO 27

Grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 2,98 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,47 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 23, 46 i 48. Wśród elementów wyposażenia odkryto 3 mniejsze naczynia w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano łącznie 142 fragmenty naczyń glinianych oraz 938 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej, gładkościennej, stożkowej szyi, baniastym brzuścu, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 18 cm (TABL. XXV: 1).
2. Fragmentarycznie zachowany gładkościenny kubek o wyodrębnionej szyi, baniastym brzuścu, płaskim dnie, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnobrązowej. Wymiary: śr. wylewu 6 cm, śr. dna 4 cm, wysokość 6 cm. (TABL. XXV: 2).
3. Fragmentarycznie zachowana amfora o gładkościennej szyi, baniastym brzuścu, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej. Niewielkie wałeczkowate ucho umocowane lekko powyżej największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 16 cm (TABL. XXV: 3).
4. 9 fr. cienkościennego naczynia baniastego o prostym, nieznacznie spłaszczonym wylewie, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.

SKUPISKO 28

Grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w pierwszej warstwie pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,38 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 13, 15, 21 i 23. Popielnica przykryta misą zdobioną ornamentem geometrycznych zaszczytów palców. Wśród elementów wyposażenia odkryto fragmentarycznie zachowany kubek oraz amforę w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano łącznie 249 fragmentów naczyń glinianych oraz 162 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego oraz dziecka.

INWENTARZ:

1. Fragmentarycznie zachowany miniaturowy, gładkościenny kubek o prostym, spłaszczonym wylewie, wyodrębnionej szyi, baniastym brzuścu, płaskim dnie, domieszce średnio – i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie

- jasnobrązowej. Ucho taśmowate, nieznacznie pogrubione, mocowane na czopy pod krawędzią wylewu i na największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 4 cm, śr. dna 2 cm, wysokość 4 cm (TABL. XXVI: 2).
2. Fragment gładkościennej, łagodnie profilowanej, cylindrycznej szyi naczynia baniastego, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnoszarej. Wymiary: śr. 32 cm (TABL. XXVI: 3).
  3. Fragment gładkościennej, łagodnie profilowanej, stożkowej szyi naczynia baniastego, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnoszarej. Wymiary: śr. 30 cm (TABL. XXVI: 4).
  4. Fragment płaskiego dna z zachowaną częścią przydenną naczynia baniastego (lub misy), o powierzchni zewnętrznej niestarannie wygładzanej, domieszce drobno – i średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brązowej. Wymiary: śr. dna 12 cm (TABL. XXVI: 6).
  5. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste, o zaokrąglonym, kołnierzowato uformowanym wylewie, cylindrycznej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, powierzchni zewnętrznej starannie wygładzanej, domieszce drobno ziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ceglasto-czerwonej (powierzchnie zewnętrzne) i szarej (powierzchnie wewnętrzne). Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. wydętości brzuśca 20 cm (TABL. XXVI: 8).
  6. Fragment górnej partii kubka (amfory), o łagodnie wyprofilowanej szyi i baniastym brzuścu, powierzchni zewnętrznej niestarannie wygładzanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Ucho taśmowate, profilowane, doklejone pod krawędzią wylewu i na największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 16 cm (TABL. XXVI: 9).
  7. Misa o nie wyodrębnionym, lekko zaokrąglonym wylewie, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej niestarannie wygładzanej, zdobionej ornamentem zaszczyptywań palcowych w układzie geometrycznym, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 6 cm (TABL. XXVI: 1).
  8. Naczynie baniaste (popielnica) o prostym, nie wyodrębnionym, lekko spłaszczonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wyraźnie wyodrębnionym brzuścu, dolnych partiach ukośnie obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 15 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 18 cm (TABL. XXV: 4).
  9. Misa o nie wyodrębnionym, lekko zaokrąglonym wylewie, płaskim dnie, powierzchni wewnętrznej niestarannie wygładzanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnoszaro-brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 9 cm (TABL. XXVI: 5).
  10. Amfora o prostym, nie wyodrębnionym, lekko spłaszczonym wylewie, gładkościennej szyi, łagodnie wyodrębnionym brzuścu, płaskim dnie, domieszce drobno ziarnistego piasku, barwie szaro-brunatnej. Niewielkie, profilowane ucho doklejone na największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 16 cm (TABL. XXVI: 10).
  11. Misa o nie wyodrębnionym, lekko spłaszczonym i profilowanym wylewie, płaskim dnie, powierzchni zewnętrznej obmazywanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 8 cm (TABL. XXVI: 7).
  12. Fragment płaskiego dna z zachowaną częścią przydenną naczynia baniastego (lub misy), o powierzchni zewnętrznej ukośnie obmazywanej, domieszce drobno – i średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brązowej. Wymiary: śr. dna 8 cm (TABL. XXVI: 11).

SKUPISKO 29

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,6 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,48 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 9, 28, 39 i 42. Popielnica przykryta prawdopodobnie misą, z której zachowało się masywne

dno. Wśród elementów wyposażenia odkryto fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste oraz amforę w charakterze przystawek. Z obiektu pozyskano łącznie 255 fragmentów naczyń glinianych oraz 390 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej, gładkościennnej szyi, łagodnie przechodzącej w baniasty brzusec, płaskim dnie, dolnych partiach nieregularnie chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 26 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 20 cm (TABL. XXVII: 2).
2. Fragmentarycznie zachowane naczynie baniaste (w typie popielnicy) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej, gładkościennnej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, dolnych partiach obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. wylewu 24 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 24 cm (TABL. XXVII: 1).
3. Fragmentarycznie zachowane w dolnych partiach naczynie baniaste/misa o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych i wyodrębnionym, płaskim dnie, domieszce grubo- i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej. Wymiary: śr. dna 16 cm (TABL. XXVII: 3).
4. Fragmentarycznie zachowana gładkościenna amfora, o płaskim, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej szyi, łagodnie przechodzącej w wysoko umieszczony załom brzuśca, płaskim dnie, domieszce piasku i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szarej, szaro-brunatnej. Ucho taśmowate, asymetryczne, doklejone 10 mm powyżej największej wydętości brzuśca. Wymiary: śr. wylewu 12 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 20 cm (TABL. XXVII: 4).

SKUPISKO 30

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie drugiej

warstwy pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,51 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,44 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 12 fragmentów naczyń glinianych oraz 43 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 2 fr. górnej partii naczynia baniastego, o stożkowej, gładkościennnej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
2. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.
3. 6 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 31

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w spągu pierwszej warstwy pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,51 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,42 m n.p.m. w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 32 i 33. Z obiektu pozyskano łącznie 17 fragmentów naczyń glinianych oraz 63 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 1 fr. górnej partii misy o spłaszczonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
2. 1 fr. górnych partii naczynia baniastego, o zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
3. 12 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

4. 3 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 32

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych dolnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w spągu drugiej warstwy pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 3,7 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,48 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 23 i 33. Z obiektu pozyskano łącznie 50 fragmentów naczyń glinianych oraz 8 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 16 fr. kubka, o zaokrąglonym wylewie, stożkowej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych. Ucho taśmowate, mocowane na czopy, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie pomarańczowej.
2. 23 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej, pomarańczowej.
3. 11 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej, pomarańczowej.

SKUPISKO 33

Grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 2,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,5 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 32. Popielnica przykryta misą zdobioną kombinacją ornamentu rytego i zaszczyppów palcowych. Wśród elementów wyposażenia odkryto miniaturową czarkę charakterze przystawki. Z obiektu pozyskano łącznie

180 fragmentów naczyń glinianych oraz 140 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego. Materiał kostny datowany metodą 14C (próbka nr BETA507507) – 2460+/-30BP.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (popielnica) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, stożkowej, gładkościennej szyi, ostrym załomie brzuśca, płaskim dnie, dolnych partiach nieregularnie chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brązowej. Wymiary: śr. wylewu 22 cm, śr. dna 12 cm, wysokość 28 cm (TABL. XXVII: 5).
2. Naczynie baniaste (w typie popielnicy) o ściętym, nie wyodrębnionym wylewie, cylindrycznej, krótkiej, gładkościennej szyi łagodnie przechodzącej w baniasty brzusiec, dolnych partiach chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 20 cm, śr. dna 14 cm, wysokość 28 cm (TABL. XXVII: 6).
3. Masywna misa (pokrywa) o nie wyodrębnionym, lekko zaokrąglonym wylewie, powierzchni zewnętrznej niestarannie wygładzanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnobrażowej. Zdobiona kombinacją ornamentu rytego i zaszczyppów palcowych. Wymiary: śr. wylewu 40 cm (TABL. XXVIII: 1).
4. Misa o prostym, zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, płaskim dnie, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 8 cm, wysokość 6 cm (TABL. XXVIII: 2).

SKUPISKO 34

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie drugiej warstwy pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 4,07 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,42 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 250 fragmentów naczyń glinianych oraz 7 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 7 fr. dzbanka/amfory (przystawka), o zaokrąglonym wylewie, stożkowate szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 27 fr. naczynia baniastego (w typie popielnicy) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowatej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.
3. 3 fr. górnych partii cienkościennych misy o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brązowej.
4. 2 fr. górnych partii masywnej misy o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
5. 1 fr. brzuśca cienkościennego naczynia (kubek, dzbanek), zdobionego ornamentem rytym w układzie geometrycznym, domieszce piasku, barwie szarej.
6. 120 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.
7. 86 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.
8. 3 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 35

Grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w południowej, skrajnej części komory grobowej w od-

ległości 1,1 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,4 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 15, 16 i 45. Popielnica w formie niewielkiej misy ze stopką. Z obiektu pozyskano łącznie 25 fragmentów naczyń glinianych oraz 14 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. Misa o prostym, lekko zaokrąglonym wylewie, wyodrębnionym płaskim dnie ze stopką, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych. W części środkowej dna widoczny okrągły otwór o śr. 1 cm, domieszce drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej. Wymiary: śr. wylewu 16 cm, śr. dna 10 cm, wysokość 8 cm (TABL. XXVIII: 3).

SKUPISKO 36

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w stropie drugiej warstwy pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,37 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 55 fragmentów naczyń glinianych oraz 42 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 5 fr. dzbanka/amfory, o zaokrąglonym wylewie, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie jasnobrązowej.
2. 21 fr. naczynia baniastego (w typie popielnicy) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowatej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej.
3. 29 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej, brązowej.

SKUPISKO 37

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie

pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 1,8 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,43 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 15, 17, 18 i 33. Z obiektu pozyskano łącznie 126 fragmentów naczyń glinianych oraz 133 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 19 fr. dolnych partii dzbanka/amfory (przystawka), o nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.
2. 26 fr. naczynia baniastego (popielnica) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowatej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamienno i piasku, barwie szaro-brunatnej.
3. 2 fr. górnych partii miski o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamienno i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 5 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamienno i piasku, barwie szaro-brunatnej.
5. 74 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłuczni kamienno, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 38

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w północnej części komory grobowej w odległości 3,2 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,3 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 27. Z obiektu pozyskano łącznie 70 fragmentów naczyń glinianych oraz 342 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 1 fr. górnej partii naczynia baniastego, o stożkowatej, gładkościennej szyi, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.

2. 7 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamienno i piasku, barwie szaro-brunatnej.
3. 62 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłuczni kamienno, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 39

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych i kości ciałopalnych pochodzących ze zniszczonych górnych partii grobów popielnicowych, zlokalizowana w spągu drugiej warstwy pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,63 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,31 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 46 fragmentów naczyń glinianych oraz 39 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 17 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłuczni kamienno i piasku, barwie szaro-brunatnej, pomarańczowej.
2. 29 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłuczni kamienno, barwie szaro-brunatnej, pomarańczowej.

SKUPISKO 40

Silnie zniszczony grób ciałopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,2 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,34 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 30, 41 i 44. Z obiektu pozyskano łącznie 86 fragmentów naczyń glinianych oraz 112 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 17 fr. dzbanka/amfory (przystawka), o spłaszczonym, profilowanym wylewie, nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzch-

niach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce drobnziarnistego piasku, barwie pomarańczowej.

2. 19 fr. naczynia baniastego (popielnica) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.
3. 1 fr. górnej partii misy o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 1 fr. górnej partii cienkościennego kubka o zaokrąglonym wylewie, stożkowej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
5. 48 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 41

Silnie zniszczony grób ciepłalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,34 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 30, 39, 40 i 42. Z obiektu pozyskano łącznie 43 fragmenty naczyń glinianych 37 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 2 fr. górnych partii misy o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 10 fr. kubka/dzbanka o zaokrąglonym wylewie, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, do-

mieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.

3. 4 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.
4. 27 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 42

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w spągu drugiej warstwy pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,3 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,29 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 17, 29, 41 i 36. Z obiektu pozyskano łącznie 150 fragmentów naczyń glinianych oraz 64 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 2 fr. górnych partii naczynia baniastego, o stożkowej, gładkościennej szyi, domieszce drobnziarnistego piasku, barwie brunatnej.
2. 1 fr. ucha taśmowatego o powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce drobnziarnistego piasku, barwie pomarańczowej.
3. 6 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.
4. 139 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 43

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w spągu drugiej warstwy pochówków, w południowej części komory grobowej w odległo-

ści 1,56 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,3 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 24 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. 8 fr. naczynia baniastego (popielnica?) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
2. 1 fr. górnej partii misy o spłaszczonym, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
3. 9 fr. górnych partii naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
4. 6 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych kierunkowo obmazywanych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 44

Silnie zniszczony grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,43 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,26 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 30, 40 i 46. Z obiektu pozyskano łącznie 114 fragmentów naczyń glinianych oraz 234 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 8 fr. naczynia baniastego (popielnica?) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnoszarej.
2. 1 fr. górnej partii misy o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych wygładzanych, zdobiony ornamentem zaszczyptywań palcowych w układzie geometrycznym, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.

3. 1 fr. brzuśca naczynia nieokreślonego typu zdobiony ornamentem odcisków paznokcia w układzie geometrycznym, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 4 fr. górnych partii misy (pokrywa?) o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
5. 3 fr. dolnych partii cienkościennego kubka o nisko umieszczonym załomie brzuśca, płaskim dnie, powierzchniach zewnętrznych starannie wygładzanych, domieszcze średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szarej.
6. 97 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszcze drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 45

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych oraz szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych, zlokalizowana w spągu drugiej warstwy pochówków, w południowej części komory grobowej w odległości 0,93 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,27 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupiska nr 16. Z obiektu pozyskano łącznie 41 fragmentów naczyń glinianych oraz 86 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 1 fr. górnych partii naczynia baniastego, o stożkowej, gładkościennej szyi, domieszcze drobnoziarnistego piasku, barwie brunatnej.

SKUPISKO 46

Silnie zniszczony grób ciepłopalny, popielnicowy, bez szczątków stosu, zlokalizowany w drugiej warstwie pochówków, w centralnej części komory grobowej w odległości 2,8 m od krawędzi wieńca kamiennego, na poziomie 144,21 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk nr 27, 30 i 39. Z obiektu pozyskano łącznie 93 fragmenty naczyń glinianych oraz 38 g silnie przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego.

INWENTARZ:

1. 2 fr. dzbanka/amfory (przystawka), o zaokrąglonym, stożkowej szyi, nisko umieszczonym załomie brzuśca, powierzchniach zewnętrznych chropowaconych. Ucho wałeczkowate zdobione plastycznym guzem umieszczone pod krawędzią wylewu, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
2. 27 fr. naczynia baniastego (popielnica) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach kierunkowo obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie jasnoszarej.
3. 2 fr. górnej partii miski (pokrywa?) o spłaszczonym, profilowanym wylewie, powierzchniach zewnętrznych obmazywanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
4. 4 fr. środkowych partii cienkościennego kubka o nisko umieszczonym załomie brzuśca, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie pomarańczowej.
5. 58 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

IIA. SKUPISKA POZA KOMORĄ GROBOWĄ**SKUPISKO 2**

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych poza obszarem komory grobowej, w odległości 0,4m na południe od krawędzi wieńca, w pobliżu głazu narzutowego u podstawy bruku, na poziomie 144,28 m n.p.m. Z obiektu pozyskano łącznie 8 fragmentów naczyń glinianych oraz 1 g nie diagnostycznych silnie przepalonych kości ludzkich.

INWENTARZ:

1. 3 fr. naczynia baniastego (w typie popielnicy) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie ciemnoszarej.

2. 5 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 3

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych poza obszarem komory grobowej, w odległości 0,8m na południe od krawędzi wieńca, w sąsiedztwie skupiska nr 20, na poziomie 144,35 m n.p.m. Z obiektu pozyskano 2 fr. naczyń glinianych.

SKUPISKO 5

Koncentracja fragmentów naczyń u podstawy komory grobowej, w odległości 1,1 m na południe od krawędzi wieńca, w sąsiedztwie skupiska nr 11 i 16, na poziomie 144,56 m n.p.m, stanowiąca wkop współczesny. Z obiektu pozyskano przemieszany materiał zabytkowy w postaci 16 fr. naczyń glinianych oraz 20 g nie diagnostycznych kości ciepłopalnych pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych oraz 3 fr. szklanej butelki i nieokreślony przedmiot żelazny.

INWENTARZ:

1. 16 fr. środkowych partii brzuśca naczynia baniastego, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

SKUPISKO 20

Koncentracja fragmentów naczyń glinianych odkryta w pld. – wsch. części kurhanu w odległości 0,7m od krawędzi wieńca na poziomie 144,26 m n.p.m., poza zasięgiem komory grobowej i bruku w nieregularnej obstawie z otoczek. Z obiektu pozyskano łącznie 97 fragmentów naczyń glinianych.

INWENTARZ:

1. Naczynie baniaste (zniszczona popielnica?) o cylindrycznej, gładkościennej szyi, płaskim dnem, kierunkowo obmazywanych partiach przydennych i środkowych do największej wydętości brzuśca, domieszce średnio i gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej. Wymiary: śr. wydętości brzuśca 24 cm, śr. dna 8 cm (TABL. XXIII: 2).

2. Ucho taśmowate zdobione asymetrycznymi liniami nacięć, domieszce piasku, barwie szarej. Wymiary: dł. 4 cm.
3. Fragment górnej partii misy o spłaszczonym, wyodrębnionym i wychylonym do wewnątrz wylewie, powierzchni zewnętrznej wygładzanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie szaro-pomarańczowej.
4. 1 fr. dna pochodzący z naczynia nieokreślonego typu, o powierzchni starannie wygładzanej, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie ciemnoszarej.
5. 3 fr. misy/czarki o prostym, lekko zaokrąglonym wylewie, powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce drobnoziarnistego piasku, barwie jasnopomarańczowej.
6. 1 fr. wylewu cienkościennego naczynia (kubek/czerpak?) o stożkowej szyi łagodnie przechodzącej w baniasty brzusek, powierzchni zewnętrznej wygładzanej, domieszce drobnoziarnistego piasku i tłucznia kamiennego, barwie jasnopomarańczowej.
7. 8 fr. górnych partii naczyń baniastych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie wygładzanych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatnej.
8. 18 fr. środkowych partii naczyń baniastych/jajowatych, grubościennych, o powierzchniach zewnętrznych niestarannie chropowaconych, domieszce gruboziarnistego tłucznia kamiennego, barwie brunatnej.

SKUPISKO 22

Koncentracja szczątków ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych odkryta w północnej części kurhanu w odległości 3,16 m od krawędzi wieńca na poziomie 144,46 m n.p.m., w bezpośrednim sąsiedztwie skupisk 8, 21 i 24. Z obiektu pozyskano łącznie 59 g nie diagnostycznych, silnie przepalonych kości ludzkich.

III. OTOCZENIE NASYPU

SKUPISKO 7

Koncentracja zabytków poza obszarem kurhanu, w odległości 2,7 m na południe od krawędzi wieńca, stanowiąca ślad penetracji obiektu w czasach współ-

czesnych. Ze skupiska pozyskano przemieszany materiał zabytkowy w postaci 40 fr. naczyń glinianych oraz 35 g nie diagnostycznych kości ciepłopalnych pochodzących ze zniszczonych grobów popielnicowych oraz 2 fr. szklanej butelki.

INWENTARZ:

1. 20 fr. naczynia baniastego (w typie popielnicy) o zaokrąglonym wylewie, gładkościennej, stożkowej szyi, wysoko umieszczonym załomie brzuśca, dolnych partiach chropowaconych, domieszce średnioziarnistego tłucznia kamiennego i piasku, barwie brunatno-pomarańczowej.
2. 16 fr. środkowych partii brzuśca naczyń baniastych/jajowatych, o powierzchniach zewnętrznych chropowaconych, domieszce drobnoziarnistego piasku i średnioziarnistego tłucznia kamiennego, barwie szaro-brunatnej.

KURHAN NR 6 (niebadany)

OPIS OBIEKTU: Kurhan położony w północno-zachodniej części cmentarzyska (RYC. 6) w drugim – południowym rzędzie kurhanów (145,6 m n.p.m.). Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 10 m i wysokość dochodzącą do 0,6 m. Zbudowany w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym. Na powierzchni nasypu brak widocznych zniszczeń i wkopów rabunkowych.

KURHAN NR 7 (niebadany)

OPIS OBIEKTU: Niewielki, silnie zniszczony kurhan położony w północno-zachodniej, skrajnej części cmentarzyska (RYC. 6) w drugim – południowym rzędzie kurhanów (145,5 m n.p.m.). Posiada kształt regularnego okręgu o średnicy 8 m i wysokość dochodzącą do 0,4 m. Zbudowany najprawdopodobniej w konstrukcji kamienno-ziemnej z widocznym już na powierzchni płaszczem kamiennym. Na powierzchni nasypu widoczne masywne głązy i płyty kamienne. Brak współczesnych śladów zniszczeń, bądź wkopów rabunkowych.

XIII.

Spis rycin, tabel i tablic

RYCINY:

RYC. 1 Położenie Samławek w zachodniej części Pojezierza Mazurskiego.

RYC. 2 Lokalizacja cmentarzysk w obrębie lasu samławeckiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

RYC. 3 Lokalizacja cmentarzysk w zachodniej części mikroregionu Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

RYC. 4 Model terenu okolic cmentarzysk w Samławkach (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2, 3 – miejsce pobrania rdzenia do analiz palinologicznych SAM1).

RYC. 5 SAMŁAWKI 1. Plan warstwowy stanowiska z lokalizacją kurhanów.

RYC. 6 SAMŁAWKI 2. Plan warstwowy stanowiska z lokalizacją kurhanów.

RYC. 7 SAMŁAWKI 1. Plan cmentarzyska z lokalizacją kurhanów (1), popielnicami z kurhanu IV (2) wg A. Bezenbergera (3) z 1909 roku.

RYC. 8 SAMŁAWKI 1. Lokalizacja kurhanów w „Lesie Miejskim Reszla” na mapie stanowisk archeologicznych Prus Wschodnich autorstwa E. Hollacka z 1908 roku.

RYC. 9 SAMŁAWKI 2. Lokalizacja cmentarzyska na mapie „*Messtischblatt*” z 1938 roku.

RYC. 10 SAMŁAWKI 1. Plan stanowiska z lokalizacją kurhanów wg A. Bezenbergera z 1909 roku oraz obiektami badanymi w latach 2012–2014.

RYC. 11 Schemat litologiczny badanego profilu osadów z odwiertu SAM1.

RYC. 12 Diagram palinologiczny z rdzenia SAM1.

RYC. 13 S1K1. Naczynia grupy II, III i IV. Skupiska (s.) 1–6.

RYC. 14 S1K3. Naczynia grupy I, II i IV. Skupiska (s.) 1–5, 7, 10, 11.

RYC. 15 S1K5. Naczynia grupy II i III. Skupiska (s.) 5, 13–18, 23, 26, 33, 36, 40, 44.

RYC. 16 S1K5. Naczynia grupy IV. Typologia form ceramicznych. Skupiska (s.) 10, 15–17, 24, 29, 31, 33, 36, 40, 43, 45, 50, 53.

RYC. 17 S2K2. Naczynia grupy II i IV. Typologia form ceramicznych. Skupiska (s.) 1–4, 6, 7, 10, 11.

RYC. 18 S2K5. Naczynia grupy I i VII. Typologia form ceramicznych. Skupiska (s.) 12, 13, 15, 16, 27–29.

RYC. 19 S2K5. Naczynia grupy III i IV. Skupiska (s.) 9, 11, 12, 15–18, 25–28, 33, 35.

RYC. 20 S2K5. Naczynia grupy II. Skupiska (s.) 9, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 23–25, 27–29, 33.

RYC. 21 S1K1. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

RYC. 22 S1K3. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

RYC. 23 S1K5. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

RYC. 24 S2K2. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

RYC. 25 S2K5. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

RYC. 26 S2K5. Zróżnicowanie typologiczne i przestrzenne popielnic w grobach.

RYC. 27 Frekwencja występowania naczyń grupy II na st. 1 i 2 w Samławkach.

RYC. 28 Frekwencja występowania naczyń grupy IV na st. 1 i 2 w Samławkach.

RYC. 29 Frekwencja występowania naczyń grupy III na st. 1 i 2 w Samławkach.

RYC. 30 Frekwencja występowania poszczególnych grup naczyń na st. 1 i 2 w Samławkach.

RYC. 31 Rozkład statystyczny kalibrowanych dat kalendarzowych pochodzących z grobów na st. 1 i 2 w Samławkach.

RYC. 32 S1K1. Zróżnicowanie wagowe kości ciałopalnych w grobach.

RYC. 33 S1K1. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły).

RYC. 34 S1K3. Zróżnicowanie wagowe kości ciałopalnych w grobach.

RYC. 35 S1K3. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, D + DZ – dorosły i dziecko, NOK – nieokreślony).

- RYC. 36** s1K5. Zróżnicowanie wagowe kości ciałałalnych w grobach.
- RYC. 37** s1K5. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, D + DZ – dorosły i dziecko, DK – dorosły, kobieta, NOK – nieokreślony).
- RYC. 38** s2K2. Zróżnicowanie wagowe kości ciałałalnych w grobach.
- RYC. 39** s2K2. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, DM – dorosły, kobieta, DM – dorosły, mężczyzna, NOK – nieokreślony).
- RYC. 40** s2K5. Zróżnicowanie wagowe kości ciałałalnych w grobach.
- RYC. 41** s2K5. Zróżnicowanie pochówków pod względem cech biologicznych (D – dorosły, D + DZ – dorosły i dziecko, DM – dorosły, kobieta, DZ – dziecko, NOK – nieokreślony).
- RYC. 42** s1K1. Plan ogólny z pochówkami.
- RYC. 43** s1K1. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.
- RYC. 44** s1K1. Plan ogólny z pochówkami.
- RYC. 45** s1K3. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.
- RYC. 46** s1K5. Plan ogólny z pochówkami.
- RYC. 47** s1K5. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.
- RYC. 48** s2K2. Plan ogólny z pochówkami.
- RYC. 49** s2K2. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków.
- RYC. 50** s2K5. Plan ogólny z pochówkami.
- RYC. 51** s2K5. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków. Poziom 1.
- RYC. 52** s2K5. Zróżnicowanie przestrzenne typów pochówków. Poziom 2.
- RYC. 53** s1K1. Widok konstrukcji kurhanu na poziomie stropu komory grobowej (fot. A. Jaremek).
- RYC. 54** s1K1. Komora grobowa kurhanu na poziomie pochówków (fot. A. Jaremek).
- RYC. 55** s1K1. Komora grobowa kurhanu na poziomie bruku (fot. A. Jaremek).
- RYC. 56** s1K3. Widok płaszcza kamiennego kurhanu (fot. M. Gładki).
- RYC. 57** s1K3. Widok komory grobowej oraz wieńca kurhanu (fot. M. Gładki).
- RYC. 58** s1K5. Widok komory grobowej oraz wieńca kurhanu (fot. M. Gładki).
- RYC. 59** s1K5. Widok konstrukcji bruku i zwieńczenia komory grobowej kurhanu (fot. M. Gładki).
- RYC. 60** s2K5. Widok płaszcza kamiennego kurhanu (fot. A. Barejko).
- RYC. 61** s2K5. Widok komory grobowej oraz wieńca kurhanu (fot. A. Barejko).
- RYC. 62** s2K2. Widok płaszcza kamiennego kurhanu (fot. P. Prejs).
- RYC. 63** s2K5. Widok komory grobowej kurhanu (fot. J. Błasiak-Wielgus).
- RYC. 64** s1K1. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.
- RYC. 65** s1K3. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.
- RYC. 66** s1K5. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.
- RYC. 67** s2K2. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.
- RYC. 68** s2K5. Dokumentacja polowa. Plan kurhanu na poziomie pochówków.
- RYC. 69** s1K1. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
- RYC. 70** s1K3. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
- RYC. 71** s1K5. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
- RYC. 72** s2K2. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
- RYC. 73** s2K5. Profile NS (AA) i WE (BB) kurhanu.
- RYC. 74** Rodzaje stanowisk archeologicznych w mikroregionie Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).
- RYC. 75** Chronologia stanowisk archeologicznych w mikroregionie Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).
- RYC. 76** Mapa geologiczna mikroregionu Jezior Legińskiego i Widryńskiego (1 – Samławki st. 1, 2 – Samławki st. 2).

TABELE:

TAB. 1 Zestawienie dat radiowęglowych wykonanych dla materiałów kostnych ze st. 1 i 2 w Samławkach.

TABLICE:

TABLICA I. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 1. Naczynia: skupisko 1 (1), skupisko 2 (2, 3), skupisko 3 (4, 5), skupisko 4 (6), skupisko 5 (8), skupisko 6 (7).

TABLICA II. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 1 (1), skupisko 2 (2).

TABLICA III. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 3 (1), skupisko 4 (2–4).

TABLICA IV. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 5 (1), skupisko 7 (2).

TABLICA V. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 10 (1–3), skupisko 11 (4–6).

TABLICA VI. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 5 (1).

TABLICA VII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 4 (1), skupisko 8 (2), skupisko 13 (3, 5), skupisko 10 (4), skupisko 14 (6).

TABLICA VIII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 15 (1, 2), skupisko 16 (3, 4).

TABLICA IX. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 17 (1, 2), skupisko 18 (3), skupisko 23 (4).

TABLICA X. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 24 (1), skupisko 26 (2), skupisko 29 (3).

TABLICA XI. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 31 (1), skupisko 33 (2, 3).

TABLICA XII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 36 (1–3).

TABLICA XIII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 40 (1–3).

TABLICA XIV. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 43 (1–3), skupisko 44 (4).

TABLICA XV. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 45 (1–3), skupisko 50 (4), skupisko 53 (5).

TABLICA XVI. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia z nasypu: poziom 15 ćw. D (1), poziom 10 ćw. D (2, 3).

TABLICA XVII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia: skupisko 1 (1, 2), skupisko 2 (3, 4).

TABLICA XVIII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia: skupisko 3 (1), skupisko 4 (2), skupisko 6 (3, 4), skupisko 7 (5).

TABLICA XIX. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia: skupisko 7 (1–4), skupisko 10 (5), skupisko 6 (3, 4), skupisko 11 (6).

TABLICA XX. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 9 (1–3), skupisko 11 (4–9).

TABLICA XXI. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 12 (1–3), skupisko 13 (4, 5).

TABLICA XXII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 15 (1–3), skupisko 16 (4–6), skupisko 17 (7), skupisko 18 (8, 9).

TABLICA XXIII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 19 (1), skupisko 20 (2), skupisko 21 (3–6), skupisko 23 (7).

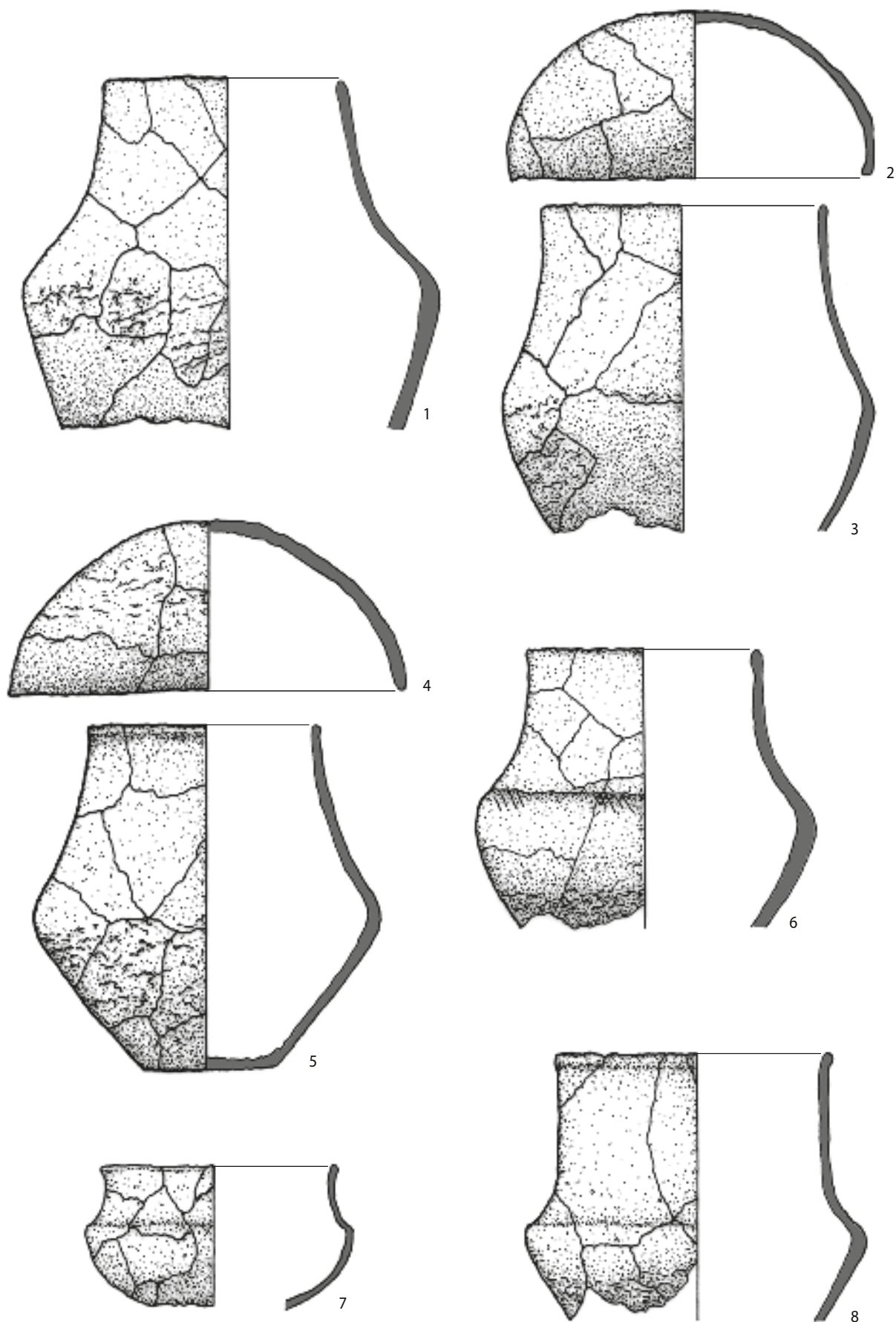
TABLICA XXIV. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 24 (1), skupisko 25 (2–4), skupisko 26 (5, 6), skupisko 23 (7).

TABLICA XXV. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 27 (1–3), skupisko 28 (4).

TABLICA XXVI. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 28 (1–11).

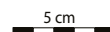
TABLICA XXVII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 29 (1–4), skupisko 33 (5, 6).

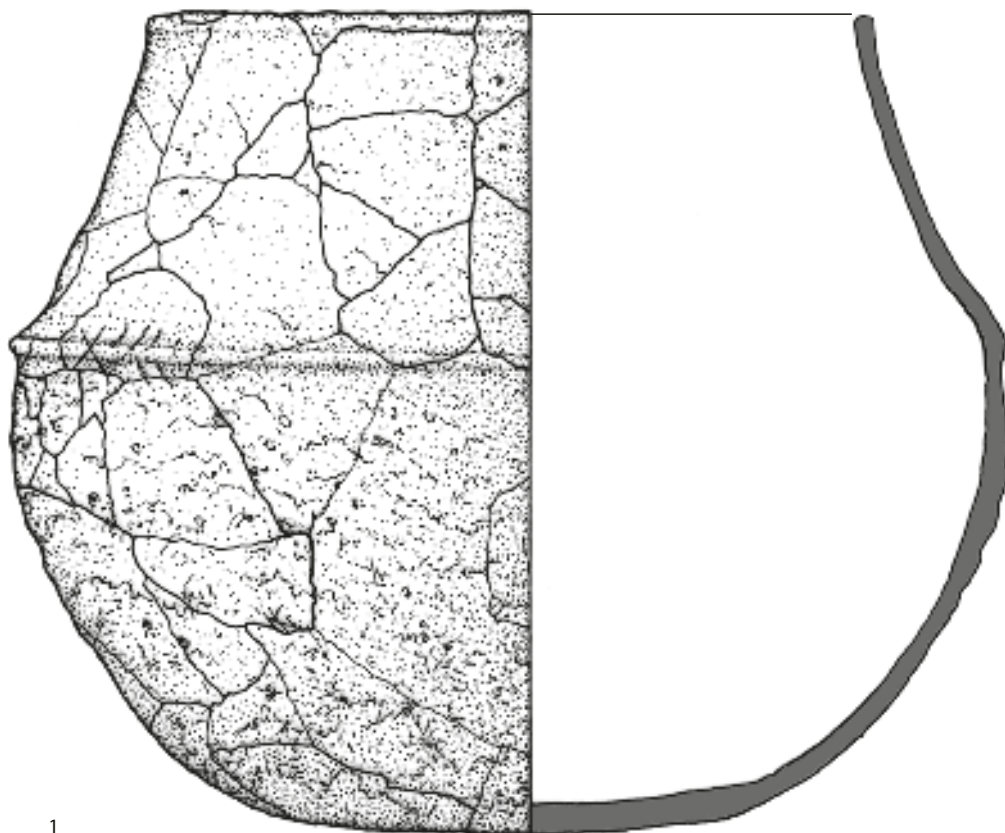
TABLICA XXVIII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 33 (1, 2), skupisko 35 (3).

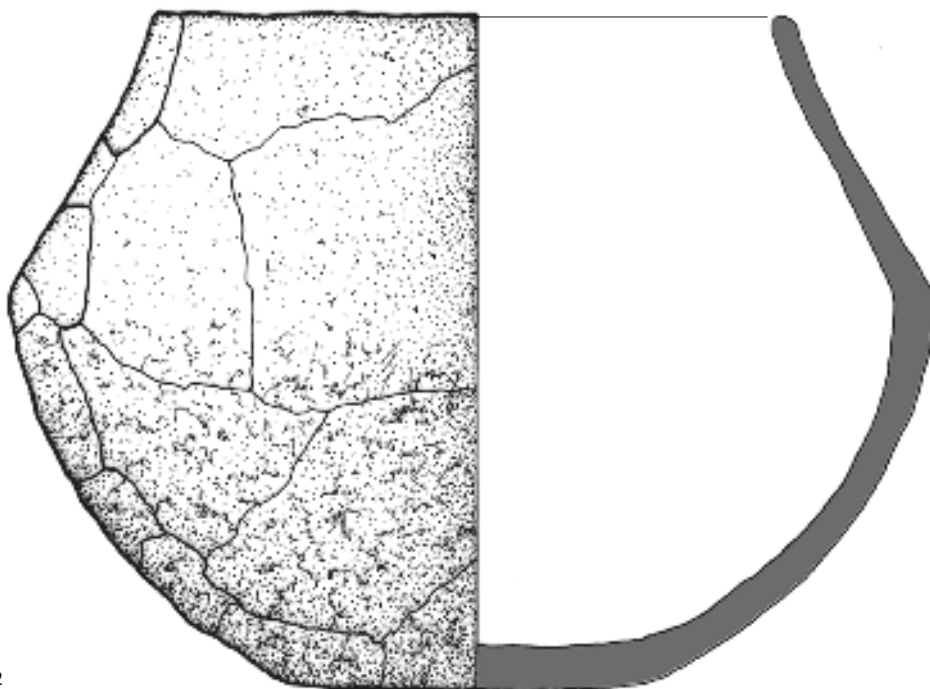
TABLICA I. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 1. Naczynia: skupisko 1 (1), skupisko 2 (2, 3), skupisko 3 (4, 5), skupisko 4 (6), skupisko 5 (8), skupisko 6 (7).

PLATE I. SAMŁAWKI 1. BARROW 1. Ceramic vessels: cluster 1 (1), cluster 2 (2, 3), cluster 3 (4, 5), cluster 4 (6), cluster 5 (8), cluster 6 (7).

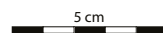

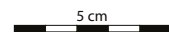
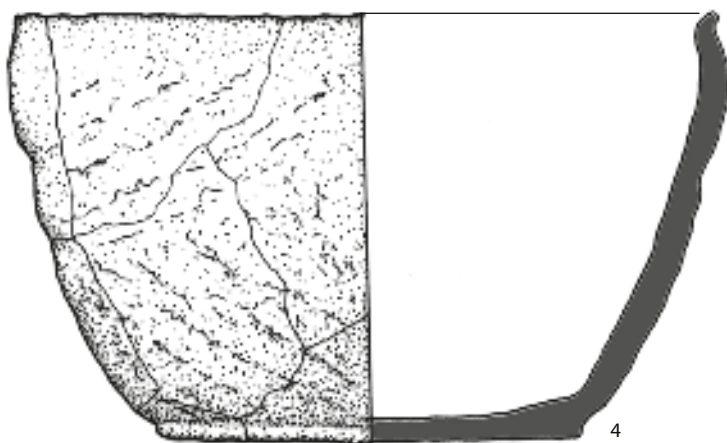
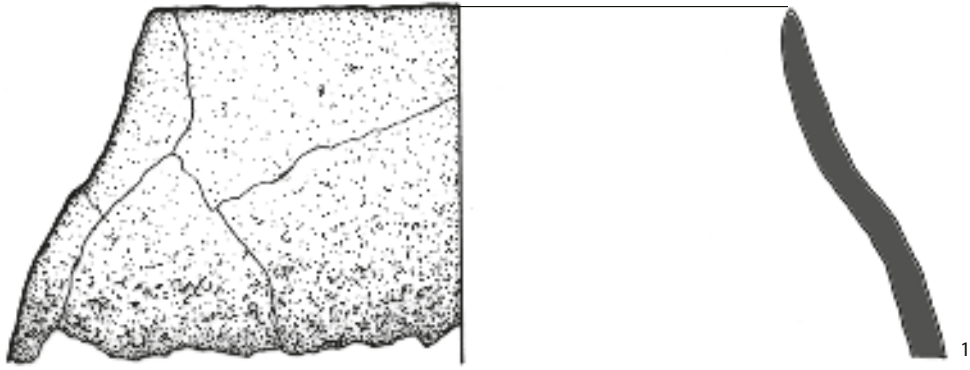
1

2

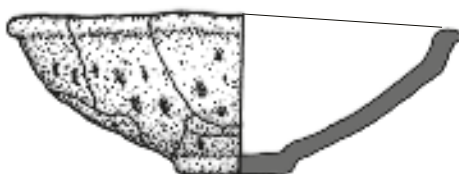
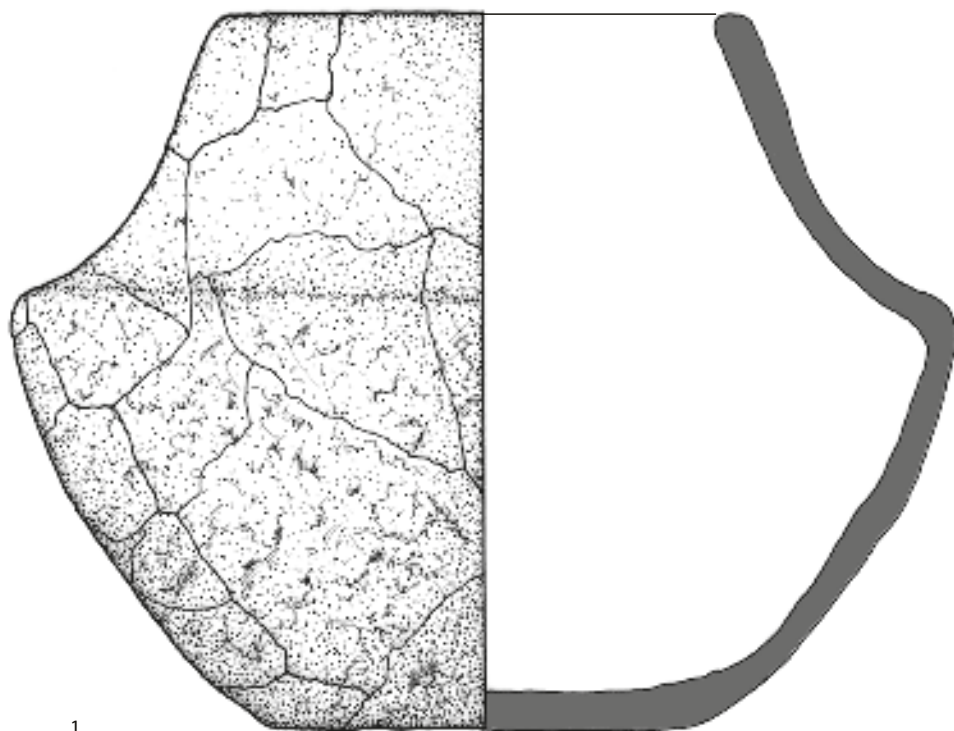

TABLICA II. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 1 (1), skupisko 2 (2).
PLATE II. SAMŁAWKI 1. BARROW 3. Ceramic vessels: cluster 1 (1), cluster 2 (2).

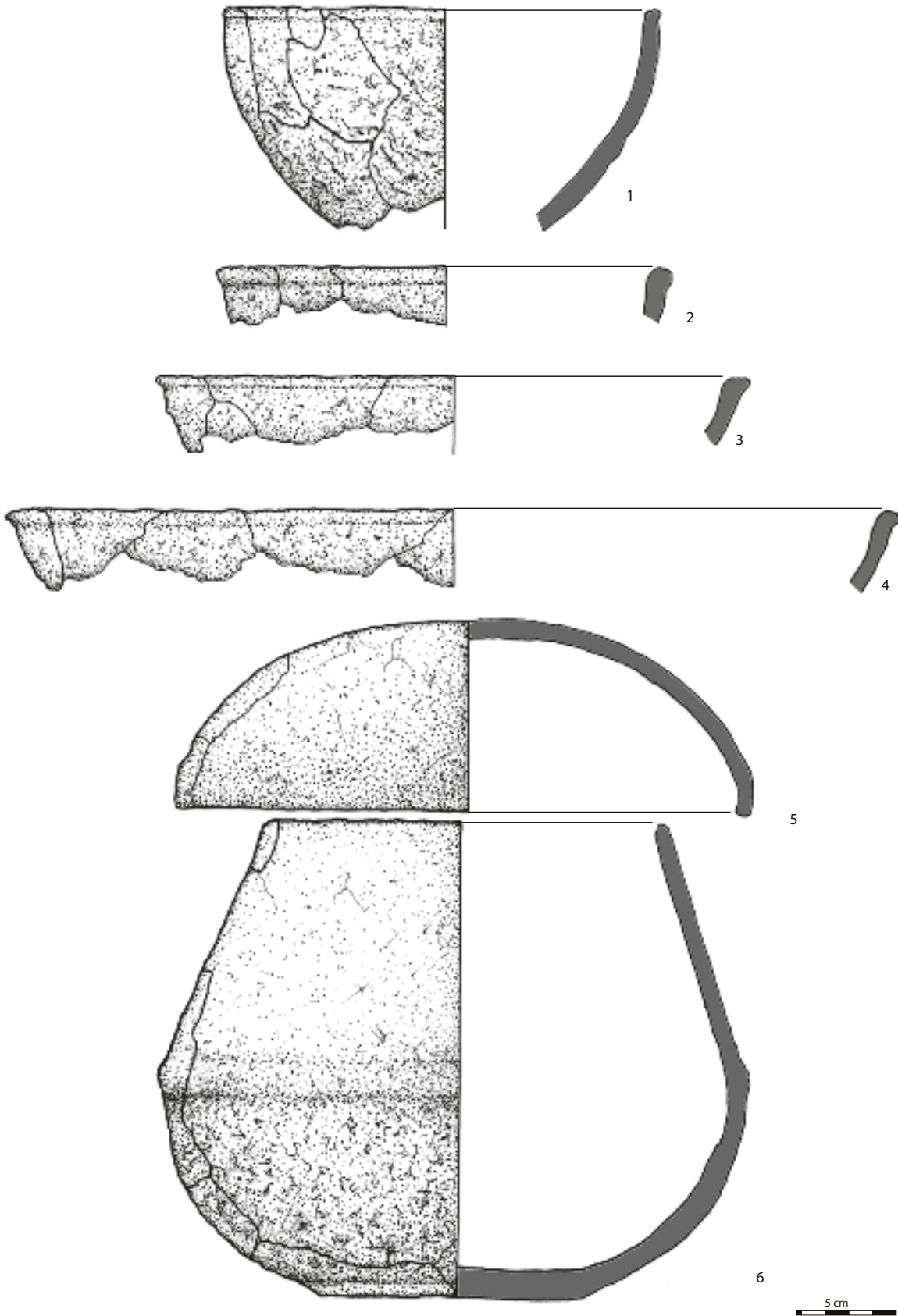
TABLICA III. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 3 (1), skupisko 4 (2-4).
PLATE III. SAMŁAWKI 1. BARROW 3. Ceramic vessels: cluster 3 (1), cluster 4 (2-4).

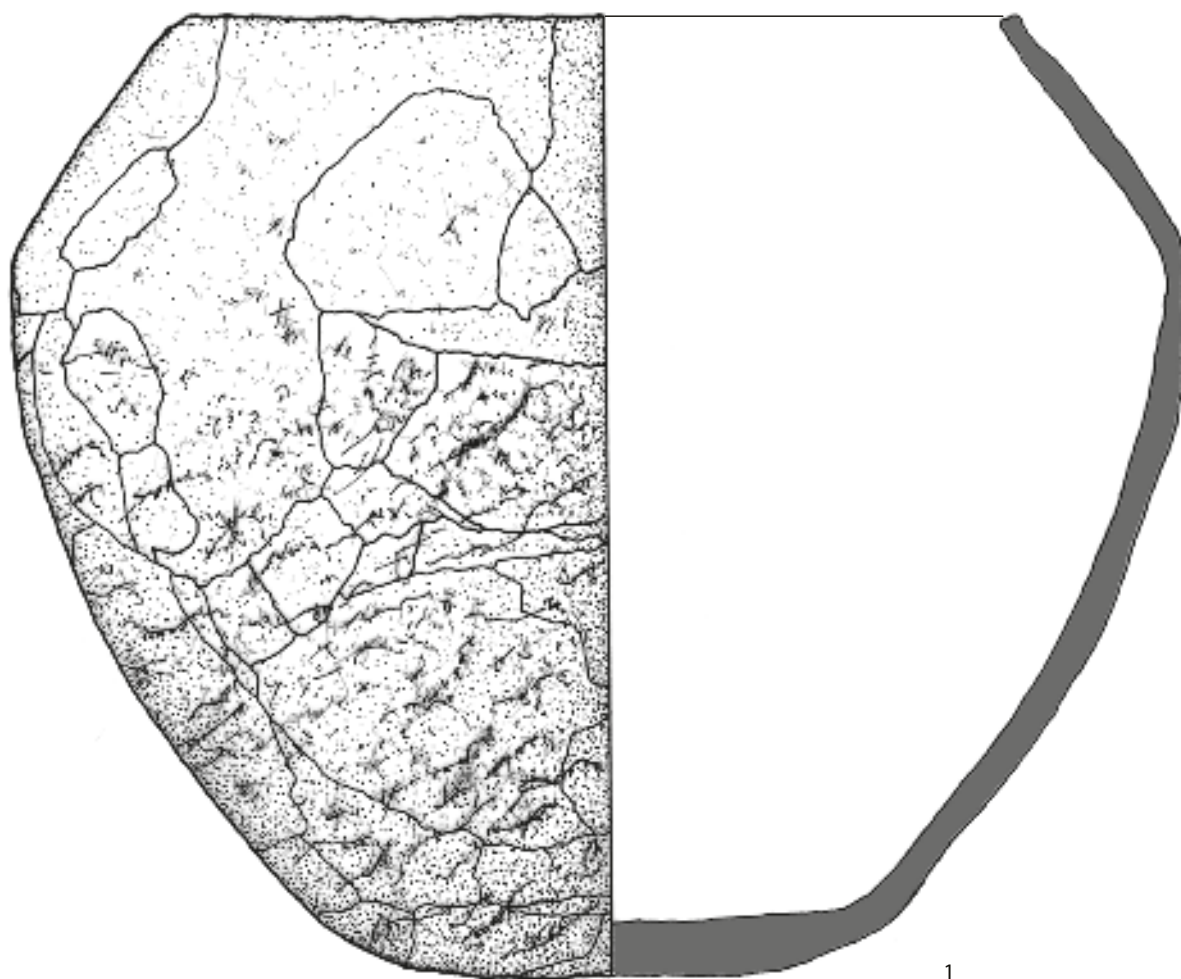
5 cm

TABLICA IV. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 5 (1), skupisko 7 (2).
PLATE IV. SAMŁAWKI 1. BARROW 3. Ceramic vessels: cluster 5 (1), cluster 7 (2).

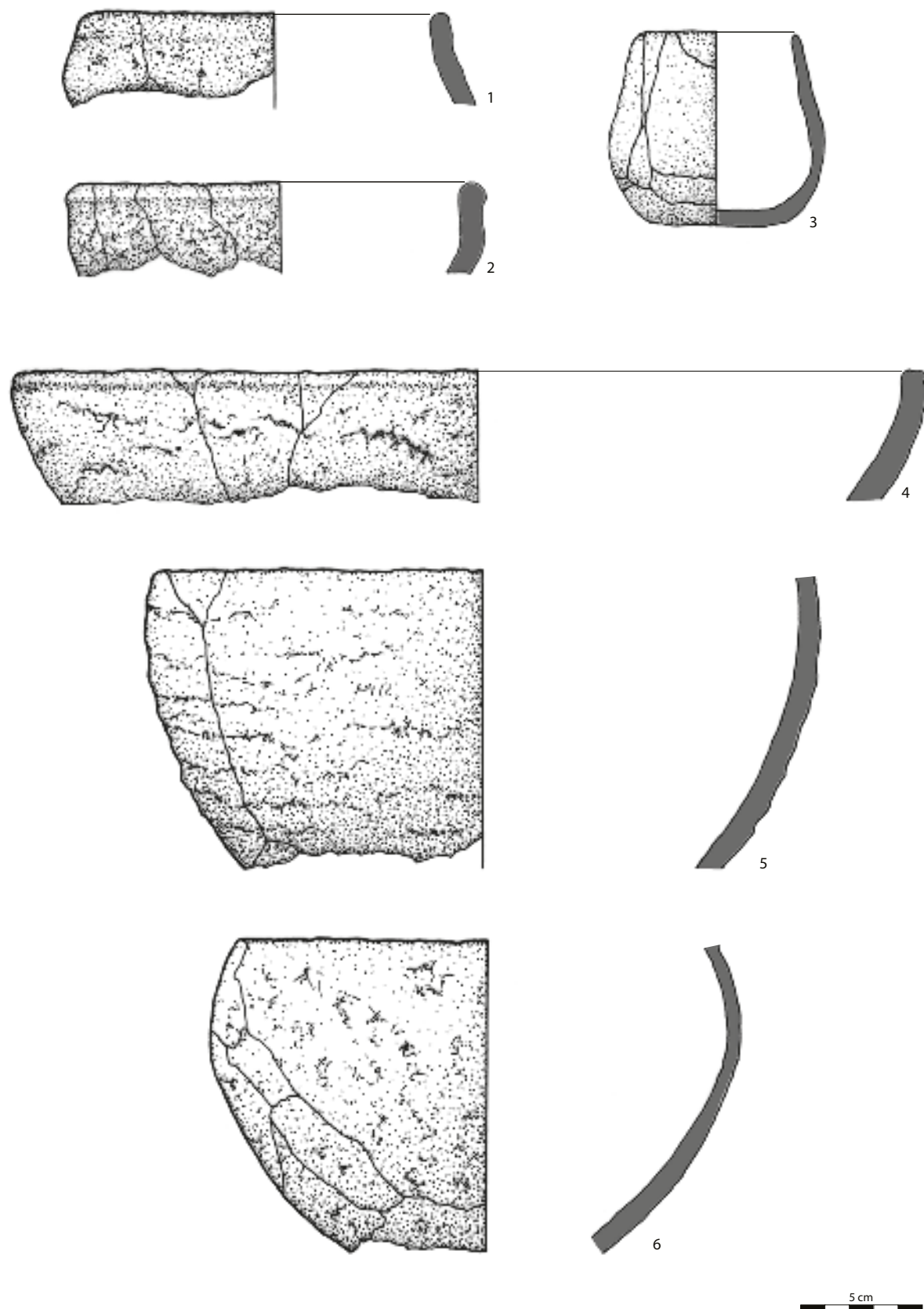
TABLICA V. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 3. Naczynia: skupisko 10 (1-3), skupisko 11 (4-6).

PLATE V. SAMŁAWKI 1. BARROW 3. Ceramic vessels: cluster 10 (1-3), cluster 11 (4-6).

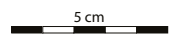
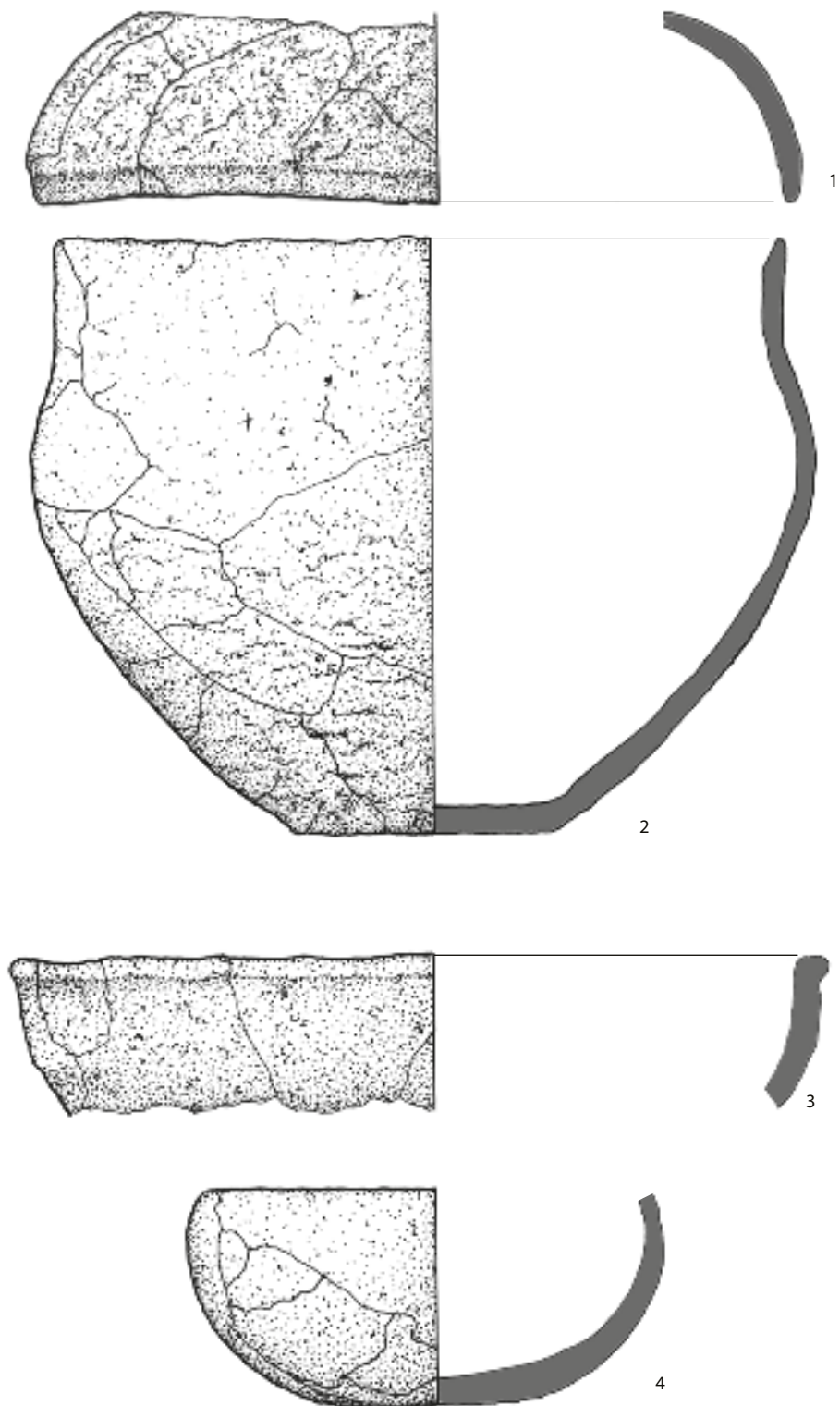
1

TABLICA VI. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 5 (1).
PLATE VI. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 5 (1).

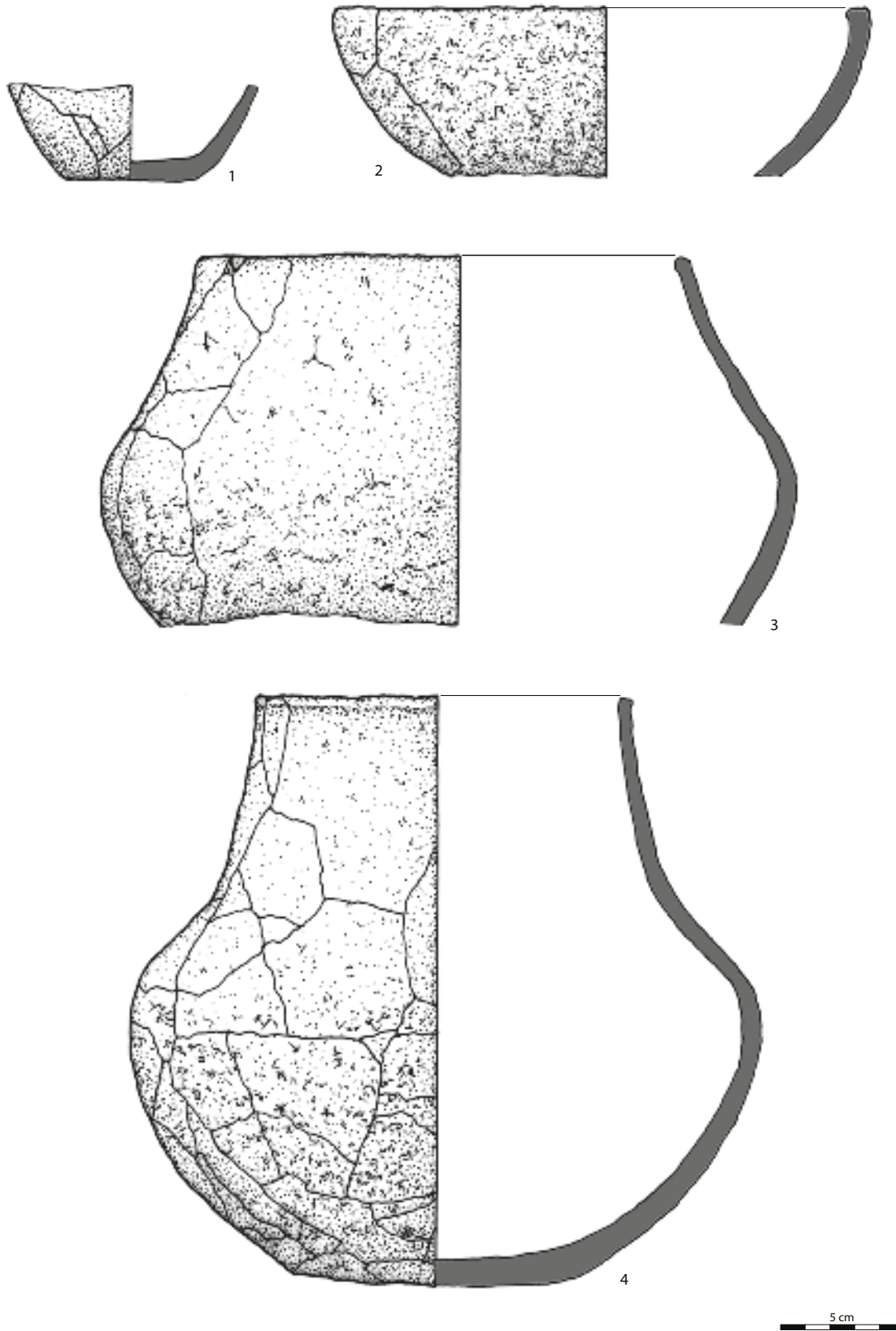

TABLICA VII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 4 (1), skupisko 8 (2), skupisko 13 (3, 5), skupisko 10 (4), skupisko 14 (6).

PLATE VII. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 4 (1), cluster 8 (2), cluster 13 (3, 5), cluster 10 (4), cluster 14 (6).

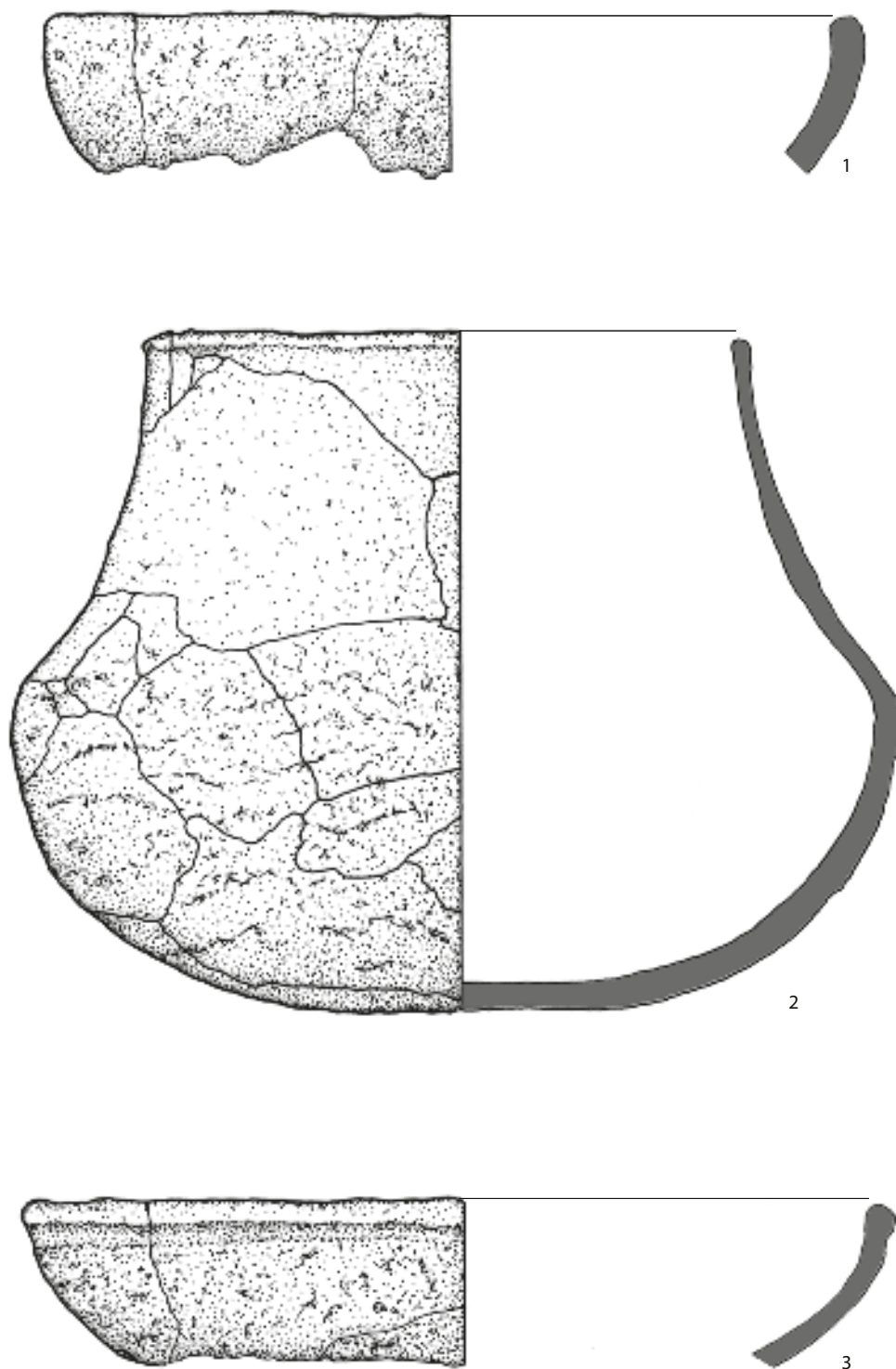

TABLICA VIII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 15 (1, 2), skupisko 16 (3, 4).
PLATE VIII. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 15 (1, 2), cluster 16 (3, 4).

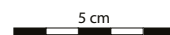
TABLICA IX. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 17 (1, 2), skupisko 18 (3), skupisko 23 (4).

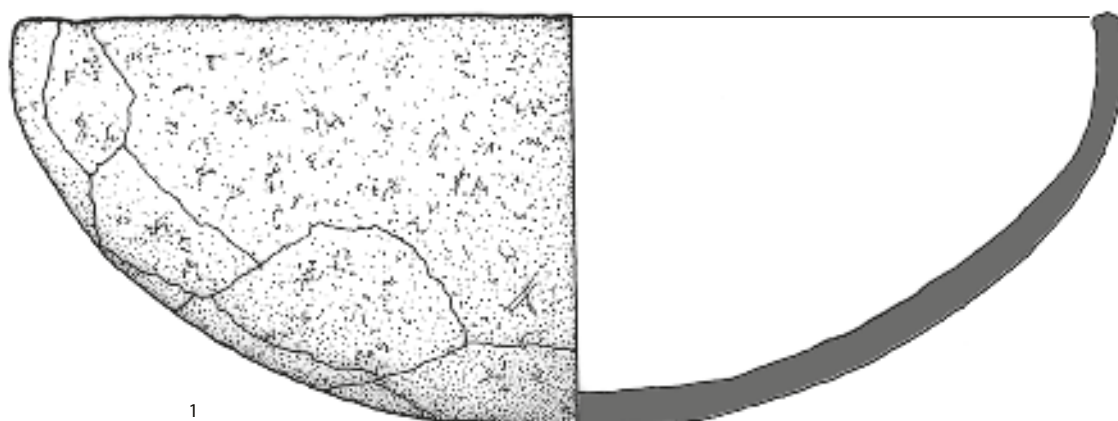
PLATE IX. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 17 (1, 2), cluster 18 (3), cluster 23 (4).

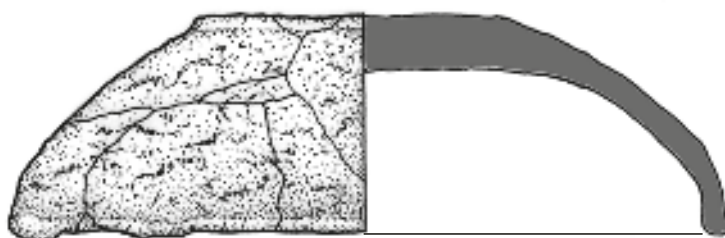
TABLICA X. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 24 (1), skupisko 26 (2), skupisko 29 (3).

PLATE X. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 24 (1), cluster 26 (2), cluster 29 (3).

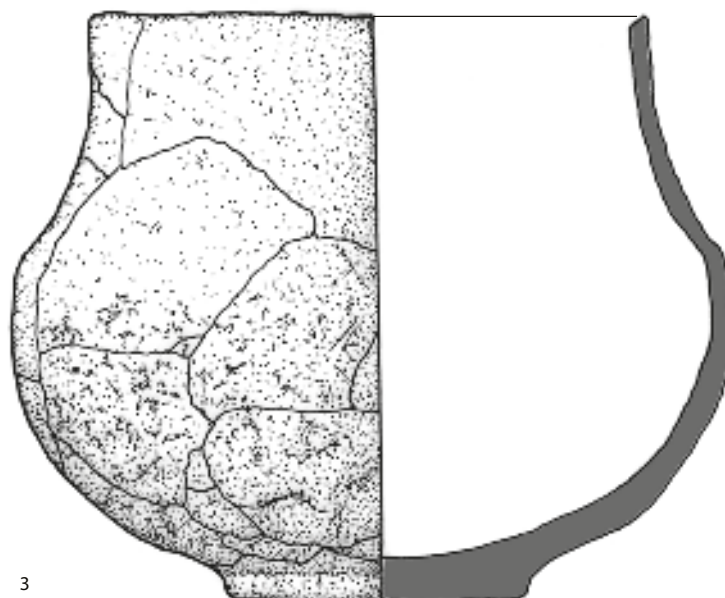

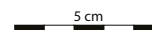
1

2

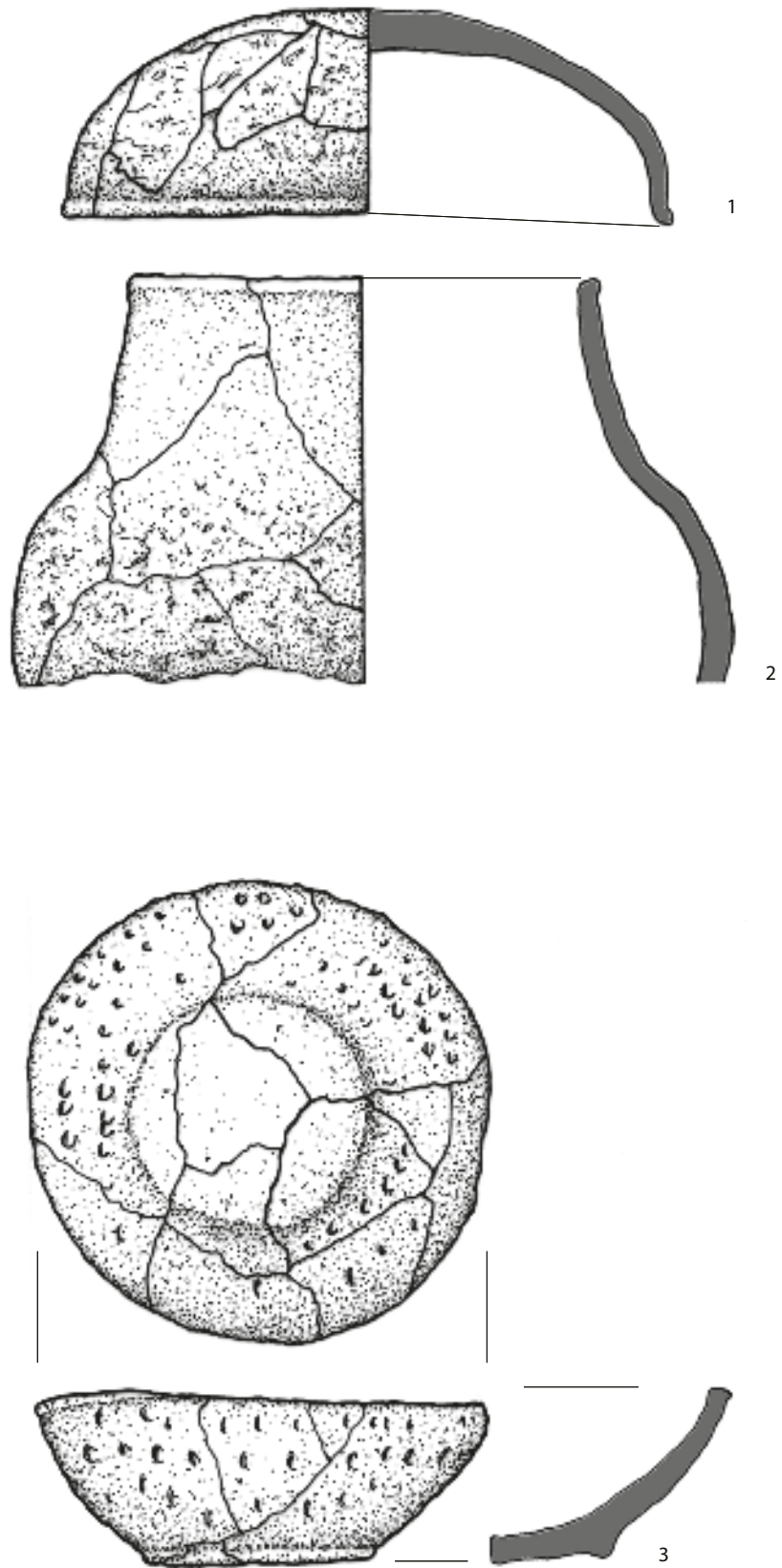
3

TABLICA XI. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 31 (1), skupisko 33 (2, 3).

PLATE XI. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 31 (1), cluster 33 (2, 3).

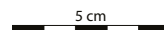
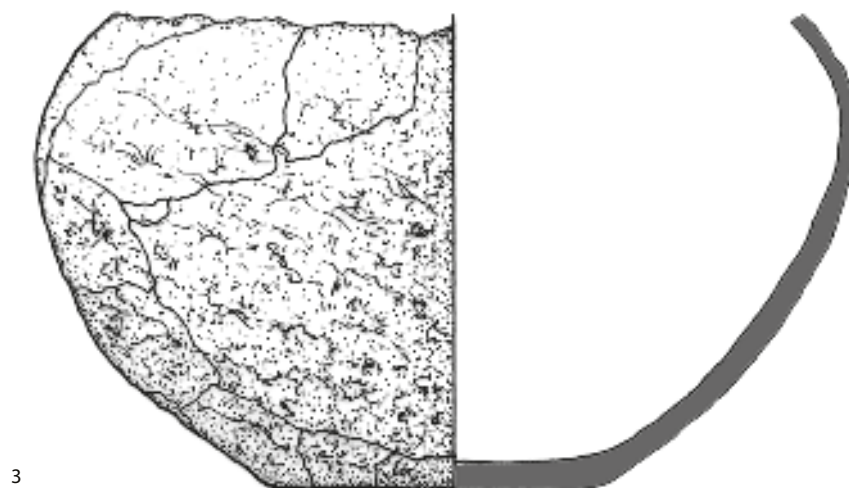
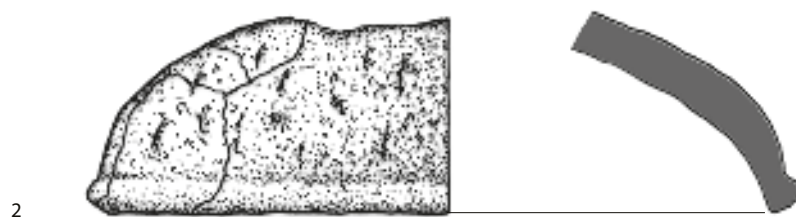
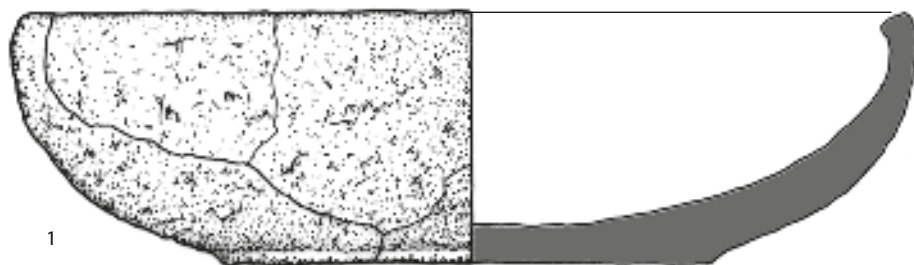

5 cm

TABLICA XII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 36 (1-3).

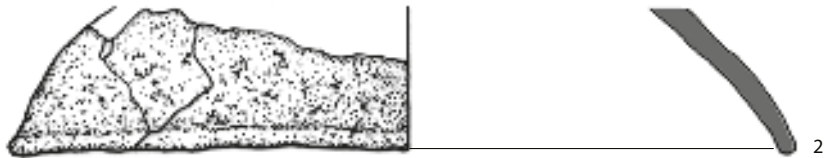
PLATE XII. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 36 (1-3).

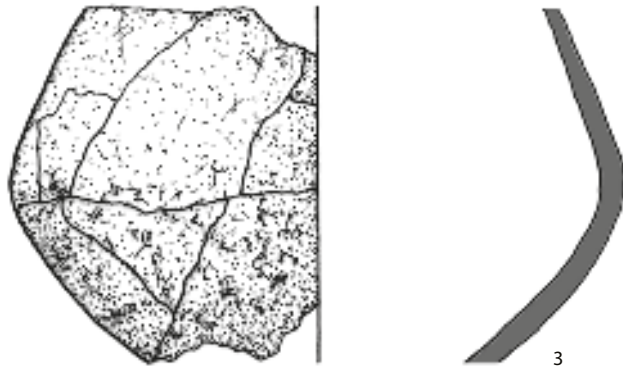
TABLICA XIII. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 40 (1–3).
PLATE XIII. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 40 (1–3).

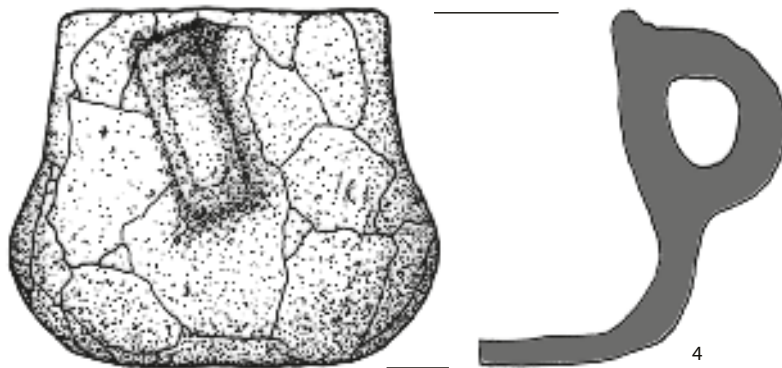
1

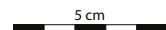
2

3

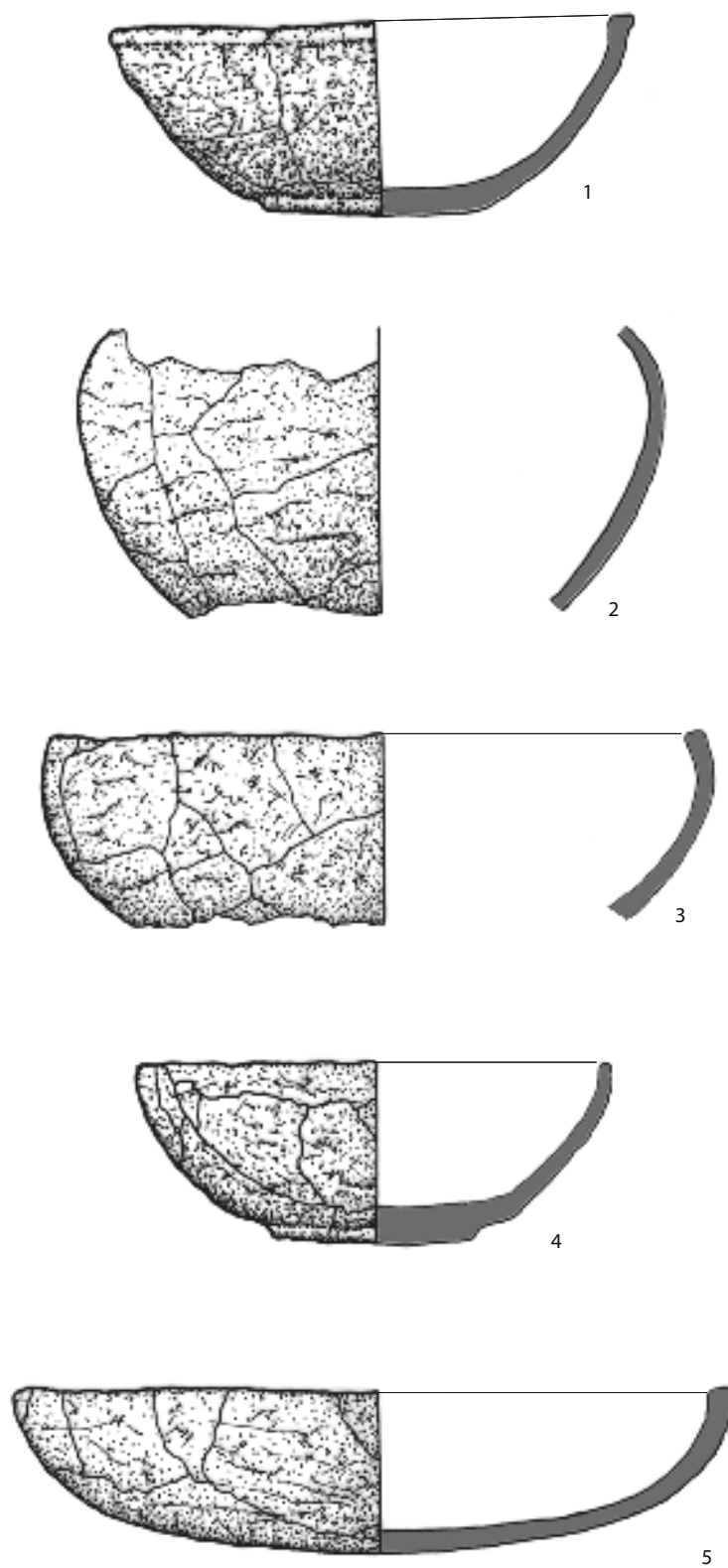

4

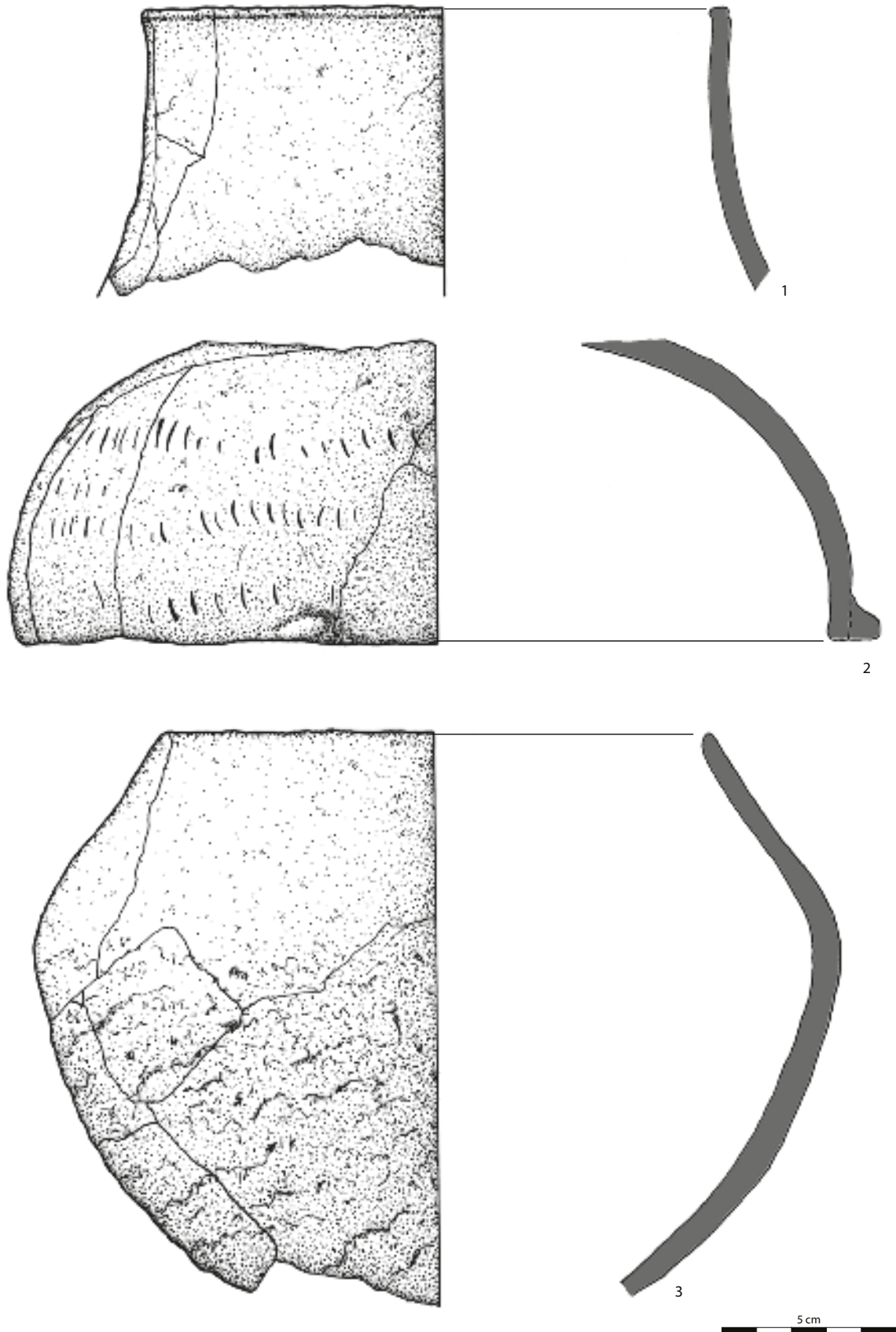
TABLICA XIV. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 43 (1–3), skupisko 44 (4).

PLATE XIV. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 43 (1–3), cluster 44 (4).

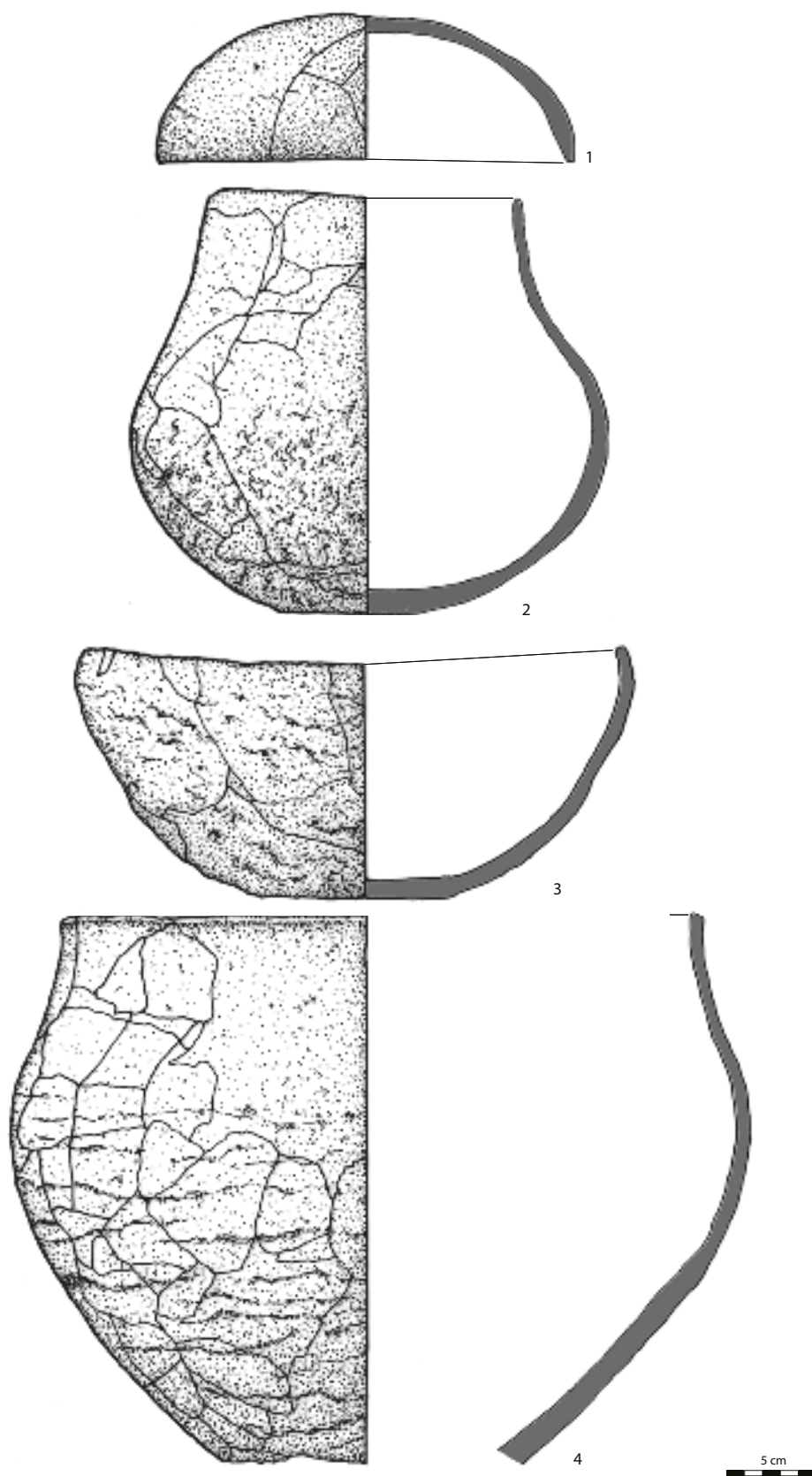
TABLICA XV. SAMŁAWKI ST. 1. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 45 (1–3), skupisko 50 (4), skupisko 53 (5).

PLATE XV. SAMŁAWKI 1. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 45 (1–3), cluster 50 (4), cluster 53 (5).

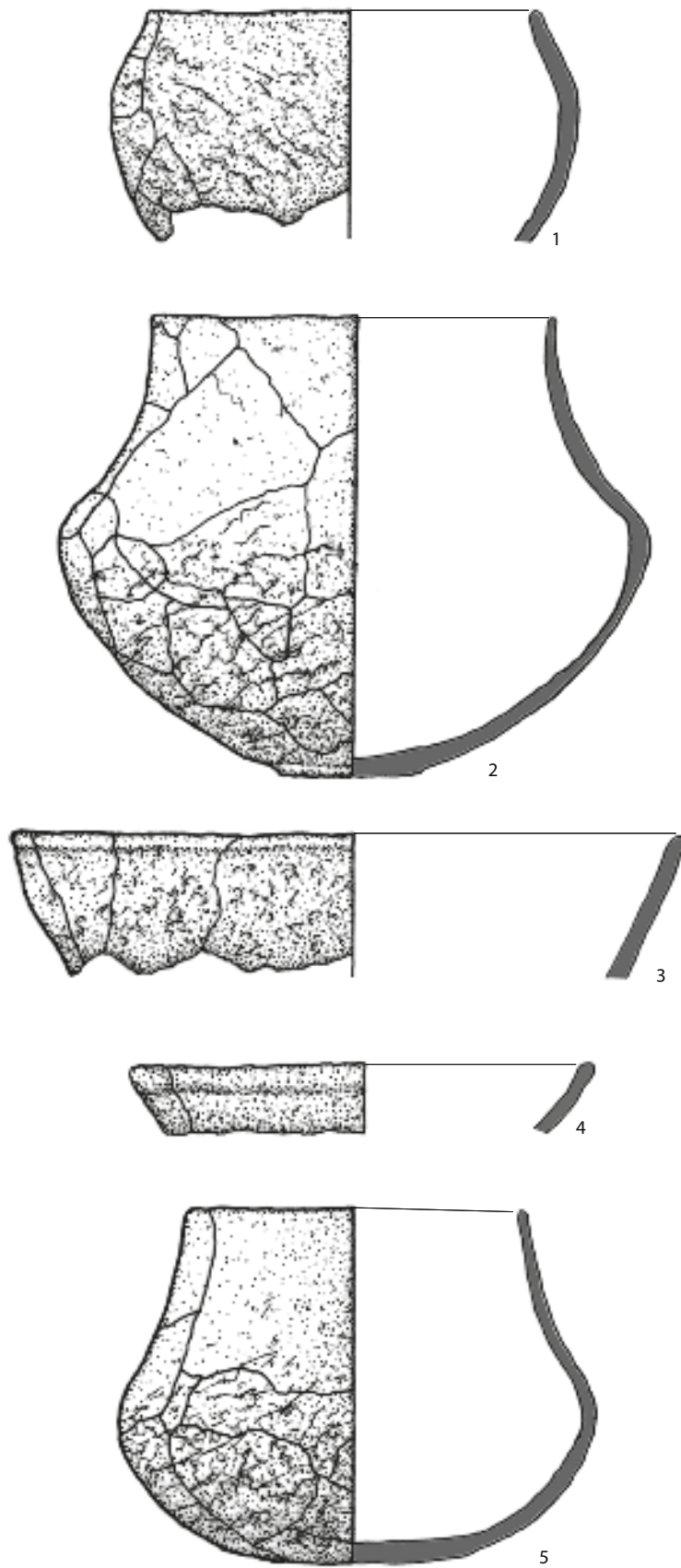
TABLICA XVI. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia z nasypu: poziom 15 ćw. D (1), poziom 10 ćw. D (2, 3).

PLATE XVI. SAMŁAWKI 2. BARROW 2. Ceramic vessels from lower levels of mound (1–3).

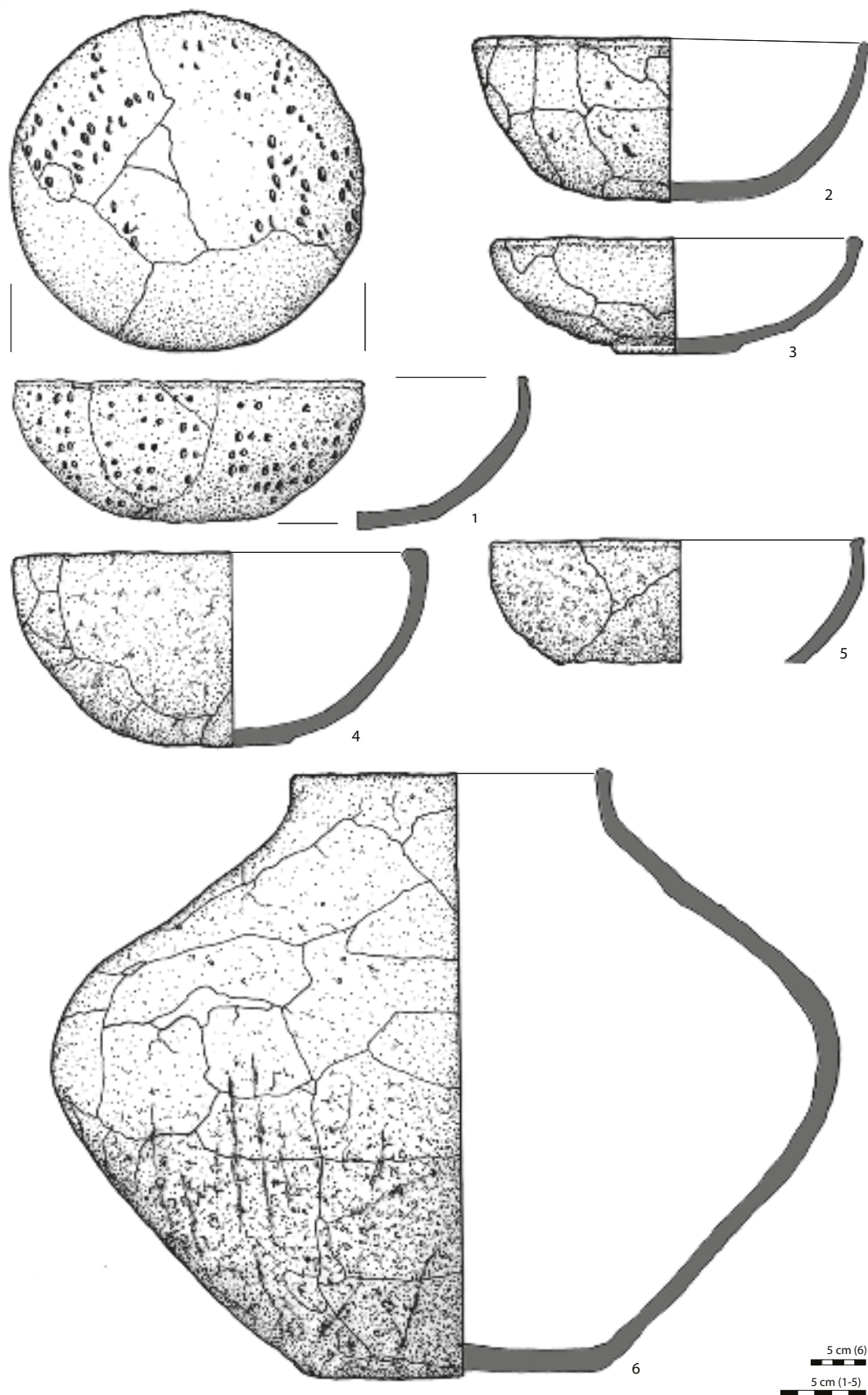

TABLICA XVII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia: skupisko 1(1, 2), skupisko 2 (3, 4).

PLATE XVII. SAMŁAWKI 2. BARROW 2. Ceramic vessels: cluster 1 (1, 2), cluster 2 (3, 4).

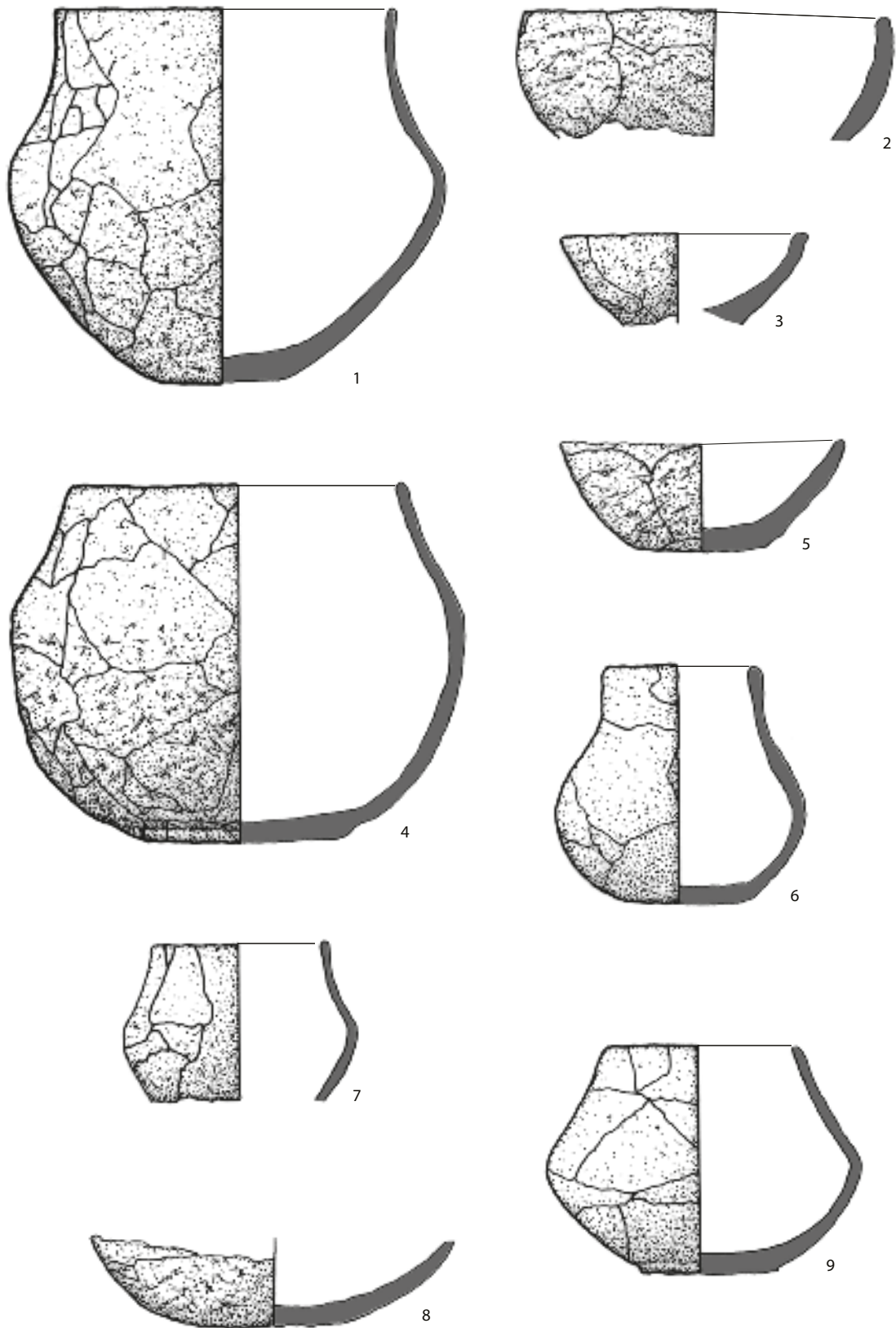

TABLICA XVIII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia: skupisko 3 (1), skupisko 4 (2), skupisko 6 (3, 4), skupisko 7 (5).
PLATE XVIII. SAMŁAWKI 2. BARROW 2. Ceramic vessels: cluster 3 (1), cluster 4 (2), cluster 6 (3, 4), cluster 7 (5).

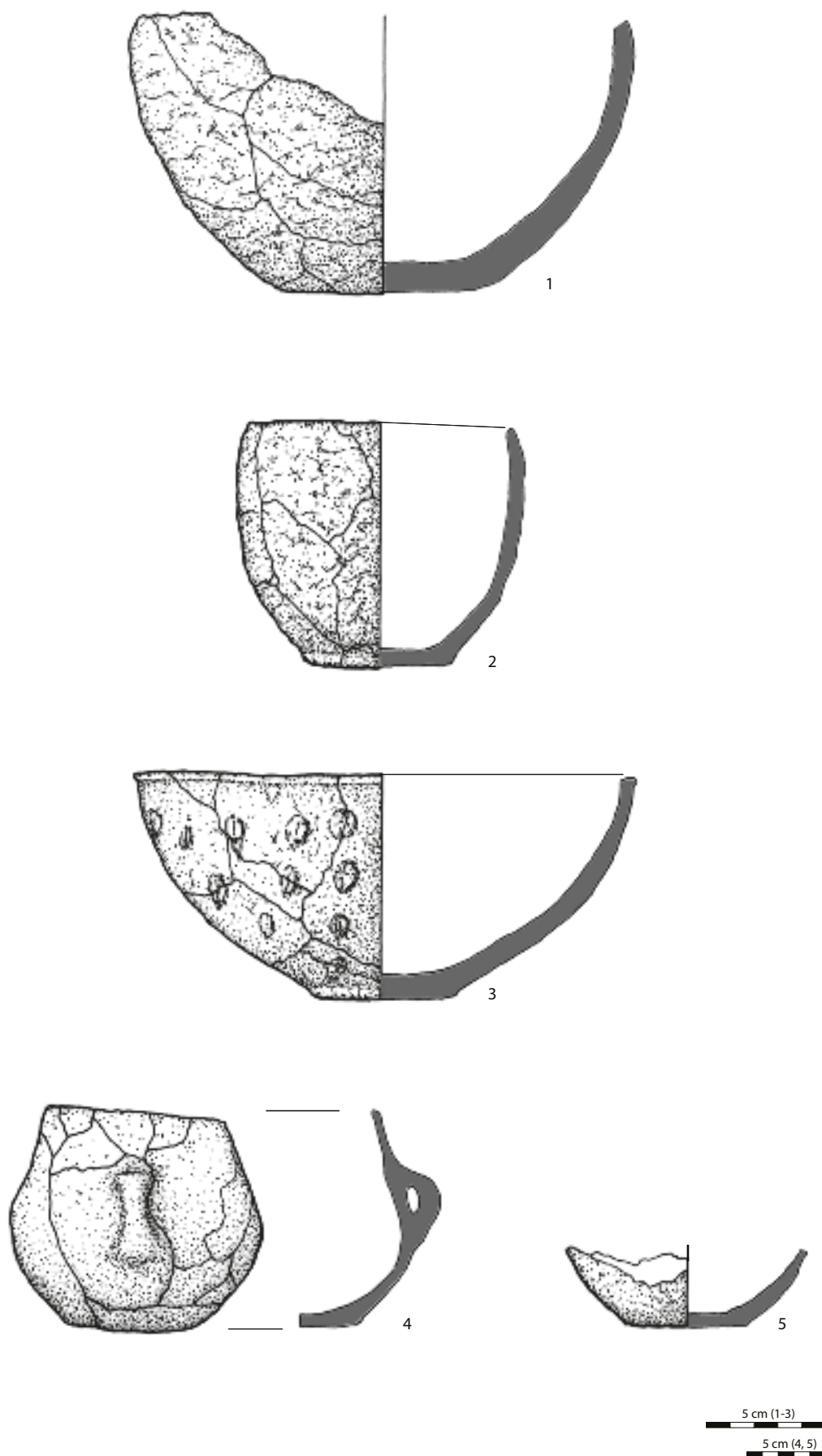
TABLICA XIX. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 2. Naczynia: skupisko 7 (1–4), skupisko 10 (5), skupisko 6 (3, 4), skupisko 11 (6).
PLATE XIX. SAMŁAWKI 2. BARROW 2. Ceramic vessels: cluster 7 (1–4), cluster 10 (5), cluster 6 (3, 4), cluster 11 (6).

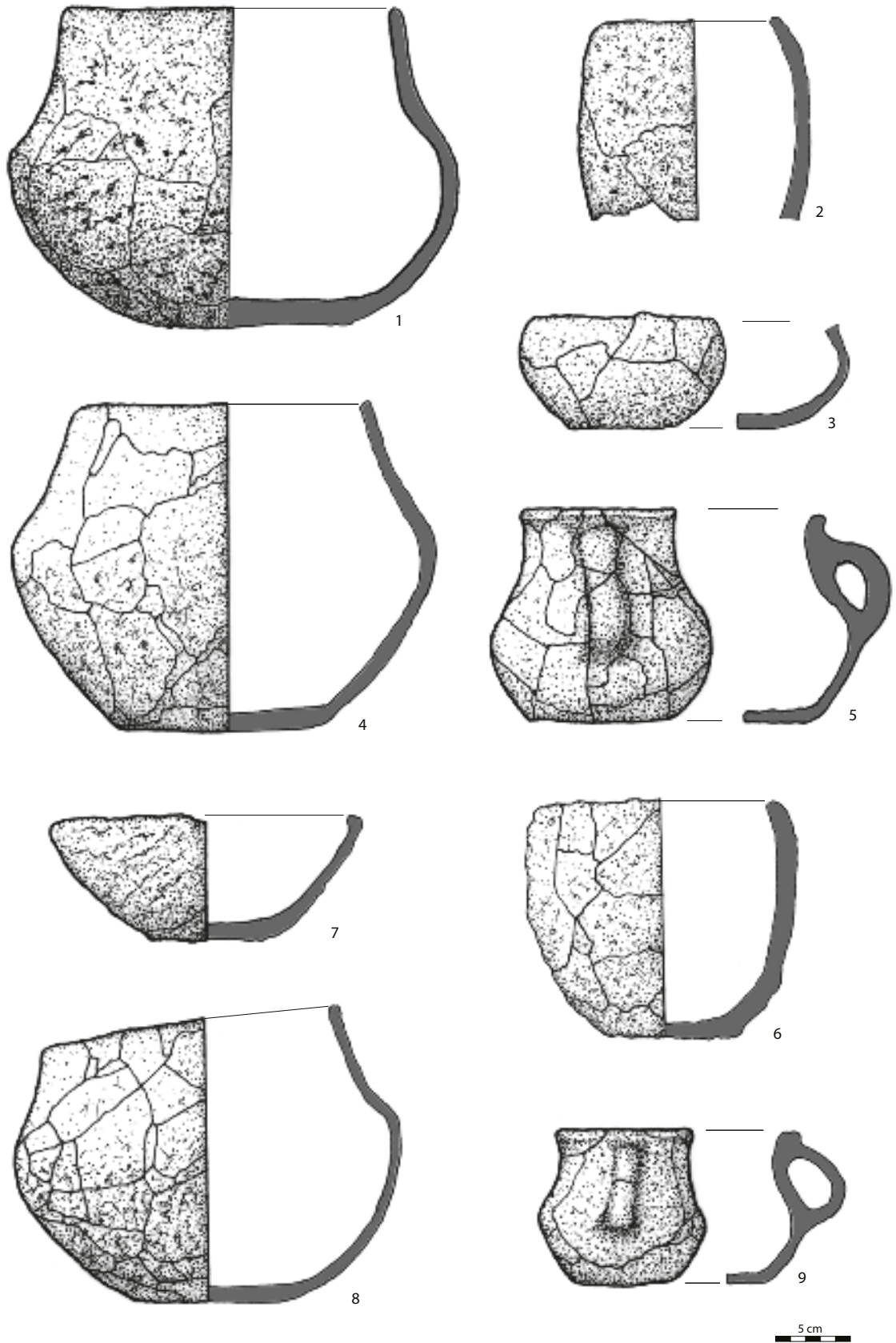
TABLICA XX. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 9 (1–3), skupisko 11 (4–9).

PLATE XX. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 9 (1–3), cluster 11 (4–9).

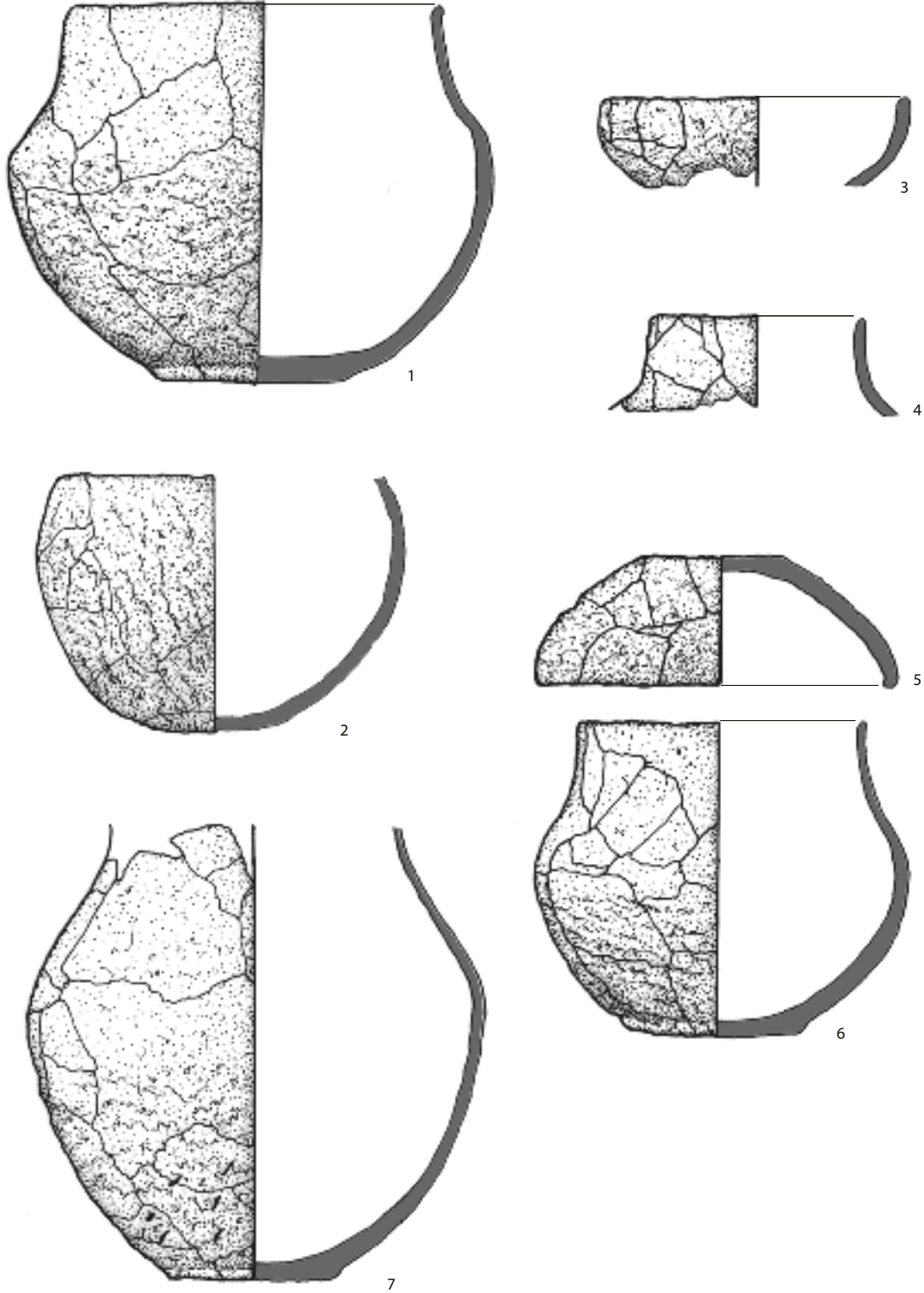

TABLICA XXI. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 12 (1–3), skupisko 13 (4, 5).

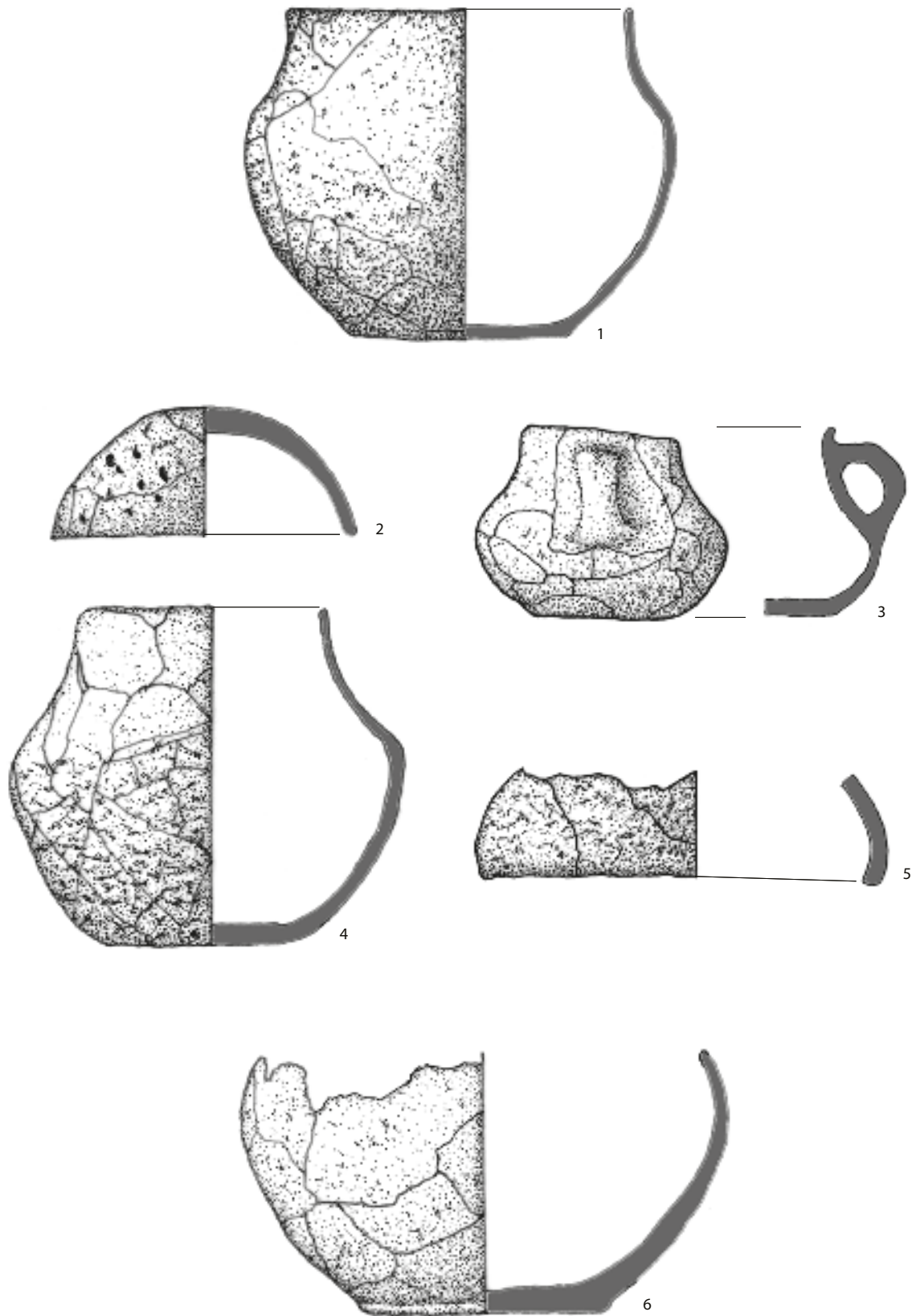
PLATE XXI. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 12 (1–3), cluster 13 (4, 5).

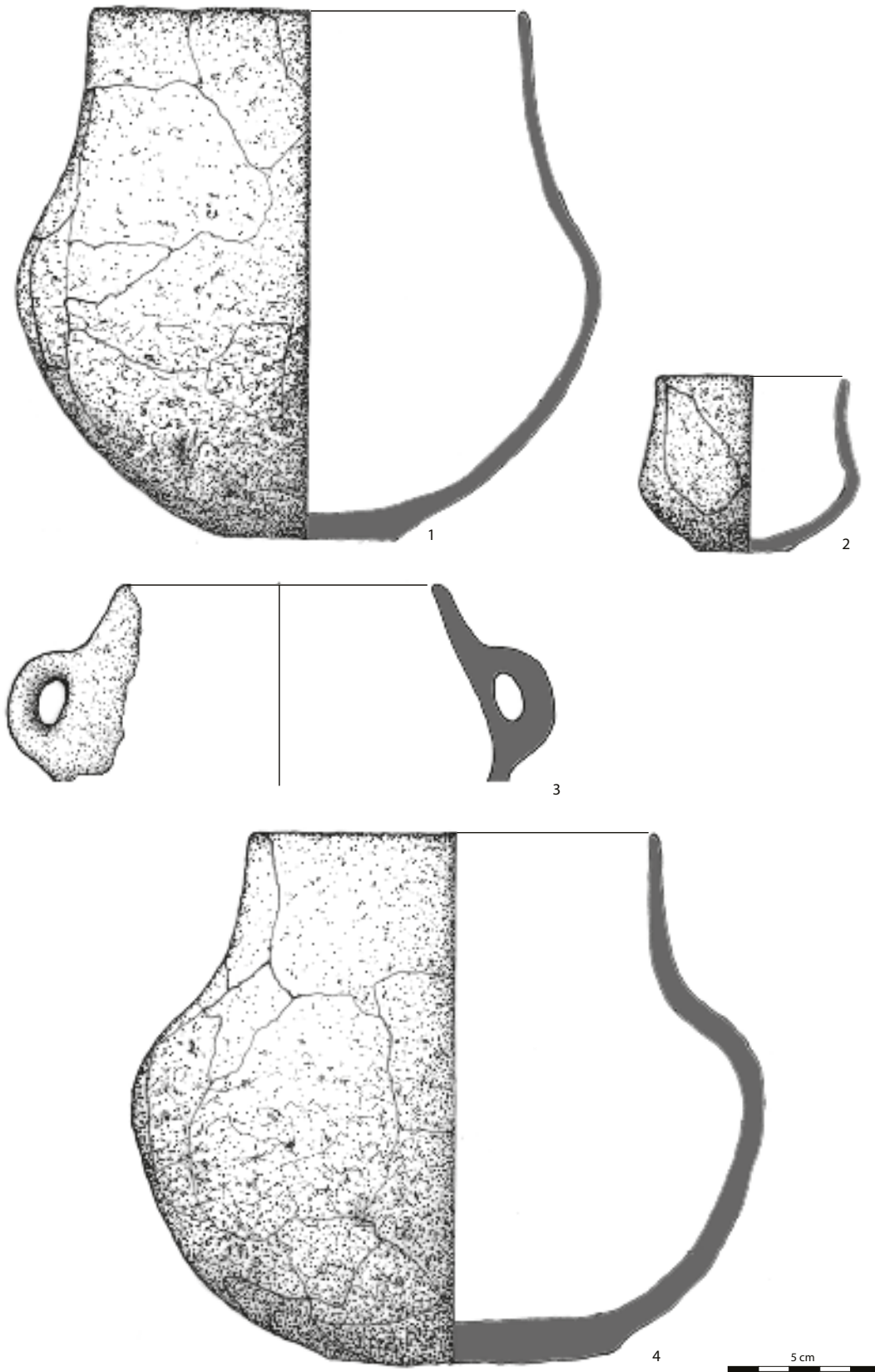
TABLICA XXII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 15 (1–3), skupisko 16 (4–6), skupisko 17 (7), skupisko 18 (8, 9).
PLATE XXII. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 15 (1–3), cluster 16 (4–6), cluster 17 (7), cluster 18 (8, 9).

TABLICA XXIII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 19 (1), skupisko 20 (2), skupisko 21 (3–6), skupisko 23 (7).
PLATE XXIII. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 19 (1), cluster 20 (2), cluster 21 (3–6), cluster 23 (7).

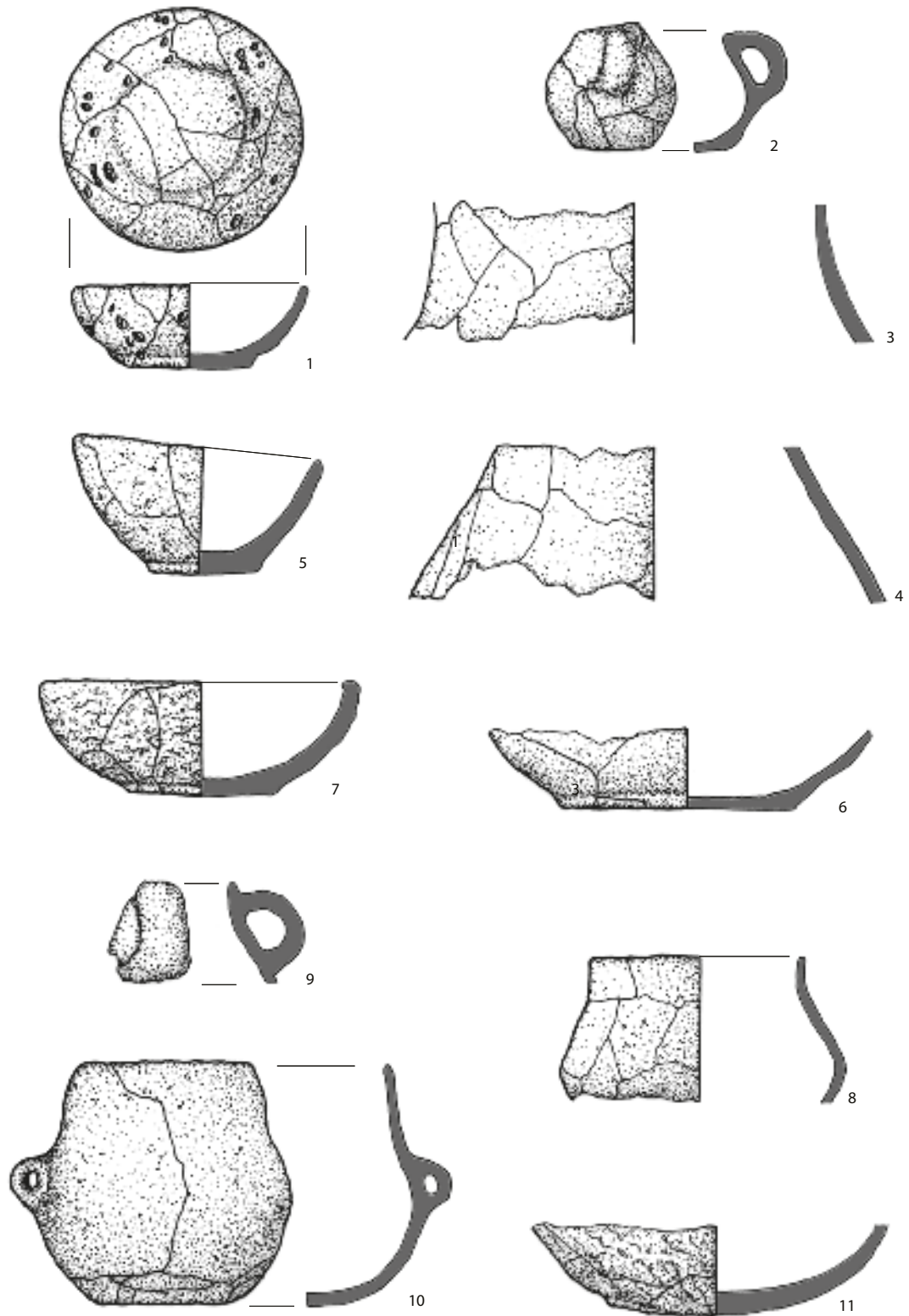

TABLICA XXIV. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 24 (1), skupisko 25 (2–4), skupisko 26 (5, 6), skupisko 23 (7).
PLATE XXIV. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 24 (1), cluster 25 (2–4), cluster 26 (5, 6), cluster 23 (7).

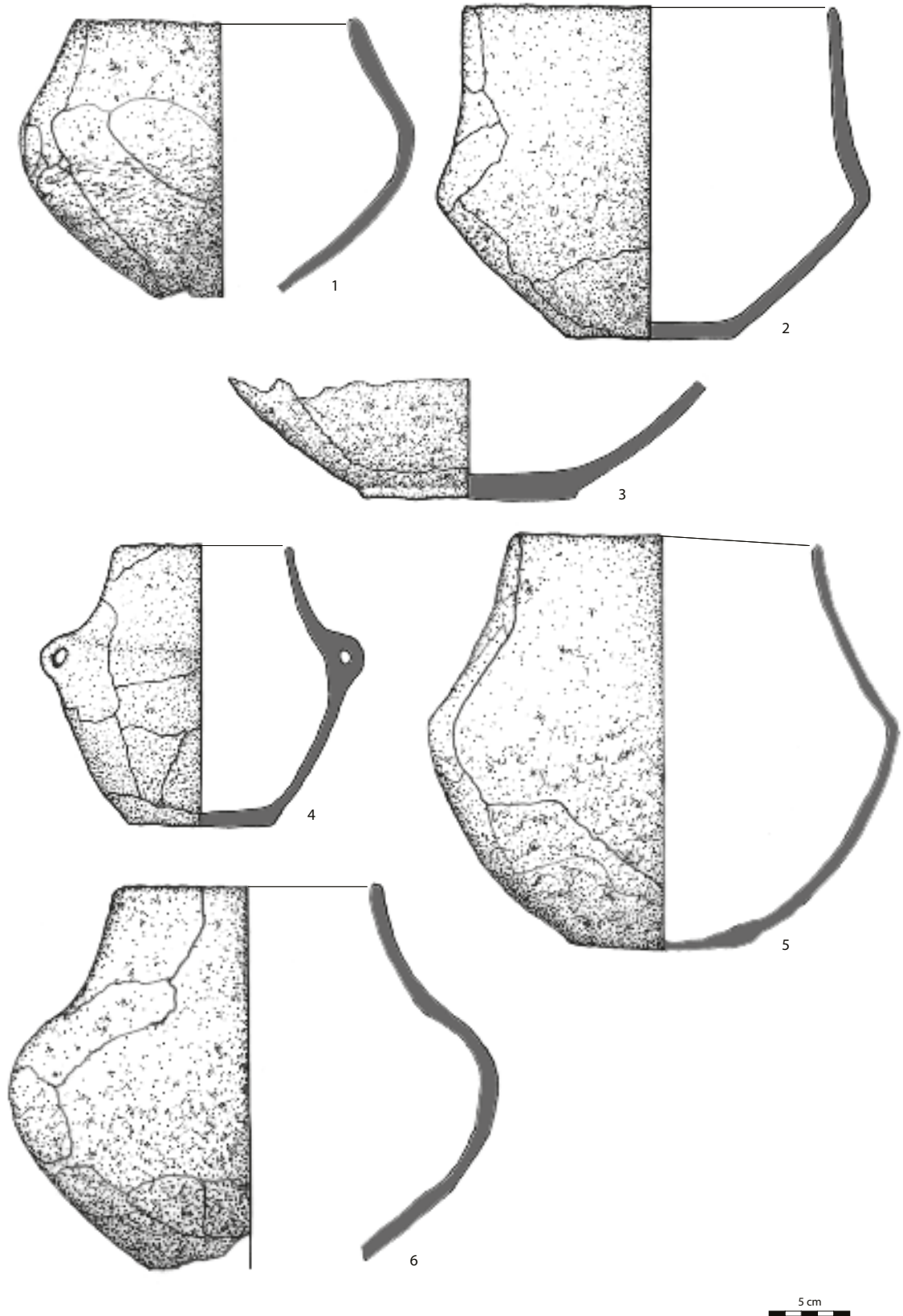

TABLICA XXV. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 27 (1–3), skupisko 28 (4).

PLATE XXV. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 27 (1–3), cluster 28 (4).

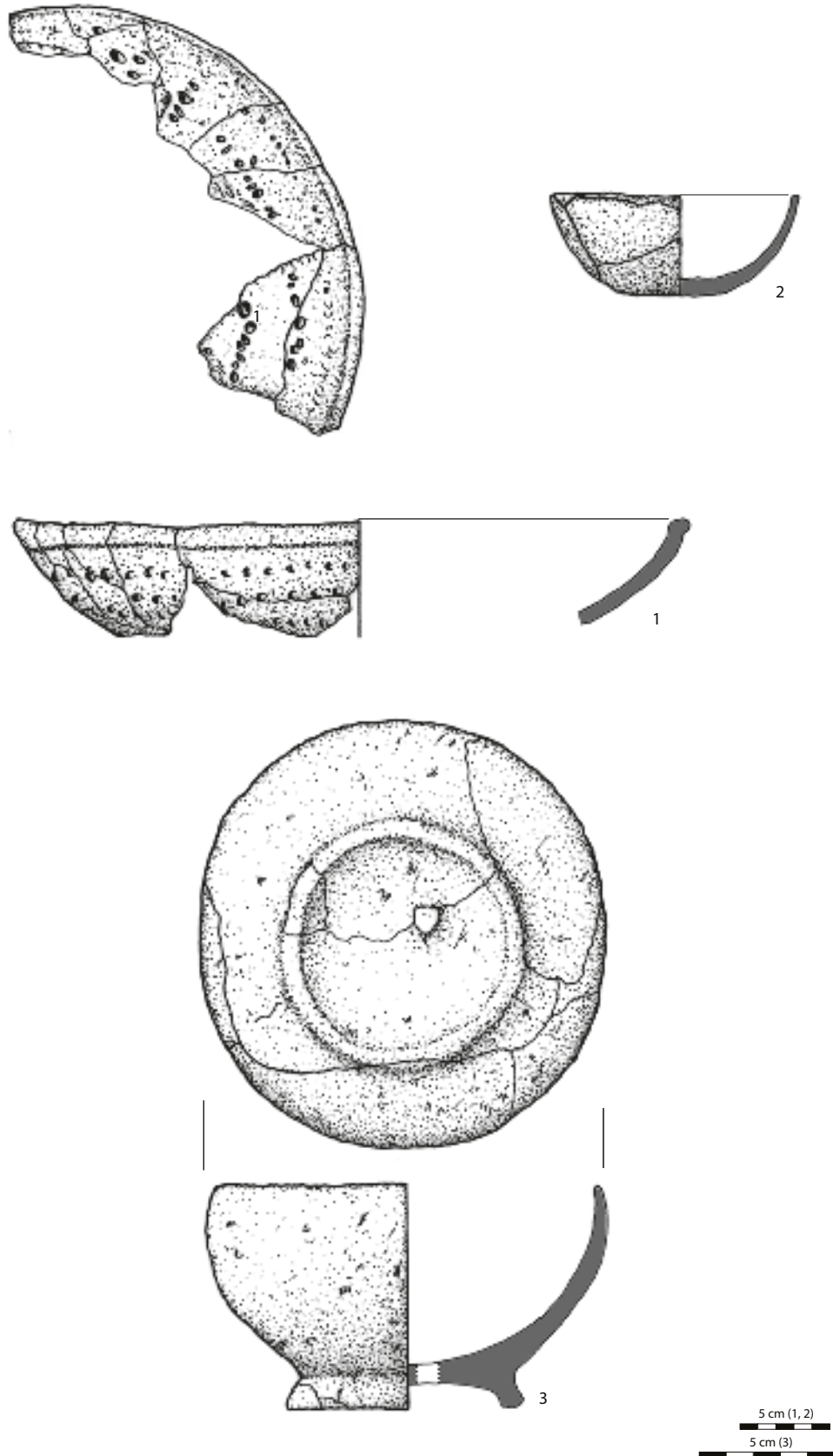

TABLICA XXVI. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 28 (1–11).
PLATE XXVI. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 28 (1–11).

TABLICA XXVII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 29 (1-4), skupisko 33 (5, 6).
PLATE XXVII. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 29 (1-4), cluster 33 (5, 6).

TABLICA XXVIII. SAMŁAWKI ST. 2. KURHAN 5. Naczynia: skupisko 33 (1, 2), skupisko 35 (3).

PLATE XXVIII. SAMŁAWKI 2. BARROW 5. Ceramic vessels: cluster 33 (1, 2), cluster 35 (3).

Niniejsza publikacja powstała w ramach projektu Fundacji Dajna im. Jerzego Okulicza-Kozaryna „Zespół cmentarzysk kurhanowych w Samławkach na Pojezierzu Mrągowskim”. Opracowanie to było możliwe dzięki dofinansowaniu ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

ISBN 978-83-941455-4-5

